

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**KRIMINOLOGICKÉ A PRÁVNÍ ASPEKTY
EXTREMISMU**

Odpovědný řešitel : PhDr. Alena Marešová

**Řešitelé dílčích úkolů:
Mgr. Petr Kotulan
PhDr. Milada Martinková, CSc.
Doc. JUDr. Vladimír Mikule
Ing. Karel Novák
JUDr. PhDr. Otakar Osmančík, CSc
Mgr. Jan Rozum**

Neprodejné

Praha 1999

Materiál byl zpracován Institutem pro kriminologii a sociální prevenci jako vstup do právní a kriminologické problematiky sociálního jevu extremismu a extremistů - tj. členů extremistických skupin, které jevy označované jako extremistické vytvářejí. Volně navazuje na publikaci IKSP „Extremismus mládeže v České republice“ vydanou v edici IKSP Studie v srpnu 1996.

Obsah:

	<i>strana</i>
1. Úvod - PhDr. A.Marešová	4
2. Vymezení užívaných pojmů - PhDr. A.Marešová	9
3. Stručná charakteristika extremistické scény v ČR - PhDr. A. Marešová, Ing. K.Novák	16
3.1 Současný stav politického extremismu v ČR a hlavní předpokládané trendy jeho vývoje	20
3.1.1 Levicový extremismus	20
3.1.2 Pravicový extremismus	24
3.2 Současný stav tzv. náboženského extremismu - PhDr.M.Martinková,CSc.,PhDr. A. Marešová	29
4. Právní prostředky obrany proti politickému a jinému extremismu	33
4.1 Zhlediska ústavního pořádku - Doc. JUDr. Vladimír Mikule	33
4.2 Možnosti postihu trestných činů extrémní povahy podle našeho trestního práva Mgr. Petr Kotulan	52
5. Kriminologické aspekty extremismu - PhDr. Alena Marešová	59
5.1 Výzkumy IVVM	60
5.2 Výzkumy IKSP	70
5.2.1 Výsledky výzkumu z let 1995/1996	65
5.2.2 Výsledky výzkumu z roku 1998	67
5.2.3 Průběžné výsledky z roku 1999	74
5.3 Některé charakteristiky členů a příznivců extremistických skupin a možné příčiny extremismu	79
6. Závěr - PhDr. Alena Marešová	88
Summary - překlad: PhDr. Jana Válková	90
Literatura	92
Příloha 1: Definice extremismu užívané orgány činnými v trestním řízení aj.	93
Příloha 2: Právní úprava tr. činů extrémní povahy v zahraničí -Mgr. Jan Rozum	97

„V naší společnosti převažuje názor, že sociální kontrola nebo zachování veřejného pořádku zcela závisí na formálních zákonech, které upravují chování, a na právních sankcích, kterými se trestají jejich narušitelé.“

Robert F. Murphy (1989)

1. Úvod

(PhDr. Alena Marešová)

Extremismus je t.č. chápán větší částí veřejnosti v ČR velmi úzce, a to především jako projev nesnášenlivosti doprovázený agresivním jednáním vůči zjevně odlišným jedincům či skupinám odlišných jedinců. V takovém pojetí je extremismus jevem vyskytujícím se nepřetržitě v celých dějinách lidstva a známý i z říše zvířat. Avšak současná pozornost věnovaná extremismu odbornou veřejností je vyvolána především skutečností, že v některých demokratických státech se znovu zvedá vlna násilí (vyúsťující až ve vražedné útoky na jedince, ale i celé skupiny obyvatel) založená na rasové, politické, náboženské aj. intoleranci a že nesnášenlivost vůči odlišným občanům vlastních států zůstává či se znovu stává nezanedbatelnou hybnou silou na současné vnitřní, ale i mezinárodní politické scéně.

Proto také diskuse o obsahu pojmu identity ve smyslu pocitu sounáležitosti (národní, komunální, regionální, klanové) se stala závažným multidisciplinárním tématem, jedním z největších témat soudobých dějin, sociální psychologie a kulturní antropologie.

Označení různých projevů takové intolerance jedním pojmem „extremismus“ začalo být užíváno teprve nedávno. Od prvopočátku však s užíváním tohoto pojmu jsou velké problémy, které existují všude tam, kde obsah pojmu slova extremismus je nezbytné konkrétně definovat a popsat konkrétní jevy, které lze tímto pojmem označit. Tato nejednotnost výkladu i chápání obsahu pojmu „extremismus“ vyplývá i z toho, že již pojem extrém je pojem nejednoznačný svým obsahem, odlišně chápáný jak ve společenských vědách (filosofy, politology, ale i právníky, psychology a sociology), tak i ve společenské (politické) praxi. Jednotliví politici ale i představitelé státních orgánů a např. redaktori mediálních prostředků označují nálepkou „extremismus“ a „extrémní“ zcela odlišné jevy, obsah slova odlišně interpretují a užívají v odlišných souvislostech a v závislosti nejen na osobních subjektivních názorech a postojích, ale i v závislosti na kulturním, náboženském, politickém prostředí, a to v reálném čase a v daném prostoru.

Ve Velké Británii není např. pojem extremismus při popisu bezpečnostní situace v zemi užíván pro jeho nepřesnost a jsou používány jen zavedené termíny - terorismus, sabotáž, rasismus apod. Naproti tomu v Německu je extremismem rozuměna veškerá činnost směřující proti Ústavě SRN. Z pohledu mezinárodních společenství (např. OSN) je extremismus definován jako chování porušující mezinárodně akceptované normy (směřující především k civilizovanému zacházení s uprchlíky či ochraně práv menšin).¹

Také materiál EU, který se problematikou jevů označovaných t.č. v ČR jako extremismus zabývá z pohledu platných právních norem v jednotlivých zemích Evropy a ze kterého jsme čerpali značné množství údajů uvedených v přílohách, je pojmenován: „Legal measures to combat racism and intolerance in the member States od the Concil of Europe“

¹ srov. Pehe., J.: Extremismus již ani v ČR minulost neprobudí, HN, 30.6.98, s. 7

(Strasbourg, 1997) - tj. neobsahuje pojem „extremismus“, ale naopak rozlišuje pojmy „rasismus“ a „intolerance“.

Obdobná nejednotnost výkladu panuje i u nás, a to přesto, že užívání pojmu extremismus se jak v médiích, tak u pracovníků státních institucí, ale např. též politologů, rozšířilo velmi rychle. Také orgány činné v trestním řízení běžně zacházejí s pojmem extremismus - dokonce vypracovaly vlastní definice, avšak v praxi užívají k označení extremistických jevů spíše výstižnější a konkrétnější terminologii - srov. např. materiály Nejvyššího státního zastupitelství a Ministerstva vnitra ČR, ve kterých jsou užívána označení: trestné činy motivované rasismem, xenofobií, trestné činy páchané příznivci extremistických skupin, projevy rasové a národnostní nesnášenlivosti apod.

V posledním desetiletí tohoto tisíciletí je extremismus (či spíše jevy, které jsou shodně pod něj zahrnovány: tj. především rasismus, nacionalismus, xenofobie, fašismus, antisemitismus, anarchismus, náboženský fanatismus, náboženský fundamentalismus², terorismus) označen jako jeden z nejvýznamnějších celosvětových problémů a to takový, který je v zájmu existujících společností nutno řešit ihned a pokusit se jej zcela odstranit či výrazně eliminovat.

Výskyt všech výše vyjmenovaných jevů označovaných nyní souhrnně jako extremismus nebyl nikdy nikde, ani na území současné České republiky, nijak výjimečným jevem. Avšak až po roce 1989, a zejména po roce 1992, se problematika extremismu postupně stávala i v ČR tématem pro všeobecnou diskusi, svou naléhavostí srovnatelným s problematikou užívání drog a kriminalitou. Tato výrazná pozornost byla ovlivněna zpočátku především mezinárodním zájmem o řešení problému extremismu. V ČR určité tendence (náznaky krajního nacionalismu) vzniklé při dělení státu poměrně rychle zcela vymizely. Přetrvával jen problém s Romy, českými občany, ale též Romy se slovenskou státní příslušností, příp. bez státní příslušnosti. Avšak již v tu dobu kriminologové očekávali, kdy i v našich podmínkách bude extremismus vyhlášen za celospolečenský problém.

Od roku 1990 se začal měnit též pojmový aparát užívaný dosud k označení ostatních odlišných (tzv. sociálně nepřizpůsobivých - problémových) osob či skupin: téměř vymizely pojmy označující takové občany jako „světští“, „statkovi“ apod. Teprve značně později, jako reakce na nové sociální konflikty, byly znovuobjeveny významy pojmů žebráci, bezdomovci, ale i významy slov, označující znovu se rozšiřující sociálně patologické jevy jako xenofobie, rasismus, neonacismus, náboženské sekty, aj.

Později, s postupující migrací rasově, příp. etnicky odlišných osob, jinověrců, ale i cizinců odlišujících se od Čechů jen svým jazykem, zvyky apod., s rozšiřujícím se „dovozem“ rasismu a xenofobie především z Německa, s mezinárodním rozšiřováním hnutí skinheads a jiných agresivně se projevujících hnutí a četných více či méně známých náboženských sekt a hnutí na východ, se extremismus začíná projevovat nepřehlédnutelným způsobem též v České republice.

Šířící se strach z jeho projevů je zintenzivňován dalším nárůstem násilí v ulicích: četnými výtržnostmi, násilím, spojeným s vydíráním podnikatelů včetně jejich zastrasování výbuchy, hojnými případy loupeží spáchaných s užitím neadekvátního násilí, které občas mají

² ve smyslu přísného, nekompromisního vyžadování až vynucování u věřících úplného podřízení se určitým náboženským, mravním, příp. politickým principům

charakter vražedných útoků (např. na taxikáře), vyřizováním účtů mezi příslušníky zahraničních zločineckých skupin. Všechny tyto jevy jsou mimo to ihned přehnaně medializovány. V takové atmosféře se extremismus stává nejen postrachem velkých měst, kde větší shromáždění lidí (např. při fotbalových utkáních, hudebních produkcích) doprovázejí již léta časté výtržnosti, ale šíří se i do menších měst a obcí, především pak na Moravě, ve východních a severních Čechách. V této podobě se stává problémem zjišťovaným a signalizovaným především nestátními organizacemi pro ochranu lidských práv (mj. ČHV, HOST), policií ČR a v určitých regionech místní správou.

Již od doby medializování extremistických projevů je problematice extremismu věnován zvýšený zájem veřejností, orgány státní moci a veřejnou správou. Tento zájem je vyvolán nejen aktuální situací v ČR, ale též zkušenostmi s výskytem obdobných jevů (v mnohem větším a nebezpečnějším měřítku) v okolních státech a obavou, že stejný vývoj je pravděpodobný i u nás.

Extremismus, který se v ČR v počátku 90. let projevoval především verbálními útoky, nyní stále častěji nabývá charakteru brachiálního násilí vyvěrajícího z rasismu. (Verbální rasistické útoky byly dokonce nezanedbatelnou částí veřejnosti zpočátku přijímány se sympatiemi.) Tohoto násilí se obvykle dopouštějí skupiny mladých mužů, obvykle příslušníci a příznivci hnutí skinheads.

První násilné projevy rasismu byly jen zřídka předmětem jednání orgánů činných v trestním řízení. V poslední době však jsou jedním z prioritních témat pozornosti jak orgánů činných v trestním řízení, tak i státní správy.

V posledních dvou-třech letech se také stále častěji lze setkat s projevy xenofobie a antisemitismu, které se projevují jednak znesvěcováním židovských synagóg a hřbitovů, sprejováním fašistických symbolů, urážlivých hesel apod., veřejným hanobením osob pro jejich rasu či vyznání, jednak fyzickým násilím proti Romům, cizincům, méně židovským spoluobčanům apod. Dochází k vytváření většího počtu organizovaných skupin sjednocených určitou ideologií, prezentujících se vlastní symbolikou a rozšiřující své ideje vlastními tiskovinami, organizujícím společná setkání svých příznivců a zviditelňujících se i na veřejnosti různými akcemi, hudební produkcí, občas s využitím oficiálních sdělovacích prostředků. Část jimi užívaných xenofobních hesel se objevuje mj. mezi hesly užívanými některými politickými stranami.

V letech 1995-97 Policie ČR zasahovala zejména proti aktivitám přívrženců skinheads, kdy šlo především o útoky skinheads na občany rómského etnika, ale také na Vietnamce či cizince tmavé pleti. Dále policie registrovala konflikty mezi skinheads a anarchisty, neonacistické projevy skinheads na koncertech, demonstracích apod., ale i napadení skinheads skupinami Romů.

Nejvýznamnější kriminální aktivity přívrženců skinheads byly zjištěny v Severomoravském, Východočeském a zejména Jihomoravském kraji. **Všechny zjištěné, i trestně stíhané, závažné projevy extremismu byly Policií ČR a Ministerstvem vnitra ČR (dále jen MV ČR) koncem roku 1997 hodnoceny jako excesy a v žádném z krajů ČR nenabývaly, jak vyplývá z analýz MV ČR, masových projevů a nedošlo k závažnému a policií nezvládnutelnému narušení veřejného pořádku.**

Mezi extremistické jevy je stále častěji zařazována i činnost (vymykající se běžným zvyklostem) nově vznikajících a rozšiřujících se náboženských sekt a náboženských seskupení. Většina z nich k nám po roce 1990 byla ze zahraničí „dovezena“. Jejich hlavním cílem se stává snaha získat výrazné početní zastoupení mezi českou mládeží a snaha rozvinout zde různé aktivity, včetně podnikatelských.

Zejména v čase voleb se zintenzivňují projevy tzv. politického extremismu prezentované představiteli některých politických stran. Mají obvykle charakter verbálních politicky extremistických a xenofobně laděných útoků na veřejných shromážděních, někdy jsou součástí stranických volebních hesel a programů. Představitelé takových stran se odlišují od členů a sympatizantů extremistických skupin, jejichž průvodním jevem je extremistické jednání, svým věkem, vzděláním, společenským postavením, osobními a politickými ambicemi. (Po posledních volbách se však s jejich názory veřejnost setkává jen velmi omezeně.)

Veřejně prezentovaný politický extremismus se stává též jedním z důvodů zintenzivnění tlaku na orgány státní správy a legislativu, aby vzniklý problém nárůstu extremistických jevů řešily co nejrychleji, aby nenabyl rozměrů známých z okolních států, kdy potyčky mezi policií a zastánci různých hnutí a skupin, extremistických svými prezentovanými názory a postoji, končí fyzickým násilím a značnou devastací materiálních hodnot. (Od roku 1998 to však jsou jevy i v naší republice zblízka k vidění. Srov. pražské streets party.)

Samostatnou kapitolu ve vývoji extremistických jevů v ČR představuje exodus Romů z Čech do ciziny (konkrétně „na Západ“), praktikovaný nárazově v posledních dvou letech. Jednak upoutává pozornost k ČR (konkrétně ke vztahu Romů a Čechů) mezinárodního tisku a organizací zabývajících se ochranou práv menšin apod. i vlád jednotlivých států, kam Romové směřují, jednak v samotné republice vede k zintenzivnění pokusů problém Romů řešit.

Realita posledních let v ČR dostatečně prokázala, že jak rasismus, tak tzv. politický a náboženský extremismus, jsou neodstranitelnými průvodci také naší demokratické společnosti. Prudké zvýšení výskytu těchto jevů je sice připisováno na vrub nestabilitě společnosti v přerodu od jednoho společenského systému ke druhému, avšak o další existenci a rozšiřování jevů označovaných jako extremismus v současné české společnosti nikdo nepochybuje. Představy, že tyto jevy lze v rámci určitých společenských pravidel a platných zákonů ovlivňovat, jsou pak značně mlhavé a dosud uplatňovaná opatření proti nim jsou hodnocena jako neúčinná. Kromě toho jsou nyní téměř vždy doprovázena obecně sdíleným názorem (převzatým ze zahraničí), že „žádná demokracie nemá dostatek mechanismů, aby se ubránila všemu, co jí škodí. Některé principy, na kterých je založena, jsou současně důvodem její křehkosti“. Tento názor je pak často právě v České republice užíván jako odůvodnění pasivního čekání na to, co přinesou „doby příští“.

Problém extremismu tak stále spíše narůstá a dosti rozšířený předpoklad, že jej lze vyřešit nějakým právně ošetřeným opatřením, natož legislativní normou, byť důsledně aplikovanou, se stává stále více nepravděpodobným.

Proto cílem předkládané studie není ani vytvoření další definice extremismu, ani předložení návrhu jak extremistické jevy eliminovat či radikálně omezit, ale jejím cílem je „jen“ extremismus (spíše jevy, které jsou takto označovány) zmapovat, a to především z

pohledu platných právních ustanovení. Popsat, jak jsou tato ustanovení využívána a jaký je jejich dopad, srovnat způsoby, jakými řeší obdobné problémy právo v jiných státech, zkoumat kriminologické aspekty problému. Vycházíme přitom z názoru, že žádná opatření nemohou být dostatečně účinná, pokud jim nepředchází analýza současného stavu, pokud si nevymezíme, co chceme a můžeme těmito opatřeními v konečném výsledku docílit.

2. Vymezení užívaných pojmů (PhDr. Alena Marešová)

Je složité vybrat v současné nabídce definici extremismu, se kterou by bylo možno pracovat při zkoumání ústavních, správních, trestně právních a kriminologických aspektů extremismu. Jiný je pohled filosofů, politologů, sociologů, kriminologů, kteří nejsou vázáni užíváním jednotné terminologie a jiný pohled právníků, kteří operují především s pojmy s jednoznačně definovaným obsahem obvykle zakotveným v zákoně. Proto v těch částech, kde jsou zpracovávány právní aspekty problému zřídka používáme pojem extremismus, ale používáme zažitou a jasnou právní terminologii.

Obecně pak v tomto materiálu **extremismus** chápeme jako souhrn určitých (ve studii vyjmenovaných) **sociálně patologických jevů**³ vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (**extremistů**). Byť důvodem ke vzniku a existenci mnoha druhů **extremistických skupin a hnutí** jsou často vzájemně odlišné ideologie, jako sjednocující prvek těchto ideologií vystupuje, dle našeho názoru, jimi proklamované odmítání základních hodnot, norem a způsobů chování formujících současnou společnost.

V této studii se nevyjadřujeme k tomu, zda některá idea či ideologie vyznávaná členy či příznivci (sympatizanty) extremistických skupin je extrémní, ale naše pozornost je věnována právě jen skupinám osob, které jevy označované naší společností jako extremismus vytvářejí a které k prosazení jimi zastávaných názorů a ideologií užívají **extrémní prostředky**, především pak násilí (včetně násilného jednání, verbálních útoků a psychického násilí).

Právě tam, kde k prosazení svých ideových cílů, z hlediska této společnosti téměř vždy nepřijatelných, používají extremistické skupiny příp. jejich jednotliví členové a příznivci nezákonné prostředky, zejména násilí, které má často podobu závažných trestných činů, dochází ke konfliktům s ostatními členy společnosti (a společnost reprezentujícími orgány).

Trestná činnost související s extremismem je často veřejně prezentovaným důvodem k hledání opatření s cílem uplatnit je vůči všem skupinám, hnutím a jedincům, kteří se vyznačují extrémním (nekonformním) jednáním, a to bez ohledu na to, zda toto jednání vyúsťuje v jednání pro ostatní osoby, skupiny či společnost nebezpečné. Proto je při diskusi na téma extremismus nezbytné diskutovat i další projevy motivované nekonformními názory a postoji občanů, mající podobu i tzv. občanské neposlušnosti, politického radikalismu apod. Taková diskuse je však již mimo pole působnosti kriminologie, natož práva a proto v této studii upřednostňujeme právní přístup k analýze extremismu, který manipuluje s konkrétními poznatky a zkoumané skutky (jednání) srovnává se zákonem vymezenou a v činnosti státních orgánů uplatňovanou normou.

³ Pod pojmem **sociálně patologické jevy** zde chápeme takové projevy chování členů či příznivců extremistických skupin, které lze označit jako porušení právních, ale též jen sociálních norem, tj. : **jednak** takové, které nepochybně jsou závažné, ale samy o sobě nejsou trestné, **jednak** takové, které lze označit jako správní přestupek či dokonce jako kriminální jednání. Jsou to jevy, které se vyznačují určitou hromadností výskytu, stabilitou pro ně charakteristických projevů v delším časovém období a rozšířeností (zde na území ČR).

Konkrétně pak, v jednotlivých kapitolách studie, tam kde označení extremismus je příliš vágní, užíváme běžné pojmy označující jednotlivé druhy jevů, které jsou pod extremismus podřazovány, případně právní terminologii.

Jednání extremistických skupin, jejich členů či příznivců neztotožňujeme s jednáním trestním. V této studii je jako kriminální jednání, **kriminální delikt** označeno vždy jen takové extrémní jednání, **došlo-li při něm k naplnění skutkové podstaty některého v trestním zákoně uvedeného trestného činu.**

Protože však pojednáváme i o kriminologických aspektech extremismu, které nejsou určovány jen právním vymezením trestního jednání, příp. správního deliktu, obsahuje studie, zejména v části popisující extremistickou scénu, popis jednání extremistů, které nelze označit jako trestnou činnost - tj. jejich různé pozornost budící aktivity nebo aktivity pro ně charakteristické, a to včetně takových, jejichž označení jako projev extremismu je diskutabilní či nemožné. Např. způsoby propagace jejich názorů (idejí) jimi vydávanými tiskovinami, užívání graficky ztvárněných zvláštních symbolů, vlastní hudební produkce, organizování společných akcí a soustředění. Bohužel, nedostupnost mnoha důležitých informací znemožnila zpracování podrobnějšího popisu osob extremistů, složení jejich skupin, včetně jejich sociodemografických charakteristik, zpracování poznatků, čím se mimo ideologie skupiny osob představující jednotlivé druhy extremismu odlišují navzájem, zda se u extremistů častěji vyskytují určité osobnostní rysy či psychické abnormality, jaká je obvyklá motivace jejich extremistických postojů a jednání apod. Ve srovnání s ostatními pracemi věnovanými extremismu u nás je ve studii věnována pozornost, s využitím výsledků z námi provedeného šetření, názorům a postojům k extremistům a extremismu pracovníků některých složek orgánů činných v trestním řízení.

Pojem extremismus bez přívlastku je odbornou veřejností používán, jak bylo řečeno výše, zřídka, spíše v souladu s politologií, je užíváno označení **politický extremismus a náboženský extremismus.**

Dle materiálu MV ČR (konkrétně i dále často citované Zprávy o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin - dále jen Zprávy MV ČR) v evropských podmínkách lze existující extremistické spektrum, podle zažitého úzu, schematicky dělit na:

- pravicově extremistické,
- levicově extremistické,
- nacionalisticky extremistické a
- nábožensky fundamentalistické.

Avšak též **pojem politického extremismu je t.č. vykládán značně nejednotně** a jeho užívání je téměř vždy diskutabilní. I tam, kde panuje relativní shoda - např. mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení, se v průběhu náročnější diskuse objevují základní odlišnosti v názorech na vymezení jeho obsahu. Také zahraniční poznatky při hledání vhodné definice politického extremismu pomáhají jen omezeně. Přitom bez přesného vymezení obsahu tohoto pojmu nelze vůbec o extremismu seriózně diskutovat a připravovat opatření k omezení jeho výskytu.

Při vymezování obsahu pojmu náboženského extremismu panuje mezi odbornou veřejností více shody. Avšak též zde se lze setkat se značně odlišným výkladem u státních orgánů, zástupců legálních církví, představitelů společenskovedních disciplín atd. a často i se zpochybněním užití samotného slova extremismus ve spojení s činnostmi náboženských skupin.

Vzhledem k nejednotnosti chápání obsahu jak extremismu samotného, tak i některých jeho druhů je proto nezbytné při jakémkoliv užití těchto pojmů vždy vysvětlit, co je pod nimi v konkrétním materiálu rozuměno.

V této studii užívané pojmy mají následující význam:

Rasismus je základním východiskem odrůd tzv. pravicového extremismu a je založen na ideologii vycházející z biologické teorie zdůrazňující význam rasových znaků a rozdílů mezi rasami. Podstatu člověka spatřuje především v těchto znacích. Vychází z přesvědčení o nadřazenosti „bílé rasy“ (často užší skupiny jejich příslušníků) nad ostatními druhy „méněcenných ras“, o její předurčenosti k nadvládě.

V poslední době, tam, kde se vyskytuje násilí uplatňované menšinami vůči většinám - minorit vůči majoritám, které je vykládáno jako projev rasové nesnášlivosti, se lze setkat s označením „rasismus naruby“, „černý rasismus“ apod.

Xenofobii charakterizují projevy odporu, nepřátelství, ale i nedůvěra ke všemu cizímu. Konkrétním projevem je nepřátelství k lidem jiné barvy pleti, jiné národnosti, jazyka, náboženského přesvědčení, kultury, projevující se navenek odporem a nepřátelstvím vůči imigrantům, ale i cizincům s trvalým pobytem, uprchlíkům či zahraničním dělníkům. Někdy je tento pojem užíván jako obecný termín pro rasismus, antisemitismus a nacionalismus.

Antisemitismus je specifickým projevem rasové nenávisti k Židům, k sionismu (judaismu).

Nacionalismus - podle tohoto politického směru je národ základní společenskou jednotkou. Proklamuje tzv. tradiční společenské hodnoty a jeho vymezení a odlišení od tzv. národní hrdosti, jejíž projevy jsou nazírány jako pozitivní společenské jevy a je s nimi tak i manipulováno, z něj činí nejproblematictější odrůdu extremismu. Proto ve studii ve vztahu k extremismu používáme pojem „krajní nacionalismus“.

Fašismus (nacismus a neonacismus) - otevřeně militaristické a nacionalistické hnutí, ideově i v praxi nahrazující parlamentní demokracii totalitní diktaturou a zaměřené proti všem demokratickým ústavním institucím a svobodám. Je velice životný, má mnoho forem a odrůd - nacismus je německou variantou. V závislosti na nových podmínkách se objevují (a zanikají) stále nové druhy. Platí to i projevech fašismu v ČR.

Anarchismus je ne zcela jednotným hnutím, zdůrazňujícím naprostou svobodu jednotlivce a úplné uplatňování jeho svobodné vůle, a proto odmítající vše, co takto chápané svobodě brání (zejména stát, jakoukoli autoritu vůbec, disciplínu, pořádek a povinnosti). K zpřesnění co to je anarchismus a jaká jsou jeho východiska a kdo ho reprezentuje v ČR se podrobněji vyjadřujeme v popisu extremistické scény v ČR.

Mimo anarchismus bývají výše uvedené **druhy politického extremismu** označovány za **pravicové**. Z nich pak vycházejí jednotlivé proudy pravicových hnutí, která mají zase jiná označení. U nás jsou nejznámější SKINHEADS, méně PUNKS.

V politických vědách je upřednostňováno používání pojmů pravicový a levicový extremismus a označování politických organizací jako extrémně levicové a extrémně pravicové. Z pohledu správního a trestního práva pravo-levá orientace extremistických skupin nemá podstatnou hodnotu.

Ovšem politology upřednostňované dělení extremismu na pravicový a levicový extremismus se též ukazuje jako problematické. Právě v případě punks a skinheads lze názorně takovou problematickost doložit tím, že část punks má velice blízko k anarchistům a skinheads zahrnují též ultralevicové frakce. Proto dále **ve studii dělení na pravicový a levicový politický extremismus užíváme zřídka.**

*Blíže o politickém extremismu, rozdělení extremistických a radikálních politických organizací v ČR pojednává kniha vzniklá za grantové podpory MV ČR „**Politický extremismus a radikalismus v České republice**“ - ed. Petr Fiala, vydala Masarykova univerzita v Brně v roce 1998. Nejobsáhlejší část knihy tvoří přehled cca 80 radikálních a extremistických politických organizací v ČR připravený Michalem Mazlem. Přehled je doplněn analýzou jednotlivých stran, hnutí a skupin a celkovým pohledem na strukturu politického radikalismu a extremismu u nás.*

*V poslední době je dokonce užíván termín „**extremismus středu**“, který je definován aktéry a hodnotami pro něj typickými:*

Příznivci extrémních stran a hnutí středu se rekrutují z obvyklých stoupců liberalismu. Jsou to zejména muži do 30 let, vyučení drobní podnikatelé, ale i někteří příslušníci ozbrojených složek, kteří nesouhlasí s vývojem kapitalismu, v němž roste role mezinárodního podnikání, velkých podniků a odborů, s konkurencí plynoucí z poklesu významu hranic, kterou považují za ohrožení domácího hospodářství, z přítomnosti jiných národností, ras a etnik. Pro své bezpečí vyžadují pevný řád, který se často vymyká koncepci právního státu, jehož normy porušují.⁴

Dle Vlachové zmíněná definice je jak ušitá na míru české SPR-RSČ (ale také francouzské Národní fronty). Příznivci tohoto tzv. extremismu středu volají po izolaci republiky (neutralitě místo členství v NATO), mají nesmiřitelný postoj k Německu, Romům, kriminalitě, viditelnému porušování zákonů. Žádají obnovení trestu smrti, preferenci drobného podnikání a tzv. českého kapitálu a soběstačnosti v produkci potravin. Kombinují prvky radikalismu, autoritářství, nacionalismu a xenofobie.

Jako příslušníci **levicového** politického extremismu bývají označováni zejména ANARCHISTÉ, REDSKINS (jsou příslušníky hnutí skinheads), některé skupiny legálních politických stran: např. komunisti aj., SQUATERI, někdy též militantní ekologové a ochránci zvířat.

V zahraničí byli členové levicových extremistických skupin často ztotožňováni s pachateli teroristických útoků. V poslední době, na rozdíl od situace v jiných částech světa, se však aktivita většiny známých evropských levicových teroristických skupin značně snížila a naopak, inklinace k terorismu se stává charakteristickým projevem také pravicových extremistických hnutí a výjimečně i náboženských sekt (např. teroristický útok v tokijském metru). Nyní, po eskalaci teroristických projevů v sedmdesátých letech a po létech relativní stagnace (alespoň v kontinentální Evropě) v devadesátých letech, se terorismus hlásí opět ke slovu, a to jak v Evropě, tak i dalších částech světa.

S terorismem jsou spojeny nejnebezpečnější projevy extremismu. Avšak terorismus sám nelze jednoznačně přiřadit k výše vyjmenovaným ideologiím extremistických skupin a teroristy k vyjmenovaným skupinám a hnutím.

Terorismus lze charakterizovat jako „použití násilí nebo výhrůžky k politickému účelu, vytvoření stavu bázně, který poslouží k vydírání, nátlaku, zastrasování nebo je příčinou

⁴ Vlachová, K.: Extremismus středu, Ekonom, 9/98, s. 62

změny v chování jednotlivců nebo skupin. Jeho metodami jsou únosy a zadržování rukojmí, pirátství nebo sabotáže, atentáty, fingované hrozby a nezacílené pumové útoky a střelba⁵. A požáry, politické vraždy, únosy dopravních prostředků apod.

V užitém citátu nejde o definici terorismu, ale o popis činností, které pojem terorismu naplňují, bez důrazu na motivaci, která k takovým projevům vede. Všechny vyjmenované činnosti jsou nejen trestné podle trestních zákonů všech zemí, ale patří mezi nejzávažnější a společensky nejnebezpečnější trestnou činnost vůbec.

Někdy je terorismus vymezován jako destruktivní extremismus a definován jako cílevědomé použití organizovaného násilí (teroru) nebo pohrůžky takovým násilím proti nezajímavým osobám (majetku) za účelem dosažení politických, kriminálních nebo jiných cílů. Terorismus lze považovat za formu psychologické války, vedené proti státním orgánům malou ilegální skupinou.⁶

Jako **náboženský extremismus** (pokud už je takový pojem užit) je ve studii chápáno takové jednání členů či příznivců náboženských skupin (sekt), příp. náboženských hnutí, ovlivněné jejich náboženským zaměřením, které se projevuje násilím nebo jiným závažnějším porušováním právního řádu nebo, výjimečně, takové chování, které bývá označováno jako sociálně patologické či sociálně nežádoucí.

Náboženskou sektou je pak rozuměno uzavřené seskupení osob stejného náboženského smýšlení (obvykle odštěpeného od učení zavedených církví, někdy vytvořeného nově), často vytvářející pevně organizovanou strukturu s až absolutistickými nároky na podřídivost svých členů a hlásající nekriticky až dogmaticky určité společensky nepřijatelné názory a zásady. Nebezpečnou pro společnost se sekta stává tehdy, když směřuje své členy k takovému vzdání se individuality, která vede k absolutní závislosti na skupině a jejich vůdcích (jejichž důsledkem může být až změna osobnosti případně i autodestrukce člena), nebo když při prosazování svých názorů, požadavků a cílů sekta používá násilné jednání, psychickou manipulaci či jiné sociálně nežádoucí jednání.

Náboženské skupiny (sekty) působící na území ČR lze zhruba rozdělit na **ty, které vznikly v zahraničí, ale mají působnost i na našem území**, a na **ty domácí provenience**. Mezi těmi prvními můžeme jmenovat např. Církev sjednocení - MOONISTY (Společenství Ducha svatého pro sjednocení světového křesťanství), Scientologickou církev (SCIENTOLOGY/ DIANETIKY), Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů - MORMONY, SVĚDKY JEHOVOVI (Náboženská společnost Svědkové Jehovovi), Rodinu (Rodina lásky), dále náboženské uskupení Hare Kršna, . Křesťanskou společnost Slovo života, SATANISTY a další.

Mezi u nás založenými sektami je třeba uvést jednu ze známějších, sektu IMANUELITŮ (Poselství grálu). Ta je považována za dosti nebezpečnou, protože v ní došlo k trestné činnosti (§ 217 tr. zák.). Dále lze uvést mezi mnoha dalšími např. DĚTI SLUNCE, sektu žijící ve Světlíku na Šumavě, MOST KE SVOBODĚ atd.

Bližší vymezení pojmu **politický extremismus** jsme hledali u politologů. Jasně vymezení tohoto pojmu je nezbytné, protože vágní vymezení dává nejvíce prostoru pro jeho účelové využívání a zneužívání, které může vyústit až k pokusům zneužít právo v politických šarvátkách.

⁵ srov. Slovník cizích slov (SPN 1995), heslo „terorismus“

⁶ srov. Chmelík, J.: Extremismus, MV ČR, Praha 1997, s.25

Politologové⁷ vycházejí z pracovního vymezení **extrému jako výrazné odchylky od zavedených norem**, konkrétně **norem společenskopolitického uvažování a jednání**. V politické oblasti má takové odchýlení formu alternativního (byť nereálného) politického programu, podporovaného extremistickou skupinou. (Což je strukturovaná skupina vzniklá k prosazování extrémních politických myšlenek). Program obvykle obsahuje výrazné prvky názorové nesnášenlivosti a odmítání kompromisních řešení. Často se manifestuje jako militantní odmítání panujícího stavu, provázané prvky násilného chování. Politické cíle v něm uvedené směřují mimo tradiční demokracii.

Toto vymezení extremismu je ale třeba chápat s vědomím toho, že operuje s vágním pojmem normy společenskopolitického uvažování. Při stanovení odchylek od normy jsou pak kritéria vždy do jisté míry subjektivní, pro každého totiž hranice mezi extremistou a pouhým politickým protivníkem leží trochu jinde.

Kromě toho např. z pohledu psychologie **jako extrém (jako svéráznou poruchu charakteru) lze chápat i absolutní konformitu některých jedinců** s vládnoucími režimy bez ohledu na proměny a výměny režimů v čase, konformitu s právě preferovanými názory a postoji, byť diametrálně odlišnými od těch které byly preferovány (společností i konkrétním jedincem) v nedávné době.

Jako opak extremismu bývá uváděna naprostá konformita, a to se stejným pejorativním nádechem, a jako opak extremisty : „vůči všemu loajální občan, jenž svou aktivitu pečlivě rozděluje mezi nakupování v supermarketu a sledování televize“. Ze srovnání těchto protipólů pak někteří sociologové činí závěr: „Je zřejmé, že občanská nečinnost je z takového úhlu výhodnější strategií než občanská angažovanost. Jakákoliv nepohodlná angažovanost může být označena za radikalismus, ten plynule přechází v extremismus, tedy v podstatě v potenciální terorismus...“⁸

O politický extremismus se zajímají všechny společenskovědní disciplíny včetně práva, a to jak ústavního, tak i správního (viz diskuse o možnostech zákazu tzv. extremistických politických stran a hnutí), trestního práva (v souvislosti s požadavky zpřísnění postihu trestných činů s rasistickým pozadím), ale i sociologie (četné výzkumy zjišťující postoje a názory veřejnosti na extremistické jevy) a především politologie. Právě politologii však přísluší definovat, co to je politický extremismus a označit existující konkrétní politické organizace a hnutí jako extremistické.

Dle Fialy však současná politologie může pouze nabídnout některé možnosti, jak lze na problém politického extremismu pohlížet, jaké jsou výhody a úskalí používání pojmu politického extremismu a jaká je struktura a funkce politických organizací, které jsou z různých důvodů za extremistické pokládány. V možnostech soudobé české politologie je zatím pouze připraven vědecky podloženou diskusi o fenoménu politického extremismu.⁹

Avšak z pohledu práva (především správního, ale i trestního) je takový cíl nutně nedostatečný, protože v rozhodovací praxi nepoužitelný.

„Z hlediska politické vědy je však obecný pojem „politický extremismus“ velmi problematický, protože je příliš prázdný, libovolně aplikovatelný a jeho výpovědní a označovací hodnota je prakticky nulová. Naproti tomu pojmy „levicový“ a „pravcový“

⁷ srov. Fiala, P. (ed.): Politický extremismus a radikalismus v České republice, Masarykova univerzita, Brno 1998, 303 s.

⁸ Keller, J.: Extremismus a stigmatizace, in Fiala, P.: Politický extremismus a radikalismus v České republice, Masarykova universita, 1998, s. 76-77

⁹ srov Fiala: cit.dílo, s. 9

politický extremismus konkretizují pozici subjektu ... v politickém prostředí a přiřazují takto označeným politickým organizacím (extrémně levicové a extrémně pravicové) určité empirické resp. ideologicko-programové charakteristiky.“¹⁰

Kromě toho s politickým extremismem jsou často právem spojovány další pojmy užívané v politických vědách, a to „**politický radikalismus**“ a „**občanská neposlušnost**“.

Pod označením **politický radikalismus** jsou nyní nejčastěji chápány „politické postoje, jež nevedou k odstranění demokratického politického systému a pohybují se v rámci jeho ústavního vymezení, byť třeba na jeho okraji“.¹¹

Tzv. **občanská neposlušnost** je též pojmem politology často diskutovaným. Např. Barša¹² při diskusi o ní argumentuje názory Dworkina (am.teoretika práva). Ten tvrdí, že vzhledem k vývoji sociálních institucí v čase není možná žádná definitivní institucionalizace základních práv občanů. Proto musí být tento problém přístupný novým odpovědím. V Dworkinově pojetí se tak problém občanské neposlušnosti stává problémem morálně a politicky legitimních způsobů jednání občana, který je přesvědčen, že určitý zákon, instituce či politika porušují nějaké základní lidské právo, a jsou tedy v tomto smyslu protiústavní. Dworkin v takovém případě obhajuje právo zákon nerespektovat, což nutně spustí soudní proces, který bude mít za úkol určit, zdali je spravedlnost na straně narušitele, či na straně státní moci. Jeho úvaha vyústí v názor, že občanská neposlušnost v tomto pojetí se vlastně spolupodílí na realizaci spravedlivého zákonodárství.

Barša pak dospívá k závěru, že“ bez dostupné možnosti občanské neposlušnosti totiž nelze zaručit, že politický systém bude skutečně sloužit a skládat účty občanské společnosti, z níž má v posledku pocházet jeho moc.“ Avšak ani toto tvrzení se neseťkává u politologů vždy se souhlasem.

¹⁰ srov. Fiala: cit.dílo, s.10-11

¹¹ Fiala: cit.dílo, s. 11

¹² srov. Fiala: cit dílo, s.45-68, s. 51

3. Stručná charakteristika extremistické scény v ČR (PhDr. Alena Marešová, Ing. Karel Novák)

V posledních letech je v České republice patrný nárůst počtu jevů zahrnovaných pod jednotlící pojem extremismus. Nejde jen o nárůst četnosti výskytu takových jevů, ale i o výrazné zvyšování počtu na těchto jevech se podílejících osob. V závislosti na zviditelňování projevů intolerance (nesnášenlivosti, rasistických útoků) v médiích, mění se postupně i reakce na takové jevy jak u veřejnosti, tak u mnoha představitelů státních, ale i politických a jiných institucí.

Bohužel, žijeme v období, kdy se projevy nesnášenlivosti až nenávisti v mezilidských vztazích rozšiřují a zintenzivňují. Rozšiřuje se i extremistická scéna a zintenzivňují se její projevy. Ve světě i v ČR stále vznikají nové skupiny, zahrnované mezi extremistické, dochází k „vývozu“ ideologie jednotlivých extremistických skupin dokonce i na jiné kontinenty, rozrůstá se mezinárodní spolupráce skupin s obdobnou ideologií, a to nejen v oblasti předávání informací, ale i při pořádání společných akcí. Opět se objevují prvky terorismu v činnosti některých skupin s politicky extremistickým programem, ale i v činnosti některých náboženských skupin.

Situace však není tak jednoznačná, jak bývá obvykle prezentováno. Nesmíme zapomínat, že výše uvedeným tvrzením můžeme v pozitivním, ale i negativním smyslu oponovat, že jejich platnost není absolutní. Společenská tolerance včetně tolerance mnoha jednotlivých občanů u nás i v cizině k určitým jevům, osobám, odlišnostem se naopak zvyšuje a prohlubuje. Platí to např. o zvyšující se všeobecné toleranci k promiskuitě, sexualitě nezletilých, prostituci (prostitutkám, prostitutům, kuplířům), narkomanii (a drogovým dealerům), hazardním hrám, opilství, obecné kriminalitě včetně závažné kriminality a jejím pachatelům (o hospodářské kriminalitě ani nemluvě), podvodům a podvodníkům, výtržnictví a vandalismu, vulgarizaci řeči a chování atd. Avšak platí to též o větší toleranci (srov. např. výsledky výzkumů veřejného mínění, výsledky různých anket zveřejňovaných, ale často i organizovaných masmédií) k jiným náboženstvím a vírám, k odlišnému způsobu života, homosexualitě, k vnějšímu zjevu lidí (oděvů, účesů), k projevům odlišných názorů (včetně politických), k odlišným zvykům a odlišné hierarchii hodnot, k projevům označovaným jako umění a dalším nezvyklým projevům individualismu.

V České republice je extremistická scéna trvale v pohybu: u mnoha extremistických skupin dochází ke zvýšení počtů členů, příp. ke sloučení s jednotlivci, kteří předtím působili samostatně, výjimečně dochází k zániku některých skupin. U některých skupin, v důsledku jejich konkrétnější profilace, dochází ke snížení počtu členů či spíše příznivců.

Nejvýznamnějšími novými fenomény v období kolem roku 1997 byly zejména (dle relativně dostupných materiálů MV a Bezpečnostní informační služby¹³) :

a) Strukturalizace a profilace extremistické „báze“ (např. z prostředí shindeads se vyprofilovaly ryzí neonacistické a fašistické organizace, v anarchistickém prostředí se vytvářejí skupiny tzv. tvrdých autonomů, kterým je blízká idea společenského chaosu a násilných revolučních akcí proti kapitalismu, z bývalých ortodoxních komunistů se vytvářejí akceschopné organizace - strany a kluby s pevnou strukturou, taktikou atd.).

¹³ srov. např. „Zprávu o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo spáchaných příznivci extremistických skupin“, II., MV 1997, 55 s. + přílohy

b) Internacionalizace (velmi aktivní navazování zahraničních kontaktů a vstup do mezinárodních struktur ideově blízkých, včetně zpětného ideového a strategického ovlivňování).

c) Aktivisté a představitelé skupin v levicovém prostředí začínají tvořit novou generaci radikálů oddaných ideologiím, které hlásají.

d) Pravicová extremistická scéna je stále více poznamenávána radikálními projevy mladých lidí, přičemž jimi hlášené myšlenky jsou jednoduché a povrchní, nejsou výsledkem jejich vlastních úvah, ale jsou přebírány jako celek především v jejich heslovité podobě. Proto své přesvědčení prosazují spíše s fanatismem než argumentací. Jsou okouzleni silou, přímou akcí a realizují se téměř vždy v „mase“.

e) Pravicoví extremisté sice hlásají ideály „pevné ruky“, ale více je uspokojují vzájemná setkání, provolávání hesel a provokování, násilné útoky proti rómskému etniku, patos, gesta.

f) Levicové extremistické skupiny jsou oproti pravicovým více zakotveny v realitě, konkrétních společenských a politických podmínkách, **své úsilí a cíle berou smrtelně vážně, jako boj, revoluci.** Jsou ochotni čekat na vhodnou situaci a připravovat se na takový moment konspirativně.

g) V České republice se etablovala řada nových sekt ze zahraničí, vznikají i nové sekty české provenience . Skutečně nebezpečný náboženský extremismus nebyl prozatím na území České republiky zaznamenán (případ Poselství Grálu Parsifala Immanuela lze považovat za výjimku). Spornou otázkou je, zda aktivity některých náboženských organizací či sekt je vhodné posuzovat podle zkušeností v zahraničí či pouze podle projevů v ČR. V zahraničí totiž některé náboženské či pseudonáboženské sekty a organizace začínají být vnímány jako latentní nebezpečí. Zejména se to týká scientologů a těch sekt, které užívají k naplnění některých svých cílů teroristické operace (např. v USA, Japonsku).

Celkově však lze říci, že náboženský extremismus není nyní v centru pozornosti české společnosti. Hlavním představitelem extremismu u nás zůstává extremismus politický, konkrétně pak xenofobie a rasismus.

Současná politická extremistická scéna bývá (též zhruba kolem roku 1997) rozdělována zhruba na čtyři tábory¹⁴:

1. Pravicově extremistické skupiny a organizace, které se hlásí k fašismu italského, Francova nebo českého typu. Vyznávají ideály vůdcovského typu, korporativního státu, často s prvky fanatického nacionalismu a fundamentálního katolicismu, zpochybňujícího výsledky II. vatikánského koncilu¹⁵. Nejznámější je Hnutí národního sjednocení (HNS).

2. Skupiny neonacistického typu, vyznávající ideály „White Power“, rasové války, očistu evropských zemí od jiných ras, přistěhovalců, cizinců ap. („Čechy Čechům!“) Čeští Romové, jakožto nejčastější cíl útoků pravicových extremistů, byl zvolen především proto, že jde o

¹⁴ srov. Zprávu MV

¹⁵ II. vatikánský koncil (1962-1965) byl velkou událostí římskokatolické církve směřující nejen dovnitř této církve, ale i směrem ven k okolnímu světu. Koncil uznal teologickou pluralitu za legitimní, pokusil se prolomit vžitá stereotypy (např. generalizující odsuzování Židů) a pokoušel se podívat pozitivněji na „okolní“ svět. Podle názoru některých katolických myslitelů, sněm „zašel příliš daleko“ a představitele sněmu se „rozešli s dlouhou, komplexní historickou tradicí církve“ (srov. „Ve znamení naděje“ : Proměny teologie a církve po II. vatikánském koncilu, Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 6)

problémové etnikum (nejedná se o české specifikum¹⁶). Internacionalizací neonacistických skupin přecházejí členové těchto skupin postupně k antisemitismu a přímo ke xenofobii. K této skupině můžeme přiřadit názorově nevyprofilované skinheads a „spontánní“ hnutí.

3. Mezi extrémně levicové skupiny jsou řazeny též skupiny označované v předchozím materiálu IKSP jako levicoví radikálové, tj. skupiny anarchoautonomní, které jsou spojeny mlhavými vizemi jakési absolutní svobody a negativistickým postojem vůči „měšťákům“, „buržoazii“, pod kteréžto pojmy zahrnují i tzv. spořádané občany. Mají tendenci se napojovat na všechna protestní hnutí od tzv. ekologistů po ortodoxní komunisty. Jejich idea nestanovuje pozitivní řešení a systém, ale napadá vše existující, neboť je to špatné. Hledají ideály v ultramarxistických idejích. Známymi zástupci jsou např. Československá anarchistická federace, která je součástí mezinárodní organizace Internacionála Anarchistických Federací.

4. Neobolševické strany a skupiny. Jejich cílem bývá rekonstrukce totalitního komunistického systému s vedoucí úlohou komunistické strany stalinského typu. Současnou situaci chápou jako krizi společnosti. Stále věří, že socialismus v leninsko-stalinistickém pojetí je jedinou pokrokovou alternativou společenského vývoje. Jako klasičtí představitelé bývají uváděny: Komunistický svaz mládeže a Vlastenecké sdružení antifašistů (Antifa), která podporuje státy podezřelé z mezinárodního terorismu (vzorem pro ně jsou státy s komunistickým zřízením typu Severní Koreje) a Strana československých komunistů.

Nedostatečně bývá zdůrazňována skutečnost, že občas dochází k účelovým spojením extrémně pravicových a levicových struktur - nikoliv v členských základnách, ale při sladění strategií a postupů - např. v odporu proti současnému demokratickému zřízení, odporu proti NATO, ve vyhraněném až krajním nacionalismu, panslavismu (usilujícím o spojení slovanských národů) a antisemitismu.

Některé skupiny - organizace (označované nyní jako extremistické a platí to o politických i náboženských) jsou řádně registrovány na CSÚ MV, některé působí ilegálně. Registrované organizace pracují velmi opatrně a na veřejnosti se snaží neprojevat se. Všechny významnější skupiny vydávají časopisy a informační brožury, pořádají setkání a případně demonstrace. Angažují se v pořádání kulturních akcí. Viditelným projevem především pravicového spektra extremistických skupin je pořádání koncertů.

Novým jevem u obou částí politického extremistického spektra, spojeným s rozvojem počítačových systémů a sítí, je skutečnost, že dochází k nárůstu využívání komunikační techniky, a to nejen pokud jde o využívání Internetu, ale i při výrobě plakátů, časopisů atd. Také využití další moderní techniky umožňuje extremistům větší samostatnost a současně se snižuje možnost odhalení jejich nezákonné činnosti.

Další změny ve skupinách pravicových extremistů souvisejí s problémy, způsobenými těmito skupinám vyšší aktivitou policejních složek a trestní justice zaměřenou na jejich veřejné projevy. V jejich činnosti dochází tak k větší konspiraci a též k omezení šíření a přirozené výměny názorů, tiskovin apod. mezi řadovými členy a sympatizanty. Řada členů proto svoji činnost začala orientovat především na komerční záležitosti - vydávání CD s kultovní hudbou, se záznamy z koncertů, spolupodílejí se na výrobě a prodeji triček, nášivek se symboly ap.

¹⁶ Obdobné problémy (když pomíneme Slovensko) se vyskytují např. i v Maďarsku, kde od roku 1990 dochází každoročně k 100 až 200 útoků skinheadů proti Romům (srov. Helsinky Watch: The Gypsies of Hungary, 1993, s. 48-49). S jednotlivými případy se lze setkat i ve Francii a Itálii.

Jak již bylo výše uvedeno, to proč se extremismus stává jedním ze základních problémů v české společnosti je skutečnost, že stále častěji se projevuje násilnými akcemi, konkrétně **násilnou trestnou činností**. Tato trestná činnost, nejčastěji označovaná jako trestná činnost motivovaná rasovou a národnostní nesnášenlivostí nebo jako trestná činnost s rasistickým či extremistickým podtextem, či někdy označovaná přímo jako trestná činnost příznivců hnutí skinheads, dosud, jak již bylo řečeno v úvodu, nikdy a nikde na území ČR nenabyla masových rozměrů a neohrozila bezpečnost ani státu, ani jednotlivých územních celků, avšak již zřetelně vyvolává pocit ohrožení nejen u jednotlivých občanů, ale již u celých skupin obyvatel.

V poměru k počtu trestných činů registrovaných policií či k počtu trestně stíhaných pachatelů představují statistické údaje o trestné činnosti motivované rasovou a národnostní nesnášenlivostí nebo páchané příznivci extremistických skupin velmi malé číslo. Celkem v roce **1997** bylo **registrováno Policií ČR** cca 400 tis. trestných činů, z toho **cca 160 trestných činů policie označila jako „extremisticky motivované“**. (Blíže informace o právní kvalifikaci těchto trestných činů, o jejich územním rozložení a obětech - viz příloha.) **V roce 1998 z cca 425 tis. policií evidovaných trestných činů to bylo již cca 350 trestných činů.**

Tyto údaje se liší od statistických údajů uváděných Dokumentačním a informačním střediskem Českého helsinského výboru.¹⁷ Např. v dokumentu vydaném Dokumentačním střediskem k výročí vraždy súdánského studenta Hassana Elamina Abdelradiho (k vraždě došlo 8.11.1997) se uvádí, že od násilné smrti studenta Abdelradiho (tj. zhruba za rok) bylo zaznamenáno v ČR **„242 rasově nebo ideologicky motivovaných případů, z toho 185 násilných. Ze zaznamenaných případů vyplývá, že bylo fyzicky napadeno nejméně 203 lidí. Pachatelů těchto případů, kteří se mnohokrát opakovali, bylo nejméně 357.** Tento počet není zdaleka úplný, ze zkušenosti víme, že se o mnoha případech dozvíme i po několika letech.“

V období po roce 1990 je však zaznamenáván stálý nárůst takové trestné činnosti, stále častěji je zdůrazňována její zvyšující se brutalita a rozšiřování druhů trestných činů s obdobnou motivací. Blíže o trestné činnosti - viz kapitolu o postihu trestných činů s extremistickým podtextem podle našeho trestního práva a příloha č. I studie.

Při hledání příčin a podmínek nárůstu počtu trestných činů a přestupků označovaných jako delikty „s extremistickým podtextem“ nejsou ani v našich podmínkách, stejně jako v zahraničí, užívány argumenty spojující výskyt těchto činů jen s existencí extremistických skupin či zvýšenou koncentrací potenciálních objektů interetnických útoků v určitých územních celcích. Naopak, **i v našich podmínkách lze prokázat, že rozsah výskytu a intenzita trestných činů „s extremistickým podtextem“ prokazatelně souvisí též s větším výskytem sociálních problémů (např. nezaměstnaností) v určitém regionu, výskytem tam dalších sociálně patologických jevů (prostitucí, závadovými partami, pouliční kriminalitou), ale i s anonymitou prostředí, převládajícími náladami mezi obyvatelstvem apod.**

¹⁷ srov. „Uplynul rok od vraždy súdánského studenta“ in Vestigář DIS ČHV, ročník 1, číslo 4, listopad 1998, s. 8

3.1 Stav politického extremismu v ČR v roce 1997 a hlavní předpokládané trendy jeho vývoje

Vývoj **politického extremismu** v České republice se ubírá v podstatě směrem, který jsme předpokládali v létě roku 1996, kdy byla v IKSP vypracována již citovaná poměrně rozsáhlá studie "Extremismus mládeže v České republice". Naše současné poznatky, prezentované v této části studie, jsou většinou v souladu s poznatky získanými v resortu MV ČR a uvedenými v předchozí části a týkají se především situace v roce 1997. Ovšem dnes už je nepochybně situace opět změněná. V této oblasti se situace mění rychle a právě rychlé a relativně radikální a nepředvídatelné změny jsou pro extremistickou scénu charakteristické. Radikální změny (ovlivněné např. i jen jedinou medializovanou akcí doma či v cizině) jsou také pro státní správu zdrojem největších obav a velmi často komplikují efektivnost jejich opatření připravených v jiné situaci. Pomalost reakcí státní správy na probíhající vnitrostátní změny výrazně kontrastuje s rychlostí reakcí extremistické scény na události u nás a v cizině.

Za **základní trendy mezi pravickou částí extremistického spektra** nyní označujeme (stručně řečeno):

- a) výrazné rozšíření skupiny uvědomělých**, většinou oproti řadovým členům starších a vzdělanějších, **zastánců různých fašistických, rasistických a nacionalistických ideologií**,
- b) stálý příliv nových sympatizantů a**
- c) pokračující odklon od tradic a image skinheadů k ryze ideologickým fašistickým skupinám** (typu "hammer skinheads"), kde subkulturní prvky a vizuální odlišení a prezentace ztrácí význam, ale zvyšuje se kriminální nebezpečnost jejich činnosti.

Levicový extremismus v poslední dobu neprodělal nějaký prudký vývoj ani v oblasti počtu příznivců ani v typu jejich aktivit. Jediným zaznamenaným obecným trendem je menší počet veřejných, politických akcí a zaměření pozornosti spíše na aktivity kulturní. Teprve v roce 1998 dvě větší akce (Global Street Party a Local Street Party) znovu upozornily veřejnost na existenci levicového extremismu.

Podrobněji lze stav politického extremismu v ČR a odhad očekávaných změn shrnout do následujících odstavců:

3.1.1 Levicový extremismus - levicový radikalismus

1) Pod pojmem levicový extremismus v politické a společenské realitě České republiky dnes rozumíme především aktivity zaměřené na kritiku společnosti jako systému, které směřují k odstraňování chyb společnosti, nikoli tedy společenského systému jako takového, jak tomu bylo v klasickém pojetí anarchismu. Prostředky k nápravě těchto chyb lze však označit jako nestandardní. Jako alternativa současného systému jsou nabízeny a praktikovány jiné životní styly založené na rozdílných hodnotových prioritách, než je běžné v "hlavním proudu" společnosti. Tyto skupiny jsou nejčastěji zvány **autonomními nebo alternativními** nebo jsou též poměrně nepřesně označovány jako anarchisté.

Protože informace o anarchismu v ČR jsou velmi kusé a zkreslené, učiníme zde krátký exkurs do historie a vývoje anarchismu a anarchistické ideologie. Ponecháme stranou předchůdce, jako byli G. Winstanley, M. Stirner a svým způsobem i P.J. Proudhon a zastavíme se až u M.A. Bakunina, který poprvé vyčlenil anarchismus jako samostatný směr socialistického hnutí. Hlavní osou jeho uvažování byl názor, že stát je hlavním utlačovatelem lidstva, který využívá mj. i náboženství ("kolektivní bláznovství"). Revoluční praxe se má

opírat o instinkty a živelnou revolučnost lidových mas. Bakunin odmítal jakoukoli autoritu kromě rad specialistů = anarchoindividualismus. Naopak konstrukcí pozitivní vize nové bezstátní společnosti se zabýval P. A. Kropotkin (1842-1921), zakladatel anarchokomunismu. Společnost by měla být organizována jako federace svobodných výrobních občin, komun, vytvořených v důsledku sociální revoluce. Důraz byl kladen na solidaritu, dobrovolnou spolupráci a anarchistickou morálku. Jeho myšlenky jsou dnes asi nejživějším myšlenkovým dědictvím klasiků anarchismu.

Koncem 19. století se ve Francii objevil ještě jeden významný směr v anarchistickém hnutí - anarchosyndikalismus, který je založen na myšlence autonomních pracovních a politických jednotek - syndikátů. Jejich předobrazem mělo být odborové hnutí, které jediné bylo silou schopnou vést dělnictvo (proto byla v podstatě odmítána činnost i vlastní existence dělnických politických stran). Cestou k osvobození dělnictva se měla stát revoluční generální stávka, (nebyly však vyloučeny ani menší diverzní akce).

Poslední velký posun důležitý pro moderní radikálně levicové myšlenkové směry byla koncepce násilného boje nazývaná "propaganda činem" vytvořená J. Mostem počátkem tohoto století. Spočívala v odmítání legální činnosti dělnických stran, v budování konspirativních organizací a především v taktice individuálního teroru.

Většinou anarchistů byla tato koncepce odmítnuta, nicméně dosud existuje mnoho bojůvek, které ji uplatňují v praxi (samozřejmě je často doplňována dalšími ideologickými směry hlavně na bázi maoismu).

Klasická anarchistická ideologie byla v myšlenkové výbavě našich levicových radikálů přítomna vlastně jenom v dobách zakládání a prvních kroků autonomního hnutí u nás. Již zpočátku byla jejím nositelem jen úzká vrstva aktivistů shromážděných v Českém anarchistickém sdružení a později v odštěpenecké Anarchistické federaci.

Postupem doby se čistě anarchistické myšlenky stále více vytrácely z ideologické výbavy většiny skupin pohybujících se na levém okraji našeho politického spektra a byly nahrazovány konglomerátem idejí radikálních ekologů, globalistických hnutí typu New Age a levicovou rétorikou založenou na některých textech E. Fromma. Tento trend je v posledním roce stále výraznější.

Další výraznou charakteristikou extrémně levicových skupin u nás je jejich "mírumilovnost", která nemá v okolních státech obdoby. Tento fakt vychází především ze zaměření a cílů těchto skupin (jak bylo naznačeno na začátku této pasáže).

Současně i prostředky (ač jsme je označili za nestandardní) se nijak výrazně nevymykají z legality a nikde nenalzáme větší tendence řešit společenské nešvary násilnou cestou. Naopak dnes se mnoho krajně levicových skupin profiluje jako obhájcí občanské tolerance. Z těchto důvodů a na základě srovnání definic pojmů "politický extremismus" a "politický radikalismus" uvedených v předcházející studii IKSP, používáme i nadále pro skupiny krajně levicové orientace v naší republice především označení „politictí radikálové“.

2) Při popisu současné situace mezi politickými radikály musíme předem konstatovat, že následující poznatky se týkají výhradně Prahy, o situaci v jiných oblastech ČR nemáme, vzhledem k neexistenci seriózní výzkumné práce, žádných zpráv. Činnost levicových radikálů doznala za poslední období patrných změn jak v kvalitě tak v kvantitě. Obecně lze konstatovat, že současný trend je v posunu od akcí s ryze politickým obsahem, které měly oslovit širší veřejnost k akcím se spíše kulturním obsahem, zaměřených dovnitř radikálně levicové subkultury. Z hlediska kvantity lze říci, že celkový počet akcí se spíše snižuje.

Jak již bylo naznačeno, politické demonstrace, nejzjevnější aktivita autonomních skupin, ztrácejí v posledním období na významu. Samy autonomní skupiny je prakticky již nesvolávají a účast jejich příznivců na demonstracích svolávaných jinými subjekty je spíše nízká. Překvapivé to bylo především na přelomu listopadu a prosince 1997 na demonstracích svolaných na protest proti růstu rasistických projevů u nás. Jedině první demonstrace vzbudila ohlas a byla zaznamenána poměrně vysoká účast aktivistů levicových radikálů. Další dvě demonstrace již proběhly zcela bez zájmu a účasti většího počtu těchto osob. Z této jednotlivé zkušenosti nelze sice činit nějaké dalekosáhlé závěry, nicméně je třeba prověřit nabízející se hypotézu, že boj proti fašismu a rasismu přestal být pro velkou část levicových radikálů profilovým zájmem.

Zvláštní pozornost vyvolaly dvě poslední akce roku **1998**, dávané občas do souvislosti s levicovými politickými radikály, známé **Global Street Party** (květen) a **Local Street Party** (srpen). Global Street Party byla svolána organizací Rainbow Keepers (Ochránci duhy) označovanou jako anarchisticko-sociálně-ekologická organizace nebo jako radikální ekologická organizace. Někde je jako další organizátor uváděna radikální ekologická skupina Earth First! Local Street Party byla volným pokračováním Global Street Party a byla spojena s protestem proti globalizaci a přemnožení automobilů.

Levicoví političtí radikálové obvykle odmítají ztotožnění s podobnými organizacemi, avšak často se jejich akcí účastní. Bylo tomu tak i v obou těchto případech.

Street party jsou dle Doležala¹⁸ „hybridní události“, jejíž součástí je politické vystoupení „nazelenalých alternativců“. Podle Konfrontace („novin odpor“) jsou street party „zákonitými dětmi globalizujícího kapitalismu konce dvacátého století. Zaplavují centra západních velkoměst a působí nejen represivním státním složkám nové vrásky na čele.“ Jsou „otevřenou neprofitní zábavou trhu s kulturou navzdory“.

Pod dojmem obou akcí a diskuse o jejich průběhu a následcích, lze konstatovat, že v roce 1998 se aktivita levicových politických radikálů opět mírně zvyšuje i když tato aktivita se projevuje spíše účastí na akcích organizovaných jinými organizacemi.

Největší aktivitu však zaznamenáváme v roce 1997 v oblasti kultury. S těmito aktivitami je velmi úzce spojen i squatting. Právě obyvatelé squattu Ladronka (nejdéle v Praze fungujícího) byli po zániku Kulturního a sociálního centra v Kafkově ulici hlavními organizátory a koordinátory autonomního kulturního (především hudebního) života v Praze. Druhý větší pražský squatt, který vznikl v Libni, se stal pravděpodobně spíše centrem radikálních politických aktivit (tuto funkci převzal i od zřejmě definitivně zaniklého squattu v Sochorově ulici).

3) Celkově méně důrazně jsou levými radikály formulovány ekologické požadavky. Tato skutečnost asi do jisté míry souvisí s výše zmíněným zánikem centra v Kafkově ul., které bylo mimo jiné i sídlem několika levicově orientovaných ekologických organizací.

Současné ekologické programy a je provádějící instituce dnes spíše tendují k poměrně úzké spolupráci s "oficiálnějšími" partnery na úrovni obce nebo velkých nevládních nadací. Nelze ovšem tvrdit, že se jedná o nějaký trend, protože k takovému tvrzení bychom museli sledovat činnost ekologických aktivistů v delším časovém horizontu.

¹⁸ J.X.Doležal: Když není průs..., Reflex č. 37/1998, s.6-8

Jako důležitý příznak omezování aktivit levicových radikálů zaměřených směrem ven je stav ve vydávání tiskovin. Dříve v novinových stáncích dostupný časopis A-kontra, který na mnoha stranách informoval o širokém spektru autonomních názorů, nevyšel v roce 1996 ani v jednom čísle. Stejně tak přestala vycházet Autonomie, kterou nahradil čtyřstránkový letáček. Naopak se objevil časopis Hlas přímé akce vydávaný Federací sociálních anarchistů, který se dikcí svých článků, kritizujících sociální situaci u nás, činnost politických stran apod., vrací ke kořenům anarchistického, zvláště pak anarchosyndikalistického myšlení. Přes výmluvný název, neobsahují uveřejněné články žádnou výzvu k násilným metodám boje. Dalším novým časopisem je Antifa news, zaměřující se cele na boj proti projevům fašismu v ČR. Vydávání tohoto časopisu je mírně v rozporu s rostoucím nezájmem levicové scény o boj proti tomuto fenoménu, můžeme proto odhadovat, že vydavatelé reprezentují jen malý proud naší krajní levice.

Celkově můžeme shrnout, že menší vydavatelská a publikační aktivita levicových radikálů koresponduje s celkově sníženou aktivitou v ostatních oblastech jejich činnosti.

Charakteristika aktivistů

Dnes jsme svědky úbytku sympatizantů krajně levicových politických názorů mezi mládeží. Z toho plyne i postupná změna věkové struktury aktivistů, i když zde jsou změny tohoto druhu samozřejmě pozvolnější. Úbytek příznivců není skutečností příliš překvapivou, uvědomíme-li si praktický dopad faktů zmíněných v předchozím textu. Je jasné, že snížení počtu akcí pořádaných levicovými skupinami a změna zaměření akcí směrem k lidem uvnitř struktur, musí mít za následek snížení popularity mezi průměrným vzorkem mladé populace. Tím, že levicoví radikálové v podstatě přestali veřejně reagovat na společenské problémy přestali být lákadlem pro dosud politicky pasivní mladé lidi, kteří jsou sice nespokojeni, ale jejichž ambice nesahají tak daleko, že by vytvářeli vlastní politické kroužky. Je otázkou, zda nebudou tito lidé hledat naplnění své revolty prostřednictvím obsahově prázdných večírků a drog (tomu odpovídá i názorová konformita mladých lidí, jak byla např. popsána v textu „Extremismus mládeže v ČR“).

4) Složení příznivců se tedy postupně, nikoli radikálně, mění směrem k poměrnému zvýšení počtu lidí hlouběji spjatých s levicovou politickou subkulturou a snižuje se tedy počet "módních" přívrženců.

Nepotvrdila se naše domněnka, že bude docházet k nárůstu počtu pasivních sympatizantů ekologických hnutí z řad učňovské mládeže a z občanů střední věkové skupiny. Naopak se zdá, že počty sympatizantů se i zde spíše snižují.

Vývoj vztahu státních institucí

Jak již bylo řečeno, považujeme příslušníky krajně levicových seskupení za politické radikály (nikoli za extremisty). Toto zařazení vyžaduje i jiný přístup státních a jiných oficiálních institucí. Bylo by optimální, kdyby byla radikálním politickým skupinám dáována alespoň minimální podpora při realizaci jejich projektů. Programy, které tito lidé vytvářejí, mají většinou ambice sloužit širšímu okruhu lidí, než jenom členům a sympatizantům toho kterého seskupení a mohou být proto použity v širších programech zaměřených na rozvoj obce nebo městské části. Myšlenky politických radikálů se tak mohou stát jedním z důležitých stavebních kamenů při budování občanské společnosti u nás. Vedlejším produktem takového vstřícného přístupu je snížení radikálnosti těchto skupin a zabránění přechodu

některých těchto skupin do tábora politických extremistů (jak je to běžné například v Německu).

Podpora oficiálních míst (ať státních nebo obecních) je však dosud jen minimální a projevuje se vlastně jenom tolerováním některých aktivit (např. poměrně benevolentním přístupem k existenci squattů). Otevřené podpoře se zatím žádná aktivita netěší a výsledkem této krátkozraké politiky je potom hrubnutí celé společnosti, ze kterého plyne neschopnost tolerovat jinakost (čehož plody sklízíme ve např. formě rozbujelého rasismu).

Výhled do budoucnosti

Můžeme předpokládat, že současný stav "neútočení" mezi levicovými radikály a státem bude v nejbližší době pokračovat. Další vývoj bude pravděpodobně silně ovlivněn širšími politickými okolnostmi, kdy by nějaký radikální posun (např. rapidní snížení životní úrovně apod.) mohl vyvolat odpověď ve formě zvýšené aktivity krajně levicových skupin. Toto nebezpečí zde bude hrozit do té doby, pokud se nepodaří zařadit občany s radikálním politickým názorem do struktur co nejpluralitnější společnosti.

5) Pokud však zůstane politická situace stabilní, můžeme podle dosavadních trendů předpokládat, že aktivity levicových radikálů se budou nadále zaměřovat spíše dovnitř vlastního hnutí, na vytváření vlastního alternativního světa. Někaké nebezpečí pro společnost bude hrozit jen od velmi malé (a zmenšující se) skupiny tzv. militantů.

3.1.2 Pravicový extremismus

Pod pojmem pravicový extremismus rozumíme aktivity opravdu extremistické (tedy nikoli podle našeho členění radikální). Především se jedná o činnost různých skinheadských nebo původně skinheadských seskupení. V této části se nezabýváme pravicovým extremismem prezentovaným na parlamentní půdě do nedávné doby republikánskou stranou. Stejně tak se nezabýváme jednotlivými výroky politiků jiných parlamentních stran, které obsahově rezonují s názory hlavních představitelů naší neoficiální fašistické scény.

Ideologická výbava dnešních pravicových extremistů není už většinou založena na klasické fašistické doktríně korporativní společnosti s omezeným fungováním institucí, které považujeme za demokratické a dokonce to není ani program nacionálního socialismu (tedy včetně bodů sociálního a ekonomického programu), ale ideologie se omezila prakticky pouze na formulování xenofobních programů ve všech svých mutacích (rasismu, antisemitismu apod.). Myšlenkové rozpětí extrémně pravicových skupin je tedy poměrně chudé a rozdíly mezi jednotlivými seskupeními jsou spíše ve formě jak dosáhnout společných cílů a v jednotlivých atributech organizačně rituálního charakteru. Tyto rozdíly jsou přitom velmi důležité z hlediska atraktivnosti pro členy, stávající i potenciální. Iracionální vzorce chování, mýty a jen zasvěcencům známé rituály, které v pozadí běžné činnosti vytváří ovzduší tajemna, jsou totiž hlavními jednotícími prvky jednotlivých seskupení.

Není našim cílem provést vyčerpávající výčet nejdůležitějších extrémně pravicových skupin ani skupin levicových politických radikálů (téměř úplný seznam obsahující cca 80 položek je uveden v kapitole zpracované Mazlem ve zde často citované knize „Politický extremismus a radikalismus v České republice“).

Zde se zmíníme jen o dvou skupinách s krajně pravicovým politickým programem. O dalších, registrovaných na MV ČR jako občanská sdružení, konkrétně o Vlastenecké lize,

Vlastenecké frontě, Národním frontu castistů bylo již obšírně pojednáno v publikaci IKSP „Extremismus mládeže v ČR“ a jejich současné aktivity se podle našich poznatků nijak nezměnily ani kvalitou ani kvantitou.

1) Hnutí národního sjednocení (dále HNS) vzniklo v roce 1995 a jeho první velkou akcí byla demonstrace proti stavbě mešity v Brně (7.11.1996). Tiskovým orgánem HNS je časopis Naše čest, ve kterém prezentují své politické názory navazující na tradice italského fašismu (tímto vzorem jsou ovlivněny i vnější atributy např. černá lodička se střapcem jako součást uniformy). Hnutí v současné době čítá jen několik desítek členů.

Podle některých indicií můžeme usuzovat, že minimálně zpočátku bylo úzce navázáno na určité katolické kruhy na Moravě¹⁹. Podle charakteru dosavadní činnosti i podle tónu příspěvků ve zmíněném periodiku můžeme s velkou pravděpodobností říci, že se nejedná o násilnické seskupení a jejich činnost má (dle našich informací) a zřejmě i bude mít spíše "salónní" charakter. Obsah článků i prohlášení navíc nejsou zaměřeny proti některé skupině obyvatel ani proti zřízení jakéhokoli celku, ale propagují alternativní, byť nereálný politický program. Mazel²⁰ však uvádí, že jejich nejdůležitější složkou agitace je antisemitismus a že hlásají otevřený rasismus a svoje členy připravují na „definitivní zúčtování“ (pod tím názvem si představují boj za holé fyzické přežití). Charakteristickým rysem HNS je pragmatismus a racionální postup v metodách politické práce.

Nejaktivnější neoficiální skinheadské organizace u nás jsou dvě. První z nich je již v předešlém období velkou aktivitou oplývající a stále sílící organizace Bohemia Hammer Skinheads (dále BHS). Druhým významným seskupením je potom tzv. Blood and Honour (dále BaH). Toto hnutí vzniklo počátkem osmdesátých let ve Velké Británii a v jejich druhé polovině se otevřeně přihlásilo k myšlenkám národního socialismu a stalo se integrující silou tohoto směru nejen v Británii, ale v celé Evropě. (Velkou úlohu zde hrál stejnojmenný časopis, který se kromě recenzování hudebních počinů nacistických kapel zabýval i rasistickou a fašistickou propagandou.) Přestože se zinec RaHova, který začala vydávat česká pobočka BaH, objevil již v dubnu 1996, nabralo toto hnutí na síle až v posledních měsících (v článku o českých skinheadech v šestnáctém čísle britského zine Last Chance z konce roku 1994 není o hnutí BaH u nás ani zmínka, ale velmi podrobně je už referováno o BHS) a můžeme předpokládat, že počet jeho příznivců se bude zvyšovat. Tento trend je paradoxně jiný než v kolébce BaH v Anglii, kde můžeme pozorovat zvýšení významu americké hammerskinheadské tiskoviny Resistance, jejíž obsah se již méně týká hudby a těžiště leží v propagandistických rasistických článcích. Rozdíly v ideologické výbavě BHS a BaH jsou velmi jemné a v současnosti hodně splývají, určující je spíše tradice, kdy BaH se otevřeně hlásí k německému nacismu, kdežto BHS kromě neonacistických idejí částečně čerpají i z americké rasistické tradice KuKluxKlanu.

Trend roku 1996 můžeme ve stručnosti popsat jako postupující sjednocování extrémně pravicových seskupení do dvou hlavních proudů BHS a BaH, z nichž oba jsou celosvětově rozšířené s dobrými informačními a komunikačními sítěmi. Tyto dva směry jsou však ideologicky velmi blízké a rozhodně je nutno očekávat, že mezi nimi budou panovat dobré vztahy a že ve stěžejních záležitostech budou úzce spolupracovat.

¹⁹ které bývají označovány jako ultrakonzervativní, zpochybnující výsledky II. vatikánského koncilu - blíže viz s. 2 studie

²⁰ srov. Fiala, P.: Politický extremismus a radikalismus v České republice, Masarykova univerzita, Brno 1998, s. 214-244

Význam ostatních seskupení a organizací (včetně registrovaných) se zmenšuje a bude se zřejmě zmenšovat i nadále.

2) Aktivitu extrémně pravicových seskupení u nás lze rozdělit zhruba do tří hlavních směrů.

Jednak je to vydávání vlastních tiskovin, které slouží k propagaci jednotlivých akcí a jsou v nich recenzovány hudební počiny na pravicové scéně a především stále větší prostor je věnován teoretickým článkům s rasistickým a fašistickým obsahem. Objevilo se několik nových časopisů vydávaných aktivisty místních sdružení (např. již zmíněná pražská Rahowa, Bohemia Warriors a Oi! Rebel vydávané BHS v Mostě, Svoboda z České Lípy, Apartheid z Přeštic, Stráž říše Národní obce fašistické z Prahy nebo Národní stráž z Hluboké nad Vltavou). Původ některých tiskovin lze jen stěží určit, protože vydavatelé mnohdy jasně nedeklarují svoje zaměření. Společně všem těmto časopisům je primitivní rasistická díkce, jednoduchost myšlenek a vzájemné přebírání příspěvků. Ve srovnání s časopisy zahraničních fašistů (především jsme srovnávali s USA, Velkou Británií a Belgií) jsou naše ziny na výrazně nižší technické úrovni, většinou vycházejí kratší dobu, jejich působnost je omezena na menší prostor a obsah i forma článků má též výrazně nižší úroveň. To ukazuje na stále převládající amatérismus při vydávání těchto tiskovin, na rozdíl od jiných zemí, kde mají fašistické a nacistické myšlenky mnohem širší a kvalitnější intelektuální základnu.

Druhou formou aktivit je pořádání koncertů fašistických hudebních skupin (které zároveň plní funkci celostátních srazů s mezinárodní účastí). Velmi významnou událostí tohoto druhu byl koncert pěti skinheadských kapel v Kozolupech 9.1.1996 u příležitosti výročí Křišťálové noci. Tento koncert pořádala česká odnož BaH za přispění mezinárodního ústředí a byla to první velká akce BaH u nás. Celkově se však počet velkých koncertů fašistických skupin snižuje. Přispívá k tomu především přísnější postup policie vůči těmto akcím. Díky tomuto postupu policie dochází nyní i k prostorovému přesouvání těchto polooficiálních aktivit do regionů, kde se dosud nepořádaly a kde extremisté očekávají benevolentnější přístup policejních složek, které dosud s činností pravicových extremistů nemají zkušenosti.

Poslední hlavní směr aktivity pravicových extremistů u nás je jejich účast v násilnických akcích, které jsou zpravidla motivované rasovou nenávisť. Tyto násilné akce mají v zásadě dvojí charakter. Bud' mohou být plánované nebo se může jednat o akce živelné. Prozatím převažuje druhý typ, ale můžeme očekávat, že se podíl akcí přesně plánovaných, při kterých budou páčány mnohem závažnější trestné činy než v případě druhém, bude stále stoupat. Můžeme se dokonce důvodně domnívat (např. podle charakteru článků v časopisech, podle obsahu internetových stránek fašistů nebo podle vývoje v jiných zemích), že tato zdaleka nejnebezpečnější činnost se postupně bude stávat těžištěm aktivit skupin neofašistických skinheadů u nás. S tímto trendem souvisí i stále větší opatrnost neofašistů a jejich snaha utajovat co nejvíce konkrétní vztahující se k nim.

3) Podle některých příznaků můžeme soudit, že i u nás jsou některé fašistické skupiny zapojeny v aktivitách **organizovaného zločinu** např. v mezinárodním obchodu se zbraněmi.

Je tedy pravděpodobné, že živelnost rasově motivovaných pogromů bude postupně nahrazována jejich pečlivou přípravou a nabízí se hypotéza, že ve shodě s tímto trendem budou postupně neukáznění členové považováni za škodlivé a nepoužitelné elementy, což by samozřejmě mělo za následek dramatickou změnu ve kvalitě i kvantitě členské základny.

Charakteristika aktivistů

Již v předešlých odstavcích byly naznačeny okolnosti, které dnes určují složení členské základny ultrapravicových skupin. Především se zvyšuje počet a zřejmě i podíl starších členů, kteří jsou aktivními příslušníky jednotlivých hnutí delší dobu. Souvisí to především s výše naznačeným trendem přesunu důrazu od veřejných akcí ke zcela ilegálním aktivitám vyžadujícím důkladně prověřených a oddaných lidí. V této souvislosti a v souladu s poptávkou se rozšiřuje vrstva inteligentních a poměrně vzdělaných aktivistů, kteří jsou schopni plánovat akce, komunikovat se zahraničím a současně vytvářet působivou ideologii pro ostatní. Naopak trend charakterizovaný snižujícím se věkem skinheadů (běžně se pohyboval i kolem dvanácti let), který byl patrný před dvěma lety, dnes již nepozorujeme.

S výše uvedenými fakty souvisí i pokračující odklon části aktivních příslušníků krajně pravicových seskupení od tradičního skinheadského oblečení k nošení převážně značkového sportovního oblečení. Nicméně určité vnější jednotící prvky jsou hnutí vlastní, proto se dnes fašističtí skinheadi oblékají jen do výrobků určitých firem (velmi oblíbená je např. značka Umbro). U části pravicových skinheadů můžeme naopak pozorovat velmi přísné zachování tradičních zvyků v odívání a lze říci, že takovýto purismus u této části skinheadů v tak masovém měřítku nebyl nikdy dosud pozorován. Bohužel se zde musíme omezit na pouhé konstatování, že tomu tak je, protože příčiny toho neznáme.

Postavení ve společnosti

Přes krátkodobé vlny veřejného rozhořčení nad některými rasově motivovanými trestnými činy zůstává vztah veřejnosti vůči rasistickým a fašistickým myšlenkám i vůči hnutím je hlásajícím velmi benevolentní. Naši fašisté stále cítí tichou podporu ze strany řádného občana a občané občas i otevřeně vydávají signály, které musí rasisty povzbudit. Je tomu tak snad i proto, že většina lidí se s rasismem osobně nesetkává. Že značná část našich občanů reaguje z pozice: mě ani mých blízkých se to vlastně netýká - jsme „bílí“, nejsme Židé atd.; my se nemůžeme stát cílem rasistického útoku. Ti, co jsou napadáni, tak asi proto, že k tomu zavdali nějaký důvod - nevhodným chováním, provokací, drobnou krádeží atd.

Ukázkou nezájmu byla série manifestací proti rasismu, na nichž byla účast opravdu velmi malá (nevyjímáme z nich ani první demonstraci před VŠE v Praze, kde velký podíl tvořili právě studenti zmíněné školy).

Výchově občana nepřispívá ani činnost sdělovacích prostředků ba dokonce ani činnost různých organizací, které si vytkly za cíl boj proti rasismu, fašismu a za toleranci. Jejich vzájemné pŕtky i mnohé neodůvodněné útoky proti státní politice jsou živnou půdou pro bujení myšlenek, žádajících vládu tvrdé ruky, která zatočí s každým nepořádkem.

Celkově lze shrnout, že přes snahu oficiálních míst tvrdě se vypořádat s projevy fašismu a rasismu u nás, nepodařilo se o správnosti těchto kroků přesvědčit masu občanů do té míry, aby tito byli ochotni deklarovat takovému postupu bezvýhradnou podporu. Zřejmě nemůžeme ani v blízké budoucnosti v tomto bodě očekávat nějakou výraznější změnu.

Vývoj vztahu státních institucí

V předešlé pasáži jsme naznačili, že stát a jeho instituce zavedly tvrdý kurs v boji proti fašistickým skupinám. Limitem jeho účinnosti však zůstává aplikace všeobecných směrnic v každodenní praxi zodpovědných úředníků.

Nejdůležitější roli v boji proti pravicovým extremistům hraje policie, a to především její pořádkové složky. Vzhledem k výše naznačenému regionálnímu roztržštění extremistických skupin (např. ve vydávání periodik), je při rozkrývání fašistických struktur nutná pečlivá práce policejních složek znajících dobře místní poměry, ale současně je nutná i dobrá komunikace s ostatními složkami v rámci resortu.

Centrální koordinace policejních aktivit na tomto poli je nezbytná také proto, aby extremisté nemohli přesunovat své aktivity s vědomím, že v jejich novém působišti dlouho potrvá, než budou odhaleni. O zřízení centrálního specializovaného útvaru v rámci policie se již jedná.

Při boji proti pravicovému extremismu je třeba si uvědomit, že efektivita tohoto boje závisí též na spolupráci ostatních složek společnosti. Tedy především na součinnosti státu a obcí a v neposlední řadě na podpoře občanů. Stát by proto měl vynakládat prostředky na metodické vzdělávání obecních úředníků a na osvětové kampaně zaměřené na zvyšování informovanosti co nejširší veřejnosti.

Výhled do budoucnosti

Extrémně pravicová scéna směřuje ke snižování počtu subjektů. Na významu získávají především seskupení s napojením na mezinárodní struktury. Stále se snižuje význam registrovaných ultrapravicových sdružení, která nemají dostatečně atraktivní, protože málo radikální, program a nejsou vhodná pro provozování ilegálních zločineckých aktivit, které se dostávají do popředí zájmu některých ultrapravicových seskupení. To znamená, že politické cíle se často stávají jenom zástěrkou pro čistě kriminální činnost.

S tímto posunem souvisí i změny ve složení členské základny směrem ke zvýšení počtu "služebně starších" aktivistů.

Další činnosti (především důležitá je činnost fašistických hudebních těles) budou pokračovat, ale zřejmě budou omezovány ve chvíli, kdy by jejich provozování mělo znamenat vážné ohrožení hlavních aktivit.

Budoucnost zřejmě přinese ještě větší zakonspirovanost ultrapravicových seskupení a je možné, že by mohlo dojít ke štěpení hnutí ve směry "pragmatický", který by nacistickou a rasistickou ideologii používal jen jako přívažek zločinného vydělávání peněz a "idealistický", který by sdružoval fanatické nacisty a rasisty. V obou seskupeních by se potom stále snižoval počet krátkodobě činných, "módních" členů. Tento vývoj ostatně lze očekávat i v případě, že k popsánímu štěpení nedojde.

3.2 Stav tzv. náboženského extremismu v ČR

(PhDr. Milada Martinková, CSc., PhDr. Alena Marešová)

O zařazení problematiky tzv. náboženského extremismu do této studie, která sleduje právní a kriminologické aspekty extremismu a nerozdiskutovává extremismus z pohledu filosofie, sociologie a politologie, jsme se rozhodovali dlouho a těžko. Aktivity členů náboženských skupin a hnutí v ČR až na výjimky nemají charakter porušování platných zákonů. Povrchní posuzování jejich činnosti jako projev extremismu a její srovnávání s činností skupin a organizací politických extremistů vychází snad ze subjektivní české nedůvěry k náboženskému zanícení, ke schopnosti absolutní poslušnosti některých lidí vůči autoritám a je projevem určité netolerance části našich občanů vůči všemu, s čím nejsou ochotni alespoň částečně se ztotožnit.

Nakonec jsme tuto kapitolu do studie zařadili, ale především s cílem informovat, že na existenci a činnost nových náboženských hnutí je velmi často nahlíženo jako na něco cizorodého, extrémního v našich podmínkách, ale že racionální důvody ke srovnání současného „náboženského extremismu“ s politickým extremismem zatím u nás neexistují. Obavy z činnosti náboženských sekt jsou též u nás především „dovozem“ ze zahraničí, kde s jejich činností jsou dlouholeté zkušenosti - počty jejich členů jdou do statisíců a charakter jejich projevů je výraznější, zejména pokud jde o hromadění majetku, zasahování do fungování společnosti a výjimečně i o hromadné projevy násilí typu hromadných sebevražd či teroristických akcí (naposledy u sekty ÓM ŠINRIKJÓ).

Sekta Óm Šinrikjó („Učení pravdy“) je Tokijským soudem řádně registrována jako církevní korporace. Koncem roku 1991 bylo jako církevní korporace registrováno v Japonsku celkem 183 479 organizací.²¹

Nicméně právě s ohledem na to, že převážná část u nás působících náboženských sekt je přímou (často úzce navazující), či méně často nepřímou (spíše jen inspirovanou), odnoží sekt vzniklých a působících v zahraničí - a s ohledem na ne právě pozitivní zkušenosti s některými těmito skupinami v zahraničí - je třeba náboženským sektám také u nás věnovat průběžně pozornost.

Mezi skupinami přímo navazujícími na původní a zakládající náboženské sekty v zahraničí, lze u nás jmenovat např. Církev sjednocení - moonisty (Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanstva), scientology / dianetiky (Scientologická církev), Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů - mormony, Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi, dále náboženská uskupení Haré Kršna, Slovo života a další. Mezi u nás činnými sektami, které nemají přímější návaznost na zahraniční sekty, které inspirovaly jejich vznik, je možné uvést např. sektu Imanuelitů (Poselství grálu) či Most ke svobodě.

Ačkoli je počet působících náboženských sekt v České republice odhadován v současnosti asi na 270 (dle zdrojů MV ČR), ohrožení společnosti jako takové jejich případným sociálně nežádoucím chováním lze zatím (vzhledem k zaznamenané trestné činnosti) hodnotit jako spíše potenciální (latentní).

Pokud je u těchto skupin zjištěno v České republice nějaké výraznější zjevné sociálně nežádoucí chování, neděje se tak prozatím příliš často. Různé podněty k trestnímu stíhání či

²¹ Vasiljevová, Z.: Co se skrývá za učením pravdy AUM?, Dingir 4/1998, s.16

podané stížnosti obyvatelstva Policii ČR však zaznamenat lze a nikoli zcela ojediněle (viz níže). Trestné činy se však často nedaří prokázat - z právního hlediska ve většině případů nelze prokázat naplnění subjektivní stránky skutkové podstaty oznamovaného trestného činu.

Trestná činnost vázaná k náboženským sektám a trestná činnost jejich členů se zatím (podle údajů Policie ČR) vyskytuje na našem území minimálně.

Souhrnně lze konstatovat: **Ke kvalifikaci trestné činnosti členů některých náboženských sekt u nás působících bylo zatím použito především § 217 tr. zák. (ohrožování mravní výchovy mládeže), § 272a tr. zák. (nenastoupení civilní služby) a § 272c tr. zák. (vyhýbání se výkonu civilní služby), § 118 (neoprávněné podnikání) a ojediněle i některé další (např. §§ tr. zák.: 188a (šíření toxikománie), 202 - výtržnictví, 257- poškozování cizí věci, 218 - podávání alkoholických nápojů mládeži).** Téměř vždy se totiž jedná o trestnou činnost, která není označována jako zvlášť nebezpečná a někdy je velmi problematické zjistit, zda se skutečně o trestnou činnost jedná. Je to trestná činnost, která se odehrává převážně uvnitř skupiny (pachateli i oběťmi jsou především členové vlastní náboženské skupiny a jejich rodinní příslušníci - zejména děti). Je to trestná činnost, která neohrožuje okolí a vzhledem k jejímu zanedbatelnému rozsahu z pohledu společnosti nepředstavuje velké nebezpečí. Naopak příslušnost k náboženským skupinám je zpravidla zatím známkou, že se jedná o nekriminální jedince a žádá ze známých větších sekt u nás se dosud nevyznačuje kriminálními aktivitami typu obecné kriminality a sociálně patologické chování (např. prostituce, patologické hráčství, drobné krádeže, výtržnictví, vandalismus) se u členů většiny náboženských skupin vyskytuje méně často, než u mnoha dalších skupin obyvatel. Současně je však nezbytné upozornit na to, že je dosti důvodné podezření o existenci i jiné latentní trestné činnosti v některých těchto náboženských skupinách .

Podrobněji: **Dosavadní trestná činnost členů náboženských sekt u nás, jak bylo výše uvedeno, není rozsáhlá.** Bylo odsouzeno (do října 1998) sedm osob (šest k podmíněnému trestu /tr. činy podle § 217 tr. zák./, jeden pachatel k nepodmíněnému trestu odnětí svobody /tr. čin podle § 219 tr. zák.- vražda/). Trestně stíháno bylo k výše uvedenému datu čtrnáct osob, dvě osoby ze sekty Poselství Grálu pro trestný čin podle ustanovení § 217 tr. zákona, pět členů sekt satanistů: čtyři z nich pro trestné činy dle ustanovení § 202, 257 tr. zák. a jeden dle §§ 218, 188a- šíření toxikománie, 217 a 247 tr. zák.- krádež. Trestní stíhání sedmi scientologů (pro spáchání trestného činu podle § 118 odst.1. tr. zák.) bylo zastaveno na základě amnestie presidenta republiky z 3.2.1998.

Nelze přesně specifikovat počty členů Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi dříve odsouzených či nyní stíhaných pro trestné činy podle §§ 272a a 272c tr. zák. pro obtížnost jednoznačně identifikovat motivy těchto trestných činů.

Bylo zjištěno (dle policejních zdrojů), že od roku 1992 (v Praze od roku 1995) bylo v České republice stíháno celkem 326 pachatelů pro spáchání trestných činů nenastoupení civilní služby (§ 272a tr. zák.) a vyhýbání se výkonu civilní služby (§ 272c tr. zák.).

Z tohoto počtu osob jich minimálně 54 bylo identifikováno jako členové Náboženské společnosti Svědků Jehovových, kteří se na svoji obhajobu odvolávali na texty z bible.

Z obsahu **dotazů a stížností až dosud podaných Policii ČR** v souvislosti s činností náboženských sekt u nás, je zřejmé, že občané se cítí být sektami subjektivně poškozeni např. v oblasti majetkové, cítí se postiženi důsledky psychické manipulace sektou s lidmi (hlavně jim příbuznými), se kterými ztratili kontakt. V daných souvislostech se někteří z

nich musejí vyrovnávat také s méně konkrétně (ale i právně) uchopitelnými fenomény způsobenými sektou, jako je např. strach ze skutečností přivolaných na ně kletbou vůdci sekt, s navozenými pocity viny apod. Počty postižených těmito problémy však nelze zatím nějak přesněji specifikovat.

Několik pozůstalých se musí vyrovnávat s faktem, že jejich blízkým přispěl kontakt se sektou možná také k navození takového psychického stavu, že si sami sáhli na život, popř. že jejich příbuzní při pobytu v sektě někam odešli, nepodávají o sobě zpráv a zatím se je nepodařilo najít.

Společensky závadovým chováním náboženských sekt jsou v České republice poškozováni zatím spíše jen jednotlivci (jejich množství není blíže identifikovatelné).

Lze předpokládat, že členská základna náboženských sekt u nás je tvořena do velké míry mladými lidmi ve věku cca 18 - 25 let, dále pak ve věku 45 - 55 let. Věk zbývajících členů je různorodý a obtížně blíže specifikovatelný. Počet dětí žijících se svými rodiči v sektách je dnes rovněž těžko odhadnutelný.

Odhadované počty členů některých u nás činných známějších sekt: (Dvořáček 1998, Vojtíšek 1998- blíže viz příložená Zpráva)

- *Náboženská společnost Svědkové Jehovovi mají podle posledních údajů v ČR cca 16 000 členů.*

- *Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni) má nyní v ČR cca 1 200 - 1 500 členů.*

- *Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanstva (moonisté) mají v ČR cca 200 členů.*

- *Počet členů hnutí Haré Kršna je možno odhadnout asi na 200.*

- *Počet scientologů se odhaduje též na 200.*

- *Imanuelité (Poselství grálu) - počet členů dosahoval nejvýše několik desítek.*

- *Satanisté: není možné odhadnout počty členů - tvoří nezávislé skupiny mezi nimiž nemusí být žádná komunikace ani vzájemné uznání coby satanistů.*

- *Registrovaná Církev Satanova v ČR má v současnosti 96 zaregistrovaných členů.*

Na základě analýzy dostupných informací se lze domnívat, že podmínky pro šíření náboženských sekt v České republice za probíhajících změn ve společnosti budou i nadále příznivé.

V budoucnu po změně zákona o registraci církví (kdy mimo jiné nárok na minimální počet členů bude asi nižší než dosud) lze očekávat zviditelnění dalších náboženských uskupení charakteru církví a sekt, které dosud byly málo známé či nebyly známé vůbec a možná i další příliv sekt ze zahraničí, které zatím u nás nepůsobí. Toto lze očekávat též v souvislosti s příchodem dalších osob z jiných oblastí světa na naše území, z míst, kde jsou vyznávána i jiná než u nás zatím zavedená náboženství.

Pokud jde o zhodnocení dosavadního **vývojového trendu** vzhledem k počtům náboženských skupin sektářského charakteru v ČR, shrnuli jsme je do následujících bodů (srov. Zprávu v příloze):

1) Náboženská scéna se v Československu v devadesátých letech ve srovnání s léty předchozími radikálně mění: do republiky přicházejí četné náboženské sekty působící dosud v zahraničí, jiné zde samostatně vznikají. **Početní stavy členů sekt kulminují v ČR asi do roku 1995.**

2) Nyní rostou početní stavy náboženských sekt pomaleji, někde i klesají. Roste však počet příznivců hnutí New Age (Hnutí nového věku), které nabízí poněkud jiný přístup k religiozitě než zavedené církve.

3) Ministerstvem kultury ČR (k říjnu 1998) bylo oficiálně zaregistrováno 21 církví a církevních společností. Mezi nimi jsou dvě církve obvykle označované za sekty, a to Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni). Tato uskupení řádně požádala o registraci a splnila formality pro registraci požadované.

4) Členy náboženských sekt jsou převážně mladí lidé. Mládež i v budoucnu bude (právě tak jako vždy byla) nakloněna celkově radikálním přístupům k realitě a bude proto asi i nadále tvořit podstatnou část členské základny náboženských uskupení sektářského charakteru. Avšak nelze vyloučit ani to, že ideologie některých sekt osloví ostatní věkové, ale i profesní skupiny obyvatel (ženy bez ohledu na věk, seniory, studenty, umělce, podnikatele aj.).

5) Je patrné, že některé náboženské sekty u nás dosti intenzívně rozvíjejí aktivity, které mají málo společného s pouhým šířením náboženské víry (viz např. podnikání) . Vedle těchto případných či podobných aktivit se téměř všechny snaží rozšířit svoji členskou základnu a tím rozšířit své působení, často i majetek.

Zdá se, že většině sekt se u nás zatím daří:

Scientologové otevřeli v dubnu 1996 Dianetické centrum v Praze. Tato sekta je známá používáním tzv. Oxfordského testu osobnosti a nabízením služeb psychologického rázu s cílem zdokonalení osobnosti. Veřejnost se setkala s informacemi o této sektě i v souvislosti s jejími soudními spory s televizí a dvěma časopisy, které o jejích aktivitách přinesly informace. Scientologové u nás se snaží postupně hlouběji pronikat prostřednictvím nejrůznějších aktivit (např. přes činnost v dianetickém centru, přes poradenské firmy zaměřené na management) do firem a institucí, včetně bankovních domů a státních institucí.

Scientologové (registrovaní již v květnu 1996 jako Dianetické centrum) zažádali v březnu 1998 na Ministerstvu vnitra ČR o registraci jako sdružení s názvem "Pražská mise Scientologické církve". Žádost byla zamítnuta.

Toto uskupení rozvinulo v posledním období tzv. purifikační program, který má pravděpodobně přilákat klienty do jejich řad pomocí strachu ze znečištění těla radioaktivitou, léky, drogami apod. (cena za třítydenní kurs činí v ČR 25 tisíc korun). Na základě tzv. purifikace se snažili scientologové zahájit i protidrogový program Narconon.

V České republice také založili scientologové tzv. Občanskou komisi pro lidská práva (Citizens commission on human rights), která shromažďuje svědectví o údajném zneužívání psychiatrie. Lze předpokládat, že tak učinila za účelem boje proti svým kritikům z řad psychiatrů a příbuzných oborů, jejichž doménou je zabývat se lidskou psychikou.

V březnu 1997 v prostorách Dianetického centra proběhly scientologické křtiny. Obřad provedl reverend Hackenjos ze SRN.

V dubnu 1998 proběhla v Praze první nedělní bohoslužba scientologů. Zúčastnilo se jí 70 lidí. Akce byla některými účastníky označena za počátek působení Scientologické církve v náboženské oblasti v ČR. Scientologové uvádějí, že vyvíjejí charitativní pomoc jako např. dárcovství krve nebo pomoc v domovech důchodců. Vydávají svoje periodikum s názvem Skutečnosti.

4. Právní prostředky obrany proti politickému a jinému extremismu

4.1 Z hlediska ústavního pořádku - (Doc. JUDr. Vladimír Mikule)

Výrazem "extrém" se označuje určitá krajnost. V latině „exter“ znamená vnější cizí, superlativ „extremus“ znamená nejzazší, nejbližší, ale také nejhorší, nejnebezpečnější (ad extremum znamená naposled). Výraz "extremismus" český právní řád nezná (např. Bezpečnostní informační služba má zabezpečovat informace mj. "o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky", intenzita těchto záměrů a činností vyjádřena není).

Evropský soud pro lidská práva již vícekrát při výkladu a uplatňování evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyslovil, že mezi základní prvky demokratické společnosti patří "pluralismus, tolerance a duch otevřenosti" (např. rozsudky ve věcech Handyside v. Spojené království - rozsudek ze 7.12.1976, série A, No. 24, Sunday Times v. Spojené království - rozsudek z 26.4.1979, série A, No 30).

Z hlediska ústavního pořádku České republiky jsou podstatná tato východiska:

- Česká republika je demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy).
- Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). V tomto smyslu má být stát ideově neutrální.
- Státní moc slouží všem občanům (čl.2 odst. 3 Ústavy). V tomto smyslu je stát veřejnou službou (zvláště to platí pro veřejnou správu).
- Každý může činit, co není zákonem (výslovně) zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon (výslovně) neukládá (čl. 2 odst. 3 Listiny, čl. 2 odst. 4 Ústavy). Svoboda tedy může být omezena jen výslovnými zákazy anebo výslovně uloženými povinnostmi.
- Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem, zákonná omezení musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky, při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 2 až 4 Listiny).

Třeba podotknout, že **pokud obyčejné zákony formulují omezení základních práv a svobod za pomoci tzv. neurčitých (nevymezených) pojmů, musí být taková omezení vykládána tak, aby nedošlo k překročení důvodů, pro něž je omezení ústavně dovoleno.** (Již Ústavní soud ČSFR ve svém nálezu z 21.10.1992 č. 12/1992 Sbírky usnesení a nálezů ÚS ČSFR dovedl, že pokud obyčejný zákon dovoluje omezit základní svobodu z demonstrativně uvedených a "jiných závažných důvodů", může jít - v daném případě - jen o důvody uvedené v čl.27 odst. 3 Listiny, tedy o opatření v demokratické společnosti nezbytná

pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých, jiné důvody omezení, třeba by byly státními orgány považovány za "závažné", jsou ústavně irelevantní.)

Český ústavní pořádek neobsahuje ustanovení srovnatelné s ustanovením čl. 18 základního zákona Spolkové republiky Německa, podle něhož ten, kdo zneužívá svobodu projevu mínění, zejména svobodu tisku, svobodu výuky, svobodu shromažďovací, svobodu spolčovací, tajemství listovní, poštovní a telekomunikační, vlastnictví nebo právo azylu k boji proti svobodnému demokratickému zřízení, ztrácí tato základní práva: ztrátu a její rozsah vysloví Spolkový ústavní soud. S takovou obecnou ztrátou určitého základního práva ústavní pořádek ČR nepočítá, neupravuje ji po stránce hmotněprávní ani procesněprávní a Ústavnímu soudu pravomoc takto rozhodovat neposkytuje (srov. čl. 87 Ústavy). Využití základního práva nebo svobody může být tedy na základě zákona, v jeho mezích a způsobem, který stanoví, omezeno (zakázáno) jen v jednotlivých konkrétních případech, popř. může být jednotlivé jednání vybočující z dovolených mezí (resp. překračující zákonem stanovené omezení) kvalifikováno jako veřejnoprávní delikt (trestný čin, přestupek apod.).

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech výslovně státům ukládá závazek zakázat zákonem hlásání národní, rasové nebo náboženské nenávisti, které je podněcováním k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí (čl.20).

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, kterou je Česká republika vázána (č.95/1974 Sb.), definuje „rasovou diskriminaci“ jako jakékoliv rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoliv jiné oblasti veřejného života.

Úmluva zakládá pro smluvní státy četné a poměrně podrobně formulované závazky, málokdy je však ve vnitrostátních vztazích brána v úvahu, protože patrně není považována za mezinárodní smlouvu o lidských právech a základních svobodách ve smyslu čl. 10 Ústavy: za takovou smlouvu je totiž často považována jen smlouva, která je „self executing“, tedy přímo působí „sama za sebe“ vůči fyzickým a právnickým osobám, obdobně jako vnitrostátní právní předpis.

Domnívám se, že tomu tak není, protože podle ust. čl. 10 Ústavy jsou takové smlouvy „bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem“, což neznamená, že nemohou být takto závazné třeba jen pro orgány státu, zejm. Parlament a vládu (důležitým důsledkem takového výkladu by např. bylo, že i smlouvy, které nepůsobí přímo vůči fyzickým a právnickým osobám, by měly přednost před zákonem a pro nesoulad s nimi by Ústavní soud mohl zákon nebo jiný právní předpis zrušit, což z důvodu pouhého neplnění mezinárodních závazků státu učinit nemůže).

Pro tento výklad svědčí i postup Parlamentu v roce 1997, kdy obdobně koncipovaná Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin byla Parlamentem schválena výslovně jako mezinárodní smlouva podle čl. 10 Ústavy kvalifikovaným postupem podle čl. 39 odst.4 Ústavy (viz sdělení č.96/1998 Sb.).

Článek 17 evropské Úmluvy stanoví, že "nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo **státu, skupině nebo jednotlivci** jakékoliv právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na zničení (destruction) kteréhokoliv ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování (limitation) těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví".

Štrasburské instituce aplikují tento článek poměrně zřídka, jde však o případy zajímavé, např.:

- *Evropská komise pro lidská práva odmítla jako zjevně nepodloženou stížnost na porušování čl. 10,14 a 18 Úmluvy proti Rakousku, směřující proti soudním rozsudkům aplikující zákon o zákazu nacionálního socialismu v letech 1983 a 1984 (stěžovatelé byli odsouzeni pro trestné činy podle tohoto zákona). V této souvislosti se Komise odvolala i na článek 17 s tím, že národní socialismus je totalitní doktrína neslučitelná s demokracií a s lidskými právy, jejíž přívrženci nepochybně sledují právě ty cíle, které má čl. 17 na mysli (rozhodnutí ve věci H., W., P. a K. c/a Rakousko z roku 1989, stížnost č. 12774/87, D.R.62, str. 216-225).*

- *V jiném případě Komise odmítla jako zjevně nepodloženou stížnost na porušování čl. 10 Úmluvy Spolkovou republikou Německo. Stěžovatel se údajně pokoušel obnovit Nacionálně socialistickou dělnickou stranu Německa (NSDAP) a v souvislosti s tím připravoval a rozšiřoval různé publikace. Za to byl trestně odsouzen. Komise zdůraznila, že svoboda projevu zaručená čl. 10 Úmluvy nemůže být vykonávána způsobem odporujícím čl. 17, a že stěžovatel se v podstatě snažil zneužít svobody šíření informací zaručené čl.10 Úmluvy k činnosti, která - kdyby byla připuštěna - by vedla ke zničení práv a svobod zaručených Úmluvou. (Rozhodnutí ve věci M. Kuehnen c/a Spolková republika Německo, stížnost č. 12194/86, D.R.56, str. 205-214).*

Evropská Úmluva (stejně jako jiné mezinárodní dokumenty o lidských právech i Listina) chrání především občana proti státu. U některých práv je však nezbytné, aby je stát nejen respektoval, ale také **aktivně chránil**. To platí např. pro právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence (čl. 8 odst. 1 Úmluvy - rozsudek ESLP z roku 1979 ve věci Marckx A-31, §31).

Úmluva je totiž použitelná i ve vztazích mezi jednotlivci (soukromými osobami) a stát musí pozitivními opatřeními zajistit ochranu i proti zásahům třetích osob: tento „garanční závazek“ státu v sobě zahrnuje povinnost vynakládat „náležitou péči“, aby bylo možno „rozumně“ předejít jakémukoliv porušení lidských práv (srov. Sudre,F.: Mezinárodní a evropské právo lidských práv, přel. J.Malenovský, MU Brno a EIS UK Praha, Brno 1997, str.158, 159, 207).

Mezinárodní orgány ochrany lidských práv např. judikovaly, že stát je povinen nejen zdržet se úmyslného usmrcení, ale také přijmout nezbytná opatření na ochranu života, přijmout opatření k ochraně práva na svobodu a na bezpečnost (např.ochranná opatření k zajištění bezpečnosti jednotlivce, kterému je vyhrožováno usmrcením), přijmout zákonodárná nebo jiná opatření , aby ochrana soukromého a rodinného života před neoprávněnými zásahy byla efektivní (včetně např. ochrany obydlí před škodlivým hlukem nebo odpudivým zápachem), zajistit ochranu svobody pokojného shromažďování před neoprávněnými zásahy soukromých osob, přijmout opatření, aby nebylo porušováno právo nebýt podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení, chránit práva příslušníků menšin

před protiprávními akty soukromých osob atd. Uplatňuje se tu zjevně původně německá teorie „Drittwirkung“, orgány, ale i soukromé osoby vůči jiným soukromým osobám.

Pozitivní závazky státu vyplývají např. také z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhlášena pod č. 95/1974 Sb.). Mezinárodní odpovědnost státu tedy v případě porušení chráněného práva může vzniknout nejen v případě nedovoleného zásahu státu nebo porušení práva nečinností státu, ale také nečinností státu, který dovoluje (nezakazuje), aby do zaručených práv zasahovaly třetí osoby. (V České republice mají povinnost zabezpečovat „ve své působnosti úkoly, které vyplývají pro ČR z mezinárodních smluv“ ministerstva a ostatní ústřední orgány státní správy - § 25 zákona ČNR č.2/1969 Sb. Plnění této povinnosti – např. ve formě předložení návrhu zákona vládě – nelze ovšem právní cestou vymáhat).

Zajímavý je případ z r. 1988, kdy Evropský soud pro lidská práva posuzoval, zda právo na svobodu shromažďování podle čl. 11 Úmluvy zahrnuje i pozitivní závazek státu chránit demonstranty. Rakouská vláda tvrdila, že tomu tak není: jde pouze o ochranu jednotlivce před přímým zásahem státu. Evropský soud však dospěl k opačnému závěru. "Účastníci demonstrace musejí mít možnost demonstrovat bez obavy, že budou fyzicky napadeni jejich odpůrci, takové obavy by mohly vést k odrazení sdružení nebo jiných skupin, podporujících společné ideje nebo zájmy, od svobodného vyjadřování názorů na kontraverzní problémy. V demokratickém zřízení není možné rozšiřovat právo na kontrademonstrace do té míry, aby bránilo výkonu práva na demonstrace. Skutečnou, efektivní povahu pokojného shromažďování nelze redukovat na pouhou povinnost státu nezasahovat, čistě negativní pojetí by nebylo slučitelné s předmětem a účelem čl. 11 Úmluvy.

Pozn.: O judikatuře štrasburských institucí soustavně informuje J.Čapek v časopise Právní praxe. Srov. též Čapek, J.: Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva, přehled judikatury a nejzávažnějších případů, Linde Praha, a.s., 1995.

Obdobně jako článek 8, též článek 11 někdy vyžaduje, aby bylo přijato pozitivní opatření. Závazkem státu je však přijmout opatření a nikoliv dosáhnout výsledku: stát nemůže převzít absolutní garanci, musí však přijmout rozumná a přiměřená opatření na ochranu pokojného průběhu demonstrace. (Rozsudek ESLP ve věci Plattform "Arzte für das Leben" c/a Rakousko z roku 1988, A-139.)

Smluvní strany Úmluvy mají podle čl. 1 Úmluvy také **např. povinnost zajistit, aby děti, spadající pod jejich jurisdikci, nebyly podrobovány mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.** Komise v jednom případě konstatovala, že Spojené království je podle Úmluvy povinno zajistit, aby žáci - včetně žáků **soukromých škol** - nebyli vystaveni zacházení odporujícímu čl. 3 Úmluvy (rozsudek ESLP ve věci Costello-Roberts c/a Spojené království z roku 1993 A 247-C).

Svoboda projevu

Listina výslovně zaručuje svobodu projevu a právo na informace (čl.17). **Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Cenzura - předběžná i následná - je nepřípustná. Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v**

demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Periodický tisk je regulován zákonem č. 81/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Oprávnění vydávat periodický tisk vzniká registrací. Orgán provádějící registraci je povinen registraci provést do 15 dnů, kdy mu došla přihláška, ta sice musí obsahovat také údaj o "obsahovém zaměření" periodického tisku, určité zaměření však nemůže být důvodem odmítnutí registrace. Zákon stanoví opatření k ochraně proti zneužívání svobody projevu, slova a tisku (za zneužití se považuje uveřejnění informace, která ohrožuje zákonem chráněné zájmy společnosti nebo občanů), ta však míří vůči osobám vydavatele, šéfredaktora atd. a odejmutí registrace z důvodu určitého obsahu vydávaného tisku zákon neumožňuje.

Je-li tisk vydáván soustavně za účelem dosažení zisku, potřebuje k tomu vydavatel živnostenské oprávnění. Je to živnost ohlašovací, nikoliv tedy koncesovaná (§ 9 a násl. Živnostenského zákona), a to ohlašovací živnost volná, takže žádná odborná způsobilost není jako podmínka provozování živnosti stanovena (§ 19 písm.c) živnostenského zákona). Fyzická osoba, která chce živnost provozovat (u právnické osoby její odpovědný zástupce), musí být mj. bezúhonná, čímž se rozumí, že nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin, jehož skutková podstata souvisí s předmětem podnikání, popř. pro jiný trestný čin spáchaný úmyslně, jestliže vzhledem k povaze živnosti a osobě podnikatele je obava, že se dopustí stejného nebo obdobného činu při provozování živnosti (§ 6 Živnostenského zákona). Jestliže podnikatel přestane splňovat podmínku bezúhonnosti (odsuzující trestní rozsudek se stane pravomocným), živnostenský úřad jeho živnostenské oprávnění zruší (§ 58 odst. 1 živnostenského zákona). To sice znamená, že podnikatel v tomto oboru dále podnikat nemůže, dispozici s inkriminovanými vydanými výtisky periodického tisku to však v zásadě neovlivňuje.

Rozhodnutí o způsobu rozšiřování periodického tisku ponechává zákon na vydavateli. Naproti tomu **např. německý zákon o rozšiřování publikací ohrožujících morálku mládeže zakazuje, aby i publikace, které vyvolávají rasovou nenávist ve smyslu trestního práva nebo k ní podněcují, byly rozšiřovány na jiných místech, než ve vyhrazených obchodních zařízeních.**²²

Vydávání **neperiodických publikací** je upraveno zákonem č. 37/1996Sb. Na propagační materiály politických stran a politických hnutí, občanských sdružení, církví a náboženských společností apod. se zákon **vůbec nevztahuje**. Neperiodická publikace musí obsahovat určité povinné údaje (např. označení vydavatele), porušení této povinnosti je stíháno správními sankcemi. V praxi je někdy sporné, zda se zákon vztahuje i na letáky. Z hlediska živnostenskoprávního je situace obdobná jako u periodického tisku. Rozšiřování neperiodických publikací veřejným právem speciálně upraveno není.

Provozování **rozhlasového a televizního vysílání** je upraveno zákonem č. 468/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Provozovatelé jsou povinni mj. zabezpečit, aby nebyly vysílány pořady, které jsou v rozporu s Ústavou a Listinou a aby vysílané pořady nepropagovaly válku nebo nelíčili krutá nebo jiná nelidská jednání takovým způsobem, který je jejich zlehčováním, omlouváním nebo schvalováním (4, 5 cit. zák.). Provozovatelé ze zákona mají další zvláštní povinnosti (§ 9). Udělená licence může být odejmuta, jestliže

²² Viz – Právní prostředky boje s rasismem a intolerancí v členských státech Rady Evropy (zpráva připravená Švýcarským institutem srovnávacího práva v Lausanne a vydaná Evropskou komisí proti rasismu a intoleranci, Strasbourg 1997.) Výňatek, přel. J.Válková, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, str.105.

provozovatel závažným způsobem porušuje povinnosti stanovené zákonem č. 468/1991 Sb. nebo jinými právními předpisy (zjevně tedy i povinnosti podle § 4 a 5 cit. zák.).

Výroba, šíření a archivování **audiovizuálních děl** jsou upraveny zákonem č. 273/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Audiovizuální díla musí být stanoveným způsobem označena. V zájmu ochrany mravního vývoje nezletilých se stanoví hranice přístupnosti. Jinak se o obsahu těchto děl - ze zkoumaného hlediska - nic nestanoví. Z hlediska živnostenskoprávního je situace obdobná jako u periodického tisku.

Reklama nesmí podle zákona č. 40/1995 Sb. obsahovat mj. ani prvky, které by byly v rozporu s dobrými mravy, zejména prvky urážející národnostní nebo náboženské cítění, ohrožující obecně nepřijatelným způsobem mravnost nebo propagující násilí, prvky snižující lidskou důstojnost nebo využívající motiv strachu (§ 2 cit. zák.).

Jiné způsoby projevu názoru nelze obecně popsat (srov. z USA známé případy spálení vlajky apod.). Je-li určité jednání skutečně projevem názoru, musí na ně být kladena (také) měřítka podle čl. 17 Listiny, např. při výkladu pojmu "veřejný pořádek".

Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena absolutně (čl. 15 odst. 2 Listiny).

Svoboda výuky, spočívající především v její otevřenosti různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům, je jakožto akademická svoboda zaručena na veřejných i soukromých vysokých školách (§ 4 písm. b) zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách).

Na rozdíl od předchozího zákona o vysokých školách není výslovně stanoveno, že využívání a uplatňování této svobody musí být v souladu se zásadami demokracie, humanity a právním řádem, meze této svobody plynou patrně především z norem trestního práva. Učitelé vysokých škol jsou k těmto školám v pracovněprávních vztazích a jsou proto povinni mj. „plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy“ (§ 73 odst. 1 písm. a) zákoníku práce) : obecně vzato, pokyny nadřízených, jimiž by se nezasahovalo do zaručené svobody výuky, by nebyly „v souladu s právními předpisy“, in concreto ovšem mohou nastat situace značně delikátní.

Zajímavá je snaha některých obcí **zakazovat pro své území** "komunistickou, nacistickou a fašistickou propagandu" apod.

Např. zastupitelstvo obce Suchomasty schválilo 18.5. 1995 obecně závaznou vyhlášku, která stanovila:

§1 - Propagace komunismu, fašismu a rasismu a šíření náboženské, politické a třídní nenávisi na území obce Suchomasty se zakazuje.

§2 -Propagací komunismu, fašismu a rasismu a šířením náboženské, politické a třídní nenávisi se rozumí:

a/ požadavky na násilnou změnu ústavního pořádku,

b/ užívání symbolů zločinných hnutí,

c/ zpochybňování zločinnosti režimu, která tato hnutí představovala,

d/ jakékoliv veřejné vychvalování totalitních režimů, které potlačují základní lidská práva,

e/ konání veřejných shromáždění na podporu těchto hnutí.

§3 - *Obecní zastupitelstvo upozorňuje, že propagace komunismu, fašismu a rasismu, šíření politické a třídní nenávisti je trestným činem podle §260 a 251 trestního zákona se sankcemi tam uvedenými.*

Obecně závaznou vyhlášku obdobného obsahu přijalo 15.6.1995 zastupitelstvo města Ústí nad Labem, odlišné znění měl zejména její čl. I, jímž se zakazovala "propagace stran a hnutí" šířících národnostní atd. nenávist.

Poněkud jinak byla pojata např. obecně závazná vyhláška města Nová Paka z 25.10.1994, která zněla:

Čl. I - Komunistická, nacistická a fašistická propaganda se na území města zakazuje.

Čl. II - Komunistickou, nacistickou a fašistickou propagandou se rozumí:

a/ Požadavky na násilnou změnu ústavního pořádku.

b/ Užívání symbolů těchto zločinných hnutí při jejich propagaci.

c/ Zpochybňování zločinnosti režimů, které tato hnutí představovala.

Kolik takových obecně závazných vyhlášek bylo celkově přijato, není známo - lze vycházet jenom z těch případů, jimiž se zabýval Ústavní soud, který je vesměs **zrušil**, a to - což je zajímavé - **nikoliv na návrh přednostů okresních úřadů, nýbrž na návrh skupiny poslanců** (nálezy ÚS publikované pod č. 85/1995 a č. 20, 34, 46, 47, 60 a 65/1996 Sbírkou nálezů a usnesení ÚS), výjimkou je vyhláška obce Suchomasty, jejíž zrušení navrhl přednosta okresního úřadu, jeho návrh však byl odmítnut s tím, že nejde o obecně závaznou vyhlášku v samostatné působnosti (vyhlášku v přenesené působnosti pak může zrušit sám - usnesení ÚS publikované pod č. 18/1995 Sb. zák. a usn. ÚS).

Zrušovací nález většinou ÚS odůvodnil tím, že obcím chybělo zákonné zmocnění a že "do samostatné působnosti obce lze stěží zahrnout zákaz činností, který je v podstatě toliko parafrází skutkových podstat trestných činů uvedených v 260 a v §261 trestního zákona". V jednom případě ÚS konstatoval, že "obsahem napadené vyhlášky je zásah do svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny. Takový zásah je však možný jen za podmínek stanovených Listinou v čl. 17 odst. 4. Forma, kterou se tak může stát, je podle čl. 4 odst. 2 Listiny pouze zákon, tedy nikoli podzákonný akt, navíc ještě nikoli s celostátní působností. Zastupitelstvo města Hořice se proto pokusilo upravit otázky, které jsou svěřeny do výlučné kompetence zákonodárce. Ten tak již učinil zejména v ustanoveních §198, §198a, §260 a 261 trestního zákona, jejichž text napadená vyhláška pouze jinými slovy reprodukuje." (nález č. 60/1996 Sb. nález a usn. ÚS).

Právo shromažďovací

Listina (čl. 19) zaručuje právo pokojně se shromažďovat s tím, že toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění **na veřejných místech**, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však **nesmí být podmíněno povolením** orgánu veřejné správy.

Podrobnosti upravuje zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění zákona č. 175/1990 Sb., zákon byl přijat ještě před Listinou a musí být vykládán v souladu s ní.

Vzhledem ke složitosti situací, které mohou nastat za velmi rozličných okolností, je také zákonná úprava shromažďovacího práva poměrně složitá. Zatím se nezdá, že by nevyhovovala potřebám²³, spíše jde o to, aby byla správně vykládána a uplatňována.

V § 2 zákona je uvedeno, která shromáždění vůbec režimu zákona nepodléhají, v § 4 odst. 1 jsou pak uvedena ta, která nepodléhají oznamovací povinnosti (shromáždění konaná v obydlích občanů, dále shromáždění s určitým způsobem omezeným počtem účastníků a shromáždění sloužící k projevům náboženského vyznání).

Shromáždění povinně oznamovaná může obec (popř. okresní úřad) v přesně stanovené poměrně krátké lhůtě **zakázat** z důvodů podrobně uvedených v §10, důvodem může být např., že oznámený účel shromáždění směřuje k výzvě popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení nebo k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti z těchto důvodů. Jestliže se shromáždění koná, ačkoliv bylo zakázáno, může být v krajním případě **rozpuštěno** sdělením učiněným zástupcem obce (okresního úřadu), popř. příslušníka Policie ČR ve službě. Rozpuštěna mohou být i shromáždění, která nebyla zakázána, jestliže v jejich průběhu nastanou okolnosti uvedené v § 12 odst. 5 nebo 6 (jestliže účastníci shromáždění páchají trestné činy, může shromáždění rozpustit při nepřítomnosti zástupce obce také příslušný služební funkcionář příslušného úvaru Policie ČR nebo velící příslušník Policie ČR - srov. též ust. § 46 zákona ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů). Nesplnění oznamovací povinnosti a další případy porušení povinností podle cit. zákona jsou přestupkem proti právu shromažďovacímu podle § 14 cit. zák.

Shromáždění, které se **koná, aniž bylo oznámeno**, jakož i shromáždění **vzniklé spontánně** (aniž bylo svoláno), může být rozpuštěno pouze z důvodů, které by odůvodnily jeho zákaz podle § 10 odst. 1-3 cit. zák., popř. z důvodů nastalých v průběhu shromáždění.

Rozhodnutí o zákazu shromáždění i o rozpuštění shromáždění přezkoumá na návrh soud. V této souvislosti lze poukázat na soudní rozsudek publikovaný pod č. 299/1998 Soudní judikatury ve věcech správních (nakl. Codex Bohemia), jímž bylo vysloveno, že rozpuštění oznámeného a nezakázaného shromáždění jen proto, že bylo rušeno protidemonstrací, není v souladu se zákonem, protože právo vyjadřovat své postoje a svá stanoviska nemůže v demokracii přerůst ve znemožňování výkonu práva se shromažďovat jiným občanům.

Je-li důvodná obava, že shromáždění bude rušeno, může svolatel požádat obec (okresní úřad) nebo příslušný útvar Policie ČR, aby shromáždění byla poskytnuta **ochrana** (§ 6 odst. 3 cit. zák.). O takovou pomoc může svolavatel požádat i v průběhu nebo po ukončení shromáždění (§ 6 odst. 6 cit.zák.)²⁴.

Obce nejsou oprávněny upravovat svými obecně závaznými vyhláškami v oboru samostatné ani přenesené působnosti výkon shromažďovacího práva (nález Ústavního soudu publikovaný pod č. 30/1996 Sbírkou nálezů a usnesení ÚS).

²³ Snad jediná vážnější "vada" spočívá v tom, že v §5 odst. 1 není uvedeno, kdy nejdříve lze zamýšlené shromáždění oznámit. V době přijímání zákona však byla taková úprava považována za zbytečnou vzhledem k iluzím o budoucí všeobecné politické kultuře.

²⁴ O takovou ochranu (pomoc) může být požádáno i v souvislosti s konáním, průběhem nebo ukončením takových shromáždění, která podle zákona nemusí být oznamována (§ 6 odst. 8 cit. zák.).

Právo sdružovací (spolčovací)

Občanská sdružení

Právo svobodně se sdružovat je Listinou zaručeno: každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích; výkon tohoto práva lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých (čl. 20 odst. 1, 3 Listiny).

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, který byl přijat ještě před Listinou, výslovně stanoví, že k výkonu práva svobodně se sdružovat není třeba povolení státního orgánu (§ 1 odst. 1,2). Stačí proto pouhá registrace Ministerstvem vnitra, která má za následek vznik sdružení jakožto **právnícké osoby**.

Zákon č. 83/1990 Sb. (dále jen "zák.o sdruž.") výslovně stanoví, že **nejsou dovolena sdružení** (§ 4)

- jejichž **cílem** je popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání sociální postavení, rozněcovat nenávisť a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporovat násilí, anebo jinak porušovat ústavu a zákony;
- která sledují dosahování svých cílů **způsoby**, které jsou v rozporu s ústavou a zákony;
- **ozbrojená** nebo s ozbrojenými složkami.

Občanské sdružení **vzniká registrací Ministerstvem vnitra**. Ministerstvo registraci odmítne, jestliže z předložených stanov sdružení vyplývá, že by šlo o sdružení odporující zákonu (§ 8 cit.zák.), zejména že cíle sdružení jsou v rozporu s požadavky uvedenými v § 5 anebo že jde o sdružení nedovolené ve smyslu § 4.

Speciální prostředky dozoru státu nad činností občanských sdružení zákon neupravuje, sdružení tedy podléhají správnímu dozoru v podstatě stejně jako jiné právnícké osoby, včetně výkonu působnosti Policie ČR, Bezpečnostní informační služby atd.

Zjistí-li ministerstvo (na základě informací odkudkoli příšlých), že **sdružení vyvíjí nedovolenou činnost**, např. činnost která je v rozporu s § 4 nebo 5 zákona, neprodleně je na to upozorní a vyzve je, aby od takové činnosti upustilo. Jestliže sdružení v této činnosti pokračuje, **ministerstvo je svým rozhodnutím rozpustí**.

Proti tomuto rozhodnutí je možno podat opravný prostředek k Nejvyššímu soudu, který postupuje podle ustanovení o.s.ř. o správním soudnictví (v úvahu pak může ještě přicházet ústavní stížnost k Ústavnímu soudu). Opravný prostředek má sice odkladný účinek, Nejvyšší soud však může činnost sdružení na dobu do právní moci svého rozhodnutí

pozastavit. Obdobně lze postupovat i vůči organizačním jednotkám sdružení, které jsou oprávněny jednat svým jménem (§ 12 zákona).

Registrované občanské sdružení je právnickou osobou a jako takové může vystupovat v soukromoprávních i veřejnoprávních vztazích (jedině registrovaná občanská sdružení mohou např. uplatňovat práva podle § 70 zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů). **Existenci a činnosti neregistrovaných faktických sdružení prakticky nic nebrání** (nemají ovšem právní subjektivitu); jistá omezení by popř. mohla vyplynout z předpisů o právu shromažďovacím. Trestní zákon stanoví jako přitěžující okolnost, že pachatel spáchal trestný čin jako člen organizované skupiny nebo člen spolčení (§ 34 písm. g)). Např. zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, znal speciální skutkovou podstatu trestného činu "sdružování státu nepřátelského", jehož se dopouštěl zejm., kdo založil "tajnou organizaci", jejímž účelem bylo podvracet samostatnost, ústavní jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu.

Svoboda sdružování je chráněna ust. § 238a trest.zák. Naproti tomu vytváření neregistrovaných sdružení patrně samo o sobě není žádným správním ani jiným deliktem (ledaže by ve skutečnosti šlo o přestupek proti právu shromažďovacímu podle § 14 zákona č. 84/1990 Sb.).

Užívání uniforem, symbolů, znaků atd. sdružení není obecně právně upraveno. Přestupkem by bylo neoprávněné nošení vojenského nebo služebního stejnozruče na veřejnosti (§ 21 odst. 1 písm. i) přestupkového zákona). V některých státech je užívání insignií, uniforem apod. podrobněji upraveno.

Např. rakouský zákon o insigniích z r. 1960 výslovně zakazuje veřejně nosit, vystavovat. Zobrazovat nebo šířit insignie (znaky, symboly a znamení, popř. jejich nápodoby) organizací v Rakousku zakázaných.²⁵

V e Francii je trestným činem nošení uniformy nebo znaků, které nosili příslušníci organizací prohlášených za zločinné podle čl. 9 Statutu mezinárodního vojenského tribunálu²⁶ nebo které nosil jednotlivec, jenž byl shledán francouzským nebo mezinárodním soudem vinným zločiny proti lidskosti.²⁷

V Itálii je trestným činem veřejné užívání nebo ostentativní vystavování symbolů rasistických organizací a vstup s takovými symboly na sportovní akce.²⁸

Ve Švédsku je trestným činem nošení politických uniforem.²⁹

²⁵ srov. „Právní prostředky...“, s. 42

²⁶ Příloha k londýnské dohodě z 8.8.1945 o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropských zemí Osy (Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, SNPL, Praha 1957, s.592)

²⁷ srov. „Právní prostředky...“, s. 60

²⁸ srov. tamtéž, s. 150

²⁹ srov. tamtéž, s. 205

Círky a náboženské společnosti

Výkon sdružovacího práva je zaručen čl. 20 a 16 Listiny. Podrobněji upravuje postavení církví a náboženských společností zákon č. 308/1991 Sb. Věřící mají právo se sdružovat, zakládat církve a náboženské společnosti, podílet se na jejich životě atd. (§ 5 cit. zák.). Ke vzniku církve nebo náboženské společnosti stačí registrace Ministerstvem kultury; registrované církve atd. jsou právníckými osobami.

Založení a činnost církve nebo náboženské společnosti nesmí být v rozporu se zákonem č. 308/1991 Sb., nebo s jinými zákony, ochranou bezpečnosti občanů a veřejného pořádku, zdraví a mravnosti, zásadami lidskosti a snášenlivosti a nesmí ohrožovat práva jiných právníckých osob a občanů (§ 15 cit. zák.).

Registrující orgán odmítne registraci, jestliže nejsou splněny podmínky uvedené v § 15 zákona. Takové rozhodnutí může být napadeno návrhem na přezkoumání k Nejvyššímu soudu, který postupuje podle ustanovení o správním soudnictví (v úvahu potom přichází i ústavní stížnost k Ústavnímu soudu).

Speciální prostředky dozoru státu nad činností církví atd. zákon neupravuje, církve a náboženské společnosti tedy podléhají správnímu dozoru v podstatě stejně jako jiné právnícké osoby, včetně výkonu působnosti Policie ČR, Bezpečnostní informační služby atd.

Jedná-li církev nebo náboženská společnost v rozporu se zákonem č. 308/1991 Sb. nebo s podmínkami registrace, provede registrující orgán řízení o zrušení registrace (§ 20 cit. zák.). Rozhodnutí o zrušení registrace může být na návrh církve atd. přezkoumáno Nejvyšším soudem (v úvahu pak může ještě přicházet ústavní stížnost k Ústavnímu soudu).

K návrhu na registraci církve nebo náboženské společnosti, která není členem Světové rady církví, musí být přiložen doklad, že se k ní hlásí nejméně 10 000 zletilých osob, které mají trvalý pobyt na území České republiky. Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, přitom stanoví, že se na sdružování občanů v církvích a náboženských společnostech nevztahuje (§ 1 odst. 3 písm. c) a že občanské sdružení může být rozpuštěno, jestliže vyvíjí činnost, která je vyhrazena organizacím sdružujícím občany k vykonávání náboženství nebo víry v církvích a náboženských společnostech (§ 12 odst. 3.). Zvláštní oprávnění podle zákona č. 308/1991 Sb., mají ovšem jen registrované církve a náboženské společnosti (např. tzv. zpovědní tajemství podle § 8, právo vstupu do míst, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody atd. podle § 9), nicméně v praxi se projevuje problém, zde je legální občanské sdružení sloužící vůbec společnému projevu náboženství, jestliže osob, které se chtějí takto sdružit, není alespoň 10 000. Zdá se, že názor Ministerstva vnitra je negativní a to může vést ke vzniku faktických sdružení (neregistrovaných ani jako náboženská společnost, ani jako občanské sdružení).

Politické strany a politická hnutí

Primo sama Ústava deklaruje, že **politický systém ČR je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů** (čl. 5).

Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích (dále "zák. o polit. str."), byl přijat již v roce 1991, tedy poměrně dávno před Ústavou ČR. Stanoví četné podmínky vzniku a činnosti politických stran (§ 1 až 5n.).

Výslovně **zakazuje vznik a činnost polit. stran** (mimo jiné)

- které porušují ústavu a zákony nebo jejichž cílem je odstranění demokratických základů státu (§ 4 písm. a)),
- které směřují k uchopení a držení moci zamezujícím druhým stranám ucházet se ústavními prostředky o moc nebo které směřují k potlačení rovnoprávnosti občanů (§ 4 písm. c)),
- jejichž program nebo činnost ohrožují mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů (§ 4 písm. d)).

Strany a hnutí nesmějí být ozbrojeny a nesmějí zřizovat ozbrojené složky (§ 5 odst.2).

Jak je vidět z uvedených (nejzávažnějších) důvodů, jak je zákon formuluje, obsahově se různě prolínají. Dnes by se patrně mluvilo o porušování ústavního pořádku ČR, zahrnující také Listinu základních práv a svobod (čl. 112 odst. 1, čl. 3 Ústavy), a o snaze změnit podstatné náležitosti demokratického právního státu (taková změna je podle výslovného ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy nepřípustná). **Podmínky jsou to poměrně vážné**, zvláště když se uvádí i "porušování zákonů", což by mohlo být vykládáno jako jakékoliv porušení jakéhokoliv zákona (základní zákon SRN označuje za protiústavní strany, které svými cíli nebo chováním svých stoupenců směřují k tomu, aby poškodily nebo odstranily svobodné demokratické zřízení nebo ohrozily trvání SRN - čl. 21 odst. 2). Ust. § 4 písm. a/ zák. o polit. str. by dnes patrně muselo být vykládáno tak, že zahrnuje i porušování mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách ve smyslu č. 10 Ústavy, protože tyto smlouvy jsou vnitrostátně bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem (mezi ně nyní patří zejm. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte atd.).

Listina stanoví, že **právo zakládat polit. strany a sdružovat se v nich lze omezit jen v případech stanovených zákonem**, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro

bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých (čl. 20 odst. 3). Omezení stanovená zák. o polit. str. jsou tedy uplatnitelná jen potud, pokud jsou obsažena v omezeních dovolených Listinou (tím se široké formulace zák. o polit. str. výrazně zužují a "prosvětlují").

Vznik polit. strany není podmíněn povolením, nýbrž pouhou registrací (§ 6 až 8). Ministerstvo vnitra registraci odmítne, jestliže **stanovy strany** (zřejmě cíle a programové zásady strany) jsou v rozporu s § 1 až 5 zák. o polit. str., popř. nesplňují podmínky pokud jde o název nebo sídlo strany.

Speciální prostředky **dozoru státu nad činností polit. stran zákon neupravuje**, polit. strany tedy podléhají dozoru v podstatě stejně, jako jiné právnické osoby, včetně výkonu působnosti Policie ČR, Bezpečnosti informační služby atd.

Pokud polit. strana porušuje povinnosti podle zák. o polit. str., může být **zrušena** a nebo může být **její činnost pozastavena. Rozhodnutí je svěřeno přímo do rukou Nejvyššího soudu, řízení je zahájeno návrhem vlády nebo prezidenta republiky** (§ 15); proti rozhodnutí NS je přípustná ústavní stížnost k Ústavnímu soudu (čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy). **Nejvyšší soud tedy rozhoduje meritorně** (nepřezkoumává rozhodnutí ministerstva ve správním soudnictví, jako v případě občanských sdružení).

Strana může být zrušena, jestliže její činnost je v rozporu s ust. § 1 až 5 zák. o polit. str. (srov. ovšem bod 1. shora); důvody pozastavení činnosti strany jsou uvedeny ne zcela jasně, stačí však patrně třeba i jenom některý z uvedených důvodů (§ 13 odst. 6, § 14 odst. 1).

Jak bylo již uvedeno, návrh podává Nejvyššímu soudu vláda. Zákon však stanoví, že nepodá-li vláda návrh do 30 dnů „od doručení podnětu“, může návrh podat prezident republiky. Není jasné, jaký „podnět“ měl zákonodárce na mysli, zřejmě to může být číkoliv sdělení, petice apod., také však např. zpráva některé ze zpravodajských služeb ve smyslu § 8 zákona č. 153/1994 Sb. (jako „podnět“ bych chápal už samotnou skutkovou informaci, jejíž dosah musí ovšem vláda, popř. prezident republiky posoudit z hlediska ústavních důvodů pro zrušení polit. strany atd.).

Politická strana, již byla pozastavena činnost, nemůže podat kandidátní listinu pro volby do Poslanecké sněmovny (§ 31 zákona č. 247/1995 Sb.). **Na trvání mandátů zvolených poslanců a senátorů nemá zrušení polit. strany nebo pozastavení její činnosti právní vliv** (srov. čl. 25 Ústavy).

Vláda (popř. prezident republiky) musí tedy před podáním návrhu řádně zvážit, zda její návrh může mít u Nejvyššího soudu, popř. Ústavního soudu, úspěch.

Je třeba dodat, že do zákona č. 15/1990 Sb., nebyla politickým stranám žádným zákonem výslovně přiznána právní subjektivita. Po druhé světové válce (když zákon o

politických stranách, v roce 1946 vládou přislíbený, nebyl v podobě návrhu parlamentu předložen), zejména po únoru 1948, se však subjektivita v praxi uznávala. Nyní mají už **jenom registrované politické strany** (právnícké osoby) právo na státní příspěvek podle § 20 zák. o polit. str., právo podávat kandidátní listiny pro volby do Poslanecké sněmovny, právo přihlašovat kandidáty pro volbu do Senátu (§ 31 a 61 zákona č. 247/1995 Sb.) atpod.

Listovní tajemství a tajemství jiných písemností a záznamů

Podle čl. 13 Listiny je základním právem, že nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon; stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Pokud jde o **poštu**, je poštovní tajemství upraveno v § 8 poštovního zákona (zákon č. 222/1946 Sb.) způsobem ještě širším, než v čl. 13 Listiny. Vládní nařízení č. 240/1949 Sb., kterým se provádí poštovní zákon přitom z poštovní dopravy absolutně vylučuje kromě věcí, jejichž doprava je zakázána zákonem, také "zásilky, které svou vnější úpravou nebo obsahem směřují proti lidově demokratickému zřízení nebo jsou z hlediska veřejného zájmu závadné" a "zásilky, jejichž vnějšek nebo zjevný obsah je urážlivý, hanlivý nebo nemravný"; relativně jsou z dopravy vyloučeny věci, jejichž doprava je nebezpečná (§ 4 - poštovní řád, totiž vyhl. č. 78/1989 Sb., ve znění vyhl. č. 59/1991 Sb., stanoví podrobně zásilací podmínky např. pro výbušné látky a předměty atd.).Pozornost si mohou zasloužit tzv. letákové zásilky (§ 19 poštovního řádu), které mohou „organizace“ adresovat skupině příjemců, jimž je pošta může dodat bez dalšího zjišťování.

Pokud jde o **telekomunikace** (pojem je vymezen v zákoně č. 110/1964 Sb. o telekomunikacích, ve znění pozdějších předpisů), je telekomunikační tajemství vymezeno v § 20 zákona o telekomunikacích, a to také způsobem ještě širším, než v čl. 13 Listiny.

Kromě zásahů do těchto práv, dovolených v rámci trestního řízení trestním řádem a při cenzuře písemného styku k tomu povolanými orgány (§ 12 odst. 1 zák.č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů a § 13 odst. 2 a 3 zák.č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby), mohou do těchto práv zasahovat:

- **Policie ČR** v souvislosti s použitím tzv. operativní techniky (např. vyhledávání, otevírání a zkoumání dopravovaných zásilek, odposlouchávání a zaznamenávání telekomunikačního provozu) za podmínek stanovených zákonem ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.

- **Bezpečnostní informační služba** v souvislosti s použitím tzv. zpravodajské techniky za podmínek stanovených zákonem č. 154/1994 Sb., o BIS, ve znění pozdějších předpisů.
- **Vojenské obranné zpravodajství** v souvislosti s použitím tzv. zpravodajské techniky za podmínek stanovených zákonem č. 67/1992 Sb., o VOZ, ve znění pozdějších předpisů.

Vlastnictví

Podle čl. 11 Listiny každý má právo vlastnit majetek, avšak s tím, že **vlastnictví zavazuje a že nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy**. Čl.1 Dodatkového protokolu k evropské Úmluvě dovoluje státům, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem.

Zvláštní zákony upravují vlastnictví (držení) a užívání takových věcí, jako jsou např. střelné zbraně a střelivo, výbušniny, jedy, narkotika atd.

Např. fyzická osoba může nabývat do vlastnictví (s výjimkou dědění), držet nebo nosit **střelné zbraně** podléhající registraci a střelivo do těchto zbraní jen tehdy, je-li držitelem zbrojního průkazu, který vydává příslušný útvar Policie ČR (§ 27 zákona č. 288/1995 Sb. o střelných zbraních a střelivu). Podmínkou vydání zbrojního průkazu je mj. bezúhonnost a spolehlivost fyzické osoby, která o vydání zbrojního průkazu žádá (§ 40 cit. zákona). Podmínka bezúhonnosti je splněna, jestliže se žadatel nedopustil některého v zákoně vypočteného trestného činu. Při posuzování spolehlivosti se přihlíží k ochraně života, zdraví, majetkových a jiných práv osob, také však k ochraně veřejných zájmů (§ 44, 45 cit.zák.).

Pokud jde o **výbušniny**, nakládání s nimi upravuje zákon ČNR č. 61/1988 Sb., jakož i prováděcí předpisy k němu.

Poskytování služeb

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace smluvním státům ukládá povinnost zaručit právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování podle rasy, barvy pleti a národnostního nebo etnického původu mj. při užívání práva přístupu na všechna místa a na používání všech služeb určených pro veřejnost, jako jsou dopravní prostředky, hotely, restaurace, kavárny, divadla a parky (čl. 5 písm.f)).

Mnohé státy na to reagovaly přijetím zvláštních zákonů, které většinou míří i na další formy diskriminace.

V Belgii je diskriminační chování v souvislosti s poskytováním zboží nebo služeb trestným činem (podle jednoho rozhodnutí bylo za takové diskriminační jednání označeno chování provozovatele tančírny, který vstup do svého podniku podmiňoval předložením belgického průkazu totožnosti)³⁰.

V Rakousku je správním deliktem, jestliže je někomu pro jeho rasu, barvu pleti, národnostní nebo etnický původ nebo pro náboženské přesvědčení bráněno ve vstupu na veřejná místa nebo ve využívání služeb určených veřejnosti.³¹

Ve Francii nový trestní zákon definuje diskriminaci jako každé rozlišování mezi fyzickými (popř. právníckými) osobami z důvodu původu, pohlaví, rodinné situace, zdravotního stavu, postižení, zvyků, politických názorů, odborové činnosti nebo skutečné či předpokládané příslušnosti nebo nepříslušnosti k určité etnické skupině, národu, rase nebo náboženství; za diskriminaci soudy např. označily, jestliže bylo odmítnuto ubytování manželské dvojice, protože manžel byl černoš, anebo odmítnuto podání piva Arabům, kteří nebyli opilí ani se nedopouštěli výtržností.³²

Český zákon o ochraně spotřebitele (úplné znění č. 34/1996 Sb.) stanoví, že „prodávající se nesmí při prodeji výrobků a poskytování služeb chovat v rozporu s dobrými mravy; zejména nesmí žádným způsobem spotřebitele diskriminovat“ (§ 6). Dozor nad dodržováním této povinnosti vykonává Česká obchodní inspekce, na níž tedy bude především, aby vyložila i pojem „dobré mravy“ a pojem „diskriminace“; porušení této povinnosti je správním deliktem podle § 24 zákona o ochraně spotřebitele. Rozhodovací praxe ČOI v těchto věcech ani příp. stanoviska soudů ve správním soudnictví zatím nebyly zveřejněny.

Právo azylu, uprchlíci

Podle čl. 43 Listiny Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod; azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními právy a svobodami. Není zatím shody v tom, zda právo azylu patří mezi základní práva a svobody se smyslu Listiny.

Zákon č. 498/1990 Sb., o uprchlících, ve znění pozdějších předpisů, pochází ještě z doby před Listinou a práva na azyl podle č. 43 Listiny nereflektuje.

Postavení uprchlíka se nepřízná cizinci, který spáchal trestný čin proti míru, proti lidskosti nebo válečný zločin, spáchal jiný zvlášť závažný trestný čin anebo se dopustil činů,

³⁰ srov. „Právní prostředky...“, s.11

³¹ tamtéž, s. 35

³² tamtéž, s.57, 70, 71

kteřé jsou v hrubém rozporu s cíli a zásadami OSN, jakož i s cíli a zásadami mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána (§ 4 odst. 2 cit. zákona – dnes by šlo patrně zejména o mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách ve smyslu č. 10 Ústavy, zejm. o evropskou Úmluvu či Mezinárodní pakt o občanských a politických právech).

Ministerstvo vnitra postavení uprchlíka odejme např. jestliže nastaly shora uvedené skutečnosti; může je odejmout také, jestliže uprchlík např. spáchal úmyslný trestný čin nebo opakovaně úmyslně ohrožuje veřejný pořádek (§ 14 cit.zák.).

Jinak je obecné postavení cizinců na území České republiky upraveno zákonem č. 123/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Veřejná služba

1) Listina základních práv a svobod stanoví (čl. 21 odst. 3), že občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím ; „občanem“ se tu rozumí státní občan České republiky (čl. 42 odst. 1), „rovnými podmínkami“ vzájemná rovnost uchazečů zejména též z hlediska uvedeného v čl. 3 odst. 1 (základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka atd.)

Protože Česká republika dosud nemá obecnou zákonnou úpravu veřejné (státní) služby, není zaměstnavatelem osob podílejících se na plnění veřejnoprávních úkolů státu stát, nýbrž jsou jimi jednotlivé orgány státní správy, soudy, státní zastupitelství (srov. § 73 odst. 2 zákoníku práce). Zákaz diskriminace z uvedených hledisek zákoník práce výslovně nestanoví (naproti tomu např. německý rámcový zákon o státních zaměstnancích – Beamtenrechtsrahmengesetz – i německý spolkový zákon o státních zaměstnancích – Bundesbeamtenengesetz – výslovně stanoví, že jmenování státních zaměstnanců a obsazování pracovních míst se musí dít bez ohledu na pohlaví, zemi původu, rasu, víru, náboženské nebo politické přesvědčení atd.).

Zákaz diskriminace není výslovně stanoven ani v souvislosti s přijímacím řízením pro policisty Policie ČR, které patří mezi několik výjimek ze shora uvedené zásady a jsou ve služebním (tj. veřejnoprávním) poměru (srov. § 3 až 5 zákona ČNR č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky).

2) Pokud jde o činnost takových „veřejných zaměstnanců“, ukládá jim zákoník práce některé zvláštní povinnosti, např. povinnost jednat a rozhodovat nestranně a zdržet se při výkonu práce všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost rozhodování (§ 73 odst. 2

písm.a)). Policistům je zákonem uloženo dbát při provádění služebních zákroků a služebních úkonů cti, vážnosti a důstojnosti osob (§ 6 odst. 1 zákona ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii ČR). Zákaz diskriminace výslovně zmíněn není (naproti tomu srov.např. etický kodex francouzského národního policejního sboru z r. 1986, který výslovně stanoví, že „policista“ bezpodmínečně respektuje všechny osoby, bez ohledu na jejich národnost nebo původ, sociální postavení nebo politické, náboženské nebo filozofické přesvědčení.³³

Ombudsman

V mnoha státech poskytuje specifický druh ochrany proti nezákonným a nesprávným postupům veřejné správy, popř. i soukromých osob, instituce, která má v různých státech rozličný název, obecně se však označuje jako „ombudsman“; V Rakousku je pro obdobný účel zřízeno tříčlenné Lidové zastupitelství (Volksanwaltschaft). Někde se počítá i se specializovaným ombudsmanem pro otázky ochrany proti etnické diskriminaci, pro ochranu národnostních a etnických menšin, apod.³⁴

Závěr

Všechny státy Evropy bojují s rasismem a intolerancí i právními prostředky. Pro ČR jsou snad nejvíce inspirativní opatření uplatňovaná v Německu.

V německé literatuře se rozlišuje pět různých „obranných strategií“ při ochraně ústavnosti:

- 1) Získávání a vyhodnocování informací již v „předpolí“ konkrétních nebezpečí pro chráněné právní hodnoty; sahá od obecného trvalého pozorování okrajové politické scény až k zacílenému sledování konkrétních osob, u nichž se zkonkretizovalo podezření na činnost nepřátelskou ústavě. (V ČR by šlo zřejmě o úkol především Bezpečnostní informační služby, popř. Policie ČR, celkově je to však otázka neujasněná.)
- 2) Preventivní a represivní – mj. i zpravodajské – jednání k obraně proti jednotlivým útokům vycházejícím z konkrétních jednotlivých akcí. (V ČR jde o úkol nejenom Policie ČR, ale celé veřejné správy – viz např. výkon práva shromažďovacího.)

³³ srov. „Právní prostředky...“, s.77

³⁴ srov. „Právní prostředky...“, s.20, 21 (rakouské lidové zastupitelství), s.78 (francouzský ombudsman), s.116 (maďarský ombudsman a specializovaný ombudsman pro ochranu práv národnostních a etnických menšin), s.185 (nizozemský národní ombudsman), s.210 (švédský ombudsman pro otázky etnické diskriminace).

- 3) Preventivní vyloučení jednotlivých nebo kolektivních subjektů, považovaných za nepřátelské vůči ústavě, z procesu vytváření veřejného politického mínění a vůle, jakož i z procesu vytváření a provádění státních rozhodnutí. (Takové preventivní obecné vyloučení není v ČR v podstatě možné.)
- 4) Trestní stíhání jednání, u nichž je útok na svobodný demokratický ústavní pořádek znakem skutkové podstaty. (V ČR jde o úkol v první řadě orgánů činných v trestním řízení.)
- 5) Za mimořádné situace uplatnění práva na odpor podle čl. 20 odst. 4 základního zákona SRN („Proti každému, kdo podnikne kroky k odstranění tohoto řádu ((sc. charakterizovaného v čl. 20 odst. 1 až 3 – SRN je demokratický a sociální spolkový stát atd.)), mají všichni Němci právo na odpor, není-li možná jiná pomoc.“). (V ČR by šlo o uplatnění práva na odpor podle čl. 23 Listiny: „Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“)

Přehled českých právních úprav ukazuje, že meze nezbytné tolerance nejsou dosud ujasněny, ochrana demokratických základů společnosti, jakož i základních práv a svobod není dostatečně domyšlena a sjednocena, nejednotnost panuje i v pojmech, prostředcích i organizaci. Pak ovšem ani výchova k občanství nemůže být dostatečně účinná, i když bude vážně míněna a uplatňována.

4.2 Možnosti postihu trestných činů extrémní povahy podle našeho trestního práva (Mgr. Petr Kotulan)

Pokud budeme vycházet z definice extremismu, doporučené MS v dopise ze dne 11.10.1996, jsou trestnými činy extrémní povahy „**pro společnost nebezpečné činy spočívající v užití násilí, vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, ve veřejném hanobení a podněcování k nenávisti, ublížení na zdraví, namířené proti skupinám obyvatelů nebo jednotlivci pro jejich politické přesvědčení, národnost, rasu a vyznání, v podpoře či propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, hlásání národnostní, rasové, třídní nebo náboženské zášti a ve veřejném projevu sympatií k fašismu nebo k jinému podobnému hnutí**”.

Pod pojmem extremismus lze tedy zařadit celou řadu společensky nebezpečných protiprávních jednání a jejich následků, které je možno řešit od přestupků až po nejzávažnější trestné činy. Jde o skutkové podstaty trestných činů právně kvalifikovaných tak, jak je uvedeno ve zmíněném dopise MS, ale i o další skutkové podstaty, které zde nejsou vyjmenovány. Jde především o velmi závažné projevy, které lze zahrnout pod terorismus a obecně nebezpečnou trestnou činnost.

Méně závažné projevy extremismu, jejichž stupeň společenské nebezpečnosti je menší než nepatrný (malý u mladistvých), lze posoudit jako **přestupky** podle zák. č. 200/1990 Sb. o přestupcích ve znění pozdějších předpisů. Jejich podrobný výčet je uveden na jiném místě této zprávy.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. po roce 1989 doznal výrazných změn i v oblasti trestných činů, které sledujeme. Postupnými novelami trestního zákona byly vytvořeny nové základní i kvalifikované skutkové podstaty trestných činů s vyšší trestní sazbou. **Trestní zákon však ani po těchto změnách a doplněních nemá samostatnou hlavu o trestných činech proti základním politickým právům, které jsou jedním z objektů trestných činů extrémní povahy.** I další trestné činy nacházíme na různých místech zvláštní části trestního zákona, zejména mezi trestnými činy hrubě narušujícími občanské soužití.

Pro účely této práce lze trestné činy, páchané extremisty, rozdělit do několika skupin. Do první skupiny můžeme zařadit **trestné činy rasově motivované**, které jsou nejčastějšími projevy extremismu, a vyvolávají mimořádnou odezvu u nás i v zahraničí. Dále navazují trestné činy, které konstrukcí svých skutkových podstat reagují na aktivity, které **popírají nebo omezují osobní, politická nebo jiná práva občanů a podněcují nenávist a nesnášenlivost občanů**.

Společným znakem trestné činnosti, označované jako rasově motivovanou, je jedno ze základních lidských práv a svobod občana, kterým je rovnost lidí bez rozdílu národnosti, jazyka, rasy, politického přesvědčení a náboženství, vyjádřené v čl. 1-25 LZPS.

Tyto trestné činy, v základních nebo kvalifikovaných skutkových podstatách, jsou zakotveny zejména mezi:

a) **trestnými činy hrubě narušujícími občanské soužití (V. hlava tr.zák.).**

- § 196 tr. zák. - násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, které chrání klidné občanské soužití proti vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, a v odst. 2 i proti použití násilí v případech národnostní, rasové, náboženské nebo politické motivace činu. Podle odst. 3 je trestná i příprava ve formě spolčení nebo srocení k činu podle odst. 2;

- § 198 tr. zák. - hanobení národa, rasy a přesvědčení, který opět chrání klidné občanské soužití před veřejným hanobením směřujícím proti národu, jazyku, rase, politickému přesvědčení a náboženství. Jsou zde chráněny v podstatě stejné zájmy jako v ustanovení § 196 odst. 2 tr. zák., ale proti útokům jiné povahy. Znakem kvalifikované skutkové podstaty podle odst. 2 je spáchání činu nejméně se dvěma osobami. Podmínkou trestnosti je, aby čin byl spáchán veřejně, tj. obsahem tiskoviny nebo rozšiřováním spisu, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obecně účinným způsobem nebo před více než dvěma osobami současně přítomnými;

- § 198a tr. zák. - podněcování k národnostní a rasové nenávisti, který byl do trestního zákona zařazen novelou čís. 557/1991 Sb., jako evidentní výraz snahy o rovnoprávné a pokojné soužití příslušníků různých národností a ras uvnitř státu, ale i ve vztahu k národnostem a rasám žijícím mimo území ČR. Toto ustanovení je subsidiární k ustanovením §§ 260, 261 tr. zák. a postihuje podněcování k nenávisti k některému národu nebo rase a podněcování k omezování práv a svobod jejich příslušníků. V odst. 2 je příprava ve formě spolčení nebo srocení postavena naroveň dokonanému čin;

b) **trestnými činy proti životu a zdraví (VII. hlava tr. zák.).**

- § 219 odst. 1, odst. 2 písm.g) tr. zák. - vražda;
- § 221 odst. 1, odst. 2 písm. b), § 222 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zák. - ublížení na zdraví;

c) **trestnými činy proti svobodě a lidské důstojnosti (VIII. hlava tr. zák.)**

- § 235 odst. 1, odst. 2 písm. f) tr.zák. - vydírání;

d) **trestnými činy proti majetku (IX. hlava tr. zák.)**

- § 257 odst. 1, odst. 2 písm. b) tr.zák. - poškozování cizí věci.

U trestných činů uvedených pod písm. b) - d), mimo trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 tr. zák., novela trestního zákona čís. 152/1995 Sb., účinná od 1.9.1995 právní větou "...pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání...", vyjadřuje kvalifikovaný znak skutkových podstat ve vyšších odstavcích, který podstatně zvyšuje typovou nebezpečnost uvedených trestných činů a je i formální podmínkou pro zvýšení trestní sazby. U trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) tr. zák. uvedenou novelou byla zvýšena dolní i horní hranice zákonné trestní sazby trestu odnětí svobody. Zákonodárce stanovením typově vyššího stupně společenské nebezpečnosti těchto trestných činů jednoznačně vyjádřil, že uvedená motivace jejich páchaní je v příkrém rozporu se základními morálními hodnotami a normami civilizované společnosti;

e) **trestnými činy proti lidskosti (X.hlava tr.zák.)**

- **§ 260 a § 261 tr. zák.** - podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, jehož objektem je ochrana základních lidských práv a svobod, rovnost lidí bez rozdílu rasy, národnosti, náboženské a sociální příslušnosti nebo původu. Objektivní stránka u trestného činu podle § 260 tr. zák. spočívá v podpoře nebo propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod občanů nebo v hlášení národnostní, rasové, třídní nebo náboženské zášti. U § 261 tr. zák. postačuje, že jsou fašismu nebo jinému podobnému hnutí proječovány sympatie.

Ustanovení § 260 tr. zák. bylo nově formulováno novelou v roce 1991 tak, že jako příklady takových hnutí uvádělo v závorce "fašismus a komunismus". Ústavní soud ČSFR vyslovil ve svém nálezu ze dne 4.9.1992, vyhlášeném v zák. č. 93/1992 Sb., že tato část věty uvedená v závorce není v souladu s ustanovením č. 2 odst. 2, 3 a čl. 4 odst. 1, 2 LZPS vyjadřujícím principy právního státu a požadavek právní jistoty. Dnem vyhlášení tohoto nálezu tato část § 260 tr. zák. pozbyla účinnosti. Protože do šesti měsíců od vyhlášení platnosti nebyla provedena novelizace tohoto ustanovení, pozbyla tato část i platnost.

V této hlavě zvláštní části trestního zákona je zařazeno i ustanovení § 259 o genocidiu, které je namířeno proti snahám o úplné nebo částečném zničení některé národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny. Valné shromáždění OSN prohlásilo Rezolucí č. 96/1 ze dne 11.12.1946 genocidium za zločin podle mezinárodního práva. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 9.12.1948 v čl. II. podává definici genocidia, která odpovídá popisu objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podle **§ 259 tr. zák.**

Uplatňování apartheidu nebo páchání jiných nelidských činů vyplývajících z rasové diskriminace za války, postihuje ustanovení § 263a tr. zák. o persekuci obyvatelstva. Toto ustanovení je realizací Ženevských úmluv na ochranu obětí války z roku 1949 a dalších mezinárodních dokumentů.

Mezi trestné činy namířené proti **osobním, politickým nebo jiným právům občanů**, které za určitých okolností by bylo možno rovněž zařadit mezi trestné činy extrémní povahy, nutno zařadit následující trestné činy:

- **§ 177 tr. zák.** - maření přípravy a průběhu voleb nebo referenda, zejména v té části skutkové podstaty, která má zabránit tomu, aby občanům bylo násilím, pohrůzkou násilí nebo lstí bráněno ve výkonu volebního nebo hlasovacího práva, nebo aby občan byl stejnými prostředky nucen k výkonu tohoto svého práva. Podle tohoto ustanovení lze postihnout i projevy maření přípravy nebo průběhu voleb nebo referenda;

- **§ 236 tr. zák.** - omezování svobody vyznání, které spočívá v donucování k účasti na náboženském úkonu, ve zdržování od účasti na náboženském úkonu nebo v jiném bránění v užívání svobody vyznání. Donucování spočívá podle tohoto ustanovení v použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy. Toto ustanovení chrání svobodu vyznání zaručenou čl. 15 odst. 1 LZPS;

- **§ 238a tr. zák.** - porušování svobody sdružování a shromažďování, který byl zařazen do trestního zákona novelami provedenými zák. č. 84/1990 S. a zák. č. 175/1990 Sb. a jehož objektem je svoboda sdružování a svoboda shromažďování, které jsou zaručeny v čl. 19 a 20

LZPS. Trestný čin spáchal ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy omezuje ve výkonu sdružovacího nebo shromažďovacího práva. Tento trestný čin spáchá i ten, kdo se v souvislosti se shromážděním, které podléhá oznamovací povinnosti, násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí protiví pořádkovým opatřením svolatele nebo určených pořadatelů takového shromáždění.

Do další skupiny trestných činů extremistické povahy lze zařadit **terorismus**, jehož projevy byla naše společnost zatím ušetřena. Jde nesporně o společensky i politicky nejzávažnější formu trestné činnosti extremistických hnutí. Jak ukazují případy ze zahraničí, jeho projevem je zpravidla brutální násilí, namířené i proti většímu počtu lidí, nebo hrozba použití násilí takovým způsobem, že není pochyb o uskutečnění hrozby útočníka. Terorismus podle objektu napadení a způsobu provedení může být kvalifikován podle řady trestných činů, např. jako záškodnictví podle § 95 tr. zák., obecné ohrožení podle § 179 tr. zák., ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla podle § 180a tr. zák., zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny podle § 180c tr. zák., únos podle § 216 tr. zák., vražda podle § 219 tr. zák. a další.

Jedním z nejzávažnějších je trestný čin teroru podle § 93 tr. zák., který spáchá ten, kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky jiného úmyslně usmrtí nebo se o to pokusí. Novelou trestního zákona zák. č. 175/1990 Sb. byla zakotvena další skutková podstata trestného činu zmocnění se rukojmí podle § 93a tr. zák., která reagovala na nové formy terorismu. Uvedený trestný čin spáchá ten, kdo se zmocní rukojmí a hrozí, že ho usmrtí, anebo že mu způsobí újmu na zdraví nebo jinou újmu s cílem vynutit si splnění podmínek poškozujících ústavní zřízení republiky.

Trestný čin zmocnění se rukojmí podle § 93a tr. zák. je speciálním ustanovením ve vztahu k trestnému činu braní rukojmí podle § 234a tr. zák. Oba trestné činy mají obdobnou objektivní stránku, u teroru ke stejnému objektu ochrany, kterým je osobní svoboda, ve smyslu svobody pohybu a svobody rozhodování člověka, přistupuje další objekt - ochrana ústavního zřízení republiky.

Kromě shora uvedených speciálních ustanovení trestního zákona bylo podle poznatků Policie ČR trestní stíhání vedeno i pro skutky kvalifikované podle dalších ustanovení, zejména v případech, ve kterých byla jako motivace zjištěna rasová nesnášenlivost. Šlo zejména o trestné činy omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák., loupež podle § 234 tr. zák., vydírání podle § 235 tr. zák., porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák., krádež podle § 247 tr. zák. a v případě neprodleného zásahu policistů i o trestné činy útoku na veřejného činitele podle § 155 a § 156 tr. zák.

Postup státních zastupitelství při postihu trestných činů motivovaných národnostní a rasovou nesnášenlivostí, popř. zaměřených na jiné občany pro jejich politické přesvědčení nebo náboženské vyznání je upraven pokynem obecné povahy NSZ poř.č. 3/1995 ze dne 15.5.1995. Ve smyslu uvedeného pokynu jsou za tyto trestné činy považovány trestné činy podle §§ 196, 198, 198a, 221 odst. 1, 2 písm. b), 222 odst. 1, 2 písm. b), 260 a 261 tr. zák. a dále i jiné trestné činy spáchané z národnostních, rasových a jiných nenávistných pohnutek, kde tato pohnutka není znakem skutkové podstaty trestného činu.

Tento pokyn NSZ upravuje postup státních zastupitelství a státních zástupců před zahájením trestního stíhání, dozor v přípravném řízení, účast v řízení před soudem a dohled vyšších státních zastupitelství nad nižšími složkami. V čl. 7 pokynu je upravena povinnost

evidovat v nezbytném rozsahu poznatky o výskytu, příčinách a o rozhodování orgánů činných v trestním řízení o těchto trestných činech. Tyto poznatky byly shrnuty a zpracovány Nejvyšším státním zastupitelstvím do „**Zvláštní zprávy o projevech rasové a národnostní nesnášenlivosti za období od 1.10.1995 do 30.9.1996**“ ze dne 8.11.1996 sp. zn. 1 Spr.347/96.

Nejvyšší státní zastupitelství vyšlo vstříc naší žádosti a uvedenou zprávu nám zapůjčilo k dalšímu využití. Statistické údaje uvedené ve zprávě byly doplněny o statistické údaje týkající se celého roku 1996 a let předcházejících. Zpráva obsahuje i dokumentaci vybraných závažnějších případů stíhaných ve sledovaném období. Umožňuje zobecnit poznatky z praxe o výskytu sledovaných trestných činů, jejich příčin, charakteristik pachatelů, postupu orgánů činných v trestním řízení a rozhodování soudů.

Přesto, že v roce 1994 nebyly ještě některé trestné činy s evidentně rasovou či jinou obdobnou motivací evidovány, projevil se v posledních letech výraznější nárůst těchto forem trestné činnosti. V roce 1994 bylo pro uvedené trestné činy stíháno 116 a obžalováno 108 osob. V roce 1995 to bylo již 508 stíhaných a 461 obžalovaných osob a v roce 1996 jejich počet dále vzrostl na 598 stíhaných a 535 obžalovaných osob. Nejčastěji je podle statistických přehledů trestní stíhání vedeno pro trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 tr. zák., podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 261 tr. zák., výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr. zák., ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 2 písm. b) a § 222 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. a trestný čin podněcování k národnostní a rasové nenávisti podle § 198a tr. zák. **Nejvyšší nárůst v roce 1996 byl zaznamenán u trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák.**

Ze statistických údajů lze dále vysledovat nerovnoměrnost výskytu těchto deliktů jak v obvodech jednotlivých krajských státních zastupitelství, tak podle zprávy i v jednotlivých okresech. Je to dáno především rozdíly v koncentraci rizikových komunit (hlavně Romů), jejichž příslušníci jsou stejně tak objektem sledované trestné činnosti, jakož i jejími pachateli. Nejvyšší počty osob stíhaných byly zaznamenány v obvodech KSZ v Brně, KSZ v Ústí nad Labem a MSZ v Praze, kde je to dáno i zvýšeným výskytem cizinců, kteří jsou stále častěji objekty útoků příslušníků extremistických hnutí.

Zvláštní zpráva za základní příčinu uvedených deliktů označuje vzájemná napadání mladých skinheadů a Romů, anarchistů apod. Celkově **převažují verbální útoky, které často přerůstají v násilná jednání. Zpravidla jde o spontánní konání, reagující na okamžitý podnět. Někdy předchází požití alkoholických nápojů, hádka či potyčka. Útoky bývají provázeny svoláváním rasistických nebo fašistických hesel a pozdravů.**

Pachatelé jsou většinou mladí, nevyzrálí jedinci ve věku do dvaceti let, z řad učňů či osob s nedokončeným základním vzděláním, ale zčásti i středoškoláci, vojáci, podnikatelé apod. Je pro ně typické, že většinou pocházejí z řádných rodin a dosud nebyli soudně trestáni. Jejich projevy se vyznačují vysokou agresivitou a bývají páchany skupinami pachatelů.

Zpráva NSZ formy této trestné činnosti rozděluje na **čtyři základní skupiny, a to fyzické napadání občanů rómského etnika, napadání domů či bytů těchto občanů, verbální útoky namířené proti rómskému etniku a fyzické a verbální útoky na zahraniční občany, zejména studenty.** Stále častější jsou masová shromáždění příslušníků

hnutí skinheads, která však díky početnému nasazení příslušníků policie končí zpravidla bez větších incidentů.

K postupu vyšetřovatelů a policejních orgánů není podle zprávy zásadních připomínek. Rychlost vyšetřování u těchto trestných činů se podstatněji neliší od rychlosti vyšetřování jiných trestných činů. **Vyšetřování ztěžuje neochota svědků určit všechny pachatele a identifikace pachatelů je obtížná i s přihlédnutím k obdobnému způsobu oblékání. Komplikované je prokazování subjektivní stránky, není dostatečně docenována motivace trestné činnosti, což ve svých důsledcích často vede k nesprávné právní kvalifikaci a nevyužívání speciálních skutkových podstat ze strany policejních orgánů. Otázky právní kvalifikace však mnohdy činí potíže i státním zástupcům.** Odvolání státní zástupci podle zprávy využívají velmi málo.

Rozhodovací praxe soudů se velmi různí. Je uváděno, že v některých případech je soudem pomíjena rasová nebo národnostní motivace, a řešení těchto trestních věcí trestními příkazy omezuje možnosti preventivního výchovného působení v průběhu hlavního líčení. Tresty uložené pachatelům státní zastupitelství hodnotí jako přiměřené. Netrestaným pachatelům jsou ukládány tresty výchovné, zejména tresty odnětí svobody podmíněně odložené. Na recidivu a ostatní skutečnosti, zvyšující stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, je reagováno ukládáním nepodmíněných trestů odnětí svobody, ale i jiných druhů trestů, např. trestu obecně prospěšných prací ve výměře 75 - 300 hodin (KSZ České Budějovice).

Statistické údaje za rok 1997 a jejich srovnání s předchozím rokem podává Zpráva NSZ o činnosti za rok 1997 v části zabývající se trestnými činy spáchanými z rasových, národnostních a jiných nenávislných pohnutek a připojená tabulka (č. II/5).

Podle této zprávy v r. 1997 nastal pokles u trestných činů násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 tr. zák. (u osob obžalovaných oproti roku 1966 o 60), podněcování k rasové a národnostní nenávisti podle § 198a tr. zák. (9), vraždy podle § 219 odst. 2 písm. g) tr. zák. (1), poškozování cizí věci podle § 257 odst. 2 písm. b) tr. zák. (10) a podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 tr. zák. (9).

Nárůst byl naopak zaznamenán u trestných činů násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 3 tr. zák. (2), hanobení národa rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. (37), vydírání podle § 235 odst. 2 písm. f) tr. zák. (4) a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 261 tr. zák. (14).

Zpráva NSZ, stejně jako v předchozím roce, zdůrazňuje velkou nerovnoměrnost výskytu těchto trestných činů v různých regionech, zejména v obvodu působnosti Vrchního státního zastupitelství v Olomouci. Podle pachatelů převažují případy trestných činů spáchaných mladistvými osobami, téměř výhradně z řad příslušníků hnutí skinheads a jejich útoky namířené proti jejich vrstevníkům z řad Romů. Vyskytují se i útoky příslušníků romského etnika zaměřené proti příslušníkům majoritní společnosti s rasovým podtextem.

Informaci o postihu extremisticky motivovaných trestných činů v průběhu roku 1996 a zčásti i roku 1997 podává Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin.

Podle této zprávy bylo soudy v roce 1996 pravomocně odsouzeno 128 osob za trestné činy s rasovou motivací. Z toho 81 odsouzených (63,28 %) bylo mladistvých a 14 odsouzených bylo soudy označeno za recidivisty. Za třičtvrtě roku 1997 bylo pravomocně odsouzeno 131 osob, z toho 52 mladistvých. U počtu osob pravomocně odsouzených v roce 1997 bylo možno důvodně očekávat nárůst oproti předchozímu roku.

Současné problémy tkví především v nepříliš důsledném uplatňování všech v úvahu přicházejících ustanovení trestního zákona, problémy s dokazováním, zejména s prokazováním rasistických a jiných motivů a v oblasti dokumentování této trestné činnosti. Byly zaznamenány také případy rasové a národnostní diskriminace v restauracích a jiných podnicích poskytujících služby občanům. **Přítom postih takových jednání je problematický a podle trestního zákona je možný jen v případech, kdy takto je k rasové nebo jiné diskriminaci současně i veřejně podněcováno.**

De lege ferenda lze doporučit, aby při rekodifikaci bylo pamatováno i na tento problém **vytvořením nové skutkové podstaty trestného činu postihující omezování práv a svobod spotřebitele pro jeho politickou příslušnost, národnost, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.**

Dále je možno doporučit **zařadit do §§ 196, 198, 198a, 260 a 261 tr. zák. další odstavce, které by zpřísnily postih, pokud pachatelem by byl veřejný činitel. Stejný postup lze doporučit i u ustanovení § 158 odst. 2 tr. zák., kde dalším písmenem by bylo reagováno na shora uvedený motiv.**

Rekodifikaci by mělo předcházet posouzení trestní úpravy projevů extremismu v zemích EU a její úspěšnosti při řešení tohoto závažného společenského problému.

5. Kriminologické aspekty extremismu (PhDr. Alena Marešová)

Kriminologie zkoumá zločinnost (chápanou širěji než jen jako činnost podle platného zákona trestnou), její příčiny a podmínky, trestnou činnost obecně i konkrétní trestné činy, pachatele zločinů, i jejich oběti. Proto je její přístup k extremismu jako potenciálnímu kriminologickému problému kontroverzní. Avšak všude tam, kde se jedná o trestné činnosti, která je projevem rasové a národnostní, politické či náboženské nesnášenlivosti a o trestné činnosti páchané členy a příznivci (sympatizanty) skupin vyznávajících ideologie na takové nesnášenlivosti založené, je kriminologický přístup produktivní. Zejména se uplatní tam, kde se jedná o opatřeních, uplatňovaných v rámci tzv. kontroly zločinnosti či o aktivitách prováděných jako součást prevence kriminality, včetně prevence sociálně patologických (sociálně deviantních) jevů.

Kriminologie pojmy extrémní, extremist, extremismus ve své terminologii až na výjimky neužívá. Je to pochopitelné vzhledem k vágnímu chápání jejich obsahu. Velmi často má kriminologie problémy i s užitím a vysvětlením obsahu takových známých a často užívaných pojmů jako jsou právě výše uvedené sociálně patologické, sociálně negativní, sociálně deviantní apod. jevy.

Kromě toho předmět zkoumání kriminologie je již sám o sobě dosti proměnný v čase a místě užití, že zařazení dalšího kontroverzního pojmu do kriminologické terminologie by nebylo žádoucí.

Výjimku tvoří německá kriminologie, která termín extremismus užívá relativně často (srov. např. Internet), a to vždy ve smyslu politického extremismu (zvláště Rechtsextremismus, v anglicky psaných textech označovaný též jako right-wing extremismus, a Linksextremismus).

Obdobně termín extremismus či extremist nezná ani náš právní řád a ani s ním neoperuje. Souvisí to s faktem, že není úkolem práva hledat hranice mezi normálním a extrémním, nýbrž pouze zakotvit míru dovoleného a nedovoleného chování a jednání.³⁵ Současné užití termínu extremismus je tak i v právu hodnoceno jako problematické. Není zpochybňováno tam, kde je užito k označení fašistických organizací a jejich členů a příznivců, avšak je s velkým odporem odmítáno pokud jsou jim označovány jednotlivci a skupiny vystupující proti fašismu (byť některá jejich vystoupení též překračují sociální normy) nebo pokud jsou tak označována mnohá náboženská hnutí. Jako zcela skandální je nahlíženo, když jsou takto označována známá a vlivná ekologická hnutí. Je poukazováno na to, že snaha o zlepšení životního prostředí je tak deklasována na úroveň propagace fašismu.

Přes výše řečené, my i v této části studie, tj. při popisu kriminologických aspektů extremismu, pojem extremismus, extremistické skupiny a extremisté používáme. Je to ovlivněno především existující politologickou a sociologickou literaturou a dostupnými informacemi, které tento název preferují, jednak zjevným nedostatkem informací kriminologických a psychologických o extremistech a extremistických skupinách. Důsledkem nedostatku těchto informací je potom nemožnost provedení podrobnějšího členění jak osob, tak i skupin pro potřeby kriminologické analýzy.

³⁵ Šimíček, V.: Extremistické politické strany z pohledu práva, in Fiala, s. 105

Při popisu kriminologických aspektů extremismu se pohybujeme **ve dvou rovinách**:

První představuje společenské klima, které větší výskyt jevů zahrnovaných pod pojem extremismus umožňuje. Při jejím rozkrývání je nezbytná analýza sociální situace v místech, kde extremistické skupiny vznikají (např. zjištění úrovně nezaměstnanosti, podílu nekvalifikovaných osob v místní populaci včetně podílu osob s nízkým vzděláním, zjištění podílu imigrantů či etnických nebo náboženských skupin mezi místním obyvatelstvem, informace o výskytu předsudků rasových, náboženských, dále zjištění převažující politické orientace, která je obvykle výskytem vyjmenovaných jevů ovlivněna. Dále při popisu sociální situace nelze opomenout i dopad celospolečenských trendů, jako je např. móda, nápodoba preferovaných zahraničních vzorů, projevující se mj. germanizací, amerikanizací způsobu života., dále možnostmi „dovozu“ pro extremismus charakteristických ideologií aj. z ciziny atd. a jejich přizpůsobení se českým podmínkám. Přičemž je důležité znát existující české modifikace extremistických organizací podrobněji, protože se velmi často od obdobných zahraničních značně liší. Také záleží jakým vývojovým stadiem tyto skupiny či organizace právě procházejí a na jaké konkrétní ideje, převzaté ze zahraničí v určité době navazují.

Např. jak hnutí skinheads, tak i punks vznikly (v Anglii) jako určitý sociální protest zpočátku apolitický. Později se skinheadi radikalizovali směrem doprava. Bývá to dáváno do souvislosti se zhoršující se ekonomickou situací, zvyšující se nezaměstnaností, která postihuje málo kvalifikované mladé muže, zvýšeným přistěhovalectvím, které dle názoru části občanů ubírá práci rodilým Angličanům.

Druhá rovina představuje obecné lidské dispozice (které mají charakter psychologických, sociologických zákonitostí), jejichž existence je pro určité lidi jako jedince i lidská společenství - skupiny, nutným předpokladem k tomu stát se subjekty jevů, zde označovaných jako extremismus.

K první rovině, o které průběžně pojednáváme v celém materiálu zde přidáme analýzy názorů veřejnosti, tak jak byly zjištěny a zpracovány Institutem pro výzkum veřejného mínění (dále jen IVVM). Část z nich, v rámci spolupráce našich institutů, nám byla dána k dispozici. (Některé z nich tvoří přílohu studie.)

5.1. Výzkumy IVVM

Jedná se o výzkumy provedené v letech 1997 a 1998, konkrétně zaměřené na:

1. - zkušenosti s Romy a možnosti dobrého soužití s nimi (výzkum proveden 1.-8.9.97),
2. - k názorům veřejnosti na život rómské populace (září 1997),
3. - veřejnost o současných českoněmeckých vztazích (listopad 1997),
4. - veřejnost ČR o toleranci (listopad 97),
5. - k názorům na možnost usadit se v České republice (listopad 97),
6. - o slučitelnosti rasismu s demokracií (leden 98),
7. - k národnostní a rasové nesnášenlivosti (únor 98)
8. - jaký máme vztah k u nás žijícím národnostem (prosinec 98),
9. - zařazení na škále levice-pravice (prosinec 98),
- 10.- veřejnost o projevech rasové nesnášenlivosti (prosinec 98)

Dotazováno bylo (v každém výzkumu) vždy více než 1 000 osob (obvykle cca 1100) reprezentujících populaci ČR starší 15 let. (98 % dotazovaných bylo české národnosti.)

V další části studie tyto výsledky, tam, kde to bude možné, srovnáme s výsledky průzkumů a šetření IKSP, provedených ve dvou etapách: na přelomu roku 1995/96 u studentů 3. ročníků středních škol a počátkem roku 1998 u pracovníků některých orgánů činných v trestním řízení.

Výsledky výzkumů IVVM lze zhruba shrnout do následujících tezí:

Ad 1. (Zkušenosti s Romy a možnosti dobrého soužití s nimi.) - Pokud jde o soužití s Romy, tak 73 % z dotazovaných, kteří s nimi měli každodenní zkušenosti (představovali méně než polovinu z celkového počtu dotazovaných osob), pokládalo tyto **zkušenosti za špatné. Nejčastěji to byli mladí lidé (studenti a učni). Dobrou zkušenost s Romy mělo 28 % podnikatelů, 29 % osob s vysokoškolským vzděláním. Nejvíce dobrých zkušeností s Romy měla veřejnost ve středních Čechách, nejméně na jižní Moravě. **Nejnižší podíl dobrých zkušeností je u obyvatel se špatnou životní úrovní ve městech nad 100 tis. obyvatel.****

Téměř polovina všech dotazovaných (43%) **byla názoru, že k dobrému soužití Romů a ostatních u nás není vůbec (nikdy) možné dospět.** Jen třetina předpokládá, že k dobrému soužití lze dospět v období několika desítek let. Hodné zvláštního zřetele je zjištění, že **jen 1% dotazovaných bylo názoru, že pro zkvalitnění dobrého soužití s Romy je nutno usměrnit aktivity skinheads.**

S větší tolerancí k Romům souhlasí čtvrtina dotázaných a třetina požaduje od Romů větší přizpůsobení se životu majoritní společnosti, a to tím, že budou více usilovat o vzdělání a projevovat větší pracovitost.

Ad 2. (Názory veřejnosti na život rómské populace.) - Téměř všichni dotazovaní (97%) se domnívají, že zákony ČR zaručují Romům stejná práva jako ostatním. Ovšem více než polovina občanů se domnívá, že **Romové mají horší možnosti při zaměstnávání než ostatní.** Romové hůře hledají zaměstnání ve středních Čechách než v severních Čechách.

Převážná většina respondentů (77 %) **hodnotí odlišnosti v životních hodnotách a kultuře Romů a ostatních jako výrazné, jako částečné rozdíly je hodnotí 20 % dotázaných.** Relativně málo z dotazovaných (38 %) zaznamenává na Romech některou vlastnost, která stojí za ocenění - nejčastěji to je **soudržnost. K negativním vlastnostem pak patří především: jednání při němž se porušuje zákon (kriminalita), nechů pracovat, příživnictví a způsob života.**

Proto **převážná většina (81 %) dotazovaných společné soužití hodnotí jako špatné.**

Výzkumy IVVM byly zaměřeny též na vztahy Čechů k jiným národům, ať už žijícím v našem okolí, či na území ČR a zjišťování úrovně tolerance u nás:

Ad 3. (Veřejnost o současných českoněmeckých vztazích.) - Téměř dvě třetiny dotázaných považují současné vztahy Čechů a Němců za dobré a pětina má zato, že jsou špatné. Nejnižší podíl kladných odpovědí je mezi lidmi nad 60 let. Se stoupajícím vzděláním a stoupající životní úrovní se zvyšuje podíl příznivých pohledů na vztahy Čechů a Němců. Ti, kteří hodnotí vztahy jako špatné, jako důvody uvádějí: chování Němců, které je hodnoceno jako arogantní, povýšenecké, nadřazené, špatné vztahy s neuskutečněním odškodnění obětí nacismu a negativní osobní zkušenosti z pohraničí (především se sudetskými Němci).

Ad 4. (Veřejnost ČR o toleranci) - **Občané ČR jsou nejčastěji tolerantní k mládeži, kolegům v zaměstnání, k invalidům a k lidem s jiným náboženským přesvědčením.** Takto odpovědělo více než 70 % dotazovaných. **Ve srovnání s lety 1995 a 1996 došlo tak k nárůstu tolerantních názorů.** Podle názorů cca dvou třetin dotazovaných projevují lidé snášenlivost především k cizincům a starým lidem. Následuje tolerance k chudým a politikům. Nejméně tolerance je vůči Romům (27 %).

Nejnižší úroveň tolerance našich občanů hodnotí mladí lidé (do 19 let), jak ve vztahu k lidem jiné barvy platí, tak i k Romům, a **nejstarší dotázaní.** Starší lidé jsou ve srovnání s mladými tolerantnější k lidem jiné barvy pleti, Romům, k invalidům, chudým lidem, méně homosexuálům. Obě skupiny manifestovaly méně tolerance vůči ostatním členům své věkové kategorie. **Nejtolerantnějšími skupinami jsou podnikatelé, vysokoškolsky vzdělání a Západočeši.** Největší tolerance vůči Romům je v severních Čechách.

Ve srovnání s předchozím obdobím došlo ke zvýšení tolerance ke všem skupinám zařazeným v dotazníku (s výjimkou politiků). **Nejvýrazněji vzrostla tolerance vůči homosexuálům, lidem jiné barvy pleti a Romům.**

Relativně nejčastěji se za netolerantní označovali důchodci a dotazovaní z jižních Čech a jižní Moravy.

Ad 5. (Názory na možnost usadit se v ČR dlouhodobě) - Pokud jde o názory na **možnost cizinců usadit se v České republice,** tak **52 % dotázaných souhlasí s možností usadit se všem těm, kteří jsou bezprostředně ohroženi na životě.** Naproti tomu z těch, kteří hledají lepší podmínky, by více než polovina dotazovaných nedovolila usadit se nikomu.

Převládá názor, že u těch, kteří jsou pronásledováni z politických nebo např. rasových, etnických důvodů, by jen menší části z nich mělo být umožněno usadit se v ČR. Pokud by cizinci chtěli u nás žít a pracovat, pobyt všech by podpořilo 14 % dotázaných.

Proti možnosti všech cizinců usadit se v ČR mají nejméně námitek nejmladší dotázaní, s věkem tolerance k této možnosti klesá. Nejnižší počet souhlasných odpovědí je v okruhu dělníků: jen 7 % z nich by souhlasilo s možností usadit se u nás u cizinců, kteří by v ČR chtěli pracovat a žít. Největší pochopení pro cizince se projevilo v severních a východních Čechách. Všechny důvody pro možnost usadit se v ČR preferují častěji lidé s dobrou životní úrovní.

Ve srovnání s rokem 1996 se však otevřenost vůči cizincům podle tohoto výzkumu zvýšila. Především se zvýšila ochota přijmout ohrožené a pronásledované cizince, nízká zůstává ochota přijmout cizince hledající lepší životní podmínky.

Ad 6. (O slučitelnosti rasismu s demokracií) - Zjišťování názorů na **situaci podmiňující rasovou nesnášenlivost** vyústilo v konstatování, že ve **srovnání s minulým šetřením se zvýšil podíl těch, kteří si myslí, že rasistická hesla patří k demokracii.** Současně však **převažuje názor o nedostatečné důraznosti státních orgánů vůči projevům rasové nesnášenlivosti.**

Více než 50 % z dotazovaných bylo názoru, že provolávání rasistických hesel je neslučitelné s demokracií. Takové názory stoupají s přibývajícím věkem a zvyšujícím se vzděláním. Postup kompetentních orgánů vůči projevům rasové nesnášenlivosti považují za důrazný spíše mladí než starší dotazovaní, spíše Západočeši než dotazovaní na severní Moravě.

Ad 7. (O národnostní a rasové nesnášenlivosti.) - Názory spojené s **pocity národnostní resp. rasové nesnášenlivosti** jsou zjišťovány opakovaně od roku 1990. Za celé sledované období jsou pocity národnostní nevráživosti u samotných dotázaných přibližně na stejné úrovni.

Nejnižší pocity rasové a národnostní nesnášenlivosti z celého sledovaného období byly u dotazovaných v roce 1997. V tomto roce na vlastní osobě pocítilo národnostní nevráživost 7 % dotazovaných. Vůči jiným zaujalo kritický postoj 16 % dotazovaných z důvodu národnostního a čtvrtina z důvodu rasového.

48 % dotázaných mělo v roce 1997 za to, že lidé jiné rasy, barvy pleti jsou u nás pokládáni za méněcenné občany, 46 % se domnívalo, že tomu tak není.

Značné rozdíly byly mezi dotazovanými z malých sídel (do 500 obyvatel), obcí od 20 do 100 tis. a z měst nad 100 tis. obyvatel. Častěji než jinde národnostní nevráživost vládla v obcích od 20 do 100 tis. obyvatel. V západních Čechách častěji než ve středních Čechách. Více než ostatní si národnostní nevráživost uvědomovali mladí do 19 let.

Muži častěji než ženy deklarovali rasovou nevráživost. Ve skupině mladých do 19 let pocíťovalo negativní postoj vůči jiným rasám 32 % dotázaných, ve velkoměstech 30 %.

Poznatky IVVM, ale i jiné zdroje opakovaně a dlouhodobě potvrzují, že **národnostní a rasová nesnášenlivost je často spojována s rómským etnikem**. Z těch, kteří pocíťovali národnostní, resp. rasovou nevráživost 67 % v tomto šetření uvedlo, že se vztahuje k Romům. Dalších 6 % pocíťovalo negativní vztah k Vietnamcům, 9 % k Němcům, 7 % k Ukrajincům, k ostatním národům pak vždy cca 2-3 % dotazovaných.

Národnostní a rasovou nevráživost vyvolávají nejčastěji standardní, každodenní situace. Osobní zkušenosti jsou příčinou nevráživosti u 44 % dotázaných.

Dotazovaní měli též příležitost navrhnout možná řešení, která by přispěla k odstranění příčin rasové a národnostní nevráživosti. **Nejčastější návrh zněl „přizpůsobit se“ (27 %) a byl určen osobám - objektům projevované nevráživosti..** K častým patřil i požadavek dodržování zákonů. Stejně byl zastoupen návrh „nepustit je k nám, odsunout je zpátky, odstěhovat“ (15 %). Menší podporu měly návrhy „protěžovat“ příslušníky jiných národností, resp. použít na všechny stejný metr - takové návrhy podporovalo 10 % dotázaných. Závěrem lze shrnout, že **z dotázaných asi pětina by řešila situaci nedemokratickými metodami. Velká většina by však usilovala o řešení v rámci existujících zákonů.**

Ad 8. (Jaký máme vztah k u nás žijícím národnostem.) - Výsledkem výzkumu zjišťujícího **vztah k u nás žijícím národnostem** je, že hodnocení vlastního vztahu občanů k u nás žijícím Slovákům a Polákům je příznivější než kdykoliv předtím. Od roku 1991 bylo v roce 1998 zaznamenáno i nejlepší hodnocení vztahu dotazovaných k Židům, Vietnamcům a Romům.

Podle těchto výsledků se zdá, že xenofobní tendence Čechů z převážné části ustupují.

Protože zjištění vztahu k jiným národnostem bylo součástí i našich šetření uvádíme výsledky IVVM podrobněji v tabulce:

Tab. 1. Jaký máme vztah k u nás žijícím národnostem

Vztah k	dobry, spíše dobry	ani dobry, ani špatny	špatny, spíše špatny
	%	%	%
Slovákům	74	20	4
Polákům	53	35	5
Němcům	45	38	13
Židům	43	35	5
Vietnamcům	24	45	26
Občanům balkan.zemí	11	35	44
Občanům býv.SSSR	10	32	50
Romům	12	32	52

Veřejnost, sledovaná podle sociodemografických skupin, není ve svých hodnoceních vůči jiným národnostem zcela jednotná. Např. mladí lidé do 19 let mají příznivější vztahy než ostatní k občanům německé národnosti. Dotazovaní starší 60 let častěji než ostatní deklarují dobré vztahy k občanům z bývalé SSSR. Kladný vztah k židům roste se vzděláním. Také je možné na Moravě zaznamenat příznivější vztah k Polákům, Němcům a Slovákům a v českých regionech k Vietnamcům, nejčastěji v Praze.

Ve srovnání s předchozími výzkumy IVVM, vztahy k Romům byly relativně nejhorší v letech 1992-1993. Následně došlo k poklesu negativního vztahu k nim. V dalších třech letech podíl negativně je hodnotících odpovědí zůstával stejný a koncem roku 1997 však opět poklesl (o 7 procentních bodů). V roce 1998 se poměr k Romům opět mírně zlepšil. Vztah k Romům jako „dobrý“ uvádějí lidé nad 60 let (16 %), Středočeši (20 %), ženy (14 %), z bydlíšť s rozsahem od 500 do 5 tis. obyvatel a lidé se středním vzděláním s maturitou (14 %). Jako „špatný“ převážně muži (55 %), se středním vzděláním bez maturity (62 %), a občané vykonávající profese ve službách a obchodu (62 %). K nim se připojují dotázaní z měst nad 100 tis. obyvatel (57 %) a z domácností s nízkým životním standardem (53 %).

Ad 9. (Zařazení na škále levice-pravice.) - Výsledky řazení se dotazovaných na škále levice - pravice byly koncem roku 1998 ve srovnání s roky 1996 a 1997 téměř totožné: **stále převládala silná středová a mírně pravicová orientace dotázaných** (platí to i v lednu 1999).

Levicověji byli orientováni lidé v důchodovém věku, dotázaní se špatnou životní úrovní. Střed na škále spíše volili lidé s neúplným středním vzděláním, manuální pracovníci. Pravicová orientace byla častější mezi dotázanými ve věku 30 - 44 let, s úplným středním a vysokoškolským vzděláním, kvalifikovanými pracovníky nedělnických profesí a podnikateli, mezi lidmi s dobrou životní úrovní.

Ad 10. (Veřejnost o projevech rasové nesnášenlivosti.) - Podle posledního prosincového šetření, které zjišťovalo názory na některé projevy rasové nesnášenlivosti více než polovina veřejnosti soudí, že většina našich politiků rasistické projevy odsuzuje nebo proti nim důrazně vystupuje. Více než čtvrtina je však názoru, že polici ve své většině jsou k rasové nesnášenlivosti lhostejní.

Lidé z okolí dotazovaných **projevy rasové nesnášenlivosti často odsuzují** (43%) nebo **jsou k nim lhostejní** (36 %). Z toho vyplývá, že občané hodnotí stanoviska politiků vůči rasové nesnášenlivosti příznivěji, než své vlastní postoje.

Relativně největší sympatie s projevy rasismu zaznamenávají mladí lidé ve věku 20 - 29 let (cca 10 %). Z regionálního hlediska je největší lhostejnost k těmto jevům v Praze a nejvíce vystupujících proti rasismu se vyskytuje v severních Čechách.

V souvislosti se záměrným ničením židovských památníků a hřbitovů jde podle názorů veřejnosti především o projev vandalismu a nekulturnosti (60 %) a jen 25 % to chápe jako projev rasové nesnášenlivosti. **Celkem 85 % dotazovaných ničení židovských památníků a hřbitovů odsuzuje a 6 % se snažilo takovéto počínání zlehčovat.**

Z odpovědí na otázky k činnosti **soudů, policie a obecních zastupitelstev** pak vyplývá, že podle **32 % dotázaných postupují tyto orgány důrazně vůči projevům rasové nesnášenlivosti, avšak podle 51 % dotázaných nikoliv.** Větší nespokojenost s postupem státních orgánů vyslovili zejména obyvatelé Prahy a dalších velkých měst.

Ve srovnání let 1995 a 1996, kdy mínění o důraznosti postupu státních orgánů vůči rasistickým projevům vzrůstalo, došlo v roce 1997 k mírnému poklesu. **V roce 1998 byl zaznamenán největší pokles počtu nespokojených s postupem jmenovaných státních orgánů.**

5.2. Výzkumy IKSP

Část názorů zjištěných IVVM můžeme porovnat s výsledky našich vlastních šetření, a to:

- 1) výzkumu, provedeného na přelomu roku **1995/96** u **studentů 3. ročníků středních škol**. (**Novák, Holas**). Výsledky byly získány vyhodnocením dotazníků, rozeslaných školám v celé ČR. Zpět se vrátilo **2 149 dotazníků**, z toho správně bylo vyplněno **71 %**.³⁶
- 2) šetření, provedeného v první polovině roku **1998**, a to u celkem **156 osob**, které jsme rozdělili do 5 skupin. **První skupinu** tvořili **vyšetřovatelé Úřadu vyšetřování**, a to **40 osob z celé republiky**, další **3 skupiny se skládaly ze Severomoravanů** (převážně z Ostravy a okolí), konkrétně **45 vězeňských pracovníků** (z vazební věznice a věznice) - **druhá skupina**, **20 strážníků městské policie a 3 osob bezpečnostní služby** - **třetí skupina**, **23 osob** mezi nimiž byli pracovníci Speciálního útvaru **Policie ČR**, policisté a několik absolventů policejní školy) - **čtvrtá skupina**. Jako kontrolní skupina (pátá skupina) bylo vybráno **30 studentů Policejní akademie ČR** ze dvou studijních skupin prvního ročníku.

5.2.1 Výsledky prvního z let 1995/1996

Výsledky prvního výzkumu byly podrobně publikovány již v roce 1996, zde uvádíme jen souhrnné poznatky:

Dotazníkové šetření z roku 1995/96 bylo zaměřeno na zjištění **vztahu dnešní středoškolské populace k fenoménu politického radikalismu**, konkrétně:

a) jaké **postoje** zaujímá dnešní zhruba šestnáctiletá populace (v roce 1995 - dnes jsou již zletilí) **k vybraným politickým tématům**, u nichž dochází k zviditelnění politického přesvědčení jedince a je tak možno vystopovat radikalistické tendence u některých dotazovaných (pracovně byl použit termín „extremistický potenciál“) a

b) **co soudí zkoumaná věková skupina o svých příslušnících angažujících se v politicky orientovaných společenstvích a zároveň, jaká je úroveň vědomostí českých středoškoláků o těchto hnutích.**

A takové byly výsledky:

- Odpovědi se pohybovaly ve středních hodnotách, takže vžitá představa o „radikální mládeži“ začala brát za své. **Jen mizivá část dotazovaných byla se stavem společnosti zcela nespokojena.** Z nabídnutých variant za **největší problém** bylo považováno **jednoznačně ničení přírody, s čímž bezprostředně souvisela obliba ekologických iniciativ.** Z dalších výsledků (z názorů na kriminalitu, úplatkářství apod.) zpracovatelé dotazníku dedukovali sympatie dotazovaných směřující k pevnému, silnému státu. Této domněnce odpovídaly navrhované metody řešení zmiňovaných problémů, neboť **jen desetina dotázaných připustila vhodnost užití násilných (tj. nezákonných) akcí.**

Ze srovnání hodnocení dvou mocenských institucí, policie a armády (k tomuto hodnocení směřovala jedna otázka dotazníku), hůře dopadla armáda - jen každý patnáctý

³⁶ blíže viz publikaci IKSP „Extremismus mládeže v České republice, Praha 1996, s. 57-105

dotazovaný považoval vojenskou povinnost za službu vlasti. Policie byla nazírána z mírné distance, ale nikoli odmítána - každý dvacátý dotazovaný by se dokonce chtěl stát jejím příslušníkem.

- K vlastnímu národu (češství) zaujala většina dotazovaných zodpovědný a nenásilný postoj. **Pětina z nich je na svou národnost hrdá**, a jen několik procent ji nese nelibě. Většina odmítla rozdělovat národy podle vlastních sympatií, ti kteří to provedli, pak jednoznačně favorizovali občany USA, dále občany zemí západní a jižní Evropy. Záporné emoce v nich budili především Němci, Rusové a Romové.
- V části věnované problematice tolerance ke **společenským** minoritám se ukázalo, že nejoblíbenější skupinou byli **mladí úspěšní podnikatelé**, následovaní „mlčící většinou“ řadových občanů.
- Pokud šlo o vztah k **etnickým** minoritám, tak **tolerantní postoj zaujímali dotazovaní dospívající vůči Židům a černochům**, ostatní etnické minority se v hodnocení pohybovaly v pásmu mírného podprůměru. Výjimku tvořili Romové, kteří ve své neoblíbenosti (skóre se blíží hodnotě 4 na pětistupňové škále) téměř dostihli neonacisty. **Převážně negativně byly hodnoceny i politické subkultury anarchistů a skinheads.**
- Z náboženských sekt byla dotazovaným **nejznámější sekta Svědkové Jehovovi**. Značná část dotazovaných však chápala pojem sekta velmi nejasně, protože do této kategorie zahrnovali i etablované křesťanské církve.
- **Znalost jednotlivých hnutí chápaných jako radikální až extremistická je mezi středoškolskou mládeží, reprezentovanou našim vzorkem, poměrně nízká.** Subjektivně jsou nejznámější anarchisté, ovšem při testování faktických znalostí se často objevovaly zmatečné názory. Faktické znalosti byly na nejlepší úrovni o hnutí skinheads. Zhruba polovina odpovědí hovořila o obavách z některého z radikálních hnutí. Dle očekávání budili strach především pravicoví skinheads, v menší míře anarchisté. **Sympatie k některému hnutí pociťovalo 6 z 10ti dotázaných, přičemž převážně uváděli ekologická hnutí, v menší míře anarchistická. Jen 4 % se přiznalo k sympatiím k hnutí pravicových skinheads. 12 % se zabíralo myšlenkou vstupu do nějakého hnutí a přes 3 % dotazovaných již byli dříve či v době sběru dotazníku členy některého z vyjmenovaných hnutí. Motivací ke vstupu u nich byla hlavně móda, snaha se odlišit, méně společenská angažovanost.** Ojedinele se objevily i rasistické momenty a to u dotazovaných - sympatizantů hnutí skinheads.

Z dalšího třídění vplynuly pak ještě následující poznatky:

- Ze všech dotazovaných se **17 % domnívá, že v naší zemi je přespříliš přistěhovalců a barevných** - byly to především chlapci, učni, žáci integrovaných škol, ze severočeského a jihomoravského kraje. Tito dotázaní zaujímali nekompromisní postoje k užívání i měkkých drog, lépe než ostatní hodnotili skinheads.
- Anarchisté a jejich sympatizanti byli tolerantnější k etnickým menšinám (z čehož vybočují ve vztahu k Romům), pravicoví skinheads a jejich sympatizanti tolerovali neonacisty a mladé podnikatele, symbol převládajícího životního stylu. Kališníci byli (ve srovnání s fašizujícími skinheads) smírnější k Židům.
- Deklarovaní členové radikálních skupin byli v drtivé většině chlapci a **bylo mezi nimi jen malé množství gymnazistů** (pokud ano, tak byli členy anarchistických a ekologických hnutí).

- Výzkum ukázal, že **půl procenta z dotazovaných se hlásilo ke kališnickým skinheads, o něco vyšší počet se angažoval v ultrapravicových hnutích. Asi procento se hlásilo k příslušníkům autonomního či anarchistického hnutí.**
- **Nejsilnějším dojmem z výzkumu bylo zjištění značné míry konformity mladistvých dotazovaných, kteří nejevili přílišný zájem o společenskou angažovanost.** Zároveň však projevovali starost o životní prostředí a nekompromisně se stavěli proti drogám a „problémovým skupinám“, hlavně Romům. Přes existenci jistého „xenofobního potenciálu“ však v názorech mladých lidí (především učňů) nebyla zaznamenána širší podpora ultrapravicové ideologii.

5.2.2 Výsledky výzkumu z roku 1998

Výsledky druhého výzkumu, provedeného v roce 1998, který byl zamýšlen jako empirická část této studie o kriminologických a právních aspektech extremismu, jsou neméně zajímavé. Byly získány z dotazníku sestaveného speciálně pro tyto účely, část otázek však byla přejata z dotazníku užitého v předchozím výzkumu. Dotazník byl anonymní a byl prezentován převážně skupinově. Jen menší část otázek byla otevřená, u většiny otázek dotazovaní vybírali odpověď z několika nabídnutých možností.

Cílem dotazníku bylo zjistit názory na extremismus u pracovníků státních orgánů (především policistů a vyšetřovatelů) a jejich osobní zkušenosti s extremismem a jeho jednotlivými projevy. Jednotlivé otázky byly směřovány na zjištění, které skupiny (hnutí) se dle dotazovaného vyznačují extremistickým jednáním, zda z nich pociťuje obavy, zda má osobní zkušenosti s členy či sympatizanty extremistických skupin (získané v soukromí, či při výkonu služby či zaměstnání), jaké jsou dle jeho názoru důvody, které vedou lidi k účasti v aktivitách extremistických skupin, co takoví lidé preferují, zda lze extremismu předcházet a jakými prostředky. Několik otázek bylo zaměřeno na mapování vztahu k náboženským sektám, jejich působení v ČR a informovanosti o jejich činnosti. Zvláště byl zjišťován vztah k vybraným různým společenským a sociálním skupinám lidí. Několik otázek směřovalo na popis osoby respondenta: zjištění jeho pohlaví, věku, vzdělání, bydliště, délku služby nebo zaměstnání.

Předpokládali jsme, že svými názory a postoji k extremismu se naši respondenti nebudou významně lišit od názorů a postojů zjišťovaných ve vztahu k extremismu IVVM u reprezentativního vzorku české populace.

Na rozdíl od předchozích šetření názorů veřejnosti a studentů, jsme měli s naplněním naší představy, že získáme poznatky o postojích a názorech o extremismu a extremistech od pracovníků orgánů činných v trestním řízení, obrovské problémy. Některé z nich, vzhledem k dlouholetým výzkumným zkušenostem, jsme očekávali, část nás nemile překvapila.

Již v roce 1995 se kolegové pokusili provést expertní šetření mezi specialisty Policie ČR. Rozeslání dotazníku se uskutečnilo ve spolupráci s Ředitelstvím kriminální policie Policejního prezidia ČR. O vyplnění byli požádáni pracovníci, zabývající se v rámci odhalování trestné činnosti mládeže také trestnou činností s extremistickým obsahem v rámci okresu. Avšak anketa se nesetkala s očekávaným ohlasem. Celkově nakonec bylo možno vyhodnotit jen 16 dotazníků a proto hlavním poznatkem z tohoto šetření byl fakt, že policejní útvary nemají zájem na spolupráci s výzkumnými pracovišti.

Potvrdil to i přístup Střední policejní školy MV v Praze v roce 1998, která odmítla IKSP jakoukoliv spolupráci. Proto jsme nakonec volili přístup osobního prezentace dotazníku těm pracovníkům, kteří sami budou souhlasit jej, bez ohledu na možné pozdější nepříjemnosti s nadřízenými, vyplnit. Základní skupiny - vyšetřovatele a studenty Policejní akademie - jsme nakonec mohli kontaktovat a požádat o hromadné vyplnění dotazníku až díky vstřícnému přístupu vedoucí katedry psychologie Policejní akademie ČR dr. L.Čírtkové. Dotazníky v severomoravském prostředí nám obětavě pomohla prezentovat mgr. Honová, redaktorka Moravskoslezských novin Svoboda.

Z celkového počtu prezentovaných 160 dotazníků, bylo správně vyplněných 156 dotazníků. Podle pracovního zařazení osob, které je vyplnily, jsme je rozdělili do pěti nestejně početných skupin. Mohli jsme tak porovnat údaje získané od **vyšetřovatelů** - zaměstnanců Úřadu vyšetřování Policie ČR, **dalších pracovníků Policie ČR, městských strážníků, vězeňských pracovníků a studentů Policejní akademie ČR.** Ve čtyřech skupinách to byly osoby, které se s problematikou skupin a hnutí označovaných jako extremistické setkávají osobně či zprostředkovaně v rámci výkonu svých pracovních povinností a služebního zařazení. Do poslední - páté skupiny - byli zařazeni studenti od ostatních dotazovaných se značně lišící jednak věkem (který byl blízký průměrnému věku členů extremistických skupin), jednak zkušenostmi. I u osob v této skupině však byl velký předpoklad, že se s problematikou extremismu budou setkávat jak v průběhu studia, tak po jeho skončení - při výkonu svého povolání (což ovlivnilo dle našeho mínění jejich postoj k prováděnému šetření). Přesto, že tato skupina byla chápána jako kontrolní, radikálně odlišné odpovědi na otázky dotazníku ve srovnání s ostatními jsme neočekávali, protože i z jiných výzkumů vyplývá, že současní studenti vysokých škol, včetně studentů Policejní akademie, mají tendenci ke konformním názorům (u studentů Policejní akademie konformním i vůči názorům běžným mezi policisty a ostatními státními zaměstnanci - více než třetina z nich dokonce měla v příbuzenstvu policistu, vězeňského pracovníka apod.).

Vyplněné dotazníky, provedená statistická třídění a zpracování získaných dat atd. jsou uloženy v IKSP a dále uvádíme jen konečné poznatky, vlastní interpretace a závěry.

Statistické srovnání námi vytvořených skupin, to zda odpovědi do nich zařazených osob se statisticky významně liší, jsme provedli analýzou rozptylu (s využitím možnosti daných MS Excel pro Windows 97). Z testování vyplynul závěr, že rozptyl odpovědí není statisticky významný a že testované skupiny se od sebe tudíž jako celky významně neliší. Tento výsledek jsme očekávali. Také všechny ostatní statistické úkony byly provedeny s pomocí Excelu dostupnými nástroji pro statistickou analýzu dat. Větší rozdíly v odpovědích na jednotlivé otázky vedly k dalšímu třídění a zkoumání odlišností mezi dotazovanými jednotlivci, či skupinami.

Z odpovědí na otázky zaměřené na zjištění některých osobních údajů dotazovaných osob vyplynulo:

Tab. 2. Zjištěné charakteristiky souboru dotazovaných

	muži	ženy	prům.věk	prům.délka služby
Vyšetřovatelé	31	9	47	14
Policisté	23	0	28	7
Strážníci	15	3	26,5	4
Vězeňští pracov.	34	11	37	10
Studenti	17	13	20	0
Celkem	120	36		

* Značná část dotazovaných měla **trvalé bydliště v městech nad 60 tis. obyvatel - cca 40%**, téměř **stejný počet trvale bydlel v malých městech a na vesnici**, téměř čtvrtina ve středně velkých městech (15 - 60 tis. obyvatel), nejméně dotazovaných mělo trvalé bydliště v Praze.

1. * Na otázku, zda dotazovaní pracovali ve službě, jejíž naplní bylo též zacházení s členy různých extremistických skupin odpověděli souhlasně nejčastěji **pracovníci vězeňské služby - kde téměř 40% z nich přišlo služebně do styku s extremisty, ostatní (vyšetřovatelé, policisté, strážníci) - výjimečně (celkem 8 osob z dotazovaných). Pokud však jde o projevy extremismu, tak více než polovina vyšetřovatelů se v rámci výkonu své profese s těmito projevy setkává.**

Výsledky získané dotazníkem :

1. Na otázku zjišťující, zda radikální (jednoduchý a rychlý) způsob řešení společenských problémů může být prospěšný, bylo stanovisko většiny dotazovaných, bez ohledu na skupinu ve které byli zařazeni, spíše odmítavé. **S radikalismem při řešení společenských problémů souhlasilo jen několik jednotlivců.**
2. Pokud jde o společenský přínos ideologie radikálních skupin, tak z odpovědí dotazovaných vyplynulo, že většina z nich sice připouští, že **radikální řešení společenských problémů působí někdy problémy, ale jen málo z dotazovaných bylo názoru, že existence radikálních skupin je pro společnost nebezpečná.** Nebyly výjimkou ani názory, že radikální skupiny mohou přinášet zajímavé pohledy na určité společenské problémy.
3. Na otázku, **zda politický extremismus je dnes natolik závažným problémem,** jak o něm donedávna referovaly sdělovací prostředky, **většina dotazovaných odpověděna záporně.** Jako vážný problém jej vidělo jen několik strážníků a studentů.
4. Jako vážný společenský problém, kterým by se státní instituce měly zabývat na předním místě se částí dotazovaných, především **většině studentů, jevil rasismus.**

Tab. 3. Které z vyjmenovaných skupin (hnutí) považovali dotazovaní za skupiny s extremistickým jednáním a pocíťovali obavy z nich

název skupiny (hnutí)	ano	ne	nevím	obavy
vlasten.skinheads	68 - 44 %	56 - 36 %	32 - 20 %	23 - 15 %
anarchisté	80 - 51 %	56 - 36 %	20 - 12 %	25 - 16 %
squatterři	21-13,5 %	96 - 61,5 %	39 - 25 %	5 - 3 %
pravíc. skinheads	140 - 90 %	9 - 6 %	7 - 4 %	71 - 45,5 %
ekolog.radikál.	51 - 33 %	75 - 48 %	30 - 19 %	9 - 6 %
mladí komunisté	25 - 16 %	98 - 63 %	33 - 21 %	8 - 5 %
Svědkové Jehovovi	74 - 47 %	56 - 36 %	26 - 17 %	32 - 20,5 %
scientologové	52 - 33 %	40 - 26 %	64 - 41 %	20 - 13 %
adventisté	17 - 11 %	87 - 56 %	52 - 33 %	3 - 2 %
feministky	22 - 14 %	102 - 65 %	32 - 21 %	7 - 4,5 %

První uváděná čísla ve sloupcích představují absolutní počty odpovědí, druhá (procenta) představují procentní zastoupení těchto odpovědí ve zkoumaném vzorku. Údaje ve sloupci „obavy“ jsou na předchozích sloupcích nezávislé.

Z tabulky vyplývá, že část dotazovaných má dosti zkreslené představy o tom, jaké skupiny či hnutí jsou označována za extremistická a proč. Např. adventisty a feministky jsme zařadili do dotazníku jen proto, abychom si tuto skutečnost potvrdili. (Pokud jde o feministky nelze vyloučit, že u části dotazovaných byly kladné odpovědi ovlivněny jejich humorným přístupem k feministickým hnutím.)

Jako skupiny s extremistickým jednáním jsou dle očekávání označováni především **skinheadi a anarchisté**, překvapuje tak vysoké skóre u Svědků Jehovových a ekologických radikálů. Jednání Svědků Jehovových jako extremistické označují častěji studenti a vězeňští pracovníci, ale i vyšetřovatelé. Jednání ekologických radikálů označují jako extremistické častěji studenti a strážníci.

Obavy z extremistických hnutí u dotazovaných vesměs nejsou příliš velké, jen **skinheadů se obává téměř polovina dotazovaných.**

5. Na dotaz, zda někdo ze známých, kamarádů dotazovaného je **členem některé z vyjmenovaných skupin, označovaných jako extremistické** celkem 47 dotazovaných (tj. **téměř třetina**) **odpověděla kladně.** Nejvíce se takoví známí vyskytují, jak jinak, u studentů .

6. Zajímavé byly proto odpovědi na otázku, co vede, podle mínění dotazovaných, některé lidi k účastem v aktivitách extremistických skupin:

- nejvíce dotazovaných se klonilo k názoru, že je to **potřeba mladých lidí být v nějaké skupině, někam patřit a současně to je projev vzpoury proti rodině, škole apod.,** který u části mladých lidí se může projevit extremistickými aktivitami,
- převážně mladší dotazovaní pak uvádějí i to, že se mladým členům extremistických skupin líbí též vnější znaky (účesy, oblečení) příslušnosti ke skupině a že členství v těchto skupinách pomáhá mladým lidem vyplnit volný čas.
- Zajímavé je především zjištění, že až na jednotlivé výjimky **nikdo z dotazovaných extremisty nepodezírá z toho, že chtějí aktivně ovlivňovat společenské dění, získat moc a vliv ve společnosti, příp., že chtějí změnit panující společenský řád.**

7. Na otázku zjišťující výskyt extremistů v okolí dotazovaných převažovaly záporné odpovědi. Ti, kteří se osobami či skupinami osob označovanými jako extremistické, ve svém okolí setkali, tak uvádějí, že to byli **skinheadi a neofašisté - uvádí 40 % dotazovaných, zřídka anarchisté - u necelých 20 %**, z ostatních byly uváděny nejčastěji Svědci Jehovovi.

8. Zda lze odlišit extremismus pravicový a levicový nevěděla více než polovina dotazovaných, že je lze odlišit připustilo 44 % dotazovaných.

9. Některé otázky v dotazníku byly zaměřeny na zkušenosti dotazovaných s rasismem. Z odpovědí vyplynulo, že v poslední době (v roce 1998) se **s nějakou formou rasismu setkalo cca 32 % dotázaných**, nejčastěji to byli studenti. Cílem rasistických útoků, kterým byli přítomni, byli převážně Romové, ale několik odpovědí uvádělo jako cíl útoku (verbálního, ale též fyzického) nerómské spoluobčany (včetně policistů ve službě).

10. Na otázku, **zda lze extremistické projevy t.č. vymýtit odpovědělo ano - 42 % dotazovaných, ne - 58 %.**

Z těch, kteří odpověděli ano, si převážná většina myslí, že tak lze učinit preventivními aktivitami (organizovanou práci s mládeží v jejím volném čase, vyhledáváním závadových part a skupin na počátku jejich působení a snahou zasáhnout do jejich činnosti atd.). Jen někteří (především vyšetřovatelé a pracovníci Vězeňské služby - tj. současně i věkově starší mezi dotazovanými) jsou názoru, že také změnou trestního zákona by bylo možno extremistické projevy alespoň utlumit. Tyto změny by se měly projevit zpřísněním ukládaných trestů, změnou důkazních prostředků, rozšířením druhů jednání, které lze označit jako trestné. Výrazně převažoval názor, že omezení výskytu extremistických projevů **nelze dosáhnout zákazem činnosti extremistických skupin či zákazem shromažďování** - tj. prostředky správního práva.

11. Na otázku, zda zákonná ustanovení používaná dosud při stíhání trestných činů, jejichž motivace je označována jako projev extremismu pachatelů jsou dostatečná a účinná byly odpovědi různorodé a značně nejednotné, a to bez ohledu na příslušnost k jednotlivým skupinám. **Více než třetina vyšetřovatelů, policistů, vězeňských pracovníků si myslí, že tato ustanovení jsou dostatečná a účinná či spíše dostatečná a účinná a více než polovina vyšetřovatelů a téměř všichni strážníci Městské policie a studenti Policejní akademie si myslí, že tato ustanovení jsou spíše nedostatečná a neúčinná.**

12. Na otázku, odpověď na kterou by mohla být zneužita při povrchní interpretaci právě u dotazovaných představitelů státní moci, tj. zda někteří příslušníci policie sympatizují se skinheady odpověděli všichni dotazovaní. **Většina odpovědí se pak pohybovala mezi hodnocením spíše ano, spíše ne.** Poměry byly následující: u **vyšetřovatelů** 22 osob bylo názoru, že policisté se skinheady spíše sympatizují - 18 vyšetřovatelů se myslí, že spíše ne, u **policistů** 23 osob si myslím že spíše ano - 7 osob, že spíše ne. Obdobné to je i u dalších skupin: 10 **strážníků** si myslí, že spíše ano - 8 strážníků, že spíše ne, u **vězeňských pracovníků** si 22 dotazovaných myslí, že spíše ano a 23 dotazovaných, že spíše ne, u **studentů** si 17 osob myslí, že spíše ano a 13 osob, že spíše ne. **Celkem převažovaly kladné odpovědi.**

Při bližší analýze zjistíme, že kladné odpovědi je nezbytné dávat do souvislosti s ideály, které dle mínění dotazovaných skinheadi vyznávají (či tolerují). Jsou velmi podobné těm, které logicky vyznávají policisté: tj. silný stát, armádu, vlastenectví. I v dalších dvou otázkách se stanoviska nezanedbatelné části policistů a skinheadů dosti shodují, konkrétně v

souhlasu s trestem smrti pro pachatele závažných násilných trestných činů a v odmítání drog v jakékoliv podobě. (V této sondáži se však větší část dotazovaných vyjádřila, že shinheadi drogy tolerují.) Také vztah k anarchii, kriminalitě včetně k tzv. méně závažné kriminalitě (např. krádežím s malou škodou) a k některým dalším jevům jako např. žebrání, nepřizpůsobivému, asociálnímu jednání některých skupin obyvatel apod. je u vnějšně prezentovaných zásad skinheadů a u policistů podobný. Také výrazné odlišování vlasteneckých skinheads od pravicových skinheads, vyjádřené v hodnocení zpracovaným v tab. 3 (ale i pozdější srovnání s hodnocením stejných skupin internetovými respondenty) ukazuje, že vztah policistů k skinheadům je rozporuplný a zjednodušená interperace zde není namístě.

13. Odpovědi na otázky týkající se **náboženských sekt** jsou podrobněji zpracovány ve studii dr. Martinkové, zde proto uvádíme jen závěry:

- Především u **vyšetřovatelů a studentů Policejní akademie bylo zjevné, že o náboženských sektách vědí více, než ostatní dotazovaní**, dovedou je v terénu lépe identifikovat a diferencovat, nebo s nimi přicházejí častěji než ostatní do styku.

- Ačkoliv **většina dotázaných přišla do styku především se Svědky Jehovovými** a spíše výjimečně s dalšími náboženskými skupinami, **většina dotazovaných se domnívá, že náboženské sekty mohou být pro společnost nebezpečné (cca 70%)**.

Lze se jen domnívat, že tento údaj může být ovlivněn množstvím výhradních setkání respondentů se Svědky Jehovovými (kteří jsou při nábořech nových členů velmi úporní a jejichž činnost je velmi známá) **nebo u nás snad všeobecným apriorním přesvědčením, že náboženské sekty jsou škodlivé** - spíše než nějakou zásadní osobní negativní zkušeností respondentů s více těmito skupinami či faktickými znalostmi o nich.

- Negativní názor na působení náboženských sekt vyjádřený dotazovanými se pravděpodobně odráží i v názoru na to, nakolik mají respondenti „rádi“ vybrané skupiny členů naší společnosti, mezi nimiž se **vůdci sekt a členové sekt ocitli téměř u všech dotázaných skupin na předních místech neoblíbenosti** - viz grafy. Proto si **většina dotazovaných myslí, že by policie měla věnovat pozornost činnosti náboženských sekt u nás**.

14. Dvě otázky směřovaly i na zjištění, zda dotazovaní byli zaměstnavatelem k problematice extremismu školeni a zda takto získané informace jim byly k užítku pro výkon jejich práce nebo jen jejich všeobecnou informovanost. Téměř polovina vyšetřovatelů, policistů a studentů Policejní akademie se účastnilo v rámci zaměstnání školení či besedy, jejichž cílem bylo seznámit je s problematikou extremismu. **Získané poznatky však hodnotí ve vztahu k výkonu své práce převážně jako nedostačující**. Pokud jde o všeobecnou informovanost, tak získané informace hodnotí jako dostačující.

Vězeňští pracovníci a strážníci Městské policie školeni v této problematice nebyli.

15. Pro dokreslení postojů dotazovaných jsme zařadili i otázku zjišťující vztah k vlastnímu národu. **Výrazná většina všech dotazovaných odpověděla buď, že je na vlastní národní příslušnost hrdá, či že jsou docela rádi tím, kým jsou a neměnili by**. Část dotazovaných o této otázce nepřemýšlí a jejich národní příslušnost není to pro ně důležitá. Jen 3 z dotazovaných by bylo raději příslušníkem jiného národa a další 3 se za svou národní příslušnost stydí.

16. Vztah k různým skupinám spoluobčanů jsme zjišťovali na pětistupňové škále jejich oznámkováním dotazovanými (podobně jako při školním známkování). Výsledky, přesto že ani v nich se jednotlivé skupiny od sebe příliš neliší, uvádíme v příloze v podobě pěti grafů,

pro každou zkoumanou skupinu zvlášť. Zde v tabulce je uvedeno průměrné hodnocení všech dotazovaných bez ohledu na členění do skupin.

Tab. 4.

bezdomovci	3,52
spoluobčané - tzv. mlčící většina	2,8
<i>neonacisté</i>	<i>4,3</i>
policisté	1,7
homosexuálové (gayové)	3,35
komunisté	3,1
lesbičky	3,0
<i>kriminální recidivisté</i>	<i>4,8</i>
<i>žebráci</i>	<i>4,0</i>
pracovníci věznic	1,9
politici	3,6
<i>členové náboženských sekt</i>	<i>4,1</i>
mladí úspěšní podnikatelé	2,7
anarchisté	3,8
členové radikálních ekologických hnutí	3,2
<i>skinheadi</i>	<i>4,05</i>
<i>Rómové</i>	<i>4,1</i>
Rusové	3,4
Židé	2,75
Číňani	3,15
Vietnamci	3,25
Ukrajinci	3,5
černoši	2,7
přistěhovalci z býv.socialistických zemí	3,15
navrátilivší se k nám bývalí emigranti	3,0
mladí lidé ze Západu v ČR pracující	2,7
tzv. zlatá mládež	3,4
<i>vedoucí náboženských sekt</i>	<i>4,5</i>
zahraniční turisté	2,4

Pozn.: Tučné písmo = převažuje kladné hodnocení

Tučná kurzíva ve stínovaném řádku = převažuje negativní hodnocení

Na první pohled je z tabulky patrné, že **vztah dotazovaných k vybraným skupinám spoluobčanů je zhruba v souladu s výsledky obdobných šetření provedených IVVM** (viz výše).

Tam, kde **průměrem je pozitivní hodnocení (1 až 3):**

- Spoluobčany nejlépe (nejvyššími známkami) hodnotí vyšetřovatelé a vězeňští pracovníci a starší dotazovaní.
- **Policisty a vězeňské pracovníky (tj. sebe) hodnotí dotazovaní nejlépe ze všech vybraných skupin.** Policisté jsou všemi skupinami hodnoceni ještě lépe než pracovníci věznic. Ti jsou ve dvou případech hodnoceni dokonce známkou 5.

- Židy (srov. též s výsledky IVVM) a černochoy hodnotí též převážně všechny skupiny stejně
- negativní vztah je výjimkou (u cca 1% ze všech dotazovaných).

Tam, kde **průměrem je negativní hodnocení (4 a více):**

- **Nejhorší hodnocení získali ode všech bezkonkurenčně kriminální recidivisté.**
- Zhruba stejně **negativně jsou hodnoceni vedoucí náboženských skupin a neonacisté.**
- Další skupiny, hodnocené na 5ti bodové stupnici v průměru 4, tj. : **Romové, skinheadi, členové náboženských sekt, žebráci a také Rusové a anarchisté,** kteří jsou hodnoceni téměř obdobně - tvoří dosti nesourodé seskupení. A to jak z pohledu národnostního či etnického, tak z pohledu zastoupení mezi pachateli trestných činů. Dotazovaní by určitě mezi ně ještě zahrnuli (kdyby byla dána možnost) drobné dealery drog, prostitutky, kuplíře, chorobné hráče na automatech atd. Zdá se, že dotazovaní při jejich hodnocení upřednostňovali skutečnost, že se jedná o skupiny, které pokládají za častý zdroj problémových jevů v životě současné české společnosti, tj. zdroj problémů, které musí policie řešit a které znepráhledňují situaci na kriminální scéně.

17. Naposled jsme zjišťovali **znalosti** dotazovaných o postojích skinheads a anarchistů (jako dvou neznámějších skupin označovaných jako extremistické) k některým spoluobčanům, pojmům, jevům.

Skinheads se dotazovaným jeví jako odmítající: policii, přistěhovalce, Rómy a tolerující: armádu, stát, vlastenectví, trest smrti a drogy.

Anarchisté odmítají, dle názoru dotazovaných : armádu, policii, stát, trest smrti a tolerují: ochranu přírody, vlastenectví a drogy.

Mezi jednotlivými skupinami nebyly větší rozdíly a většina dotazovaných si nebyla správností některých svých odpovědí jista.

5.2.3 Předběžné výsledky výzkumu z roku 1999

Až po konečném zpracování studie nám nabídla spolupráci (při prezentaci dotazníku mezi studenty vysokých škol) studentka Právnické fakulty UK a ještě později jejím prostřednictvím další student. Ten nabídl, že zajistí umístění našeho dotazníku na internet a umožní tak všem potenciálním uživatelům internetu vyjádřit se k problému extremismu.

Nápad to byl opravdu šťastný: prostřednictvím prezentace dotazníku v internetovém deníku O.Neffa Neviditelný pes jsme v jen jediném dni - **22.2.1999** - získali odpovědi od celkem **199 respondentů**. S dalšími 22 dotazníky vyplněnými 15 studenty Právnické fakulty UK a 7 studenty ČVUT, se náš vzorek tak rozrostl **na 377 vyplněných dotazníků**.

Už skutečnost, že v tak krátkém čase tolik osob vyplnilo iniciativně relativně dlouhý dotazník, potvrzuje, že je to téma pro širokou veřejnost velmi živé.

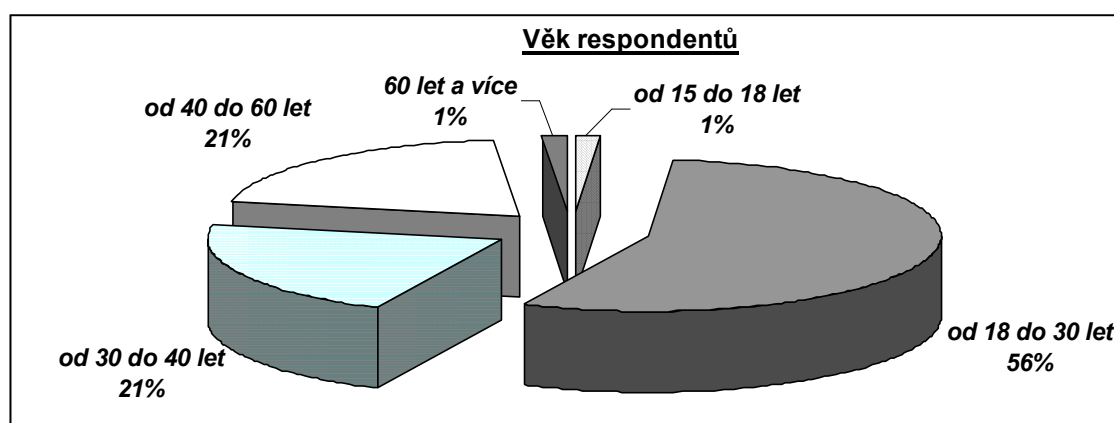
Získání dalších 221 vyplněných dotazníků nás sice velice potěšilo, ale jejich důsledné zpracování by příliš zpozdilo vydání naší studie. Proto zde uvádíme jen některé poznatky z nově získaných dotazníků. Jako celek budou výsledky našeho šetření publikovány později v některém z odborných časopisů.

Zjištěné charakteristiky souboru respondentů z internetu

Celkem na dotazník odpovědělo 199 respondentů, z toho 170 mužů a 27 žen (2 osoby pohlaví neuvedly). Z celkového počtu respondentů 44 osob - tj. 22 % pracuje nebo pracovalo ve službě či zaměstnání, kde se mohli setkávat s členy skupin označovanými jako extremistické.

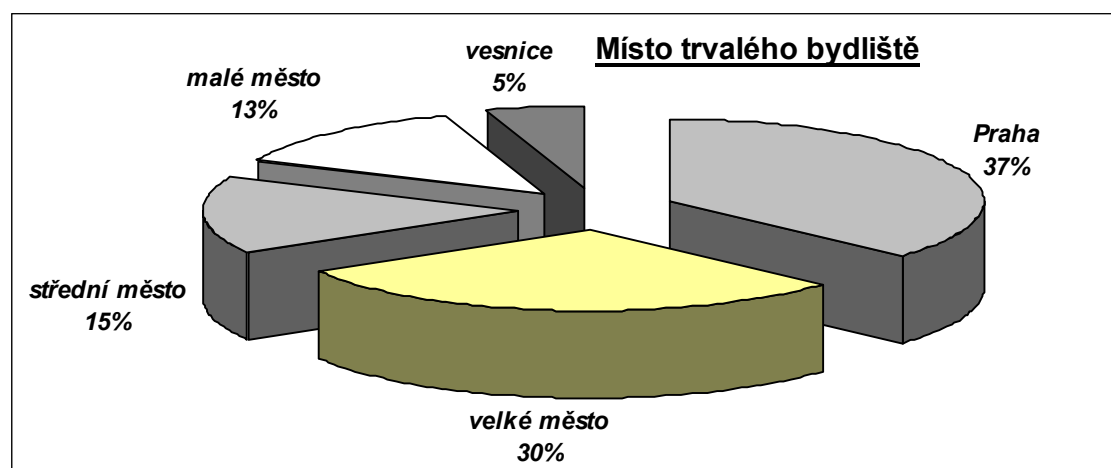
Další popis internetových respondentů je vyjádřen grafy:

Graf 1

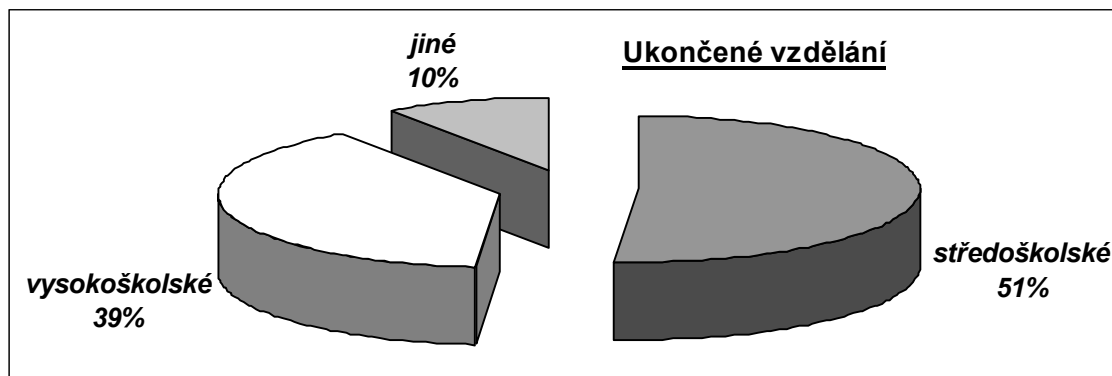
Velmi nás překvapil vysoký podíl respondentů starších 30 let. Předpokládali jsme, že budou převažovat mladí lidé, konkrétně studenti. Zájem internetových uživatelů všech věkových kategorií o náš dotazník ukazuje, že mnoho našich občanů je ochotno se vyjadřovat ke společenským problémům, že snad existuje určitý „hlad“ po možnosti vyjádřit svobodně své vlastní názory (ventilovat své názory a postoje).

Graf 2

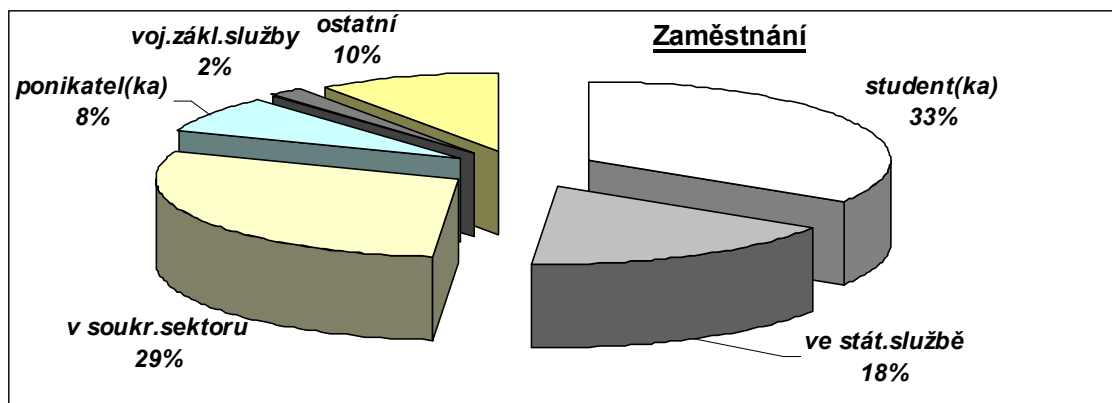

Také rozdělení respondentů podle místa svého trvalého bydliště bylo příznivé - původně jsme očekávali převahu Pražanů.

Graf 3

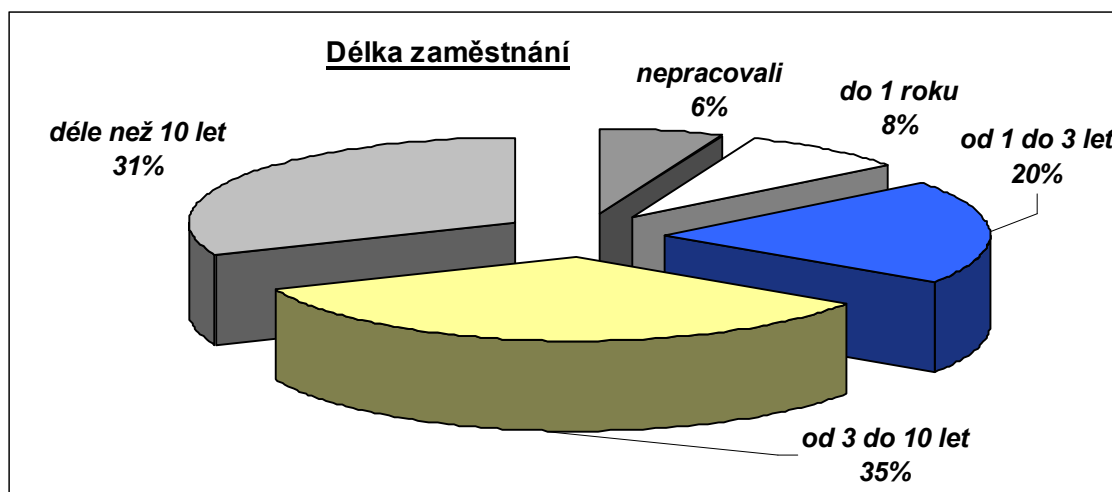

Graf 4

Rozdělení respondentů podle zaměstnání je jen orientační informací a těší nás, že určitou představu si lze přece jen z výsledků utvořit: že složení je různorodé, nepřevažují studenti, i když jsou největší skupinou, že významná část respondentů je zaměstnána ve státní službě apod.

Graf 5

Délka zaměstnání zhruba odpovídá věkové skladbě respondentů a ukazuje, že část studentů již byla či nyní je zaměstnána a má tak i zkušenosti, získané i z jiného než školního prostředí.

Z ostatních výsledků získaných prostřednictvím internetu, jsme upřednostnili pro publikování v této studii ty, které bylo možno zpracovat co nejrychleji. Tj. statistické porovnání souborů (internetového a ostatních) jsme odložili na dobu pozdější. Totéž platí i u podrobnějších druhů třídění odpovědí.

Před odevzdáním do tisku jsme získali dalších cca 40 vyplněných dotazníků prostřednictvím internetu. Jejich zpracování ještě pro tuto studii je nad naše síly – proto vše řádně zpracované a roztříděné bude publikováno zvlášť a později.

Z mnoha již vyhodnocených odpovědí je zřejmé, že respondenti z internetu se budou od respondentů orgánů činných v trestním řízení v mnoha ohledech lišit:

- 1) Zdají se být tolerantnějšími ve svém vztahu k odlišným občanů či skupinám v naší společnosti (S výjimkou komunistů a zahraničních turistů).
- 2) Zajímají se spíše o tzv. politický extremismus než o rasismus.
- 3) Jako extremistické nahlízejí především skupiny pravicových skinheads (jen 9 respondentů nikoliv) včetně vlasteneckých skinheadů (téměř 70 % odpovídajících). Zhruba stejný počet (dvě třetiny respondentů) hodnotí jako extremistické skupiny: anarchisty, ekologické radikály, mladé komunisty, Svědky Jehovovi, scientology. Za extremisty nepovažují squattery, feministky a adventisty.
- 4) Jsou mnohem obeznamenější pokud jde o znalost skupin a hnutí označovaných jako extremistické včetně náboženských sekt a skupin.

Jejich odpovědi jsou spíše shodné s názory pracovníků orgánů činných v trestním řízení tam, kde je zjišťováno vlastenectví respondentů, v názorech co vede některé lidi k účasti v aktivitách extremistických skupin a v důrazu na preventivní aktivity jako účinný prostředek, kterým lze extremistické projevy utlumit.

Tab. 5 Srovnání vztahu k různým skupinám lidí, vyjádřeného školními známkami, mezi průměrem skupin státních zaměstnanců včetně studentů PA (označ.SZ) a průměrem respondentů z internetu (označ. IN)

Hodnocené skupiny	SZ	IN
- bezdomovci	3,5	3,3
- spoluobčané - tzv. mlčící většina	2,8	2,9
- neonacisté	4,3	4,8*
- policisté	1,7	2,7*
- homosexuálové (gayové)	3,4	2,7*
- komunisté	3,1	4,2
- lesbičky	3,0	2,6
- kriminální recidivisté	4,8	4,6
- žebráci	4,1	3,7
- pracovníci věznic	1,9	2,7*
- politici	3,5	3,4
- členové náboženských sekt	4,1	4,0
- mladí úspěšní podnikatelé	2,7	2,5
anarchisté	3,8	3,4
členové radikálních ekologických hnutí	3,2	3,5
- skinheadi	4,0	4,5*
- Rómové	4,1	3,3*
- Rusové	3,8	3,2
- Židé	2,8	2,2
- Číňani	3,1	2,7
- Vietnamci	3,2	2,8
- Ukrajinci	3,5	3,0
- černoši	2,7	2,3
- přistěhovalci z býv.socialistických zemí	3,1	3,2
- navrátilivší se k nám bývalí emigranti	3,0	2,4
- mladí lidé ze Západu v ČR pracující	2,7	2,0*
- tzv. zlatá mládež	3,4	3,3
- vedoucí náboženských sekt	4,5	4,4
- zahraniční turisté	2,4	3,5*

5.3. Některé charakteristiky členů a příznivců extremistických skupin, jejich projevů a možné příčiny extremismu

Největším problémem při analýze jevů označovaných jako extremismus je, jak již bylo několikrát řečeno, nedostatek odborných informací o extremistech a extremistických skupinách a především problematičnost získávání takových informací včetně nemožnosti užití většiny standardních metod při jejich zkoumání. Proto nelze ani tuto část studie považovat za komplexní či definitivní. Dokonce je téměř jisté, že v době kdy tato studie bude vydána, mnohá tvrzení v ní obsažená doznají dalších zásadních změn. Přesto uváděné poznatky považujeme za užitečné, protože mohou být podkladem pro další hlubší analýzy.

Jediným znakem, o kterém není pochyb a u kterého neočekáváme radikální změnu, je skutečnost, že **většina extremistů - členů a příznivců extremistických skupin jsou mladí lidé.**

Každá společnost se potýká s politickým extremismem a každý občan může podlehnout nějaké extremistické ideologii. Lze však vytypovat skupiny lidí, u nichž jsou tato rizika větší. Jednak jsou to **lidé se sklony k mesiášství, megalománii, kteří mohou mít vysokou intelektuální úroveň. Z takových lidí se obvykle stávají vůdčí osobnosti různých extrémních směrů.** Za druhé se jedná o **lidi, kteří se souhrou okolností dostali, někdy přechodně, na okraj společnosti - především nezaměstnaní, přistěhovalci, tělesně postižení, etnické či jiné menšiny.** Mezi nimi se častěji než jinde vyskytují lidé s nižšími rozlišovacími a hodnotícími schopnostmi, které jsou dány nedostatečným vzděláním a nedostatečnou adaptací na prostředí ve kterém žijí, příp. jejich mentálními a fyzickými handicap.

Z pohledu věkového rozdělení osob, u kterých lze předpokládat aktivní angažovanost v extremistických jevech, **nejrizikovější skupinou je mládež.** Mladý člověk, nesvázan strachem o majetek a prosperitu rodiny, svým věkem přirozeně směřující k radikálním způsobům řešení chyb a nedostatků společnosti, které velmi citlivě vnímá, je ideálním objektem většiny extremistických ideologií.

Charakteristické složky procesu dospívání, tj. hledání svého místa ve světě, otevřenost novým myšlenkám, popírání zavedených způsobů myšlení a chování, zvýšená kritičnost ke společnosti, sklon k radikálním postojům a rozhodnutím, nedostatečná životní zkušenost, malá schopnost představit si důsledky svého chování a jednání, malá schopnost vcítit se do postojů těch ostatních, věkem daný egoismus, upřednostňování černobílého vidění světa atd. A také snaha někam patřit, nacházet podporu a uznání mezi vrstevníky, prezentovat vnějšně svojí příslušnost k uznávaným skupinám, touha po sdružování se se stejně smýšlejícími v odporu proti starším, „měšťákům“ apod. to všechno usnadňuje příklon mladého člověka k extrémním názorům a vede jej k extrémním projevům.

S tím souvisí i snaha veřejně demonstrovat svou příslušnost ke skupinám vrstevníků např. vnějším vzhledem. Mnoho mladých chce zviditelnit svoji odlišnost od „šedé konzumní masy“ starších a současně vědomě prezentovat svoji příslušnost a ztotožnění se s určitými skupinami, někdy i bez ohledu na bližší poznání jejich podstaty či ideologie, z důvodu módy. Výstřednost zjevu je pak určitým logem skupiny. V posledních letech se pro inspiraci obracejí též do končin poměrně exotických (dokonce i političtí radikálové).

Pokud jde o politické extremisty a radikály tak ještě nedávno bylo na ně pohlíženo jako na hnutí převážně evropská či severoamerická, na rozdíl od různých náboženských hnutí, které se již značnou dobu inspirují náboženskými směry i jiných kontinentů. V současnosti však i zde dochází k určitému zmatení pojmů: např. rastamani se z křesťanského hnutí vypracovali na bojovníky proti sociálnímu útlaku a rasismu. (Jsou spojováni s účesem, který tvoří zplstnatělé copánky „dredy“ a hudbou - reggae.)

Právě mnoha potřebám mladých lidí, daných jak věkem, tak i jejich současnou sociální situací vyhovují možnosti poskytované jim extremistickými skupinami. Kromě toho pro značnou část mladých lidí jsou velice atraktivní svojí realitvní stabilitou, sdružováním stejnorodých osob, soudržností členů, častou mezinárodní součinností, určitou výjimečností, vnějšími projevy síly (někdy srovnatelnými s projevy mocenských skupin - armádou, policií, či s činnostmi politických skupin - politickými stranami, a to bez povinností vyžadovaných od členů těchto organizací, bez jejich osobní odpovědnosti, poslušnosti vůči jiným státním institucím, bez složité hierarchie atd.). Hodnoty vyznávané v extremistických skupinách navozují v mladých lidech pocit, že jsou dospělí, a se skupinou v zádech, že jsou silné osobnosti, členové skupiny, kterou nemohou ani mocenské orgány přehlížet.

Mladým vyhovuje i extremistickými skupinami upřednostňované černobílé vidění světa a shrnování problémů a úkolů do jednoduchých hesel, hledání nepřítele, odpovědného za vše, co jim vadí. Také navrhovaná řešení problémů jsou jednoduchá a řešitelná často samotnou skupinou nebo hnutím. Každý člen skupiny je tak velmi důležitým, platným členem, který osobně může řešit nebo se spolupodílet na řešení společenských problémů, které ostatní členové společnosti, pracovníci státních institucí apod. nejsou schopni či ochotni z různých důvodů řešit (protože jsou horší, slabší, chybí jim správné ideály, patří k nepřátelské skupině atd., než členové kmenové extremistické skupiny).

Věk sám o sobě není dostatečným vysvětlením, proč tolik mladých lidí t.č. inklinuje k extremistickým názorům a k členství v extremistických skupinách. U těchto dalších důvodů existence extremismu se již názory jednotlivých hodnotitelů často radikálně liší.

Jako psychologický zdroj rasisticky zaměřených hnutí (např. skinheads) je podle Říčana především **složitost současného světa a duchovní krize konzumem posedlého Západu**. Nezralý, mladý člověk, hledající jednoduchá řešení, snadno podléhá demagogům, kteří mu předkládají černobílý obraz světa a nabízejí mu, aby se účastnil energických agresivních akcí k jeho zlepšení.³⁷

Také je zdůrazňováno, že v dnešní české společnosti se formuje generace s určitým odlišným typem hodnot, s jiným pohledem na svět. **Generace, která není zatížená komunismem, generace, která se především vyrovnává se současným a nedávným vývojem společnosti u nás**. V neposlední řadě se zdá, že v ní jsou sice okrajové, ale nezanedbatelné skupiny, které mají pocit, že normální komunikace, politický dialog ve společnosti neodráží problémy, které cítí. Bohužel absentuje zájem o to, jak tato generace vypadá, z koho je složena, jak žijí jednotlivé její části a skupiny. Ze to možná není společnost, která by byla světem podle Klause nebo podle Zemana, světem reklamy a módních typů automobilů. Jsou tu jiné hodnoty.³⁸

³⁷ Říčan, P.: S Romy žít budeme - jde o to jak, Portál, Praha 1998, s. 69

³⁸ Gabal, I.: Formuje se generace s odlišným typem hodnot, LN 23.5.1998

Dle Hubálka³⁹ **existují skupiny mladých lidí, kteří pro sebe vnímají současnost jako bezperspektivní a nevidí místo pro svoji seberealizaci.** Mají strach z budoucnosti, vidí ostatní bohatnout a často způsobem nečestným, sledují, že demokracie selhává. Jsou to skupiny totálně frustrovaných mladých většinou bez práce, nevyučených. Velmi těžce najdete u extremistů vzdělaného, úspěšného a ještě zamilovaného člověka - tvrdí. V každé společnosti je pět procent lidí, kteří jsou potenciálně svému okolí nebezpeční. Pohybují se na dvou extrémech politického spektra. Jakmile však začne narůstat například nezaměstnanost, tak se toto procento začne zvyšovat a agresivita se mění v destrukci.

Další informace charakterizující členy a přívržence extremistických skupin, především tzv. pravicových extremistických skupin jsou obsaženy v části věnované charakteristice extremistické scény v ČR. Zde již jen uvádíme popis levicových radikálů, tak jak je - konkrétně účastníky posledních streets party - podle našeho názoru velmi trefně⁴⁰, rozdělil J.X.Doležal⁴¹. Jsou rozděleni do šesti kategorií:

1) „Řídící anarchista je sečtělý, ideově vyzrálý alternativec. Ve jméně které ideologie vyzrával, není podstatné, důležité je, aby byla dostatečně levicová. LSP (Local street party) se účastnili například členové Socialistické solidarity (někteří byli zasloužilí nestoři alternativního bytí u nás - já, Jan Jakub Línek, Stanislav Pelc, Jakub Polák a další. Tvoří sice viditelnou, ale početně zcela zanedbatelnou složku demonstrace. Neperou se. Na demonstraci jsou hlavně proto, aby byli v televizi.

2) Zelený alternativec je svým výskytem mnohem čtenější. Bývá dlouhovlasý či holohlavý, většinou alespoň středoškolsky vzdělaný, uměřeně kouří marihuanu, pohrdá konzumem, tatínkem McDonalidem, až se ožení, nastoupí v tatínkově firmě. Je ekologicky orientován, pohrdá existencialismem a dalšími zastaralými směry a nechce mít problémy ve škole,. Neper se, zato často úspěšně dostává přes hubu. Na demonstraci tvořily podobné typy asi šedesát procent účastníků. Přišly především proto, že je dobré takovou akci podpořit.

3) Stárnoucí alternativec (asi 20% účastníků) nakonec v tatínkově firmě nenastoupil, zato si pořídil ženu, případně dítě, a zařídil si nějakou nezotročující a špatně placenou práci. Autem nejezdí, neb žádné nemá, na party potká mnoho známých a pokecá s nimi. Pere se výjimečně - vlastně jen tehdy, je-li napaden.

4) Rave tanečník je na hony vzdálen nějaké politizaci mejdanu, a hlavně si chce zatancovat. Street parties, které vidáme v televizi z Berlína, jsou navštěvovány především *rave* tanečníky. V našich podmínkách tvoří maximálně patnáct procent účastníků.

5) Anarchrowdie je normální chuligán, který chce hulákat, zpít se, do něčeho kopat, něco rozmlátit a někomu rozbít hubu, nejlépe pak policajtům. Největší uplatnění nacházejí reprezentanti tohoto životního stylu mezi fotbalovými fanoušky a skinheady, nemálo jich však je i mezi levými alternativci. Tvoří maximálně pět procent účastníků party, mnozí se party dokonce ani neúčastní a chodí se jen na její zakončení porvat.

³⁹ MF, 19.5.1998 „Je to varovný signál, říká psycholog Hubálek o násilí“

⁴⁰ srov. např. charakteristiku osob zahrnutých do páté kategorie a souvislosti mezi rasismem a kopanou z pohledu anglických vědců in „Rasism, Xenophobia and Football“ by M.Carver,J.Garland, M.Rowe, University of Leicester, Scarman Centre , Research Paper No 3, 1995, 43 s.

⁴¹ Doležal, J.X.: Když není prús..., Reflex 37/98

6) Punker přichází na party hlavně proto, aby před maximem lidí předvedl, že NO FUTURE!!! Činí tak následovně : Usedne v dosahu nejbližšího výčepu a okamžitě se zleje do bezvědomí, načež vyutuhne na chodníku. Díky malebnému oblečení, barvitému účesu a bezvládnému tělu ležícímu před hospodou je často fotografován a dělá druhý den ráno vizitku party na titulních stránkách všech deníků, přestože tvoří sotva pár promile ze všech účastníků.

Existence extremismu je dávana do souvislosti s existující sociální situací, stavem společnosti, společenským klimatem, a to nejen u nás. Především rasismus je spojován s velkými migračními vlnami, které se nekontrolovatelně přehnaly jak Evropou, tak i dalšími kontinenty a působí problémy nejen hospodářské a sociální, ale i radikální změny v psychice jednotlivců a skupin v zemích, kam tyto vlny směřují. Mohutnost probíhajících změn znemožňuje užití mnoha životních stereotypů, vypracovávaných po generace v jednotlivých územních celcích a doléhá na nepřipraveného jedince, otrásá jeho základními hodnotami a jistotami, aniž nabízí nová přijatelná řešení. Na stále nové situace, z pohledu jedince neřešitelné, pak častou reakcí bývá násilí.

V Evropě v 90. letech žilo cca 13 mil. lidí s černou barvou pleti, z toho 7 mil. byli již občané evropských států.⁴² Kromě toho tu byli statisíce přistěhovalých (legálně i ilegálně) Turků, Arabů, Indů, Číňanů, Vietnamců a jiných lidí, označovaných pejorativně jako „Auslanders“. Později byli doplněny statisíce přistěhovalců z Ruska a ostatních „východních“ států. Mnoha z nich se v nových místech pobytu dříve či později narodili děti. Např. v Německu v roce 1994 cizinci trvale tam žijící představovali téměř 7 mil., tj. 8,5 % všech obyvatel (v roce 1991 to bylo jen 7%). Z toho 2 mil. byli Turci, 1 mil. bývalí občané Jugoslávie, Italové - 0,5 mil. a trvale usídlení Řekové představovali 350 tis. osob.⁴³

Migrační vlny, které se v poslední dekádě tisíciletí přehnaly Evropou a Severní Amerikou zahrnují další milióny lidí ze Severní Afriky, Střední a Východní Evropy, Jižní a Východní Asie, Latinské Ameriky a jižních ostrovů. Většinou se jedná o tzv. ekonomickou migraci, ale velkou část migrujících představují lidé z míst, kde jsou vedeny dlouhotrvající války. Nelze se pak divit, že takový neorganizovaný, chaotický pohyb různorodých lidí ze státu do státu nese s sebou obrovské problémy ve všech sférách života západní civilizace, za jejímiž vymoženostmi většina migrujících směřuje.

Jednou z reakcí na existující a stále vznikající a rozšiřující se problémy je i „rasistické harašení“. Tzv. **racial harassment**⁴⁴ má v Evropě mnoho forem (podob). Nejvíce se s ním lze setkat v Německu, Francii, méně ve Velké Británii, Belgii, Rakousku, Holandsku, Itálii a ostatních státech. Četná opatření podnikaná různými nadnárodními institucemi např. Evropským parlamentem, mají charakter doporučení a zřídka lze od nich očekávat nějakou výslednost. Na všech velkým přílivem přistěhovalců ohrožených územích se objevuje nebo vzrůstá tam již existující xenofobní nálada, vedoucí ke vzniku četných extremistických skupin (převážně označovaných jako pravicově extremistické: **right-wing**) jejichž činnost vyúsťuje stále častěji v přímé rasisticky nebo antisemitsky motivované útoky proti cizincům: konkrétním osobám, anonymním skupinám, či majetku. **Množí se však i organizovaná**

⁴² Francis, P., Matthews, R. (ed.): Tackling Racial Attacks, Centre for the Study of Public Order, University of Leicester, 1993, s. 18,19

⁴³ Bundespresseamt, Release # 4238 (e), May 17, 1994.

⁴⁴ Lze jej vysvětlit jako obtěžování, zneklidňování menšin (odlišných ras, etnicit, náboženství, občanství apod.) extremistickými skupinami či jednotlivci patřícími k většině, a to verbálními útoky, hesly, symboly a výroky s rasistickým obsahem.

veřejná vystoupení obyvatel velkých evropských měst proti rasismu - mívají formu pochodů (např. v Berlíně, Paříži, Bruselu).

Pro srovnání uvádíme podrobnější informace o situaci z první poloviny devadesátých let v Německu, kde naši extremisté nejčastěji nacházejí inspiraci pro svoje aktivity. S mírným zpožděním a v mnohem slabší intenzitě se obdobné trendy téměř vždy projevují i v ČR.

Např. v Německu v roce 1991 ve 30 neonacistických skupinách bylo zapojeno 2 100 členů, 24 000 členů ve třech „národně osvobozeneckých“ organizacích, 6 700 členů v pěti „národně demokratických“ organizacích a 3 950 členů v dalších 38 obdobných skupinách - celkem takto bylo organizováno cca 40 tis. osob v pravicových organizacích, označovaných též jako extremistické organizace.⁴⁵ Tento počet členů se od roku 1990 do roku 1994 (pozdější údaje zatím nejsou k dispozici) zpočátku mírně zvyšuje a později stagnuje: v roce 1992 to je již 42 tis. členů, z toho 6 400 představují členové extremistických organizací skinheads, v roce 1993 počty členů představují též 42 tis., z toho 5 600 členů čtyř skupin militantních skinheadů, v roce 1994 jsou počty členů totožné s rokem 1993. V téže době Německo a jeho vláda přitvrzují svůj postoj k aktivitám neonacistických organizací, jsou prováděny opakované razie v jejich hlavních stanech, dochází ke konfiskacím zbraní, propagandistického a jiného materiálu dokládajícího kriminální aktivity členů některých těchto organizací.

V roce 1991 bylo evidováno v Německu 3 884 kriminálních činů provedených pravicovými extremisty a motivovaných převážně jejich rasistickou a xenofobní ideologií. Jednalo se jednak o kriminální činy označované jako harassment, tj. obtěžující, zneklidňující a zastrašující (intimidation) útoky (tj. především o verbální rasistické útoky, vykřikovaná a psaná hesla, symboly, vandalismus apod.), kriminální činy násilné, ale i nenásilné povahy. V roce 1992 to bylo již 7 121 trestných činů stejného druhu, v roce 1993 - 10 561 trestných činů. Většina z nich byla motivována nenávistí vůči cizincům.⁴⁶

Násilných trestných činů pravicově extremistických, představující převážně fyzické útoky na osoby či majetek bylo v Německu v dekádě od roku 1980 evidováno průměrně cca 200 ročně, v roce 1991 to bylo již 1 500 násilných trestných činů. V roce 1992 dochází k dramatickému nárůstu na 2 639 násilných útoků provedených pravicovými extremisty, z toho 85 % z nich bylo namířeno proti cizincům. V 17 případech se jednalo o vraždu (v roce 1991 to byly tři vraždy). Počet evidovaných trestných činů, jejichž důsledkem bylo ublížení na zdraví se zvýšil z 449 (v roce 1991) na 725 v roce 1992. U násilných útoků proti majetku z 793 na 1122 trestných činů. V roce 1993 dochází k mírnému poklesu evidovaných trestných činů, přesto bylo evidováno 23 útoků na život a 7 lidí bylo zavražděno, byly spáchány 3 bombové útoky, žhářských útoků bylo evidováno 311. Fyzických útoků na osoby bylo provedeno 899 a na majetek 903. Část z evidovaných trestných činů představovaly útoky na celé skupiny cizinců (očekávaným výsledkem byly mnohočetné oběti).

To ovšem není vše: v tutéž dobu tj. v roce 1991 bylo evidováno dalších 40 případů násilných činů označených jako antisemitské. V roce 1992 to bylo již 65 násilných činů a v roce 1993 z 656 antisemitsky motivovaných trestných činů - 72 útoků představovaly násilné trestné činy. V prvních 9 měsících roku 1994 bylo evidováno 937 útoků proti Židům či jejich majetku. Zápalná bomba byla užitá proti synagóze v Lübecku.

Extremistické skupiny působící v Německu však nejsou jen záležitostí samotných Němců. Vnitřní bezpečnost SRN je do značné míry ohrožována činností extremistických a

⁴⁵ „Germany for Germans“, Xenophobia and Racist Violence in Germany, Human Rights Watch/Helsinki, 1995, s.12,13

⁴⁶ tamtéž, s. 14- 27

teroristických seskupení cizinců v Německu trvale žijících. V roce 1996 bylo SRN registrováno 63 takových extremistických organizací s přibližně 57 tis. členů. Největší členskou základnou disponovaly extremistické islámské organizace. V roce 1996 provedla v SRN teroristický útok irská PIRA (Provisional Irish Army) **Trestných činů označených jako extremistické bylo v SRN v roce 1996 spácháno cizinci celkem 269,** nejvíce jich spáchali turečtí a kurdští extremisté.

Složitá je i situace v sousedním **Rakousku**, kde podle údajů rakouského ministerstva vnitra došlo v roce 1995 k 384 trestným činům a přestupkům motivovaným **extremně pravicovou ideologií.**⁴⁷ Z nich 73 bylo namířeno proti cizincům a 25 bylo motivováno antisemitismem. Škála těchto případů byla široká: zahrnovala urážlivé dopisy a škody na majetku (byly zdemolovány např. náhrobky na dvou židovských hřbitovech), ale také výhrůžky, fyzické násilí a pumové útoky. Celosvětovou pozornost vzbudily xenofobně motivované útoky poprvé v Rakousku v roce 1995 provedené formou balíčkových a dopisních bomb, zasílaných různým rakouským institucím a jednotlivcům pomáhajícím uprchlíkům, přistěhovalcům a etnickým menšinám.

V obou zemích vycházejí tiskoviny s rasistickým a antisemitským obsahem, různé nahrávky s texty propagujícími neonacismus. Nemálo materiálů pochází od spřízněných organizací v USA, dokonce některé organizace mají svoje zámořské sekce.

Antisemitské nálady jsou na vzestupu i v Polsku. Počátkem roku 1999 přes padesát náhrobních kamenů poškodili v Krakově neznámí vandalové.

Násilí ovlivněné xenofobii není jevem charakteristickým jen pro Evropu, či Ameriku. V nedávné době byli zahraniční turisté objekty násilí v Egyptě. Náboženská nesnášenlivost vůči křesťanům se uplatňuje např. v Indii, kde hinduističtí fanatici v posledních dnech roku 1998 vypálili jeden katolický kostel a další tři vyplenili. Xenofobie se často vyskytuje v Číně, některých arabských a afrických státech.

Pojmy jako agrese, politicky motivované násilí a terorismus, destrukce jsou každodenně frekventovanými slovy většiny médií v celém světě.

V prostředí ČR největší dopad násilí motivovaného xenofobií pociťují Romové, kteří jsou nejčastějším objektem verbální i brachiální agrese pravicových extremistických skupin sdružujících převážně rasisty. Rómská otázka je u nás, obdobně jako v cizině u jiných národnostních skupin, do značné míry i otázkou sociální. A je to problém komplexní týká se sociální vrstvy na pokraji bída: bídy ekonomické, často však také bídy zdravotní, kulturní, civilizační a mravní, ke které obvykle patří i Romové: občané s nejnižším vzděláním, s omezenou schopností adaptace, málo loajální k této společnosti, obtížně zaměstnatelní, často s větším počtem dětí, než o kolik se dokážou postarat.

Analýza rómské otázky vede pak k tomu, abychom se zajímali o bídu jako takovou, bez ohledu na barvu pleti (**řadoví skinheads se často rekrutují ze stejné sociální vrstvy**). Jsou to problémy s obtížně zaměstnatelnými osobami: patří sem nejen Romové, ale také tělesně postižení, vězňové, kteří po odpykání trestu byli propuštěni z vězení, nevyučení absolventi zvláštních a pomocných škol, nezaměstnané osoby vyššího věku, lidé s neúspěšnou pracovní kariérou, bezdomovci atd.⁴⁸

⁴⁷ Antisemitism World Report 1996, z překladu pro Most Aleny Smutné

⁴⁸ srov. Říčan, P.: S Romy žít budeme - jde o to jak, Portál, Praha 1998, s. 76

Dosavadní řešení této otázky je hodnoceno jako nevyhovující a neúčinné. Problémy nejsou odstraňovány, ale naopak se šíří a často zintenzivňují.

Problém působí i to, že častá představa o konečném cíli sociální pomoci je značně odlišná u těch, kteří ji poskytují a těch, kterým je určena. Často nelze najít shodná stanoviska a kritéria. Životní standard má v současné době v naší republice s minulostí nesrovnatelné množství možností, velmi širokou škálu stupňů (vrstev), přičemž rozdíly mezi nejnižším stupněm a nejvyšším jsou obrovské. A tak často ti, kteří sociální pomoc poskytují jiným si ji pro ně obvykle představují na počátku tohoto rozpětí, ti, kteří ji očekávají minimálně v celostátním průměru.

Všechny problémy spojované s extremismem jsou již delší dobu diskutovány, ale na razanci tyto diskuse nabývají až v souvislosti s kriminalitou.

Trestně stíhaná kriminalita (trestné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek) má nejčastěji charakter vzájemného napadání skinheadů a Romů, anarchistů aj., případně je doprovázená provoláváním fašistických hesel a pozdravů. V naprosté většině trestnému jednání nepředchází výraznější přípravné aktivity. Zpravidla jde o spontánní konání, reagující na okamžitý podnět (na sportovních stadionech, v restauracích, na různých shromážděních), někdy předchází požití alkoholických nápojů (alkohol však nesehrává dominující roli), hádka či potyčka jednotlivců a posléze skupin pachatelů a poškozených při návratu z nočních podniků, apod. Pro pachatele je příznačný jejich velmi nízký věk. Zejména to jsou mladiství a osoby ve věku do 20 let z řad učňů či osoby s nedokončeným základním vzděláním, ale zčásti i středoškoláci, vojáci, podnikatelé apod. Vedle věkové podobnosti je pro ně typické, že většinou pocházejí z bezproblémových rodin. Jedná se totiž ve velké většině o osoby, které dosud nebyly soudně trestány. Nízkému věku a malým životním zkušenostem těchto osob odpovídá i to, že jsou vesměs nevyzrálé a inklinují k okamžitým zjednošujícím řešením. Jejich projevem bývá vysoká agresivita vůči osobám, které se od majoritní společnosti odlišují barvou pleti nebo způsobem oblékání, případně jinými vnějšími projevy. V naprosté většině se jedná o útoky příslušníků skinheads (různých odnoží tohoto hnutí). Dále je pro páchaní této trestné činnosti charakteristická okolnost, že trestné činy jsou páchany skupinami pachatelů, v nichž bývají nezřídkou zapojeny i nedospělé osoby (děti).

Pokud jde o formy této trestné činnosti, je možno je rozdělit na **čtyři základní skupiny**, a to :

- 1) fyzické napadání občanů rómského etnika,**
- 2) napadání domů či bytů těchto občanů,**
- 3) verbální útoky namířené proti rómskému etniku a**
- 4) fyzické a verbální útoky na zahraniční studenty.**

Častá jsou masová shromáždění příslušníků hnutí., která však díky početnému nasazení příslušníků Policie ČR končí zpravidla bez větších incidentů. Lze usuzovat, že pozornost věnovaná těmto shromážděním ze strany sdělovacích prostředků vyvolává u některých mladých lidí snahu prezentovat se na těchto shromážděních.⁴⁹

Avšak trestní stíhání kriminálních trestných činů, označovaných jako trestné činy spáchané z rasových, národnostních a jiných pohnutek, přináší s sebou četné problémy.

⁴⁹ srov. Obecné poznatky Nejvyššího státního zastupitelství v Brně, 1997

Problémem je např. už odhalování a vyšetřování přestupků a trestných činů s tzv. extremistickým podtextem. Když pomíneme problematičnost užívaného pojmu, zůstává nám mnoho problémů objevujících se v průběhu kriminalistické analýzy takových trestných činů - již při jejich objasňování⁵⁰.

Je to způsobeno právě vysokým podílem subjektivního při zjišťování, posuzování takto označených trestných činů. Problémem je získávání důkazů, hledání svědků, ověřování získaných výpovědí atd.

Současný přístup k trestání pachatelů takových trestných činů také není bez problémů: Je např. zajímavé, že titíž představitelé státu, kteří např. u dětí odmítají snížení hranice trestní odpovědnosti a u mladistvých pachatelů závažných kriminálních činů upřednostňují užívání alternativních trestů a vylučují udělení trestu odnětí svobody, tak mladistvým stíhaným např. za heilování, verbální rasistické útoky vyhrožují nepodmíněným trestem odnětí svobody v trvání mnoha měsíců.

Přitom posuzování verbálních či grafických útoků je těžko řešitelným problémem. Hranice mezi osobním názorem, sdělením osobního názoru a propagací vlastního názoru je velmi vágní. Podobně hranice mezi osobním názorem a hanobením někoho či něčeho.

Totéž se týká ideologické motivace násilných trestných činů, pokud se k ní pachatel přímo nepřizná.

V případě násilných útoků provedených extremisty je situace ztížena skutečností, že převážná většina z nich je páchána ve skupině, nejsou výjimkou ani davové útoky (např. v průběhu již zmíněných STREETS PARTY). Ve skupině je pak využívána často i kriminálními živly vědomě zneužívána anonymita skupiny, party, davu. Negativními výsledky takových útoků jsou: zranění osob, poškození majetku, výtržnosti, psychické vydírání aj. Skupinová trestná činnost je pak všeobecně náročnější na dokazování i na právní posouzení případů.

Např. v souvislosti s květnovou street party bylo zadrženo 64 osob, přičemž 25 zadržovaných bylo obviněno z trestných činů poškození cizí věci, výtržnictví a útoku na veřejného činitele. Devět účastníků bylo stíháno vazebně. Pět cizincům byla uložena bloková pokuta a byli předáni cizinecké policii. Celkové škody, které vandalové způsobili, činily téměř půl miliónu, akce Local náklady na policii a další opatření 1,5 mil. Kč.

Preventivní aktivity (včetně nasazení policejních jednotek) jsou užívány spíše tam, kde jsou předpokládány velké násilné konflikty, ale situace bývá velmi často špatně odhadnutelná a také finanční nákladnost preventivních opatření je značná. Poučení z ciziny jsou pro nás zatím finančně nedostupná.

Velké nepokoje se odehrály v květnu 1998 např. i v Lipsku (SRN). Ministerstvo vnitra učinilo preventivní opatření: na demonstraci 4 000 příznivců extrémní pravice dohlíželo 6 100 policistů, původně se počítalo dokonce s účastí 15 000. Daňové poplatníky přišla na 30 miliónů marek.

⁵⁰ Srov. Chmelík, J.: Extremismus, MV ČR Praha 1997, s.22-55

Další problémy jsou spojeny s vyhledáváním a posuzováním výpovědí svědků. Jednak zde více než jinde je zjevný nezáměr až nechť spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Jednak jsou zde namísto opodstatněné obavy z pomsty či alespoň verbálního napadení ze stran útočníků a jejich příznivců.

Kromě toho četně projevy (rasismu, antisemitismu apod.) část veřejnosti toleruje a někdy i podporuje.

Samostatnou kapitolou při objasňování trestné činnosti s extremistickým podtextem je zajišťování a zjišťování důkazů na místě činu.

Jako další problém jsou nahlíženy zásahy policie vůči účastníkům různých setkání organizovaných skupinami označovanými jako extremistické skupiny. Policistům bývá vytýkáno, že postupují neprofesionálně, nechávají se vyprovokovat k emocionálním projevům, nerozlišují mezi pokojným a násilným protestem. Policista, který udeří příliš tvrdě, se vystavuje i nebezpečí stíhání, často je podezřelý z nepřiměřeného zákroku apriori.

Částečně je to způsobeno tím, že určité rasistické nálady se objevují i mezi samotnými ochránci zákona, např. jsou z toho podezíráni policisté a ostatní příslušníci vojensky organizovaných složek.

Např. opět v Německu jsou evidovány případy napadení Vietnamce policisty (v Bernau, v roce 1993). Následují případy v roce 1994 v Lünebergu, Berlíně, Hannoveru, Bremách atd. Na protest proti rostoucím počtům rasisticky motivovaných útoků policistů v Hamburku rezignoval na svůj úřad v září 1994 hamburský ministr vnitra Hackmann. V tutéž dobu bylo suspendováno 27 policejních důstojníků v Hamburku kvůli mnohým se útokům policistů na cizince.⁵¹

Souhrn: Všem výše uvedeným problémům je věnována velká pozornost, někdy jsou až zbytečně mediálizovány a následně i zpolitizovány, což má negativní dopad na jejich věcné řešení.

Značná část dosud uplatňovaných opatření je kromě toho poplatná momentální situaci na naší politické scéně. Lze jen doufat, že s postupujícím přesunem zájmů společnosti na jiné problémy bude možno více zužitkovat všechny získané poznatky v ČR, zhodnotit zprostředkované poznatky z ciziny o funkčnosti tam užívaných opatření, zkoordinovat s Evropskou unií naše právní předpisy a aktivity vztahující se k dané problematice, vytýčit meze tolerance, sjednotit ochranu společnosti i jednotlivce.

⁵¹ „Germany for Germans“...s. 43-4 9

6. Závěr

(PhDr. Alena Marešová)

Hlavním závěrem studie je, alespoň podle našeho mínění, potvrzení přesvědčení, že **extremismus není problémem kriminologickým, trestně právním, ale především problémem sociálním.**

Trestně právní úprava trestních deliktů, spáchaných z rasových, národnostních nebo jiných nesnášenlivých pohnutek, označovaných též jako delikty extrémní povahy, v ČR je na srovnatelné úrovni s Evropou a medializované problémy s jejich možným postihem nejsou v legislativě, ale v obtížném dokazování těchto deliktů.

Přehled ostatních českých právních norem ukazuje, že **meze nezbytné tolerance v ČR nejsou ujasněny, ochrana demokratických základů společnosti, jakož i základních práv a svobod není dostatečně domyšlena a sjednocena, nejednotnost panuje v pojmech, prostředcích a organizaci. Pak ovšem ani výchova k občanství nemůže být dostatečně účinná, i kdyby byla vážně míněna a uplatňována.**

Jen jako ilustraci složitosti problematiky extremismu, uvádíme jeden názor, který zpochybňuje dokonce i představu, že právě extremismus sám o sobě je (jak je často prezentováno) jedním z největších globálních nebezpečí v současném světě, které nám jako občanům hrozí. Je to názor Ignacia Ramoneta, zveřejněný ve známé filosofické eseji „Géopolitique de chaos“, kde autor, jehož esej je namířena proti „jedinému správnému myšlení“ (pansée unique), které hlásá převahu ekonomiky nad politikou, tvrdí: Člověk by se téměř domníval, že 20 mil. nezaměstnaných Evropanů, rozklad měst, obecná nejistota, bouře na předměstích, ničení životního prostředí, návrat rasismu a příliv vyděděnců jsou přeludem, provinilou halucinací, jež vyrušuje v tomto báječném světě, který (ten báječný svět) vytváří pro naše umrtvené svědomí právě „jediné správné myšlení“ ...⁵²

Citací tohoto názoru není zpochybňována nebezpečnost extremismu, především pak rasismu pro současnou společnost, ale existence těchto jevů je dáována do zcela jiných souvislostí, než je t.č. v ČR zvykem. Podle této úvahy, rozšiřující se projevy násilí, včetně teroristických akcí nejsou nepochopitelným jevem (přeludem) v současných demokratických státech, jevem, který lze formálními zákony omezit či zcela vykořenit, ale logickým pokračováním (důsledkem) dalších dramatických událostí hospodářských a sociálních. Proto pozitivní změny v oblasti vztahů mezi lidmi, bez ohledu na jejich rasovou, etnickou, politickou, náboženskou příslušnost, zvýšení míry mezilidské tolerance lze očekávat jen v případě, že jim budou předcházet radikální změny v oblasti hospodářské a sociální.

Dále jsme dospěli k názoru, že používání souhrnného pojmu extremismus je tam, kde se jedná o trestnou činnost, správní přestupky apod. spíše nevhodné, protože se jedná o pojem vágní, obsahem nejednoznačný a velice proměnlivý, který může být často zneužíván v politických konfliktech, mediálních diskusích apod. Proto do budoucna v materiálech, které se zabývají právní a kriminologickou problematikou jevů, označovaných v médiích, politologických studiích aj. jako extremistické jevy a skupiny osob či jednotlivé osoby, které je vyvolávají jako extremistické skupiny a extremisté, nedoporučujeme používat souhrnné

⁵² srov. Víték, J.: Nové tmářství na prahu globální společnosti, Hospodářské noviny, 13.11.1998, č. 46, příloha hn na víkend, s. 4

označení „extremismus“, ale užívat i nadále přesnější a konkrétnější pojmy označující jednotlivé jevy a činnost skupin. „Extremismus“ je pojmem využitelným jen v obecných diskusích o sociálně patologických jevech, v rozsahu definice uvedené v úvodu kapitoly příp. dalších definic uváděných politology.

Snaha orgánů činných v trestním řízení o definici pojmu extremismus, přesahující zákonem vymezenou působnost jejich resortů, se nám proto t.č. jeví jako vcelku zbytečná a těmto orgánům ani nepříslušející. **A považujeme dosud užívané označení takových jevů, které naplnily skutkovou podstatu trestných činů, jako trestné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek za vhodnější než označení trestné činy s extremistickým podtextem apod.**

Summary

A study of the „Criminological and Legal Aspects of Extremism“ is not aimed at the formulation of another definition of this phenomenon, neither is it a presentation of instructions, how to eliminate or significantly reduce extremism. The research team intended the aforementioned phenomenon (or those phenomena that are labelled as “extremist” ones) „only“ to charter, primarily from the point of view of valid legal provisions. This study presents an attempt to describe to what extent they are applied and what is their impact; to compare the ways of dealing with similar problems by the legislations of various countries, and to examine the criminological aspects of extremism. Our considerations were based on the opinion that no measures can be of sufficient effect unless an analysis of the existing state is made; unless a specification of what the researchers intend and of what they are able to reach by those measures is elaborated.

The study is divided into five parts:

1. Introduction into the problems
2. Definition of the used terms
3. Characteristics of the extremist scene in the Czech Republic – its present state and the main envisaged trends of its further development
4. Legal analysis of the protection of society against extremism (the constitutional and administrative views, and the possibilities of punishing the offence of extremist nature under the Czech penal law)
5. Criminological aspects of extremism, including the analysis of opinion poll surveys which were carried out in the Czech Republic during the last three years, and of the researches implemented in the same period by the ICPS researchers. The research team also aimed at the description of some characteristics of the members and supporters of various extremist groups, and at the possible causes of extremism.

The statistical data about the numbers of offences committed for racial, national and other intolerant reasons, and the definition of extremism used by the criminal justice system and by other organizations dealing with extremism are included in the annex.

There are also the comprehensive annexes, including a survey of foreign legal arrangements related to the offences of extremist nature, and a study on the sects and groups operating in the Czech Republic.

The phenomenon of extremism is here defined as a complex of certain social pathological phenomena (specified in the study) that are created by more or less organized groups of persons (extremists). Though the origin and existence of a number of various extremist groups and movements are caused by often mutually exclusive ideologies, there is, in our opinion, an unifying aspect of all those ideologies, consisting in a declared rejection of the basic values, norms and forms of behaviour that form present society.

We do not intend to express our views on the fact whether or not some ideas or ideology declared by the members or supporters of the extremist groups are extreme indeed. Our attention is directed only to such groups of people who the phenomena specified as extremist ones by the Czech society form and create, and who use the extremist means, primarily violence (including violent acts, verbal attacks and psychic violence) in order to enforce the views and ideologies declared by those groups.

This study has primarily confirmed the conviction (at least in our opinion) that extremism is neither a criminological nor a legal problem but a social one.

The results of analysis of the legal arrangement of the offences committed for racial, national or other intolerant motives, sometimes labelled as „the offences of extremist nature”, confirmed that the Czech legal arrangements that had been examined, were comparable with those ones valid in Europe. We can also conclude that the problems related to the possible punishment of a such behaviour which has occurred in the mass media, does not consist in the legislation itself but in a very difficult proving those offences.

The analysis of other Czech legal norms has proved that the limits of necessary tolerance were not determined in the Czech Republic, the protection of democratic bases of our society and of the basic human rights and freedoms was insufficiently thought in the end neither unified, nor were the applied measures used in a uniformed way. That is why the education of citizenship has not been and cannot be sufficiently effective in spite of the fact that it is seriously intended and applied.

We also concluded that the application of a general term „extremism” was rather improper in all cases related to the offences and infractions because it was a vague term; it is ambiguous and very changeable by its content, and this term can be often misused in political conflicts, in discussions in the mass media etc. That is why we do not recommend to use in future a general term „extremism” in the documents and materials that are dealing with the legal and criminological problems of the phenomena specified as the extremist ones by the mass media, in politological studies and so on; the same can be said about the use of application of this term for the groups of persons or individuals that provoke the origin of such phenomena and that are labelled as „the extremist groups” or „the extremists”. We recommend continuing using the more concise and concrete terms specifying the individual phenomena and activities of such groups. The term „extremism” is applicable only within the professional discussions about social pathological phenomena, within the extent of the definition mentioned in the introduction of this study or within the extent of other definitions stated by the politologists.

That is why at present we consider the effort of the criminal justice system to define a term „extremism” exceeding its actions specified by the law to be completely useless and incompetent. Furthermore, we consider the labelling of such phenomena that create the facts of the offences as the crimes committed for racial, national or other hatred motives to be more appropriate than the labelling „offences with extremist sense etc”.

Literatura:

- ^{1/} Eberhardt, J.L., Fiske S.T.: *Confronting Racism, The Problem and the Response*, Sage Publications 1998, 352 s.
- ^{2/} Fiala, P.: *Politický extremismus a radikalismus v České republice*, Masarykova universita, Brno 1998, 303 s.
- ^{3/} Feher, G. : *The Gypsies of Hungary, Struggling for ethnic identity*, Helsinki Watch, Human RightsWatch, USA 1993, 72 s.
- ^{4/} Francis, P., Matthews, R.: *Tacling Racial Attacks*, Centre for Study od Public Order, University of Leicester 1993, 88 s.
- ^{5/} Fuller, Lon L.: *Morálka práva, OIKOYMENH, edice Oikúmené*, Praha 1998, 229 s.
- ^{6/} Chmelík, J.: *Extremismus, MV ČR* , Praha 1997, 114 s.
- ^{7/} IKSP: *Extremismus mládeže v České republice*, IKSP Praha 1996, 123 s.
- ^{8/} Murphy, Robert, F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, SLON, Praha 1998, 261 s., s.150
- ^{9/} Marešová, A. a kol.: *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*, IKSP, Praha 1997, 154 s.
- ^{10/} Martinková, M., Trávníčková, I., Cejp, M.: *Tři studie o sociálně patologických jevech u mládeže*, IKSP, Praha 1997, 84 s.
- ^{11/} *Právní prostředky boje s rasismem a intolerancí v členských státech Rady Evropy (Překlad zprávy připravené Švýcarským institutem srovnávacího práva, Lausanne, IKSP, Praha 1998, 210 s.*
- ^{12/} Říčan, Pavel: *S Romy žít budeme - jde o to jak*, Portál, Praha 1998, 143 s.
- ^{13/} *Sborník CE: Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe, Strasbourg 1997,*
- ^{14/} *Sborník Human Rights Helsinki: „Germany for Germans“, Xenophobia and Racist Violence in Germany, USA 1995, 109 s.*
- ^{15/} *Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin, MV ČR 1998, 88 s.*
- ^{16/} *Zvláštní zpráva o projevech rasové a národnostní nesnášenlivosti za období od 1. října 1995 do 30. září 1996, Nejvyšší státní zastupitelství v Brně, 8.11.1996*

Příloha 1

Definice pojmu extremismus užívané orgány činnými v trestním řízení a jinými institucemi (MV ČR, Policií ČR, BIS, MS ČR, a Nejvyšším státním zastupitelstvím, IKSP)

1. Pojmem **extremismus** je v resortu MV označována **protiprávní činnost vycházející z ideových pohnutek, která je namířena proti základním lidským a politickým právům a svobodám, demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti státu** (tj. proti ustanovením Ústavy ČR).

Takto definovaný pojem extremismu je podle jeho projevů **rozdělen na:**

a) **ten, jehož projevy mají charakter trestných činů či přestupků (tj. jsou porušením právních ustanovení) a který spadá zejména do působnosti Policie ČR (někdy bývá označován jako nepolitický) a**

b) **politický, který spadá zejména do působnosti BIS.**

Dále ministerstvo vnitra dělí v současné době extremismus **do dvou základních skupin: na levicový a pravicový.**

2. Policie ČR užívá k označení extremismu tuto definici:

„ Pod pojmem extremismus se rozumí **souhrn verbálních, grafických, fyzických a jiných aktivit, zpravidla s ideologickým kontextem, vyvíjených jedincem nebo skupinou osob, zaměřených obecně na narušování veřejného zájmu, napadání osob nebo poškozování předem zvolených objektů. Toto jednání přitom naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku. Extremismus ve všech jeho formách je jedním z kriminogenních faktorů, zvyšujících společenskou nebezpečnost všech druhů deliktů.**“

Extremisty pak policie rozumí **osoby nebo skupiny, které se vyznačují výraznou odchylkou od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem, zejména:**

a) **vysokou mírou demagogie a názorové nesnášenlivosti a odmítáním kompromisních řešení, přičemž jejich argumentace nabízí jednoduchá, rychlá a nereálná řešení složitých problémů ve společnosti založená na krajním politickém názoru a obětování životů a zdraví občanů, jejich majetku, veřejného klidu a pořádku,**

b) **svůj útok směřují proti skupinám obyvatel bez ohledu na to, zda tyto obyvatelé jsou nositeli prvku, proti kterému je snaha extremistů vedena, např. - řešení agresivity skinheads proti všem občanů, černé pleti, - řešení rómské kriminality na občanech, které pro vnější znaky (oblečení, účes apod.) považují za přívržence skinheads,**

c) **absencí hmotných pohnutek, ideovou motivací trestného jednání atd.**

Zvlášť policie vykládá pojem **sekty**. Jsou to „ **destruktivní náboženské skupiny, založené na pochybném vizionářství, nebo přímo na podvodném jednání svého zakladatele, prokazatelně narušující mravní vývoj mládeže nebo porušující právní**

předpisy. Jedním z důležitých poznávacích znaků je, že členové sekty upadají v určité míře do nesvobody a do závislosti na svých představených.“

3. Bezpečností a informační služba ve svých materiálech vysvětluje pojem extremismus (jedná se o politický extremismus) takto:

„Extremismus je minoritní a mezní (viz Gaussova křivka) projev působící na majoritně akceptovaný systém destruktivně. Destrukce v tomto případě znamená snahu nahradit stávající politickoekonomický systém (demokracie) systémem antagonistickým (totalitním, anarchistickým), na rozdíl od opozice, která je opozicí vůči výkonu moci (vládě), nikoliv vůči státu (čili v rámci systému). Klíčový je proto vztah k systému. Jde tedy o pojem označující relativní jev, podmíněný historickým kontextem a společenským konsensem.

Problém je v tom, že demokracie stojí a padá s vůlí majority žít v demokratické společnosti a ctít demokratické hodnoty. Ztráta důvěry v demokracii znamená prostředí pro růst extremismu, až k převzetí politické moci umožňující změnu demokratického systému v nedemokratický.

Extrémní může být idea nebo prostředek. Protidemokratická ideologie se pojmenovává extremismus, extrémní prostředky k dosažení cílů jsou označovány jako násilí a subverze.“

**4. Ministerstvem spravedlnosti formulovaná pracovní definice „extremismu“ zní:“
trestné činy extrémní povahy jsou pro společnost nebezpečné činy spočívající v užití násilí, vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, ve veřejném hanobení a podněcování k nenávisti, ublížení na zdraví, namířená proti skupinám obyvatelů nebo jednotlivců pro jejich politické přesvědčení, národnost, rasu a vyznání, v podpoře či propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobody občanů, hlásání národnostní, rasové, třídní nebo náboženské zášti a ve veřejném projevu sympatií k fašismu nebo k jinému podobnému hnutí.“**

5. Pojem extremismu lze podle Nejvyššího státního zastupitelství velice komplikovaně definovat, aby nevznikaly pochybnosti ohledně jeho obsahu a rozsahu vymezení. Vychází však z toho, že **trestně stíhat je nezbytné jak případy extremismu nepolitického, který zahrnuje útoky motivované sociálně, etnicky nebo rasově, tak i extremismu politického, v němž je obsaženo úsilí o komplexní změnu společenského a politického uspořádání. Je obtížně nalézt kritéria pro výstižné a jasné vymezení extremismu a pro podrobnější rozvedení aktivit, které lze do obsahové náplně tohoto pojmu zahrnout.**

Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně poř.č. 3/1995 (který upravuje podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestných činů motivovaných rasovou a národnostní nesnášenlivostí, popř. zaměřených na jiné občany pro jejich politické přesvědčení nebo náboženské vyznání) se vztahuje především na případy tzv. xenofobního extremismu, když nelze vyloučit ani jeho použití v zatím tak výrazně se nevyskytujících případech politického extremismu.

Nejvyšší státní zastupitelství v Brně zpracovalo též výklad ustanovení § 260 a § 198 tr.zák., které bylo pod poř.č. 8/96 zařazeno do Sbírky výkladových stanovisek NSZ ČR:

K výkladu ustanovení § 260 a § 198 tr. zák.:

I. Za trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 tr. zák. lze zpravidla považovat jednání pachatele, které se projevuje jako vážnější případ skutečně hrubého potlačování demokratických principů, práv a svobod člověka většího rozsahu, popřípadě nabývá v této podobě větší intenzity.

Lze sem zařadit zejména případy vyvolávající národnostní, rasovou, třídní či náboženskou nenávisť vůči některým etnickým nebo národnostním skupinám, náboženským či politickým hnutím nebo vybízení k fyzické likvidaci jejich představitelů, pokud by zjištěné okolnosti neodůvodňovaly podezření ze spáchání jiného trestného činu.

Určení smyslu, významu, dosahu, směru a účelu projevu, určení, jakým úmyslem byl projev veden, zda pachatel měl určitý účinek projevu na zřeteli a zda chtěl tento účinek přivodit nebo byl s tímto účinkem srozuměn, jsou složkami skutkového podkladu, který je třeba vždy hodnotit v souvislostech konkrétního případu.

II. *Není vyloučeno, aby trestný čin hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. byl podle okolností součástí jednání naplňujících znaky skutkové podstaty trestných činů podle § 260 a § 261 tr. zák. V takovém případě by ovšem šlo o faktickou konzumaci a jednání pachatele by podle ustanovení § 198 tr. zák. nebylo možno posoudit.*

Policejní prezídium požádalo Nejvyšší státní zastupitelství o výklad ustanovení § 260 a § 198 tr. zák., neboť posuzování konkrétních případů aplikace těchto ustanovení vyvolává v praxi vážné obtíže. Podle obsahu sdělení policejního prezidia se jedná zejména o případy užívání nacistických symbolů a symbolů hnutí skinheads. Podle povahy věci však není vyloučeno, že se může jednat i o symboly jiných extremistických hnutí.

K uvedené otázce lze uvést následující :

Ustanovení § 260 tr. zák. je projevem vůle státu transformovat své závazky, vyplývající z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhl. pod č. 95/1974 Sb.), z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhl. pod č. 120/1976 Sb.) a Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu (vyhl. pod č. 116/1976 Sb.) do vnitrostátní právní úpravy.

K uvedené problematice srov. též nálezy býv. Ústavního soudu ČSFR ze dne 4.9.1992, který byl vyhlášen v částce 93/1992 Sb., vydané dne 15.10.1992, jímž byla vypuštěna část věty ustanovení § 260 odst. 1 tr. zák. zmíněná v závorce („fašismus nebo komunismus“) a odůvodnění tohoto ústavního nálezu.

Hnutí jako součást skutkové podstaty trestného činu podle § 260 tr. zák. je v tomto ustanovení vymezeno především svým obsahem. Nezáleží zpravidla na tom, jak je toto hnutí označeno. Vždy je nezbytné pečlivě zkoumat povahu hnutí. Je tak možno činit na základě jeho programového prohlášení, stanov, materiálů přijatých na jednání jeho orgánů apod., lze-li takové materiály opatřit. Přichází v úvahu i využití různých tiskovin, které je hnutím vydáváno, resp. dalších publikovaných materiálů (magnetofonových kazet, videokazet atd.) Při dokumentování charakteru hnutí se lze opřít i o výpovědi svědků, záznamy televizních a rozhlasových relací, videozáznamy, zvukové záznamy apod., a to zejména v těch případech, kdy žádné podstatné písemnosti k příslušnému hnutí neexistují. K obsahové charakteristice příslušného hnutí je však vždy nezbytné provést potřebné důkazy (lze takto např. vyžádat odborné vyjádření od vědeckých ústavů a fakult, Rady pro národnosti při Úřadu vlády České republiky, iniciovat provedení historické nebo politologické analýzy příslušné problematiky apod.).

O trestný čin podle § 260 tr. zák. půjde jen v tom případě, kdy členové politické strany nebo politického hnutí, ať už jsou označovány tyto subjekty jakkoliv, svojí činností usilují o potlačení práv a svobod občanů anebo hlásají národnostní, rasovou, třídní nebo náboženskou zášť tak, jak to má na mysli ustanovení § 260 tr. zák.

Určení smyslu, významu, dosahu, směru a účelu projevu, určení, jakým úmyslem byl projev veden, zda pachatel měl určitý účinek projevu na zřeteli a zda chtěl tento účinek

přivodit nebo byl s tímto účinkem srozuměn, jsou složkami skutkového podkladu, který je třeba vždy hodnotit v souvislostech konkrétního případu.

V konkrétním případě by se mohlo jednat např. o masové veřejné provolávání fašistických a jiných protidemokratických hesel, případy hromadného zneužívání symbolů nacistického Německa a fašistické Itálie z období existence totalitních režimů (fašistických diktatur) v těchto zemích apod.

O trestné jednání ve smyslu citovaných ustanovení nepůjde, bylo-li fašistických a podobných symbolů či hesel použito v takové souvislosti nebo za okolností, z nichž bude zřejmé, že nešlo o jednání vážné, nýbrž o žert, satiru či podobný záměr.

Pod pojmem „podpory“ lze chápat zejména poskytování finančních a technických prostředků, ale i morální podporu, spočívající např. v poskytnutí možnosti uveřejnit závadný materiál apod.

„Propagací“ se rozumí veřejné uvádění myšlenek, názorů v život, jejich šíření. Lze ji uskutečnit otevřeně nebo zastřeně, např. formou literárního díla s fašistickou tematikou apod.

Ustanovení § 198 tr. zák. i ustanovení § 260 tr. zák. chrání okruh společenských zájmů obdobného charakteru. Ustanovení § 198 tr. zák. však postihuje pouze případy útoku slabší intenzity. Postačí k nim veřejný a pohoršlivý způsob jednání, tedy takový, který je způsobilý vyvolat rozhořčení a morální odsouzení veřejnosti. Není vyloučeno, aby tento čin byl podle § 260 a § 261 tr. zák. V takovém případě by ovšem šlo o faktickou konzumpci a samostatně by se ustanovení § 198 tr. zák. pachateli nepřičítalo.

Protože subjektem trestného činu nemůže být strana nebo hnutí, ale jen konkrétní fyzická osoba, bude v obdobných případech úlohou orgánů činných v trestním řízení posoudit a vyhodnotit vždy individuální trestní odpovědnost konkrétní osoby, resp. osob, a až po důkladném vyhodnocení zjištěných okolností rozhodnout o dalším zákonném postupu.

6. Dle formulace studie o extremismu zpracované pracovníky **IKSP** nejobecněji můžeme o extremismu říci, že se jedná o **výrazné odchýlení od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem chování a jednání.**

Obecně pak v tomto materiálu **extremismus** chápeme jako souhrn určitých (ve studii vyjmenovaných) **sociálně patologických jevů**⁵³ vytvářených více či méně **organizovanými skupinami osob (extremistů).** Byť důvodem ke vzniku a existenci mnoha druhů **extremistických skupin a hnutí** jsou často vzájemně odlišné ideologie, jako sjednocující prvek těchto ideologií vystupuje, dle našeho názoru, jimi proklamované odmítání základních hodnot, norem a způsobů chování formujících současnou společnost.

Dále se definice IKSP blíží pojetí extremismu definovanému Policií ČR. Rozcházíme se však v definici náboženského extremismu. Z **kriminologického hlediska** je pro nás významný především **politický extremismus a rasismus.** I nadále užíváme ve studii termín **politický radikalismus.** Politickým radikálům v této definici chybí prvky násilí jak v činech, tak i v proklamacích..

Jako **extremistická skupina** je chápána strukturovaná skupina vzniklá k prosazování myšlenek politického extremismu. Pozornost je pak věnována především skupinám označovaným jako pravicově extremistické (prezentovaných zejména skupinami skinheads). Blíže viz text.

⁵³ Pod pojmem **sociálně patologické jevy** zde chápeme takové projevy chování členů či příznivců extremistických skupin, které lze označit jako porušení právních, ale též jen sociálních norem, tj. : **jednak** takové, které nepochybně jsou závadné, ale samy o sobě nejsou trestné, **jednak** takové, které lze označit jako správný přestupek či dokonce jako kriminální jednání. Jsou to jevy, které se vyznačují určitou hromadností výskytu, stabilitou pro ně charakteristických projevů v delším časovém období a rozšířeností (zde na území ČR).

Příloha 2

Právní úprava trestných činů extrémní povahy v zahraničí

Zpracoval: Mgr. Jan Rozum

Protiprávní jednání a jejich následky, kterých se dopustí extremisté, zaujímají v trestních zákonících velmi širokou škálu trestné činnosti od přečinů (provinění) až po nejzávažnější trestné činy (zločiny). Tomu odpovídá i množství skutkových podstat těchto činů, které můžeme při právní kvalifikaci v závislosti na způsobu spáchání, objektu napadení, předmětu útoku nebo podle následků použít. V následující části se budeme zabývat především těmi skutkovými podstatami, které jsou pro trestní jednání extremistů typické.

V jednotlivých trestních kodexech budeme sledovat ta **extremistická jednání, která naplňují znaky trestních deliktů**, a to:

- a) delikty způsobující obecné nebezpečí pro společnost** (např. všechny formy terorismu, ohrožení radioaktivními látkami),
- b) projevy politického extremismu**, které spočívají v činnosti proti demokratickým základům státu (např. porušování práva sdružování, nezákonná činnost politických stran a hnutí),
- c) rasově motivovanou trestnou činnost**, která směřuje k potlačení práv a svobod příslušníků jiné rasy nebo etnika (např. činy proti životu a zdraví, všechny formy diskriminace),
- d) trestnou činnost, která směřuje proti jednotlivci nebo skupině obyvatel pro odlišné politické nebo náboženské vyznání** (např. trestné činy diskriminace pro odlišné náboženství, politické přesvědčení).

Kromě výňatků z trestních kodexu vybraných zemí dostupných v IKSP byla tato příloha rozšířena o výňatky ze sborníku Rady Evropy „Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe“ (Strasbourg 1997), který přeložila po edici Prameny (IKSP 1998) dr. Jana Válková. Jde především o právní úpravu postihu rasové diskriminace.

Příloha tak obsahuje výběr z trestních kodexů následujících devíti evropských států:

Belgie

Francie

Itálie

Maďarska

Německo

Nizozemí

Polsko

Rakousko a

Švédsko.

~

BELGIE

V roce 1981 byl přijat zákon, podle kterého jsou určitá jednání motivovaná xenofobií a rasismem prohlášena za trestná. (Zákon byl doplněn v roce 1993 a 1994. Tyto novely doplnila další jednání, která mohou být postihována jako rasová diskriminace.)

V Belgii je trestné:

- podněcování k diskriminaci, nenávisti nebo násilí vůči jednotlivci a vůči skupině,
 - diskriminační chování v souvislosti s poskytováním zboží nebo služeb,
 - členství ve skupině, která uplatňuje diskriminaci nebo segregaci,
 - diskriminační chování v souvislosti se zaměstnáním,
 - diskriminace úředníky nebo odmítnutí výkonu práv nebo svobod jednotlivce z rasových důvodů,
 - popření, bagatelizování, ospravedlňování nebo schvalování genocidia.
- Tyto činy jsou trestány pokutou a trestem odnětí svobody.

FRANCIE

Přečiny a zločiny extrémní povahy najdeme ve francouzském trestním zákoníku v :

Knize II. - O zločinech a přečinech proti osobám

Titul I. - O zločinech proti lidskosti

Kapitola I.- O genocidě

Čl. 211-1. Genocida je dohodnuté jednání, které vykonává plán směřující k úplnému nebo částečnému zničení národní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny nebo skupiny, která je určena na základě jakýchkoli jiných svévolných kritérií, a kterým je vykonáno nebo má být vykonáno vůči členům této skupiny jedno z následujících jednání:

- úmyslný útok proti životu,
- vážný útok proti fyzické nebo psychické integritě,
- podrobení životním podmínkám takového druhu, aby způsobily úplné nebo částečné zničení skupiny,
- opatření, která mají za účel zabránit narození,
- násilné přemístění dětí.

Genocida je trestána doživotní kázní. První dva odstavce článku 132-23, které se vztahují k období zajištění, jsou použitelné na zločiny uvedené v tomto článku.

Kapitola II. - O jiných zločinech proti lidskosti.

Čl. 212-1. Deportace, podrobení osob otroctví nebo hromadné a systematické vykonávání rychlých poprav, únosy osob s jejich následným usmrcením, mučení nebo nehumánní činy, které jsou inspirované motivy politickými, filozofickými, rasovými nebo náboženskými a organizované k vykonání plánu, který směřuje proti skupině civilního obyvatelstva, jsou trestány doživotní kázní.

První dva odstavce článku 132-23, které se vztahují k období zajištění, jsou použitelné na zločiny uvedené v tomto článku.

Čl. 212-2. Pokud jsou tyto činy páčány v době války a vykonávají dohodnutý plán, který směřuje proti těm, kteří bojují proti ideologickému systému, jehož jménem jsou páčány zločiny proti lidskosti, jednání uvedená v článku 212-1 jsou trestána doživotní kázní.

První dva odstavce článku 132-23, které se vztahují k období zajištění, jsou použitelné na zločiny uvedené v tomto článku.

Čl. 212-3. Účast na vytvořené skupině nebo ustavené dohodě za účelem přípravy, kterou představuje jeden nebo několik hmotných skutků, jednoho ze zločinů vymezených články 211-1, 212-1 a 212-2, je trestána doživotní káznici.

První dva odstavce článku 132-23, které se vztahují k období zajištění, jsou použitelné na zločin uvedený v tomto článku.

Titul II.- O útocích proti člověku.

Kapitola I. - O útocích proti životu člověka

Oddíl první. - O úmyslných útocích na život - zde jde především o zločin úmyslné vraždy (neexistuje speciální ustanovení pro vraždu z rasových, národnostních, náboženských a politických důvodů. Zvýšený stupeň ochrany mají úřední osoby (včetně soudců apod.).

Kapitola II.- O útocích na fyzickou nebo psychickou integritu osoby.

Jde o činy krutosti a mučení a opět jako v předchozí kapitole je zvýšená ochrana poskytována úředním osobám (včetně soudců apod.).

Kapitola IV.- O útocích na osobní svobodu

Druhý oddíl - O únosech letadel, lodí nebo jiných dopravních prostředků.

Čl. 224-6. Čin, za použití násilí nebo hrozby násilí, ovládnutí nebo převzetí kontroly nad letadlem, lodí nebo jiným dopravním prostředkem, na jehož palubě zaujali lidé svá místa, stejně jako platformy pevně umístěné na pevnině, je trestán dvaceti lety káznice.

První dva odstavce článku 132-23, které se vztahují k období zajištění, jsou použitelné na tento trestný čin.

Čl. 224-7. Trestný čin, vymezený v článku 224-6, je trestán doživotní káznici, pokud je doprovázen mučením nebo činy krutosti nebo jestliže měl za následek smrt jedné nebo více osob.

První dva odstavce článku 132-23 jsou použitelné na tento trestný čin.

Čl. 224-8. Čin kohokoli, kdo předáváním nepravdivé informace vědomě ohrozí bezpečnost letadla za letu nebo lodi, je trestán pěti lety uvěznění a 500 000 F pokuty.

(Z.č. 92-1336 z 16.pros. 1992) "Pokus trestného činu, uvedeného v tomto článku, je trestán stejnými tresty".

Kapitola V. - O útocích na lidskou důstojnost

Oddíl první. - O diskriminaci

Čl. 225-1. Diskriminaci vytváří každé rozlišování mezi fyzickými osobami, které nastane z důvodů jejich původu, jejich pohlaví, jejich rodinné situace, jejich zdravotního stavu, jejich postižení, jejich mravů/zvyků, jejich politických názorů, jejich odborové činnosti, jejich příslušnosti nebo nepříslušnosti, skutečné nebo předpokládané, k určitému etniku, národu nebo náboženství.

Diskriminaci rovněž vytváří každé rozlišování mezi právníckými osobami, které nastane z důvodu původu, pohlaví, rodinné situace, zdravotního stavu, postižení, mravů/zvyků, politických názorů, odborářské činnosti, příslušnosti nebo nepříslušnosti, skutečné nebo předpokládané, k určité etnické skupině, národu, rase nebo náboženství členů nebo některých členů těchto právníckých osob.

Čl. 225-2. Diskriminace vymezená v článku 225-1, spáchaná vůči fyzické nebo právnícké osobě, je trestána dvěma lety uvěznění a 200 000 F pokuty, pokud spočívá:

1 - v odmítnutí poskytnutí majetku/zboží nebo služby,

- 2 - v překažení normálního výkonu jakékoli ekonomické činnosti,
- 3 - v odmítnutí přijímat do práce, v sankcionování nebo propuštění určité osoby,
- 4 - v podřízení poskytnutí majetku/zboží nebo služby podmínce založené na jednom z důvodů uvedených v článku 225-1,
- 5 - podřízení nabídky zaměstnání podmínce založené na jednom z důvodů uvedených v článku 225-1.

Čl. 225-3. Ustanovení předchozího článku nejsou použitelná:

1 - na diskriminace založené na zdravotním stavu, pokud spočívají v postupech, které mají za cíl prevenci a zajištění vůči nebezpečí úmrtí, nebezpečí, která působí ohrožení fyzické integrity osoby nebo nebezpečí pracovní nezpůsobilosti nebo invalidity,

2 - na diskriminace založené na stavu zdraví nebo postižení, pokud spočívají v odmítnutí přijetí nebo propuštění založeném na nezpůsobilosti lékařsky konstatované buď na základě Titulu IV. Knihy II. Zákoníku práce nebo na základě zákonů, které obsahují statutární ustanovení, která se vztahují k veřejné funkci,

3 - na diskriminaci založené, v záležitosti přijetí, na pohlaví, pokud příslušnost k jednomu nebo druhému pohlaví vytváří, ve vztahu k ustanovením Zákoníku práce nebo k zákonům, které přinášejí statutární ustanovení vztahující se k veřejné funkci, určující podmínky pro výkon určitého zaměstnání nebo profesionální činnosti.

Čl. 225-4. Právníkové osoby mohou být prohlášeny trestně odpovědnými, za podmínek uvedených v článku 121-2, za trestné činy vymezené v článku 225-2. Tresty, kterým jsou vystaveny právníkové osoby, jsou:

1 - pokuta, za podmínek uvedených v článku 131-38,

2 - tresty, uvedené v bodech 2, 3, 4, 5, 8 a 9 článku 131-39.

Zákaz uvedený v bodě 2 článku 131-39 se vztahuje na činnost, při jejímž výkonu nebo při příležitosti jejího výkonu byl trestný čin spáchán.

Kniha IV. - O zločinech a přečinech proti národu, státu a veřejnému pořádku

Titul I. - O útocích na základní zájmy národa.

Čl. 410-1. Základními zájmy národa se rozumí ve smyslu tohoto titulu jeho nezávislost, celistvost jeho území, jeho bezpečnost, republikánská forma základních státních institucí, prostředky jeho obrany a jeho diplomacie, ochrana jeho obyvatelstva ve Francii a v cizině, rovnováha jeho přírodního prostředí a jeho životního prostředí a základních složek jeho vědeckého a ekonomického potenciálu a jeho kulturního dědictví.

Kapitola I. - O zradě a špionáži

Z této kapitoly bychom se chtěli zmínit o zločinu sabotáže podle čl. 411-9, který zní:

Čl. 411-9. Čin, kterým jsou zničeny, poškozeny nebo zcizeny jakékoli dokumenty, materiál, konstrukce, vybavení, zařízení, instalace, přístroje, technická zařízení nebo údaje automatických systémů informací nebo čin, která má způsobit jejich poškození, pokud je tento čin takového druhu, aby poškodil základní zájmy národa, je trestán patnácti lety vězení a 1 500 000 F pokuty.

Pokud je spáchán, s cílem sloužit zájmům cizí moci, cizímu podniku nebo organizaci nebo podniku nebo organizaci pod cizí kontrolou, je stejný čin trestán dvaceti lety vězení a 2 000 000 F.

Kapitola II. - O jiných ohroženích základních institucí republiky nebo celistvosti státního území

Oddíl I. - O atentátu a spiknutí.

Čl. 412-1. *Atentát/útok vytváří čin, který je spáchán jedním nebo několika činy násilí takového druhu, aby způsobil nebezpečí pro základní instituce státního zřízení republiky (Z. č. 92-1336 z 16. pros. 1992) "nebo ohrozil" celistvost státního území.*

Atentát/útok je trestán třiceti lety vězení a 3 000 000 F pokuty.

Tresty jsou zvýšeny na doživotní vězení a 5 000 000 F pokuty, pokud je atentát/útok spáchán osobou, která má veřejnou moc.

První dva odstavce článku 132-23, které se týkají období zajištění, jsou použitelné na trestný čin uvedený v tomto článku.

Článek 412-2. *Spiknutí vytváří rozhodnutí, které je ujednáno mezi více osobami, spáchat atentát/útok, pokud toto rozhodnutí je uskutečněno jednáním nebo více hmotnými činy. Spiknutí je trestáno uvězněním na deset let a 1 000 000 F pokuty.*

Oddíl II. - O povstaleckém hnutí.

Čl. 412-3. *Povstalecké hnutí vytváří každé kolektivní násilí takového druhu, aby způsobil nebezpečí základním institucím republiky nebo ohrozilo celistvost státního území.*

Čl. 412-4. *Patnácti lety vězení a 1 000 000 F pokuty je trestán čin účasti na povstaleckém hnutí.*

1 - kterým se staví barikády, opevnění nebo se konají jakékoli práce, které mají za cíl znemožnit nebo bránit jednání veřejné moci,

2 - kterým jsou zjevným násilím nebo lstí okupovány nebo ničeny jakékoli budovy nebo zařízení,

3 - kterým je zajišťována doprava, výživa nebo spojení povstalců,

4 - kterým jsou povstalci podněcováni ke shromažďování, a to jakýmkoli způsobem,

5 - kterým se sami ozbrojují,

6 - kterým jednají na místě zákonné moci.

Čl. 412-5. *Dvaceti lety vězení a 2 000 000 F pokuty je trestán čin účasti na povstaleckém hnutí:*

1 - kterým se zmocní zbraní, munice, výbušných nebo nebezpečných látek nebo materiálu jakéhokoliv druhu buď za pomoci násilí nebo hrozeb, nebo plněním nebo odzbrojením veřejné moci,

2 - který se opatřují povstalcům zbraně, munice nebo výbušné nebo nebezpečné látky.

Kapitola III. - O jiných ohroženích obrany státu.

Titul II. - O terorismu

Kapitola I. - O teroristických činech

Čl. 421-1. *Činy terorismu vytváří jednání, která jsou ve vztahu k individuálnímu nebo kolektivnímu podnikání, které má za cíl vážně rušit veřejný pořádek zastrašováním nebo terorem, následujícími trestnými činy:*

1 - úmyslnými útoky na život, úmyslnými útoky na osobní integritu, únosy a neoprávněným zabavením, rovněž tak zcizením letadla, lodi nebo každého jiného dopravního prostředku, vymezenými v Knize II. tohoto zákoníku,

2 - krádežemi, vydíráním, zničením, znehodnocením a poškozením, rovněž také trestnými činy v oblasti informatiky, které jsou vymezeny v Knize III. tohoto zákoníku,

3 - výrobou nebo držením vražedných nebo výbušných strojů nebo nástrojů, vymezených v článku 3 zákona z 19. června 1871,

- produkcí, prodejem, dovozem nebo vývozem výbušných hmot, vymezených v článku 6 zákona č. 70-575 z roku 1970, který přináší reformu právní úpravy trřaskavin a výbušných látek,

- získáním, držbou, přepravou nebo nezákonným nošením nebo držením výbušných látek nebo přístrojů vyrobených za pomoci jmenovaných látek, vymezených v článku 38 zákona z roku 1939, kterým se stanoví právní úprava válečného materiálu, zbraní a munice,

- držením, nošením a přepravou zbraní a munice první a čtvrté kategorie,
- trestnými činy, vymezenými v člancích 1 a 4 zákona č. 72-467 z roku 1972, které zakazují uvedení do provozu, výrobu, držbu, skladování, získávání a postoupení zbraní biologických nebo na toxickém základě.

Čl. 421-2. Teroristické jednání je rovněž takové, které je ve vztahu k individuálnímu nebo kolektivnímu podnikání, které má za cíl vážně rušit veřejný pořádek, zastrašováním nebo terorem, a kterým uvede do ovzduší, na zemi, do podzemí nebo do vod, a to včetně vnitřních moří, látku takového druhu, aby způsobila nebezpečí pro zdraví člověka nebo zvířat nebo ohrozila přírodní prostředí.

Výše trestu odnětí svobody se u teroristických činů může na základě čl. 421-3 a článku 421-4 zvýšit.

Titul III. - O útocích na státní moc

Kapitola I. - O útocích na veřejný pořádek

Oddíl I. - O překážkách výkonu svobody slova, práce, spolčování, shromažďování nebo manifestací

Čl. 431-1. Čin, který brání, dohodnutým způsobem a za pomoci hrozeb výkonu svobody slova, práce, spolčování, shromažďování nebo manifestací, je trestán uvězněním na jeden rok a 100 000 F pokuty.

Čin, který brání dohodnutým způsobem a za pomoci napadení, násilí, skutků nepřímého násilí, ničení nebo znehodnocování ve smyslu tohoto zákoníku, výkonu některé ze svobod uvedených v předchozím odstavci, je trestán uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Čl. 431-2. Fyzické osoby, které jsou vinné jedním z trestných činů, uvedených v předchozím článku, jsou rovněž vystaveny následujícím doplňujícím trestům.

1 - zákazu výkonu čestných občanských práv, občanských a práv a rodinných, za podmínek uvedených v článku 131-26,

2 - zákazu, za podmínek uvedených v článku 131-27, vykonávat veřejnou funkci nebo vykonávat profesionální nebo sociální činnost, při jejímž výkonu nebo při příležitosti jejíhož výkonu byl čin spáchán,

3 - zákazu držet nebo nosit na dobu nejvýše pěti let zbraň, která podléhá oprávnění.

Oddíl II. - O trestné účasti na shlukování

Čl. 431-3. Shlukováním je každé srocení lidí na veřejné cestě nebo na veřejném místě, které je způsobilé narušit veřejný pořádek.

Shlukování může být rozeznáno veřejnou mocí po dvou výzvách k rozchodu, které zůstaly bez výsledku a kterými se na srocení lidí obrátil prefekt, podřízený prefekta, starosta nebo jeden z jeho zástupců, kterýkoli úředník soudní policie, který je odpovědný za veřejnou bezpečnost nebo každý jiný úředník soudní policie, který je označen svými funkcemi.

Při těchto výzvách je postupováno podle podmínek, které určují, že osoby účastníci se srocení mají být informovány o povinnosti neprodleně se rozejít, tento postup je upraven dekretem Státní rady, který určuje rovněž označení, které musí mít osoby uvedené v předchozím odstavci.

Nicméně, zástupci veřejné moci, kteří vyzývají k rozchodu shlukování, mohou přímo užít síly, pokud je proti nim použito násilí nebo skutku nepřímého násilí nebo jestliže nemohou jiným způsobem bránit území, které mají ve své moci.

Čl. 431-4. Čin toho, kdo není ozbrojen a kdo pokračuje úmyslně v účasti na shlukování po výzvách, je trestán uvězněním na jeden rok a 100 000 F pokuty.

Čl. 431-5. Čin účasti na shlukování toho, kdo je ozbrojen, je trestán uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Jestliže ozbrojená osoba úmyslně pokračuje v účasti na shlukování po výzvách k rozchodu, je trest zvýšen na uvěznění na pět let a 500 000 F pokuty.

Čl. 431-6. Přímé podněcování k ozbrojenému shlukování projevené buď hlasitým provoláváním nebo veřejnými diskusemi nebo písemně vyvěšenými nebo distribuovanými plakáty nebo každým jiným prostředkem přenosu psaného sdělení, slova nebo obrazu, je trestán uvězněním na jeden rok a 100 000 F pokuty. Pokud má podněcování účinek, je trest zvýšen na uvěznění na sedm let a na 700 000 F pokuty.

Čl. 431-7. Fyzické osoby, které jsou vinné jedním z činů uvedených v člancích 431-5 a 431-6 jsou vystaveny rovněž následujícím doplňujícím trestům

1 - zákaz výkonu čestných práv občanských, občanských a rodinných práv, za podmínek uvedených v čl. 131-26,

2 - zákaz držet nebo nosit, na dobu nejvýše pěti let, zbraň, která podléhá oprávnění,

3 - konfiskaci jedné nebo několika zbraní, které má odsouzený ve vlastnictví nebo kterou má volně k užívání,

4 - zákaz pobytu.

Oddíl III. - O nepovolených manifestacích a trestné účasti na manifestaci nebo na veřejném shromáždění

Čl. 431-9. Uvězněním na šest let a 50 000 F pokuty je trestán čin:

1 - kterým je organizována manifestace na veřejné cestě, která nebyla předmětem předběžného ohlášení, za podmínek stanovených zákonem,

2 - kterým je organizována manifestace na veřejné cestě, která je zakázána, za podmínek stanovených zákonem,

3 - vyhotovení ohlášení neúplného nebo nepřesného, takového druhu, aby způsobilo omyl o předmětu nebo podmínkách plánované manifestace.

Čl. 431-10. Čin účasti na manifestaci nebo na veřejném shromáždění ozbrojené osoby je trestán uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Čl. 431-11. Fyzické osoby, které jsou vinné trestným činem uvedeným v článku 431-10, jsou vystaveny rovněž následujícím doplňujícím trestům - viz stejné tresty jako v článku 431-7.

Oddíl VI. - O bojových skupinách a podvratných hnutích

Čl. 431-13. Bojovou skupinu vytváří kromě případů uvedených zákonem, každé seskupení ozbrojených osob nebo osob, které mají přístup ke zbraním, které je hierarchicky organizováno a je způsobilé rušit veřejný pořádek.

Čl. 431-14. Čin účasti v bojové skupině je trestán uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Čl. 431-15. Čin účasti na podporování nebo znovuvytváření, otevřeném nebo skrytém, uvedených sdružení nebo seskupení, rozpuštěných na základě aplikace zákona z roku 1936 o bojových skupinách a soukromé milici, je trestán uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Pokud podporované nebo znovuvytvářené sdružování nebo seskupení je bojovou skupinou ve smyslu článku 431-14, trest je zvýšen na uvěznění na pět let a na 500 000 F pokuty.

Čl. 431-16. Čin organizované bojové skupiny je trestán uvězněním na pět let a 500 000 F pokuty.

Čl. 431-17. Čin, kterým je organizována podpora nebo znovuvytváření otevřené nebo zastírané bojové skupiny, rozpuštěné na základě aplikace zákona z roku 1936, je trestán uvězněním na sedm let a 700 000 F pokuty.

Čl. 431-18. Fyzické osoby, které jsou vinné trestnými činy, jsou rovněž vystaveny následujícím doplňujícím trestům:

1 - zákaz výkonu čestných práv občanských, občanských a rodinných práv za podmínek uvedených v čl. 131-26,

2 - zveřejnění celku nebo části rozhodnutí nebo zprávy, která informuje veřejnost o důvodech a nařízeních tohoto rozhodnutí, za podmínek uvedených v čl. 221-10,

3 - zákaz pobytu.

Čl. 431-19. Zákaz pobytu na francouzském území může být vysloven za podmínek uvedených v čl. 131-30 buď definitivně nebo na dobu nejvýše deseti let, vůči každému cizinci, který je vinným jedním z trestných činů vymezených v tomto oddíle.

Čl. 431-20. Právnícké osoby mohou být prohlášeny trestně odpovědnými za podmínek uvedených v článku 121-2, z trestných činů vymezených v tomto oddílu. Tresty, kterým jsou vystaveny právnícké osoby, jsou:

1 - pokuta, za podmínek uvedených v čl. 131-38,

2 - tresty, uvedené v článku 131-39.

Zákaz uvedený v bodě 2 článku 131-39 se vztahuje na činnost, při jejímž výkonu nebo při příležitosti jejího výkonu byl trestný čin spáchán.

Čl. 131-31. Fyzické osoby nebo právnícké osoby, které jsou vinné trestnými činy uvedenými v tomto oddíle, jsou vystaveny rovněž následujícím trestům:

1 - konfiskaci movitého a nemovitého majetku, který náleží, nebo je užíván podporovanou nebo znovu vytvořenou bojovou skupinou nebo sdružováním nebo seskupením,

2 - konfiskaci uniforem nebo označení, symbolů, zbraní a veškerého materiálu, který byl užit nebo byl určen k tomu, aby byl užit podporovanou nebo znovu vytvořenou bojovou skupinou nebo sdružením nebo seskupením.

Kapitola II. - O poškozování veřejné správy spáchané osobami, které vykonávají veřejné funkce

Oddíl II. - O zneužití pravomoci spáchané proti soukromým osobám

§ 2 o diskriminaci

Čl. 432-7. Diskriminace vymezená v článku 225-1 spáchaná vůči fyzické nebo právnícké osobě, osobou, která má veřejnou moc nebo je pověřena úkolem veřejné služby, při výkonu nebo při příležitosti výkonu jejich funkcí nebo jejího poslání, je trestána uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty, pokud spočívá:

1 - v odmítnutí poskytnutí práva uloženého zákonem,

2 - bránění normálnímu výkonu jakékoliv ekonomické činnosti.

Kapitola III. - O ohrožení veřejné správy spáchané soukromými osobami

Oddíl V. - O vzpouře

Čl. 433-6. Vzpouře vytváří čin, kterým se obrací násilný odpor proti osobě, která má veřejnou moc nebo je pověřena úkolem veřejné služby a která svým jednáním, při výkonu svých funkcí, vykonává zákony, nařízení veřejných orgánů, rozhodnutí nebo příkazy soudu.

Čl. 433-7. Vzpouře je trestána uvězněním na šest měsíců a 50 000 F pokuty.

Vzpouře, která je spáchána skupinou, je trestána uvězněním na jeden rok a 100 000 F pokuty.

Čl. 433-8. Ozbrojená vzpouře je trestána uvězněním na tři roky a 300 000 F pokuty.

Ozbrojená vzpouře, která je spáchána ve skupině, je trestána uvězněním na sedm let a 700 000 F pokuty.

Čl. 433-9. Pokud je pachatel vzpoury uvězněn, tresty, které jsou vysloveny za přečin vzpoury se kumulují, s výjimkou článků 132-2 až 132-5, bez možnosti splnutí, s těmi, kterým je dotyčná osoba vystavena nebo s těmi, které byly vysloveny za trestný čin, pro který je uvězněn.

Čl. 433-10. Přímé podněcování ke vzpouře, projevené buď veřejným hlasitým vyvoláváním nebo veřejnými diskusemi nebo písemně vyvěšenými nebo distribuovanými plakáty nebo jakýmkoli jiným způsobem zprostředkování psaného textu, slova nebo obrazu, je trestáno 50 000 F pokuty.

Pokud přečin uvedený v předchozím odstavci je spáchán písemně prostřednictvím tisku nebo audiovizuálně, zvláštní ustanovení zákonů, které řídí tyto záležitosti, jsou použitelné, co se týče určení odpovědných osob.

ITÁLIE

Italská trestně právní ustanovení zaměřená na boj s rasismem a rasovou diskriminací nejsou obsažena v trestním zákoně, nýbrž jsou rozptýlena ve zvláštní legislativě. Je to dáno tím, že italský trestní zákon (dále jen "ICP") byl přijat v roce 1931 za fašistického režimu. Neblaze proslulé "rasové zákony", přijaté v Itálii o několik let později, uskutečňovaly nacismem inspirovanou protizidovskou politiku.

Nicméně, řady ustanovení ICP, která mají obecnější rámec působnosti, lze využít (a ve skutečnosti se využívá) k tomu, aby působila proti projevům intolerance nebo rasové diskriminace.

Např., platí to pro klauzule trestající zneužití a pomluvu, obsažené v člancích 594-595 ICP a v § 13 *Press Act* (Tiskového zákona).

V této souvislosti je třeba věnovat pozornost precedentu kasačního soudu, který ve svém rozhodnutí ze 16. ledna 1986 uvedl, že trestný čin pomluvy uveřejněné v tisku může nastat dokonce i tehdy, když je pomluva namířena nikoliv pouze proti jedné nebo dvěma určitým osobám, nýbrž proti komunitě, v tomto případě proti židovské komunitě. Soud rozhodl, že v případě urážky není nutné, aby byla vnímána všemi příslušníky předmětné komunity.

Další všeobecná ustanovení, která mohou napomoci v rámci prevence některých forem intolerance nebo rasové nenávisti, jsou ta, podle nichž je trestná urážka schváleného náboženství (čl. 406 ICP), znesvěcení hrobu (čl. 407-408 ICP) a znesvěcení, zničení a odstranění mrtvoly (čl. 410-411 ICP).

Všechny shora zmíněné delikty jsou trestné, bez ohledu na motivy jejich spáchání (rasové nebo jiné). Nicméně, podle předpisu č. 122 z roku 1993 rasové motivy představují obecně přitěžující okolnost, která se uplatňuje pro jakýkoliv čin (viz dále).

Zákon č. 654 z roku 1952: obnovení rozpuštěné fašistické strany a obhajoba fašismu

Z chronologického hlediska, prvním ze shora zmíněných zvláštních zákonů byl Zákon č. 645 z 20. června 1952, jehož účelem byla realizace XII. závěrečného ustanovení ústavy z roku 1948, které zakazuje obnovení rozpuštěné fašistické strany, a to jakoukoliv formou.

Definice pojmu "fašistická strana"

Zákon z roku 1952 definuje pojem "fašistická strana" jako jakékoliv sdružení, hnutí nebo skupinu sestávající nejméně z pěti osob, které sledují protidemokratické cíle charakteristické pro fašistickou stranu, zapojením se do určitých typických forem chování, jako je glorifikace, vyhrožování nebo používání násilí coby prostředku politické činnosti, očerňování demokracie nebo oslavování představitelů, principů či metod charakteristických pro fašistickou stranu. Tento seznam doplňuje § 7 Zákona č. 152 z roku 1975, který zakotvil výslovnou zmínku o "rasové propagandě".

Obnovení rozpuštěné fašistické strany

Podle § 2 Zákona z roku 1952 pouhá účast a podpora, organizace a vedení neofašistické organizace se trestá odnětím svobody. Trest je dvojnásobně vysoký v případě, kdy se jedná o ozbrojenou, polovojenskou organizaci nebo pokud používá násilí. Zákon také umožňuje uložení doplňujících trestů, jako je dočasný zákaz zastávat veřejný úřad (obecně upravený čl. 28 tr. zák.), rozpuštění organizace a konfiskace jejího majetku. Posléze uvedená opatření nařizuje ministerstvo vnitra poté, co vyslechne názor vlády a když soud právoplatně rozhodne, že organizace má neofašistický charakter. Ve výjimečných, naléhavých případech

může vláda tato opatření přijmout z vlastní iniciativy zákonným předpisem, který musí schválit Parlament.

Obhajoba fašismu

§ 4 Zákona z roku 1952 definuje další trestný čin - (obhajoba fašismu): Kdo obhajuje znovu ustavení rozpuštěné fašistické strany nebo kdo veřejně oslavuje představitele, principy, metody nebo protidemokratické cíle fašismu nebo rasistické ideje nebo metody bude potrestán odnětím svobody a pokutou. Tato explicitní zmínka o rasismu byla zavedena Zákonem č. 152 z roku 1975. Kromě toho stojí za povšimnutí, že trest za glorifikaci fašismu (a pouze za tuto typickou formu chování) byl ustanovením § 4 nedávno přijatého právního předpisu č. 122 z 26. dubna 1993 zvýšen až na tři roky odnětí svobody. Kromě toho je ukládán doplňující trest dočasněho zákazu zastávání veřejného úřadu.

Účast na fašistických nebo nacistických demonstracích

Podle § 5 Zákona z roku 1952 je potrestán ten, kdo se zúčastní veřejných shromáždění a dopouští se činů charakteristických pro fašistickou stranu nebo nacistické organizace.

Činy genocidia

Zákon č. 962 z 9. října 1962 byl přijat s cílem realizovat Úmluvu o genocidiu z roku 1967. Podle tohoto zákona se trestají všechny činy směřující ke způsobení zranění nebo smrti osob, které jsou příslušníky národnostní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny v úmyslu zničit některé nebo všechny příslušníky zmíněných skupin.

Dále se v zákoně zmiňují určité způsoby, pomocí nichž lze spáchat činy genocidia, a umožňují uložit za ně přísnější tresty (deportace, zabránění rození dětí a únos mladistvých). Nucení osob nosit odlišující znaky nebo symboly z důvodu jejich příslušnosti k národnostní, etnické, rasové nebo náboženské skupině se trestá.

Dále pak je potrestán ten, kdo veřejně požaduje nebo obhajuje genocidium, má větší význam v každodenní praxi. Za jeho spáchání je ukládán trest odnětí svobody v trvání od 3 do 12 let.

Zákon č. 654 z roku 1975, ve znění změn a doplňků z roku 1993 - různé formy rasové diskriminace

Italské trestní právo pojednávající o rasismu bylo v roce 1975 doplněno novým ustanovením, § 3 Zákona č. 654 ze 13. října 1975, jímž byla schválena ratifikace a realizace Newyorské úmluvy ze 7. března 1966 o odstranění všech forem rasové diskriminace.

Tato klauzule byla nedávno doplněna zákonným předpisem č. 122 z 26. dubna 1993 o naléhavých opatřeních zaměřených na boj s rasovou, etnickou a náboženskou diskriminací. Tímto předpisem se sleduje boj proti rostoucímu počtu rasových a xenofobních činů, za které často nesou odpovědnost skupiny "nacistických" skinheadů. Předpis byl s doplňky schválen Zákonem č. 205 z 25. června 1993.

V roce 1993 se zákonodárce snažil jasněji odlišit mezi dvěma druhy chování, které byly v Zákoně z roku 1975 shrnuty pod jednu položku. Nové znění ustanovení § 3 odst. 1 rozlišuje mezi:

- a) šířením ideí založených na rasové nebo etnické nadřazenosti nebo nenávisti a podněcováním ke spáchání nebo spáchání diskriminačních činů na straně jedné, a
- b) podněcováním ke spáchání nebo spáchání násilných skutků nebo vyprovokováním k násilí na straně druhé.

Obě kategorie činů se trestají odnětím svobody, pokud jsou spáchány "z rasových, etnických, národnostních nebo náboženských důvodů", avšak spáchání trestného činu uvedeného v odst. (b) se trestá přísněji.

Zmínka o diskriminačních činech

Zákon č. 654 z roku 1975 ani jiná vnitrostátní legislativa neobsahuje žádnou výslovnou definici rasové diskriminace. Nicméně, nelze opomenout, že účelem zákona bylo dosáhnout v Itálii platnosti Úmluvy OSN z roku 1966, a že článek 1 této Úmluvy obsahuje zmínku o "rasové diskriminaci", to jest:

"každé odlišování, vyloučení, restrikce nebo preferování založené na rase, barvě pleti, původu, nebo národnostním či etnickém původu, jehož účelem nebo účinkem je - na stejném základě - anulování nebo oslabení uznání, požívání nebo výkonu lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní a jakékoliv další oblasti veřejného života".

Při interpretaci shora zmíněných trestních ustanovení je proto třeba odkázat na tuto definici, která nyní tvoří součást italského práva.

Vztah k ostatním trestním ustanovením

Zákon výslovně uvádí, že § 3 se nepoužije v případě, kdy delikt vytváří skutkovou podstatu závažnějšího trestného činu. V této souvislosti kasační soud v roce 1986 jasně stanovil, že závažnost trestných činů v souběhu musí být posuzována výlučně na základě maximálního trestu stanoveného v teorii a nikoliv na základě jejich "povahy". V důsledku toho, trestný čin pomluvy za přitěžujících okolností uvedený v § 13 Tiskového zákona musí být považován za závažnější, než trestný čin diskriminace zmíněný Zákonem z roku 1975.

Organizace sledující rasistické cíle

V roce 1993 byl doplněn § 3 odst. 2 Zákona č. 654, který zakazuje činnost všech organizací, sdružení, hnutí nebo skupin, jejichž účelem je vyvolat diskriminaci nebo násilí z rasových, etnických, národnostních nebo náboženských důvodů. Pouhá účast nebo poskytování pomoci takovéto organizaci se trestá odnětím svobody. Vyšším trestem jsou potrestáni ti, kteří podporují nebo působí jako vůdci takovýchto organizací.

Stojí za povšimnutí, že nepodmíněné tresty stanovené tímto ustanovením jsou kratšího trvání než ty, které se ukládají za obnovu rozpuštěné fašistické strany.

Zákonný předpis č. 122 a doplňující Zákon č. 205 z roku 1993 - naléhavá opatření zaměřená na boj s rasovou diskriminací

Doplňující tresty

Doplňky zákona umožňují soudům ukládat řadu doplňujících trestů každému, kdo byl shledán vinným jedním z trestných činů uvedených v Zákonech č. 654 z roku 1975 nebo č. 962 z roku 1967. Tyto tresty zahrnují:

a) Nařízení bezplatné obecně prospěšné práce až na dobu 12 týdnů, po odpykání trestu odnětí svobody odsouzeným. Podrobnosti musí stanovit soud takovým způsobem, který nezasahuje do výkonu zaměstnání, studia a nebo společenské integrace odsouzeného. Tato povinnost může sestávat z:

- uvedení budov počmáraných rasovými nápisy, emblémy nebo symboly do původního stavu,
- poskytnutí pomoci organizacím sociální péče nebo dobrovolným organizacím, (tj. těm, které pomáhají nemohoucím osobám, toxikomanům, starším lidem nebo přistěhovalcům ze zemí, které nejsou členy Evropského společenství),
- práce pro potřeby civilní obrany, ochrany životního prostředí, péče o kulturní památky apod.

Tato práce musí být vykonána ve prospěch veřejných orgánů nebo soukromých organizací.

b) Dočasná povinnost vrátit se do místa svého bydliště nebo toto místo na určitou dobu opustit, a to nejvýše na dobu jednoho roku.

- c) Odebrání řidičského průkazu, pasu nebo jiných dokumentů umožňujících vycestovat do ciziny pachateli, a to na dobu nepřevyšující 1 rok.
- d) Zákaz držení jakýchkoliv zbraní.
- e) Zákaz účasti ve volebních kampaních v souvislosti s politickými nebo správními volbami, který následuje po odsouzení pachatele, a to minimálně na dobu tří let.

Používání rasistických symbolů

Ustanovení § 2 zákonného předpisu č. 122 zavedlo dva nové trestné činy. Podle odst. 1 je potrestán ten, kdo na veřejném shromáždění projevuje rasistické postoje nebo ostentativně vyrábí znaky nebo symboly rasistických organizací. Odst. 2 zakazuje, pod pohrůzkou zatčení, přístup na sportovní události s těmito znaky nebo symboly.

Všeobecné přitěžující okolnosti

Ustanovení § 3 zákonného předpisu č. 122 také stanovuje obecnou přitěžující okolnost, která se vztahuje na všechny trestné činy, k nimž dochází z důvodu etnické, národnostní, rasové nebo náboženské nenávisti nebo diskriminace, nebo které jsou spáchány v úmyslu podporovat činnost rasistických organizací. Trest uložený pachateli může být zvýšen až o polovinu délky uloženého hlavního trestu a nelze přihlídnout k žádným polehčujícím okolnostem.

Opatření namířená proti rasistickým organizacím

Ustanovení § 7 zákonného předpisu č. 122 ustanovuje, že v průběhu soudního procesu pro některé z trestných činů uvedených v zákonech z roku 1967 nebo 1975, nebo pro trestný čin spáchaný za přitěžujících okolností ve smyslu shora zmíněného ustanovení § 3 zákonného předpisu č. 122, může příslušný soud pozastavit aktivity sdružení, hnutí nebo skupiny, která by mohla podporovat spáchání některého z předmětných trestných činů.

Pokud soud ve svém konečném rozhodnutí dospěje k závěru, že existuje souvislost mezi organizací a předmětnými trestnými činy, ministr vnitra, po poradě s členy vlády, nařídí rozpuštění organizace a zabavení jejího majetku.

Procesní hlediska

V první řadě je třeba si povšimnout, že podle ustanovení § 6 zákonného předpisu č. 122 z roku 1993 každý trestný čin spáchaný z rasových pohnutek uvedených v § 3 musí být automaticky stíhán. To se vztahuje zejména na typické rasové trestné činy. U nich není zapotřebí určit jejich konkrétní oběť (tj. stranu oprávněnou oznámit trestný čin orgánům trestního stíhání), jak se to vyžaduje v případech týkajících se zneužití a pomluvy.

Problém vyvstává pouze v souvislosti s občanskoprávními důsledky. Jinými slovy tehdy, když se má rozhodnout o tom, kdo je oprávněn v trestním řízení uplatňovat nárok na náhradu škody.

Je proto nutné ještě jednou zmínit rozhodnutí kasačního soudu ze 16. ledna 1985, že židovské komunity a Svaz těchto komunit, (které jsou podle italského práva právníckými osobami) a příslušníky židovské komunity lze považovat za oběti pomluvy v tisku jako celek, a že *mohou zahájit řízení o náhradě škody*.

MAĎARSKO

Podle ustanovení článku 155 tr. zák. (Hlava XI. Trestné činy proti lidskosti, titul I. Trestné činy proti míru) ten, kdo v úmyslu úplného nebo částečného zničení národa, rasové nebo náboženské skupiny:

- usmrtí příslušníky takové skupiny,
- úmyslně uvede skupinu do takových životních podmínek, které mají přivodit úplné nebo částečné zničení celé skupiny nebo některého z jejích příslušníků,
- podnikne opatření směřující k tomu, aby se v takovéto skupině bránilo rození dětí,
- násilně převede děti z jedné skupiny do jiné,

bude potrestán odnětím svobody od 10 do 15 let nebo na doživotí.

Podle článku 156 tr. zák. ten, kdo příslušníkovi národní, rasové nebo náboženské skupiny způsobí z důvodu příslušnosti k této skupině vážnou fyzickou nebo duševní újmu, bude potrestán odnětím svobody od 2 do 8 let.

Článek 157 maďarského tr. zák. zakazuje rasovou diskriminaci. Podle tohoto ustanovení ten, kdo se dopustí jednání zakázaného mezinárodním právem v úmyslu získat nebo udržet pro určitou rasovou skupinu moc nad jinou rasovou skupinou, nebo bude potlačovat jinou rasovou skupinu, dopustí se trestného činu a hrozí mu trest odnětí svobody od 1 do 5 let.

NĚMECKO

Ve zvláštní části německého trestního zákona najdeme trestná jednání extrémní povahy především v těchto oddílech a kapitolách:

První oddíl - Zrada míru, velezrada a ohrožení demokratického právního státu;

První kapitola - Zrada míru. V této kapitole jde o tyto činy:

§ 80 - příprava útočné války, § 80a - podněcování k útočné válce.

Druhá kapitola - Velezrada. Jde zejména o tyto činy:

§ 81 - velezrada proti spolku, § 82 - velezrada proti Spolkové zemi, § 83 - příprava velezradné akce.

Třetí kapitola - Ohrožení demokratického státu. Činy uvedené v této kapitole jsou typické pro politický extremismus. Jde o tyto činy:

§ 84 - Pokračování v činnosti strany, prohlášené za protiústavní.

/1/ Kdo jako zjevný nebo skrytý vedoucí činitel udržuje v oblasti územní platnosti tohoto zákona organizační semknutost

1. strany, kterou prohlásil Spolkový ústavní soud za protiústavní, nebo

2. strany, o které Spolkový ústavní soud konstatoval, že je náhradní organizací zakázané strany,

bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let. Pokus je trestný.

/2/ Kdo je činný jako člen strany povahy uvedené v odstavci i nebo kdo podporuje její organizační semknutost, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.

/3/ Kdo jedná proti jinému meritornímu rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, které bylo vydáno v řízení podle článku 21 odst. 2 základního zákona nebo v řízení podle § 33 odst. 2 zákona o stranách, nebo jedná proti vykonatelnému opatření, které bylo učiněno proti při výkonu meritorního rozhodnutí, vydaného v takovém řízení, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem. Za řízení uvedené v první větě se považuje také řízení podle článku 18 základního zákona.

/4/ V případech podle odstavce 1 věta druhá a odstavců 2 a 3 věta první může soud u účastníka, jehož vina je nepatrná a spolupůsobení podřadného významu, zmírnit trest podle své úvahy /§ 49 odst. 2/ nebo upustit od potrestání podle těchto ustanovení.

/5/ V případech odstavců 1 až 3 věta první může soud trest podle své úvahy zmírnit /§ 49 odst. 2/ nebo upustit od potrestání podle těchto ustanovení, jestliže se pachatel dobrovolně a opravdově snaží zamezit další existenci strany; dosáhne-li tohoto cíle nebo je-li ho dosaženo bez jeho snahy, nebude pachatel potrestán.

§ 85 - Porušení zákazu sdružování

/1/ Kdo jako zjevný nebo skrytý vedoucí činitel udržuje v oblasti územní platnosti tohoto zákona organizační semknutost

1. strany nebo sdružení, o kterých bylo v řízení podle § 33 odst. 3 zákona o stranách pravomocně konstatováno, že jsou náhradní organizací zakázané strany, nebo

2. sdružení, které bylo pravomocně zakázáno, protože je zaměřeno proti ústavnímu pořádku nebo proti myšlence dorozumění národů, nebo o kterém bylo pravomocně konstatováno, že je náhradní organizací takového zakázaného sdružení,

bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem. Pokus je trestný.

/2/ Kdo je činný jako člen strany nebo sdružení povahy uvedené v odstavci 1, nebo kdo podporuje jejich organizační semknutost, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/3/§ 84 odst. 4 a 5 platí obdobně.

§ 86 - Rozšiřování propagačních prostředků protiústavních organizací

/1/ Kdo v oblasti územní platnosti tohoto zákona rozšiřuje propagační prostředky

1. strany, kterou prohlásil Spolkový ústavní soud za protiústavní, nebo strany či sdružení, o kterých bylo pravomocně konstatováno, že jsou náhradní organizací takové strany,

2. sdružení, které bylo pravomocně zakázáno, protože směřuje proti ústavnímu pořádku nebo proti myšlence dorozumění národů, nebo o kterém bylo pravomocně konstatováno, že je náhradní organizací takového zakázaného sdružení,

3. vlády, sdružení nebo instituce mimo oblast územní platnosti tohoto zákona, které působí pro cíle některé strany nebo sdružení, uvedených pod č. 1 a 2, nebo

4. propagační prostředky, které jsou podle svého obsahu určeny k tomu, aby pokračovaly ve snahách bývalých nacionálně socialistických organizací, nebo je za účelem rozšiřování v oblasti územní platnosti tohoto zákona zhotovuje, skladuje nebo do této oblasti dováží, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/ Propagačními prostředky ve smyslu odstavce 1 jsou jen takové písemnosti (§ 11 odst. 3/, jejichž obsah je zaměřen proti základům svobodomyšlného demokratického řádu nebo myšlence dorozumění národů.

/3/ Odstavec 1 neplatí, jestliže k jednání došlo v rámci občanské osvěty, odvracení protiústavních snah, umění nebo vědy, výzkumu nebo zpravodajství o současných nebo historických událostech nebo podobných cílů.

/4/ Je-li vina nepatrná, může soud upustit od potrestání podle tohoto ustanovení.

§ 86a - Používání označení protiústavních organizací

/1/Kdo v oblasti územní platnosti tohoto zákona používá veřejně, ve shromáždění nebo v rozšiřování písemnosti označení stran a sdružení, uvedených v § 86 odst. 1 č. 1, 2 a 4, nebo kdo taková označení v ní rozšiřuje, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/Označeními ve smyslu odstavce 1 jsou zejména prapory, odznaky, stejnokrojové součásti, hesla a formy pozdravu.

/3/ § 86 odst. 3, 4, platí obdobně.

§ 87 - Agenturní účinnost k sabotážním účelům

/1/Odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem bude potrestán, kdo plní příkaz vlády, sdružení nebo instituce mimo oblast územní platnosti tohoto zákona k přípravě sabotáží, které mají být uskutečněny v této oblasti, tím, že

1. je připraven na jejich pokyn provést taková jednání,
2. sbírá zprávy o objektech sabotáže,
3. zhotovuje, opatřuje pro sebe nebo pro jiného, přechovává, přenechává jinému nebo dováží do této oblasti sabotážní prostředky,
4. zřizuje, udržuje nebo prověřuje sklady pro uložení sabotážních prostředků nebo opěrné body pro sabotážní činnost,
5. dává se školit pro sabotážní činnost nebo školí k tomu jiné, nebo
6. zřizuje nebo udržuje spojení mezi sabotážním agentem (čl. 1 až 5) a některým z uvedených orgánů a tím záměrně nebo vědomě napomáhá snahám namířeným proti existenci nebo bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám.

/2/Sabotážními jednáními ve smyslu odstavce 1 jsou

1. jednání, která naplňují skutkovou podstatu §§ 109e, 305, 306, 308, 310b až 311a, 312, 313, 315, 315b, 316b, 316c odst. 1 č.2, §§ 317 nebo 321 a
2. jiná jednání, jimiž je zamezen nebo rušen provoz podniku důležitého pro obranu státu, ochranu civilního obyvatelstva proti válečným nebezpečím nebo pro hospodářství jako celek, tím, že je zničena, poškozena, odstraněna nebo učiněna neupotřebitelnou věc patřící podniku, nebo, že je odebrána energie určena pro podnik.

/3/ Soud může upustit od potrestání podle těchto ustanovení, jestliže pachatel dobrovolně upustí od svého jednání a uvědomí včas příslušnou služebnu, aby bylo možno ještě zabránit sabotážním jednáním, o jejichž plánování ví.

§ 88 - Protistátní sabotáž

/1/ Kdo jako zjevný nebo skrytý vedoucí činitel skupiny, nebo jako jednotlivec, který nejedná ve skupině nebo pro ni, záměrně způsobí, že v oblasti územní platnosti tohoto zákona jsou zcela nebo zčásti vyřazeny z činnosti nebo odňaty určenému účelu

1. pošta nebo podniky či objekty, sloužící veřejné dopravě,
2. spojovací zařízení, která slouží veřejným účelům,
3. podniky nebo objekty, které slouží veřejnému zásobování vodou, světlem, teplem nebo energií, nebo jsou jinak životně důležité pro zásobování obyvatelstva, nebo
4. služebny, objekty, zařízení nebo předměty, které zcela nebo převážně slouží veřejné bezpečnosti nebo pořádku, a tím záměrně napomáhá snahám namířeným proti existenci nebo bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.

/2/Pokus je trestný.

§ 88a - Protiústavní schvalování trestných činů

/1/Kdo

1. rozšiřuje,
2. veřejně vystavuje, vyvěšuje, předvádí nebo jinak zpřístupňuje nebo
3. zhotovuje, odebírá, dodává, uskladňuje, nabízí, inzeruje, vychvaluje, dováží do oblasti územní platnosti tohoto zákona nebo z ní vyváží, aby jí nebo z ní získaných částí použil ve smyslu č. 1 nebo 2 nebo umožnil jinému takové použití, písemnost (§ 11 odst. 3), která obsahuje schvalování některého z protiprávních činů uvedených v § 126 odst. 1 č. 1 až 6, a je

určena a podle okolností též způsobilá podporovat ochotu jiných, aby pácháním takových činů napomáhali snahám namířeným proti existenci nebo bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám,

bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/ Stejně bude potrestán, kdo veřejně nebo ve shromáždění schvaluje spáchání některého z protiprávních činů, uvedených v § 126 odst. 1 č. 1 až 6, aby podporoval ochotu jiných napomáhat pácháním takových činů snahám, namířeným proti existenci nebo bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám.

/3/ § 86 odst. 3 platí obdobně.

§ 89 Protistátní působení na Spolkovou obranu a orgány veřejné bezpečnosti

/1/ Kdo plánovitě působí na příslušníky Spolkové obrany nebo orgánu veřejné bezpečnosti, aby podkopával jejich pohotovost k ochraně bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo ústavního pořádku, která je jejich povinností, a tím záměrně napomáhá snahám, nemířeným proti bezpečnosti Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám, bude potrestán odnětím svobody až na pět let nebo peněžitým trestem.

/2/ Pokus je trestný.

/3/ § 86 odst. 4 platí obdobně.

§ 90 Znevažování spolkového prezidenta

/1/ Kdo veřejně, ve shromáždění nebo rozšiřováním písemností (§ 11 odst. 3) znevažuje spolkového prezidenta, bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let.

/2/ V méně závažných případech může soud podle své úvahy trest zmírnit (§ 49 odst. 2), nejsou-li splněny předpoklady § 187a.

/3/ Trestem je odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let, je-li čin hanobením (§ 187) nebo napomáhá-li pachatel svým činem záměrně snahám proti existenci Německé spolkové republiky nebo proti ústavním zásadám.

/4/ Čin se stíhá jen na základě zmocnění spolkového prezidenta.

§ 90a Znevažování státu a jeho symbolů

/1/ Kdo veřejně, ve shromáždění nebo rozšiřováním písemností (§ 11 odst. 3).

1. uráží nebo zlomyslně snižuje Německou spolkovou republiku nebo některou její zemi nebo její ústavní pořádek nebo

2. znevažuje barvy, vlajku, znak nebo hymnu Německé spolkové republiky nebo některé její země,

bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/ Stejně bude potrestán, kdo odstraní, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo rozeznatelnými veřejně vyvěšenou vlajku SRN nebo některé její země nebo výsostný znak SRN nebo některé její země, veřejně umístěný úřadem nebo je urážlivým jednáním potupí. Pokus je trestný.

/3/ Trestem je odnětí svobody až na pět let nebo peněžitý trest, jestliže pachatel svým činem záměrně napomáhá snahám namířeným proti existenci Německé spolkové republiky nebo ústavním zásadám.

§ 90b Protistátní znevažování ústavních orgánů

/1/ Kdo veřejně, ve shromážděních nebo rozšiřováním písemností (§ 11 odst. 3) znevažuje zákonodárný orgán, vládu nebo ústavní soud, spolku nebo některé země nebo jejich člena v jeho funkci způsobem, který ohrožuje vážnost státu, a tím záměrně napomáhá snahám namířeným proti existenci SRN nebo proti ústavním zásadám, bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let.

/2/ Čin se stíhá jen na základě zmocnění dotčeného ústavního orgánu nebo člena

Čtvrtá kapitola - společná ustanovení. Z této kapitoly je významný § 92 Určení pojmů, který vymezuje pojem Ústavní zásady.

§ 92 Určení pojmů

/1/ Ve smyslu tohoto zákona poškodí existenci SRN, kdo ji podřídí cizí nadvládě, odstraní její státní jednotu nebo odtrhne území, k ní náležející.

/2/ Ústavními zásadami ve smyslu tohoto zákona jsou

1. Právo lidu vykonávat státní moc ve volbách a hlasováním a prostřednictvím zvláštních orgánů zákonodárných, výkonné moci a soudnictví, a volit lidové zastupitelské orgány ve všeobecných, přímých, svobodných, rovných a tajných volbách.

2. Vázanost zákonodárství ústavním pořádkem, vázanost výkonné moci a soudnictví zákonem a právem,

3. právo tvořit a uskutečňovat parlamentní opozici,

4. možnost změny vlády a její odpovědnost vůči lidovým zastupitelským orgánům,

5. nezávislost soudů,

6. vyloučení jakékoliv vlády násilí a zvlůle.

/3/ Ve smyslu tohoto zákona jsou:

1. snahami namířenými proti existenci SRN, takové snahy, jejich nositelé působí k tomu, aby poškodili existenci SRN,

2. snahami namířenými proti bezpečnosti SRN, takové snahy, jejichž nositelé působí k tomu, aby poškodili vnější a vnitřní bezpečnost SRN,

3. snahami namířenými proti ústavním zásadám takové snahy, jejichž nositelé působí k tomu, aby odstranili, zbavili účinnosti nebo podkopali některou ústavní zásadu.

Druhý oddíl - Zemězrada a ohrožení vnější bezpečnosti. Jde zejména o tyto zločiny: § 94 Zemězrada, § 100 Styky ohrožující mír.

Třetí oddíl - trestné činy proti cizím státům. Jde zejména o tyto zločiny: § 102 Útok proti orgánům a zástupcům cizích států, § 103 Urážka orgánů a zástupců cizích států, § 104 Urážka vlajek a výsostných znaků cizího státu.

Čtvrtý oddíl - Trestné činy proti ústavním orgánům a při volbách a hlasováních.

Pátý oddíl - Trestné činy proti obraně států.

Šestý oddíl - Odpor proti státní moci. Zde může jít např. o čin podle § 111 Veřejné vyzývání k trestným činům.

Sedmý oddíl - Trestné činy proti veřejnému pořádku. Zde půjde zejména o tyto činy:

§ 124 Závažné rušení domovního míru

Jestliže se veřejně srotí dav a protiprávně vnikne do bytu, pracovních místností nebo do uzavřeného majetku jiného nebo do uzavřených prostorů, které jsou určeny pro veřejnou službu, v úmyslu spáchat společnými silami násilí proti osobám a věcem, bude každý, kdo se účastní tohoto jednání, potrestán odnětím svobody až na dva roky nebo peněžitým trestem.

§ 125 Rušení obecného míru

/1/ Kdo se účastní jako pachatel nebo účastník

1. násilností proti lidem nebo věcem, nebo

2. ohrožování lidí násilností, které jsou páčány davem spojenými silami a způsobem ohrožujícím veřejnou bezpečnost, nebo kdo působí na dav, aby podporoval jeho hotovost k takovým činům, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem, není-li čin přísněji trestný podle jiných ustanovení.

/2/ Pokud jsou činy uvedené v odstavci 1 č. 1, 2 trestné podle § 113, platí § 113 odst. 3, 4, přiměřeně.

§ 129a Tvoření teroristických sdružení

- /1/ Kdo založí sdružení, jehož účel nebo činnost jsou zaměřeny ke spáchání*
- 1. vraždy, zabití nebo genocidia (§§ 211, 212, 220a),*
 - 2. trestných činů proti osobní svobodě v případech §§ 239a nebo 239b, nebo*
 - 3. obecně nebezpečných trestných činů v případech §§ 306 až 308, 310b odst. 1, § 311 odst. 1, § 311a odst. 1, §§ 312, 316c odst. 1 nebo § 324, nebo kdo se zúčastní takového sdružení jako člen, agituje pro ně nebo je podporuje, bude potrestán odnětím svobody od šesti měsíců do pěti let.*
- /2/ Náleží-li pachatel ke zjevným nebo skrytým vedoucím činitelům, bude potrestán odnětím svobody od jednoho roku do deseti let.*
- /3/ Pokus založit sdružení uvedené v odst. 1 je trestný.*
- /4/ Soud může v případech odstavce 3 u účastníků, jejichž vina je nepatrná a jejich účast má podřadný význam, upustit od potrestání nebo v případech odstavce 1 zmírnit trest podle své úvahy (§ 49 odst. 2).*
- /5/ v § 129 odst. 6 platí obdobně.*
- /6/ Vedle odnětí svobody nejméně na šest měsíců může soud odejmout způsobilost zastávat veřejné úřady a způsobilost nabývat práv z veřejných voleb (§ 45 odst. 2).*
- /7/ V případech odstavců 1 a 2 může soud nařídit dohled nad chováním (§ 68 odst. 1 č. 2).*

§ 130 Rozeštvávání národa

- Kdo napadá lidskou důstojnost jiným způsobem, který je způsobilý rušit veřejný mír tím, že*
- 1. podněcuje k nenávisti k částem obyvatelstva,*
 - 2. vyzývá k násilným nebo svévolným zázkrokům proti nim,*
 - 3. uráží je, zlomyslně znevažuje nebo hanobí,*
- bude potrestán odnětím svobody od tří měsíců do pěti let.*

§ 131 Vychvalování násilí; podněcování k rasové nenávisti

- /1/ Kdo*
- 1. rozšiřuje,*
 - 2. veřejně vystavuje, vyvěšuje, předvádí nebo jinak zpřístupňuje,*
 - 3. nabízí, přenechá nebo zpřístupní osobě mladší než osmnáct let nebo*
 - 4. zhotovuje, odebírá, dodává, uskladňuje, nabízí, inzeruje, vychvaluje, dováží do oblasti územní platnosti tohoto zákona nebo z ní vyváží, aby jich nebo z nich získaných částí použil ve smyslu č. 1 až 3 nebo umožnil jiným takové použití, písemnosti (§ 11 odst. 3), které líčí krutým nebo jinak nelidským způsobem násilnosti proti lidem a tím vyjadřují vychvalování nebo neškodnost takových násilností, nebo podněcují k rasové nenávisti, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.*
- /2/ Stejně bude potrestán, kdo rozšiřuje reprodukci obsahu uvedeného v odstavci 1 rozhlasem.*
- /3/ Odstavce 1 a 2 neplatí, slouží-li jednání podávání zpráv o současných nebo historických událostech.*
- /4/ Odstavce 1 č. 3 se nepoužije, jedná-li ten, kdo je oprávněn o osobu pečovat.*

Jedenáctý oddíl - Trestné činy, které se týkají náboženství a světového názoru. Zde půjde zejména o tyto činy:

§ 166 Urážka vyznání, náboženských společností a světonázorových sdružení

/1/ Kdo veřejně nebo rozšiřováním spisů /§ 11 odst. 1/ uráží obsah náboženského nebo světonázorového vyznání jiným způsobem, který je způsobilý rušit veřejný mír, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/ Stejně bude potrestán, kdo veřejně nebo rozšiřováním spisů /§ 11 odst. 3/ uráží církev nebo jinou náboženskou společnost nebo světonázorové sdružení, existující v tuzemsku, jejich instituce nebo zvyky, způsobem, který je způsobilý rušit veřejný mír.

§ 167 Rušení výkonu náboženství

/1/ Kdo

1. záměrně a hrubým způsobem ruší bohoslužbu nebo bohoslužebné úkony církve nebo jiné náboženské společnosti existující v tuzemsku, nebo

2. dopustí se urážlivého nebo pohoršlivého jednání na místě, které je určeno pro bohoslužbu takové náboženské společnosti,

bude potrestán odnětím svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem.

/2/ Za bohoslužbu se považují také odpovídající slavnosti světonázorových sdružení existujících v tuzemsku.

Šestnáctý oddíl - Trestné činy proti životu. Jde o tyto činy: § 211 Vražda, § 212 Zabití, § 213 Méně závažný případ zabití, § 217 Usmrcení dítěte. U těchto činů není v trestním zákoně zakotveno přisuzující posouzení skutku z rasových, národnostních, náboženských a politických důvodů.

§ 220a Genocidium

/1/ Kdo v úmyslu zničit zcela nebo zčásti národní, rasovou, náboženskou nebo svým národním charakterem vymezenou skupinu

1. usmrtí příslušníky skupiny,

2. způsobí příslušníkům skupiny těžké tělesné nebo duševní škody, zejména té povahy, která je uvedena v § 224,

3. uvede skupinu do životních podmínek, které jsou způsobilé přivodit zcela nebo zčásti její fyzické zničení,

4. přijme opatření, která mají zabránit porodům uvnitř skupiny,

5. děti skupiny násilně převádí do jiné skupiny,

bude potrestán doživotním odnětím svobody.

/2/ V méně závažných případech odstavce 1 č. 2 až 5 je trestem odnětí svobody nejméně na pět let.

Sedmnáctý oddíl - Ublížení na těle (§ 223 - 226)

Dvacátý sedmý oddíl - Obecně nebezpečné činy. V tomto oddíle půjde zejména o trestné činy zhářství (§ 306 - 308), o trestné činy související s nelegálním používáním jaderné energie (§ 310b Způsobení jaderné exploze, § 311 Způsobení exploze výbušnin, § 311a Zneužití ionizačního záření, § 311b Příprava trestných činů explozí nebo záření). A také útoky na leteckou dopravu.

§ 306 Závažné zhářství

Odnětím svobody nejméně na jeden rok bude potrestán, kdo zapálí

1. budovu, určenou k bohoslužebným shromážděním,

2. budovu, loď nebo chatu, které slouží jako obydlí lidí, nebo

3. prostor, který slouží dočasně k pobytu lidí, a to v době, kdy se v něm zpravidla zdržují lidé.

§ 307 Zvláště závažné zhářství

Závažné zhárství (§ 306) se trestá doživotním odnětím svobody nebo odnětím svobody nejméně na deset let, jestliže

- 1. požár způsobil smrt člověka, který se v době činu nacházel v zapálených prostorách,*
- 2. pachatel jednal v úmyslu využít činu ke spáchání vraždy (§ 211), loupeže (§§ 249, 250), loupežné krádeže (§ 252) nebo loupežného vydírání (§ 255), nebo*
- 3. pachatel, aby zabránil nebo ztížil hašení požáru, odstranil nebo učinil neupotřebitelným nářadí k hašení.*

§ 308 Žhárství

/1/ Odnětím svobody od jednoho roku do deseti let bude potrestán, kdo zapálí budovy, lodě, chaty, doly, sklady, zásoby zboží, které jsou uloženy na veřejných místech k tomu určených, zásoby zemědělských výrobků nebo stavebních či hořlavých materiálů, obilí na poli, lesy nebo rašeliniště, jsou-li tyto předměty cizím vlastnictvím nebo sice vlastnictvím pachatele, avšak vzhledem ke svým vlastnostem a stavu jsou způsobilé přenést oheň na prostory uvedené v § 306 č. 1 až 3 nebo na některý z výše uvedených cizích předmětů.

/2/ V méně závažných případech je trestem odnětí svobody do šesti měsíců do pěti let.

§ 316c Útoky na leteckou dopravu

/1/ Odnětím svobody nejméně na pět let, v méně závažných případech odnětím svobody nejméně na jeden rok, bude potrestán, kdo

- 1. použije násilí nebo zasáhne do svobody rozhodování osoby nebo se dopustí jiného nekalého jednání, aby jím dosáhl vlády nad letadlem, používaných v civilní letecké dopravě a nacházejícím se v letu, nebo působil na jeho řízení, nebo*
- 2. použije střelné zbraně nebo se pokusí přivodit výbuch nebo požár, aby zničil nebo poškodil takové letadlo nebo jeho palubní náklad.*

Letadlu v letu je postaveno na roveň letadlo, do kterého již nastoupili členové posádky nebo cestující, nebo s jehož nakládáním bylo již započato, nebo které nebylo ještě plánovitě opuštěno členy posádky nebo cestujícími, nebo jehož plánovitě vykládání nebylo ještě skončeno.

/2/ Jestliže byla činem lehkomyšlně způsobena smrt člověka, uloží se doživotní odnětí svobody nebo odnětí svobody nejméně na deset let.

/3/ Kdo zhotovuje, sobě nebo jinému opatří, skladuje nebo jinému přenechá střelné zbraně, výbušniny nebo jiné látky, určené k vyvolání výbuchu nebo požáru, k přípravě trestného činu podle odstavce 1, bude potrestán odnětím svobody od šesti měsíců do pěti let.

/4/ Soud může v případech podle odstavce 1 a 3 podle své úvahy trest snížit (§ 49 odst. 2), jestliže pachatel dobrovolně upustí od svého jednání a odvrátí následek dříve, než vznikla podstatná škoda. Nedojde-li k následku bez přispění pachatele, postačí jeho dobrovolná a opravdová snaha o odvrácení následků.

NIZOZEMÍ

Při plnění svých závazků podle Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (*International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*) (dále jen "CERD") Nizozemí zakotvilo do trestního zákona (*Westboek van Strafrecht*, dále jen "WvS") ustanovení namířená proti diskriminaci. Trestní zákon byl doplněn o čl. 90 *quarter*, 137c, 137d, 137e a 429 *quarter* WvS, a články 137f, 137g WvS byly vtěleny vládním návrhem zákona, který nabyl účinnosti dnem 1. února 1992.

Článek 90 *quarter* WvS - Definice diskriminace

Diskriminace je definována jako jakákoliv forma odlišování, vyloučení, restrikce nebo preference, jejímž účelem nebo účinkem je prohlásit za neplatná rovná lidská práva a základní svobody nebo zasahovat do jejich uznání, požívání nebo výkonu v politické, ekonomické, sociální nebo kulturní oblasti nebo v jakékoliv jiné oblasti společenského života.

Tato definice je ve shodě s čl. 1 CERD. Diskriminace tak, jak je definována v čl. 90 *quarter* WvS, vytváří diskriminaci přímou (úmysl) a nepřímou (účinek).

Diskriminace v oblasti společenského života je zakázána. Definice diskriminace se nevztahuje na diskriminační chování, k němuž dochází v soukromém životě. Podle mínění vlády by se její neomezené zasahování do soukromého života jedince mohlo dostat s ústavním právem člověka na soukromí.

Články 137c a 137d WvS - Diskriminační výroky

Článek 137c WvS: Kdo se slovně nebo prostřednictvím písemnosti či obrazového materiálu úmyslně na veřejnosti vyjadřuje způsobem, který uráží skupinu osob z důvodu jejich rasy, náboženství nebo přesvědčení nebo jejich heterosexuální či homosexuální preference, bude potrestán odnětím svobody až na 1 rok nebo pokutou třetí kategorie.

Význam pojmu "rasa"

Žádné zákonné ustanovení nedefinuje pojem "rasa". Podle názoru holandského Nejvyššího soudu (*Hoge Raad*, dále jen "HR") pojem rasa má být vykládán ve shodě s významem čl. 1 CERD (HR 15. 6. 1976, NJ 1976, 551), v němž pojem "rasa" znamená rasu, barvu pleti, původ nebo národní či etnický původ. Podle Úmluvy se pojem "rasa" nerozšiřuje na diskriminaci z důvodu národnosti ve smyslu občanství. Rasové projevy se často redukuje na komentáře a nebo postoje vůči národnosti. Historie legislativy naznačuje, že když je zřejmé, že rozlišení podle národnosti slouží jako záminka k diskriminaci z důvodu rasy, jedná se bezesporu o případ (nepřímé) diskriminace.

Urážka

HR 11.2. 1986, NJ 1986, 689

K posouzení otázky, zda určité pasáže v článku jsou urážlivé podle čl. 137c WvS, je nutné je číst nikoliv samostatně, nýbrž v souvislosti s celkovým obsahem a myšlenkovým zaměřením předmětného článku. Rozhodující je explicitní povaha výroků a nikoliv záměry autora, který je publikoval. K posouzení lze použít takových materiálů, jako jsou symboly a kresby (HR 18. 10. 1988, NJ 1989, 476).

Trestný čin spáchaný ústně, prostřednictvím písemností nebo obrazového materiálu

HR 22.3. 1988, NJ 1988, 876

HR v roce 1986 rozhodl o tom, že výraz "hitlerovský pozdrav" nevytváří trestný čin spáchaný "ústně nebo prostřednictvím písemností nebo obrazového materiálu". Pronesení výrazu "hitlerovský pozdrav" v kombinaci s rasistickým pokřikem, jako je *Sieg Heil a Hitler* vedlo k odsouzení pachatele, protože se jedná o ústně pronesený výrok s úmyslem urazit.

Skupina osob

Podle čl. 137c WvS urážka musí směřovat proti skupině osob. Precedenční právo ukazuje, že útok vůči jednotlivcům může současně zapříčinit i urážku skupiny osob (názor *Politierechter* /okresního soudu/ Utrecht, 9.10.1992 a názor *Politierechter* Utrecht, 6. 7. 1988).

Na veřejnosti

HR 22.5.1939, NJ 1939, 861

HR v roce 1939 rozhodl o tom, že obecně vzato výraz "na veřejnosti" se vztahuje nejenom na prohlášení pronesená na místech veřejnosti přístupných, nýbrž i na prohlášení pronesená takovým způsobem, že je *možné*, aby je vyslechli ostatní lidé. Prohlášení učiněná prostřednictvím tisku, rozhlasu nebo televize lze označit jako veřejná prohlášení (Hof Arnhem 4.6.1982, NJ 1983, NJ 1983, 422).

Úmysl

Zakázané chování musí obsahovat úmysl dopustit se urážky. Pojem "úmysl" je výslovně zmíněn v čl. 137c WvS. V čl. 137d WvS je úmysl implikován ve formulaci "podněcovat k" a "vědomě nebo mít důvod se domnívat". V tomto článku zákona má tento pojem též význam jako v jiných člancích trestního zákoníku. To postačuje k tomu, že obžalovaný věděl nebo si měl být vědom toho, že použitý výraz může být kvůli svému obsahu považován za urážlivý (Hof Amsterdam 8.12.1989). Podle čl. 137c WvS musí existovat úmysl urazit skupinu osob. K urážce kohokoliv *na veřejnosti* takový úmysl nemusí nutně existovat. V čl. 137d WvS, na rozdíl od čl. 137c WvS, neexistuje požadavek týkající se *skupiny* osob, takže podněcování nemusí směřovat vůči skupině osob.

Tresty

Za trestné činy podle čl. 137c a 137d WvS lze uložit trest odnětí svobody nejvýše na 1 rok nebo pokutu třetí kategorie. Podle čl. 23 WvS dosahuje pokuta třetí kategorie maximální výše 10 000 holandských guldenů.

Čl. 137e WvS - Trestné činy týkající se diskriminačních výroků nebo písemností

Znění článku 137e WvS

Článek 137e WvS:

1. Kdo z jiných důvodů než poskytnout informace založené na faktech:

a) se vědomě dopustí urážky skupiny osob pro jejich rasu, náboženství nebo přesvědčení, nebo která podněcuje nenávist nebo diskriminaci jiných osob nebo násilí proti osobě nebo majetku jiných pro jejich rasu, náboženství nebo přesvědčení,

b) rozšiřuje jakoukoliv věc, o níž ví nebo kdy existuje důvodný předpoklad, že ví, že obsahuje nějaký urážlivý výrok, nebo kdo má takovou věc ve svém držení v úmyslu ji distribuovat nebo vyřčený výrok zveřejnit, bude potrestán odnětím svobody až na 6 měsíců nebo pokutou třetí kategorie.

2. Jestliže se pachatel dopustí kteréhokoliv z trestných činů definovaných v tomto článku během výkonu svého povolání, v průběhu pěti let od předchozího pravomocného odsouzení za tento trestný čin, může mu být uložen zákaz výkonu tohoto povolání.

Jinak než kvůli informacím založeným na faktech

HR 12.4.1983, NJ 1983, 571

Podle HR obecně - vyjma výjimečných okolností - lze předpokládat, že dokumenty útočného obsahu nebo ty, které podněcují nenávist a diskriminaci, nepatří mezi dokumenty, jež jsou rozšiřovány "kvůli informacím založeným na faktech".

HR 12.5.1987, NJ 1989, 299

Věc, která obsahuje výrok zmíněný v čl. 137e WvS, nesmí být vystavena provokativním nebo útočným způsobem. Pachatel nemusí svým počínáním sledovat politický nebo diskriminační motiv. Na prodej holandského překladu *Mein Kampf* byl proto uplatněn čl. 137e WvS.

Rechtbank Zwolle, 9.10.1986, případ C

"Jinak než kvůli informacím založeným na faktech" není totéž jako "jinak než kvůli záměrům založeným na faktech". Knihovny mohou mít knihu *Mein Kampf* kvůli informacím založeným

na faktech nebo je možné psát články o diskriminaci, v nichž jsou citovány rasistické výroky, avšak na čistě pobuřující přístup *se nevztahuje* termín "kvůli informacím založeným na faktech".

HR 26.6.1984, NJ 1985, 40

Podle HR "vědět nebo důvodně předpokládat, že pachatel mohl vědět" se týká případu, kdy každému průměrnému čtenáři je jasné nebo by mělo být jasné, že výroky jsou útočné, jestliže jejich obsah nelze vysvětlit jinak, než jako útočné z hlediska určité skupiny osob.

Tresty

Za trestné činy podle čl. 137e WvS lze uložit trest odnětí svobody až na šest měsíců nebo pokutu třetí kategorie. Podle čl. 23 WvS dosahuje pokuta třetí kategorie maximální výše 10 000 holandských guldenů.

Čl. 137e, odst. 2 WvS stanovuje, že pokud byl trestný čin spáchán během výkonu povolání a pachatel již dvakrát odsouzen pro porušení čl. 137e v průběhu pěti let, může mu být zakázán výkon jeho povolání.

Článek 137f, 137g, a 429 quarter WvS - Diskriminace při výkonu úřadu, povolání nebo při obchodování

Článek 137f WvS: Kdo se zúčastní nebo poskytuje finanční nebo jinou materiální podporu určenou na aktivity sledující diskriminaci osob z důvodu jejich rasy, náboženství, přesvědčení, pohlaví nebo jejich heterosexuální či homosexuální preference, bude potrestán odnětím svobody až na 3 měsíce nebo pokutou druhé kategorie.

Účast

Účast znamená podílení se na takové akci, která tvoří součást kolektivní akce. Účast na aktivitách směřujících k diskriminaci musí být vědomá a konkrétní.

Článek 137g WvS: Kdo při výkonu svého úřadu, profese nebo obchodní činnosti úmyslně diskriminuje osoby z důvodu jejich rasy, bude potrestán odnětím svobody až na 6 měsíců nebo pokutou třetí kategorie.

Zneužití úřední moci

Podle čl. 137g WvS úmyslné diskriminační chování státních úředníků vytváří skutkovou podstatu trestného činu zneužití úřední pravomoci.

Článek 429 *quarter* WvS: Kdo při výkonu svého úřadu, povolání nebo obchodní činnosti diskriminuje osoby z důvodu jejich rasy, náboženství, přesvědčení, pohlaví nebo heterosexuální či homosexuální preference, bude potrestán odnětím svobody až na 2 měsíce nebo pokutou třetí kategorie.

Dokazování úmyslu

Dokazování úmyslu není nezbytné u činu trestného podle čl. 429 *quarter* WvS, na rozdíl od trestného činu podle čl. 137g WvS. U prvního deliktu se jedná o méně závažný trestný čin, u druhého se jedná o závažný trestný čin.

Tresty

Za trestné činy podle čl. 137f, WvS lze uložit trest odnětí svobody až na tři měsíce nebo pokutu druhé kategorie. Podle čl. 23 WvS dosahuje pokuta třetí kategorie maximální výše 10 000 holandských guldenů.

Za méně závažný trestný čin podle čl. 429 *quarter* WvS lze uložit trest odnětí svobody až na dva měsíce nebo pokutu třetí kategorie. Podle čl. 23 WvS dosahuje pokuta třetí kategorie maximální výše 10 000 holandských guldenů.

POLSKO

Polský trestní zákon obsahuje tato ustanovení týkající se rasové a jiné diskriminace:

Čl. 272

Vyvolávání zášti na základě národnostních, etnických, rasových nebo náboženských rozdílů - trestného činu se dopustí ten, kdo veřejně obhájí zášť vyvolanou z důvodů národnostních, etnických, rasových nebo náboženských rozdílů, nebo kdo veřejně tuto zášť vychvaluje. Pachateli tohoto trestného činu hrozí trest odnětí svobody v rozmezí od 6 měsíců do 5 let.

Čl. 273 odst. 1

Vyvolávání zášti na základě národnostních, etnických, rasových nebo náboženských rozdílů tiskem nebo jiným hromadně sdělovacím prostředkem - trestného činu se dopustí ten, kdo veřejně obhájí zášť z důvodů národnostních, etnických nebo náboženských rozdílů nebo, kdo veřejně tuto zášť vychvaluje tiskem nebo jiným hromadným sdělovacím prostředkem. Pachateli takového trestného činu hrozí trest odnětí svobody od 1 roku do 10 let.

Čl. 273 odst. 2

Zhotovení, přechovávání, převážení nebo zaslání písemností, tiskovin nebo jiného materiálu o obsahu uvedeném v čl. 272 tr.zák. Pachateli tohoto trestného činu hrozí trest odnětí svobody v délce od 6 měsíců do 5 let.

Čl. 274

Veřejné hanobení, zesměšňování nebo ponižování skupiny osob nebo jednotlivce pro jeho etnickou nebo rasovou příslušnost. Útok na člověka z výše popsaných důvodů - trestného činu se dopustí ten, kdo veřejně hanobí, zesměšňuje nebo ponižuje skupinu osob nebo jednotlivce pro jejich národnostní, etnickou nebo rasovou příslušnost, a dále trestného činu se dopustí ten, kdo spáchá útok na člověka z výše popsaných důvodů. Pachatelům za výše popsané činy hrozí v prvním případě trest odnětí svobody až na 3 roky, v druhém případě odnětí svobody v rozmezí od 6 měsíců do 5 let.

RAKOUSKO

Zločiny a přečiny, které mohou spáchat extrémisté, najdeme v následujících ustanoveních zvláštní části rakouského trestního zákona:

První oddíl - Trestné činy proti životu a zdraví. Jde zejména o trestný čin vraždy § 75, zabití § 76, ublížení na zdraví § 83, těžké ublížení na zdraví § 84, ublížení na zdraví s následnou smrtí § 86, úmyslné těžké ublížení na zdraví § 87, rvačka § 91.

Třetí oddíl - Trestné činy proti svobodě. V tomto oddíle půjde především o trestné činy únosu podle § 99, nátlak § 105, těžký nátlak § 106, nebezpečná pohrůžka § 107, porušení domovní svobody § 109.

§ 105 - Nátlak

- 1) Kdo jiného nutí násilím nebo nebezpečnou pohrůžkou ke konání nebo k opominutí, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok,
- 2) Čin není protiprávní, není-li užití násilí nebo pohrůžky jako prostředku k dosažení zamýšleného cíle v rozporu s dobrými mravy.

§ 106 - Těžký nátlak

- 1) Kdo činí nátlak tím, že
 - hrozí smrtí, závažným zohavením nebo nápadným znetvořením, únosem, založením ohně, ohrožením jadernou energií, ionizačním zářením nebo trhavinou nebo zničením hospodářské existence nebo společenského postavení;
 - donucovaného nebo jiného, proti kterému směřuje násilí nebo nebezpečná pohrůžka, těmito prostředky delší dobu uvádí do strastiplného stavu;

- nebo podněcuje donucovaného ke konání nebo k opominutí, které porušuje zvlášť důležitý zájem donucovaného nebo třetího, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců až do pěti let.

2) Právě tak bude potrestán pachatel, má-li čin za následek sebevraždu nebo pokus o sebevraždu donucovaného nebo jiného, proti kterému směřuje násilí nebo nebezpečná pohrůžka.

§ 107 - Nebezpečná pohrůžka

1) Kdo jiného nebezpečně ohrožuje, aby mu nahnal strach nebo ho vnitřně zneklidnil, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

2) Kdo spáchá nebezpečnou pohrůžku tím, že hrozí smrtí, závažným zohavením nebo nápadným znetvořením, únosem, založením ohně, hrozbou jadernou energií, ionizačním zářením nebo travinou nebo zničením hospodářské existence nebo společenského postavení nebo ohroženého nebo jiného, proti němuž směřuje násilí nebo nebezpečná pohrůžka, těmito prostředky po delší dobu udržuje ve strastiplném stavu, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

3) V případech jmenovaných v § 106 odst. 2 bude uložen tam stanovený trest.

Čtvrtý oddíl - Trestné činy proti důstojnosti. V této kapitole bychom se chtěli zmínit o ustanovení § 16 - veřejná urážka ústavního zastupitelského sboru, spolkového vojska nebo úřadu. Tento čin je stíhán z úřední povinnosti a ne na návrh poškozeného jako je tomu u jiných typů urážek.

§ 116 - Jednání podle § 111 a 115 budou trestána také tehdy, jsou-li namířena proti národní radě, spolkové radě, spolkovému shromáždění nebo zemskému sněmu, proti spolkovému vojsku, samostatnému oddílu spolkového vojska nebo úřadu a jsou-li spáchána veřejně. Ustanovení §§ 111 odst. 3, 112 a 114 platí rovněž pro taková trestná jednání.

Sedmý oddíl - Trestné činy obecně nebezpečné.

§ 169 - Založení požáru

1) Kdo na cizí věci bez souhlasu vlastníka zapříčiní požár, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku do deseti let.

2) Stejně bude potrestán, kdo na vlastní věci nebo na věci jiného s jeho souhlasem zapříčiní požár a tím přivodí nebezpečí pro život a zdraví (§ 89) jiného nebo třetího nebo pro majetek třetího ve velkém rozsahu.

3) Má-li čin za následek smrt člověka nebo těžké ublížení na zdraví (§ 84 odst. 1) většího počtu lidí nebo tímto činem bylo uvedeno mnoho lidí do stavu nouze, pak bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody od pěti až do patnácti let. Má-li čin za následek smrt většího počtu lidí, bude potrestán trestem odnětí svobody od deseti až do dvaceti let nebo trestem odnětí svobody na doživotí.

§ 171 - Úmyslné ohrožení jadernou energií nebo ionizačním zářením

1) Kdo způsobí, že uvolněnou jadernou energií nebo jinak ionizačním zářením vznikne nebezpečí pro život a zdraví (§ 89) jiného nebo pro cizí majetek ve velkém rozsahu, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Má-li čin za následek některý ze jmenovaných následků v § 169 odst. 3, pak bude uložen tam stanovený trest.

§ 173 - Úmyslné ohrožení trhavinou

1) Kdo má výbušninu připravenou jako trhavinu k explozi a tím způsobí ohrožení života nebo zdraví (§ 89) jiného nebo cizího majetku ve velkém rozsahu, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Má-li čin některý z následků jmenovaných v § 169 odst. 3, pak bude uložen tam stanovený trest.

§ 175 - Příprava zločinu jadernou energií, ionizačním zářením nebo trhavinou

1) Kdo zhotoví nebo získá jadernou hořlavou látku, radioaktivní látku, výbušninu, součást výbušniny nebo požadované zařízení k výrobě nebo použití některé z těchto látek v úmyslu, aby sobě nebo jinému umožnil spáchání trestného činu podle § 171 nebo 173, byť blíže zatím neurčeného, nebo takovou látku přenechá jinému, od něhož ví, že ji použije v přípravě některého ze jmenovaných činů, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců až do pěti let.

§ 176 - Úmyslné všeobecné ohrožení

1) Kdo jinak než některým z trestných činů podle §§ 169, 171 a 173 způsobí ohrožení života nebo zdraví (§ 89) většího počtu lidí nebo cizího majetku ve velkém rozsahu, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Má-li čin některý z následků jmenovaných v § 169 odst. 3, pak budou uloženy tam stanovené tresty.

§ 178 - Úmyslné ohrožení lidí nakažlivými chorobami

1) Kdo spáchá jednání, které je způsobilé, aby vyvolalo nebezpečí nakažlivé lidské choroby, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem do 360 denních sazeb, jde-li o druh choroby, která patří, byť jen částečně, k povinnému oznámení nebo ohlášení.

§ 180 - Úmyslné poškození životního prostředí

1) Kdo znečistí vodu v rozporu s právním předpisem nebo úředním nařízením nebo jinak způsobí újmu nebo znečistí půdu nebo vzduch tak, že tím může vzniknout:

- ohrožení života nebo zdraví (§ 89) většího počtu lidí,
- ohrožení zvíře nebo rostlinstva ve větší oblasti

bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

2) Stejně bude potrestán , kdo znečistí v rozporu s právním předpisem nebo úředním nařízením trvale, těžce a ve velkém rozsahu vodu nebo jinak způsobí újmu nebo znečistí půdu a tím způsobí, že

- se znečištění nebo způsobení újmy navždy nebo na dlouhou dobu, pokud odstranění znečištění nebo odstranění újmy je nemožné nebo hospodářsky neúnosné,
- nebo požadované výdaje k odstranění znečištění nebo způsobené újmy přesáhnou částku 500 tis. Š.

§ 185 - Vzdušné pirátství

1) Kdo využitím zvláštních poměrů letecké dopravy násilím nebo nebezpečnou pohrůzkou proti osobám nacházejícím se na palubě letadla nebo proti osobě, která může ovlivnit kurs letadla nebo bezpečnost na palubě, se zmocní letadla nebo jej uvede pod svou kontrolu nebo je ovládne, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Má-li čin za následek smrt člověka nebo těžké ublížení na zdraví většího počtu lidí, bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody od pěti až do patnácti let. Způsobí-li čin smrt

většího počtu lidí, bude potrestán trestem odnětí svobody od deseti až do dvaceti let nebo trestem odnětí svobody na doživotí.

§ 186 - Úmyslné ohrožení bezpečnosti letu

1) Kdo způsobem, kterým může být ohrožena bezpečnost letadla při letu:

- použije proti osobám nacházejícím se na palubě letadla násilí nebo jim hrozí násilím,
- poškodí letadlo odstavené mimo letový provoz nebo
- zařízení letadla zničí, poškodí nebo jiným způsobem poškodí jeho provoz,

bude, za předpokladu, že není trestně odpovědný podle jiného ustanovení přísnějším trestem, potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Stejně bude potrestán

- kdo zničí letadlo odstavené mimo letový provoz nebo je poškodí takovým způsobem, že není způsobilé k letu, nebo
- kdo způsobí vědomě nesprávným sdělením ohrožení bezpečnosti letadla při letu.

3) Má-li čin za následek smrt člověka nebo těžké ublížení na zdraví (§ 84 odst. 1) většího počtu lidí, bude potrestán trestem odnětí svobody od pěti let až do patnácti let. Způsobí-li však smrt většího počtu lidí, bude potrestán trestem odnětí svobody od deseti až do dvaceti let nebo trestem odnětí svobody na doživotí.

§ 188 - Znevažování náboženství

Kdo veřejně znevažuje osobu nebo věc, která tvoří předmět uctívání v tuzemsku existující církve nebo náboženské společnosti nebo věřícího, zákonem přípustný zvyk nebo zákonem přípustné zařízení takové církve nebo náboženské společnosti nebo se vysmívá za okolností, za nichž je jeho chování způsobilé, aby vyvolalo oprávněné pohoršení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

§ 189 - Rušení náboženského obřadu

1) Kdo násilím nebo pohrůzkou násilí překazí nebo ruší zákonem přípustnou bohoslužbu nebo takový jednotlivý bohoslužebný úkon některé v tuzemsku nacházející se církve nebo náboženské společnosti, bude potrestán trestem odnětí svobody až na dva roky.

2) Kdo

- na místě, které je věnováno zákonem přípustnému náboženskému obřadu některé v tuzemsku nacházející se církve nebo náboženské společnosti,
- při zákonem přípustné veřejné bohoslužbě nebo jednotlivým zákonem přípustných bohoslužebných úkonech některé v tuzemsku se nacházející církve nebo náboženské společnosti nebo
- s bezprostředně věnovaným předmětem zákonem přípustné bohoslužbě některé v tuzemsku nacházející se církve nebo náboženské společnosti řádí nepřístojným způsobem, který je způsobilý, aby vyvolal oprávněné pohoršení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

Čtrnáctý oddíl - Velezrada a jiné útoky proti státu

§ 242 - Velezrada

1) Kdo zaútočí násilím nebo pohrůzkou násilí, aby změnil ústavu Rakouské republiky nebo její spolkové země nebo aby odloučil území příslušející Rakouské republice, bude potrestán trestem odnětí svobody od deseti až do dvaceti let.

2) Útok ve smyslu odst. 1 se naplní také již při pokusu.

§ 243 - Účinná lítost

1) Pachatel nebude za velezradu potrestán, vzdá-li se dobrovolně provedení činu nebo jej v případě, že se na zamýšleném jednání účastnilo více osob, překazí nebo dobrovolně odvrátí následek.

2) Pachatel nebude potrestán rovněž tehdy, nenastalo-li provedení nebo výsledek bez jeho přičinění, avšak pachatel se v nevědomosti dobrovolně a vážně snažil o to, aby provedení nebo výsledek odvrátil.

§ 244 - Příprava velezrady

1) Kdo dohodne s jiným společné páchaní velezrady, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

2) Stejně bude potrestán, kdo velezradu jinak připraví a tím přivodí nebo značně zvětší nebezpečí velezrádného napadení nebo kdo připraví velezradu ve spojení s cizí mocí.

§ 245 - Účinná lítost

1) Pachatel nebude potrestán za přípravu velezrady, vzdá-li se dobrovolně své činnosti nebo v případě, že se přípravy účastnilo více osob, velezradu překazí.

2) Ustanovení § 243 odst. 2 platí přiměřeně.

§ 246 - Státu nepřátelské spojení

1) Kdo založí spojení, ačkoliv jeho výlučným účelem není způsobilost namířena protizákonně na nezávislost, aby otřásló ústavně zakotvenou státní formou nebo ústavním zřízením Rakouské republiky nebo některé z jejích spolkových zemí, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců až do pěti let.

2) Stejně bude potrestán, kdo se v takovém spojení uplatní jako organizátor, získává pro něho členy nebo jej podporuje jiným způsobem než označeným v odst. 2, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

§ 248 - Znevažování státu a jeho symbolů

1) Kdo takovým způsobem, aby se čin stal známým široké veřejnosti, nenávistně Rakouskou republiku nebo některou z jejích spolkových zemí potupí nebo jimi opovrhne, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

2) Kdo způsobem označeným v odst. 1 nenávistně z veřejného podnětu a při obecně přístupném shromáždění potupí, opovrhne nebo jinak zneváží vyvěšené prapory Rakouské republiky nebo některé z jejích spolkových zemí, umístěné svrchované znaky rakouských úřadů, spolkovou nebo zemskou hymnu, bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

Patnáctý oddíl - Útoky na nejvyšší státní orgány

§ 249 - Násilí nebo nebezpečná pohrůžka namířená proti spolkovému prezidentovi.

Kdo spáchá takový čin, aby sesadil násilím nebo nebezpečnou pohrůžkou spolkového prezidenta nebo ho tímto prostředkem donucoval nebo mu překazil, aby svá oprávnění vůbec nevykonával nebo vykonával v určitém duchu, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

§ 250 - Donucování ústavního zastupitelského sboru, vlády, ústavního soudního dvora, správního soudního dvora nebo nejvyššího soudního dvora.

Kdo spáchá čin, aby násilím nebo pohrůžkou násilí národní radu, spolkovou radu, spolkové shromáždění, spolkovou vládu, zemský sněm, zemskou vládu, ústavní soudní dvůr, správní soudní dvůr nebo nejvyšší soudní dvůr donucoval nebo překazil, aby svá oprávnění vůbec

nevykonávali nebo vykonávali v určitém duchu, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

§ 251 - Donucování člena ústavního zastupitelského sboru, vlády, ústavního soudního dvora, správního soudního dvora nebo nejvyššího soudního dvora nebo prezidenta nebo viceprezidenta nejvyšší státní pokladny.

Kdo násilím nebo nebezpečnou pohrůzkou člena národní rady, spolkové rady, spolkového shromáždění, spolkové vlády, zemského sněmu, zemské vlády, ústavního soudního dvora nebo nejvyššího soudního dvora nebo prezidenta nebo viceprezidenta nejvyšší státní pokladny nutí nebo překazí, aby svá oprávnění nevykonávali vůbec nebo vykonávali v určitém duchu, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců až do pěti let a v případě těžkého nátlaku (§ 106) trestem odnětí svobody od jednoho roku až do deseti let.

Šestnáctý oddíl - Vlastizrada

Sedmnáctý oddíl - Trestné činy proti spolkovému vojsku

Osmnáctý oddíl - Trestné činy volební a hlasovací

Devatenáctý oddíl - Trestné činy proti státní moci

§ 269 - **Odpor proti státní moci**

1) Kdo překazí úřadu nebo úředníkovi násilím nebo pohrůzkou násilí úřední jednání, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky; v případě těžkého nátlaku (§ 106) však bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.

2) Stejně bude potrestán ten, kdo nutí úřad nebo úředníka násilím nebo pohrůzkou násilí či nebezpečnou pohrůzkou k úřednímu jednání.

3) Úředním jednáním ve smyslu odst. 1 a 2 je pouze jednání, kterým vykonává úředník jako orgán svrchované správy nebo soudnictví nařizovací nebo donucovací moc.

4) Pachatel nebude podle odst. 1 potrestán, nebyl-li úřad nebo úředník k úřednímu jednání podle svého druhu oprávněn, nebo porušil-li úředním jednáním trestněprávní předpisy.

Dvacátý oddíl - Trestné činy proti veřejnému pořádku

§ 274 - **Narušení zemského pořádku**

1) Kdo se vědomě účastní na sročení množství lidí, které směřuje k tomu, aby pod jeho vlivem byla spáchána vražda (§ 75), zabití (§ 76), ublížení na zdraví (§§ 87) nebo těžké poškození věci (§ 126), bude, dospěl-li k takovému násilnému činu, potrestán trestem odnětí svobody až na dva roky.

2) Kdo se účastnil jako organizátor sročení nebo jako jeho účastník prováděl některé z citovaných jednání v odst. 1 nebo přispěl k jeho provedení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

§ 275 - **Útisk obyvatel**

Kdo obyvatele nebo velký okruh osob pod pohrůzkou útoku na život, zdraví, tělesnou nedotknutelnost, svobodu nebo majetek uvede do strachu a znepokojení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

§ 278 - **Vytváření organizované skupiny**

Kdo se spojí se dvěma nebo s více jinými osobami v úmyslu, aby jedním nebo více členy tohoto spojení byla opětovně vykonána vražda (§ 75) nebo jiné značné násilí proti životu a zdraví, vyděračský únos (§ 102), vydání cizí moci (§ 103), obchodování s otroky (§ 104), loupežné přepadení (§ 142), vydírání (§ 144), trestné činy obecně nebezpečné podle §§ 169,

171, 173, 176, 185 nebo obchodování s lidmi (§ 217), trestné činy proti měně, cenným papírům (§§ 232 až 239), nebo ne pouze nepatrné poškození věci, krádeže nebo podvody, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

§ 279 - Ozbrojené spolčení

1) Kdo neoprávněně sestaví ozbrojené nebo k ozbrojení určené spolčení nebo existující spolčení ozbrojí, v tomto spolčení je činný jako organizátor, získává pro ně členy, pozvedne vojensky nebo jinak k boji vytvoří nebo vyzbrojí spolčení bojovými prostředky nebo zařízením předávání zpráv nebo podporuje peněžními prostředky nebo značným způsobem jinak, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

§ 280 - Shromáždění bojových prostředků

1) Kdo hromadí, přechovává nebo rozmístí zásobu zbraní, střeliva nebo jiných bojových prostředků, které jsou podle druhu a rozsahu způsobilé, aby vyzbrojily velký počet lidí k boji, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky.

§ 281 - Výzva k neposlušnosti vůči zákonům

Kdo v tištěném díle, rozhlasem nebo jiným způsobem přístupným široké veřejnosti vyzývá ke všeobecné neposlušnosti vůči zákonům, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

§ 282 - Výzva k trestným činům a schvalování trestných činů

1) Kdo v tištěném díle, rozhlasem nebo jiným způsobem přístupným široké veřejnosti vyzývá k trestným činům, bude, nehrozí-li účastníkovi tohoto činu přísnější trest, potrestán trestem odnětí svobody až na dva roky.

2) Stejně bude potrestán ten, kdo schvaluje způsobem označeným v odst. 1 úmyslně spáchaný trestný čin, na který je stanoven trest odnětí svobody přesahující jeden rok, tak, že je to způsobilé rozhořčit všeobecné právní vědomí nebo je vyprovokovat.

§ 283 - Podněcování

1) Kdo veřejně vyzývá nebo podněcuje způsobem, který je schopen ohrozit veřejný pořádek, k nenávisnému jednání proti v tuzemsku nacházející se církvi nebo náboženské společnosti nebo proti určité skupině, k rase, k národu, národnosti nebo ke státu, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

2) Stejně tak bude potrestán ten, kdo veřejně proti některé ze skupin uvedených v odst. 1 podněcuje nebo ji hanobí způsobem porušujícím lidskou důstojnost nebo se pokusí ji potupit.

§ 284 - Rozbití shromáždění

Kdo násilím nebo pohrůžkou násilí překazí nebo rozbije shromáždění, pochod nebo podobnou manifestaci, která není zakázána, bude potrestán trestem odnětí svobody až na jeden rok.

§ 285 - Překazení nebo rušení schůze

Kdo nezakázanou schůzi překazí nebo značně ruší tím, že:

- schůzovní místnost učiní nepřístupnou - osobě oprávněné k účasti překazí přístup nebo jí ztíží přístup nebo jí účast na schůzi těžkým obtěžováním znemožní nebo ztíží,
- neoprávněně vtrhne na schůzi nebo
- osobu oprávněnou k řízení nebo dodržování pořádku vystřadí nebo se jí ve vztahu k dodržování pořádku v průběhu schůze aktivně vzpouzí,

bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

Dvacátý čtvrtý oddíl - Poškození vztahů s cizinou

§ 316 - **Velezrádné útoky na cizí stát**

1) Kdo v tuzemsku koná tak (§ 242 odst. 2), aby násilím nebo pohrůzkou násilí změnil ústavu cizího státu, aby odtrhnul území, příslušející k cizímu státu, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.

2) Ustanovení § 243 platí obdobně.

§ 317 - **Znevažování cizích symbolů**

Kdo hanobí, znevažuje nebo jinak zlehčuje vlajku nebo výsostné znaky cizího státu nebo mezistátní instituce, které byly tuzemským úřadem nebo zastupitelstvem cizího státu nebo mezistátním zařízením podle obecných pravidel mezinárodního práva nebo mezistátních dohod umístěny, nebo hymnu přenášenou při veřejné příležitosti nenávislně hanobí, znevažuje nebo jinak zlehčuje, aby se čin stal známým veřejnosti, bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest měsíců nebo peněžitým trestem až do 360 denních sazeb.

Dvacátý pátý oddíl - Genocidium

§ 321 - **Genocidium**

1) Kdo v úmyslu prostřednictvím své příslušnosti k církvi nebo náboženské společnosti, k rase, národu, národnosti nebo státu určitou skupinu jako takovou zcela nebo zčásti zničit, usmrtí členy této skupiny, způsobí jim těžké tělesné nebo duševní škody, skupinu podrobí životním podmínkám, které jsou způsobitelné přivodit smrt všech členů nebo části skupiny, zastírá opatření, která jsou směřována proti porodnosti uvnitř skupiny, nebo odvede děti násilím nebo pohrůzkou násilí do jiné skupiny, bude potrestán trestem odnětí svobody na doživotí.

2) Kdo s jiným domluví společné provedení některého z činů uvedených v odst. 1, bude potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku do deseti let.

ŠVÉDSKO

V kapitole 13 - O zločinech zahrnujících ohrožení veřejnosti najdeme skutkové podstaty zločinů, které mohou spáchat extremisté. Jde např. o zločin **žhářství, sabotáž, únos letadla, ničení ohrožující veřejnost, šíření otravy nebo nákazy**.

Níže uvádíme úplné znění vybraných nejtěžších zločinů z této kapitoly:

§ 3. Osoba, která způsobí výbuch, záplavu, sesuv půdy, ztroskotání lodi, leteckou nebo vlakovou nehodu nebo jinou podobnou kalamitu a tím dává vzniknout nebezpečí pro život nebo zdraví jiného nebo značného zničení majetku jiného, bude odsouzena pro ničení ohrožující veřejnost k trestu vězení na dobu nejméně dvou a nejdéle osmi let.

Jestliže se jednalo o závažný zločin, uloží se trest vězení na pevně stanovenou dobu nejméně šesti a nejvíce deseti let nebo na doživotí.

§ 4. Jestliže osoba zničí nebo poškodí majetek závažného významu pro obranu Švédského království, základní životní potřeby veřejnosti, soudní nebo veřejnou správu nebo udržování veřejného pořádku a bezpečnosti ve Švédském království nebo některou jinou činností neomezenou na neposkytování pracovních sil nebo obhajoby k tomuto účelu, závažně naruší

nebo zasáhne do používání takového majetku, bude odsouzena pro sabotáž k trestu vězení na dobu nejméně čtyř let. Totéž platí, jestliže osoba jinak, způsobením škody nebo jinou výše uvedenou činností závažně naruší nebo zasáhne do veřejné dopravy nebo používání telegrafu, telefonu, rozhlasu nebo jiné podobné veřejné služby nebo instalace, která zasobuje veřejnou vodou, světlem, teplem nebo elektrickou energií.

§ 5. Jestliže zločin uvedený v § 4 je pokládán za závažný, uloží se trest vězení na pevně stanovenou dobu nejméně dvou a nejvíce deseti let nebo na doživotí pro závažnou sabotáž.

Při posuzování závažnosti zločinu je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, zda způsobil nebezpečí bezpečnosti Švédského království, životu několika osob nebo majetku zvláštního významu.

§ 5a. Osoba na palubě letadla, která s pomocí nezákonného násilí se zmocní letadla nebo zasáhne do jeho provozu, bude odsouzena pro únos letadla k trestu vězení na dobu nejdéle čtyř let.

Jestliže osoba podnikne jiné kroky za účelem způsobení nebezpečí pro bezpečnost letadla během letu nebo učiní letadlo v provozu nepoužitelným k letu tím, že je zničí nebo poškodí, bude odsouzena pro sabotáž letadla k trestu vězení na dobu nejdéle čtyř let.

Jestliže zločin v prvním nebo druhém odstavci má být pokládán za závažný, může být uložen trest vězení na pevně stanovenou dobu, nejméně na dva a nejdéle na deset let nebo na doživotí. Při posuzování závažnosti zločinu je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, zda bylo vyvoláno nebezpečí pro životy jiných nebo zda provinění bylo jinak zvlášť nebezpečné povahy.

§ 7. Jestliže osoba vytvoří obecné nebezpečí pro život nebo zdraví lidí tím, že otráví nebo infikuje potravu, vodu nebo podobně, nebo jiným způsobem rozšiřuje jed nebo podobné věci, nebo tím, že přeruší nebo rozšiřuje chorobu, bude odsouzena pro šíření otravy nebo nákazy k trestu vězení na dobu nejdéle šesti let.

Jestliže se jedná o závažný zločin, bude uložen trest vězení na pevně stanovenou dobu nejméně čtyř a nejvíce deseti let nebo na doživotí. Při posuzování závažnosti zločinu je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, zda byl spáchán s úmyslem poškodit život nebo zdraví jiného nebo zda vystavil nebezpečí mnoho osob.

Další kapitolou, kde najdeme skutkové podstaty zločinu, které mohou spáchat extremisté, je kapitola č. 16, která se nazývá O zločinech proti veřejnému pořádku. V této kapitole jde především o tyto zločiny: **výtržnost, násilná výtržnost, neuposlechnutí policejního příkazu, rušení funkce nebo veřejného shromáždění, podněcování vzpoury, agitaci proti etnické skupině, nezákonnou diskriminaci.**

§ 1. Jestliže zástup lidí narušuje veřejný pořádek tím, že dává najevo úmysl použít skupinového násilí vůči orgánu veřejné moci nebo jinak si vynucovat nebo překážet danému opatření a nerozptýlí se, když mu to bylo veřejným orgánem nařízeno, podněcovatelé a vedoucí osoby budou odsouzeny k trestu vězení na dobu nejméně čtyř let a jiní účastníci vystupování zástupu k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle dvou let pro výtržnost. Jestliže se zástup rozejde na příkaz veřejného orgánu, podněcovatelé a vedoucí osoby budou odsouzeny pro výtržnost k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle dvou let.

§ 2. Jestliže zástup, s úmyslem uvedeným v § 1, přistoupil k použití skupinového násilí proti osobě nebo majetku, ať už tu orgán veřejné moci byl přítomen či nikoliv, budou uloženy tresty

pro násilnou výtržnost; podněcovatelům a vedoucím osobám tresty vězení na dobu nejdéle deseti let a účastníkům vystupování zástupu pokuta nebo trest vězení na dobu nejdéle čtyř let.

§ 3. Jestliže člen zástupu, který narušuje veřejný pořádek, opomene poslechnout příkaz k zachování pořádku nebo jestliže pronikne na území, které je chráněno nebo bylo uzavřeno proti proniknutí, bude, jestliže nedojde k žádné výtržnosti, odsouzen pro neuposlechnutí policejního příkazu k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle šesti měsíců.

§ 4. Jestliže osoba násilným činem, hlasitým hlukem nebo jinými podobnými způsoby narušuje nebo se pokouší narušit veřejné náboženské obřady, jinou veřejnou pobožnost, svatební obřady, pohřeb nebo podobné obřady, soudní zasedání nebo jinou státní či místní úřední funkci nebo veřejné shromáždění za účelem diskuse, instrukce nebo vyslechnutí přednášky, bude posouzena pro rušení funkce nebo veřejného shromáždění k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle šesti měsíců.

§ 5. Osoba, která ústně, před zástupem nebo shromážděním lidí nebo v publikaci rozšiřované nebo vydané pro rozšiřování nebo v jiném sdělení pro veřejnost podněcuje nebo se jinak snaží přimět lidi ke spáchání zločinu, vyhýbání se občanské povinnosti nebo neuposlechnutí orgánu veřejné moci, bude odsouzena pro podněcování vzpoury k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle šesti měsíců.

Jestliže zločin je pokládán za závažný, poněvadž pachatel se pokoušel vyvolat spáchání závažného zločinu nebo z jiných důvodů, bude uložen trest vězení na dobu nejdéle čtyř let. Jestliže se jedná o nepatrný zločin, nepřipadá tu v úvahu žádná odpovědnost. Při rozhodování, zda zločin má být pokládán za nepatrný, je třeba věnovat zvláštní pozornost tomu, zda podněcování nebo pokus mohly mít za následek pouze nevýznamné nebezpečí.

§ 8. Jestliže osoba veřejně nebo jinak v prohlášení nebo v jiném sdělení, které je rozšiřováno mezi veřejnost, vyhrožuje nebo vyjadřuje opovržení etnické skupině nebo jiné takové skupině osob s narážkou na rasu, barvu pleti, národní nebo etnický původ nebo náboženské vyznání, bude odsouzena pro agitaci proti etnické skupině k trestu vězení na dobu nejdéle dvou let, nebo, jestliže zločin je nepatrný, k zaplacení pokuty.

§ 9. Jestliže obchodník při výkonu svého zaměstnání diskriminuje někoho z důvodů jeho rasy, barvy pleti, národního nebo etnického původu nebo náboženského vyznání tím, že odmítá s ním jednat za těchže podmínek, jichž používá vůči jiným při výkonu svého zaměstnání, bude odsouzen pro nezákonnou diskriminaci k zaplacení pokuty nebo k trestu vězení na dobu nejdéle šesti měsíců.

Ustanovení v prvním odstavci, týkající se obchodníků, se uplatní odpovídajícím způsobem na osobu, která je zaměstnána v obchodě, nebo která jedná jménem obchodníka, jakož i na osobu, která je v postavení státního úředníka, kdy musí jednat s veřejností.

Pořadatel veřejného shromáždění nebo zábavy nebo pomocník takového pořadatele mohou být odsouzeni pro nezákonnou diskriminaci, jestliže někoho diskriminují na základě jeho rasy, barvy pleti, národního nebo etnického původu nebo náboženského vyznání tím, že mu odmítnou zúčastnit se shromáždění nebo zábavy za těchže podmínek, jež platí pro ostatní.

*Zločiny, které by eventuelně mohli spáchat extremisté, bychom též našli v ustanovení kapitoly 18 - O zločinech urážky majestátu. Zde bychom chtěli upozornit především na § 1, který zní: **osoba, která s úmyslem, aby forma vlády byla svržena ozbrojeným násilím nebo jinými násilnými prostředky nebo aby bylo takto vynuceno opatření nebo rozhodnutí hlavy státu, vlády, parlamentu nebo nejvyššího soudu nebo mu bylo zabráněno, učiní kroky, které***

nebezpečně podporují realizaci takového úmyslu, bude, jestliže se nejedná o velezradu, odsouzena pro pobuřování proti státu k trestu vězení na dobu deseti let nebo na doživotí nebo, jestliže nebezpečí je menší, na dobu nejméně čtyř a nejdéle deseti let.

§ 3. Osoba, která s úmyslem, aby byl spáchán zločin proti veřejné bezpečnosti nebo svobodě občanů, shromažďuje nebo vede ozbrojené síly nebo je udržuje v pohotovosti nebo jim poskytuje zbraně, munici nebo jiné podobné vybavení, nebo je cvičí v používání zbraní, bude odsouzena pro ozbrojenou hrozbu veřejnému pořádku k trestu vězení na dobu nejméně šesti a nejvíce deseti let.

§ 5. Osoba, která vykonává nezákonný nátlak nebo nezákonnou hrozbu s úmyslem ovlivňovat utváření veřejného mínění nebo narušovat svobodu jednání v rámci politické organizace nebo obchodního nebo průmyslového sdružení a tím ohrožuje svobodu projevu, shromažďování nebo sdružování, bude odsouzena pro zločin proti občanské svobodě k trestu vězení na dobu nejdéle šesti let.

V kapitole 19 O zločinech proti bezpečnosti Švédského království můžeme též najít skutkové podstaty zločinu, které by mohly spáchat extremistické skupiny (např. zločin velezrady).

U zločinů proti životu a zdraví (vražda, zabití, vražda dítěte, závažné násilí, ublížení na těle apod.) nenajdeme žádné zvláštní skutkové podstaty, které by postihovaly tyto zločiny, spáchané z rasových, národnostních, politických či náboženských důvodů, na jejichž základě by bylo možno uložit přísnější tresty tak, jako je tomu u nás.

Z výčtu trestních deliktů, kterých se mohou dopustit extremisté v zahraničí, vyplývá, že **naše právní úprava činů extrémní povahy je vcelku dostačující, a co se týče činů, které jsme charakterizovali jako rasově motivované, nebo činy směřující proti jednotlivci nebo skupině obyvatel pro jejich odlišné politické a náboženské přesvědčení, je dokonce naše právní úprava precizněji propracována zvláštními skutkovými podstatami** (viz např. §§ 219 odst. 2g), 221 odst. 2 písm. b) a 222 odst. 2 písm. b).

Co **v našem trestním zákoně chybí**, jsou jediné ustanovení, která se týkají **nežádoucích projevů politického extremismu**. Některé státy (Francie a Německo) mají trestné činy, které mohou vznikat z projevů politického extremismu, propracovány podrobněji než naše stávající ustanovení trestního zákona. Proto při rekodifikaci trestního práva hmotného lze zvážit možnost většího postihu projevů politického extremismu, které spočívají v nezákonné činnosti proti demokratickým základům státu. Tato eventuální trestná činnost může spočívat např. v jednání představitelů (činitelů, vůdců) strany (sdružení, spolku), které je v rozporu se zákonem (např. chybí nebo byla odňata registrace, soud rozhodl o zrušení či pozastavení strany apod.). To znamená, že by šlo o trestné činy, které souvisejí s porušením norem, které upravují výkon práva sdružovacího.

Další eventuelní trestná činnost by mohla spočívat v **porušení zákazu práva shromažďovacího, tzn., že trestně odpovědní by byli ti vedoucí činitelé, kteří svolají nezákonné shromáždění, manifestaci apod.**

Právní úpravu těchto projevů politického extremismu najdeme např. v německém a francouzském trestním zákoně.⁵⁴

⁵⁴ Německo - kapitola III. - ohrožení demokratického státu

§ 84 - pokračování v činnosti strany, prohlášené za protiústavní

§ 85 - porušení zákazu sdružování

§ 86 - rozšiřování propagačních prostředků protiústavních organizací

§ 86a- používání označení protiústavních organizací

Francie - titul III. - o útocích na státní moc

kapitola I.- o útocích na veřejný pořádek

oddíl I. - o překážkách výkonu svobody slova, práce, spolčování, shromažďování nebo manifestací čl. 431-1-2

oddíl II. - o trestné činnosti na shlukování čl. 431-3

oddíl III. - o nepovolených manifestacích a trestní účasti na manifestaci nebo na veřejném shromáždění čl. 431-9-11.

Kriminologické a právní aspekty extremismu

Autoři: PhDr. Alena Marešová
Mgr. Petr Kotulán
PhDr. Milada Martinková, CSc.
Doc. JUDr. Vladimír Mikule
Ing. Karel Novák
JUDr., PhDr. Otakar Osmančík, CSc.
Mgr. Jan Rozum
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR – František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: duben 1999
Vydání: první
Náklad: 180 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-86008-59-2